

Alte Drucke

LEXICON || THEOLOGICVM || COMPLECTENS || VOCABVLORVM DESCRIPTIONES, || Diffinitiones & interpretationes, omnibus sacræ Theologiæ stu-||diosis, ac ...

Altenstaig, Johann

Venetiis, [1579/1580]

De litera S.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-150260

essent bestiae non homines, & aliter quam vellet superiorem suum in simili facere casu, &c.

RIXA est audax voluntas vindicandi iniuriam factam, secundum Alber. Magnum lib. 3. cōpendij; & videtur esse rixa quoddam priuatum bellum, quod geritur inter personas priuatas, non ex aliqua publica auctoritate, sed magis ex inordinata voluntate, et secundum Beatum Thomam secunda secundae quaest. 41. art. 1. Rixa est cōtradictio in factis, scilicet mutua percussio & particulare bellum sine auctoritate publica. Sed contentio est in verbis. Et dicitur rixa à ringo, quod est rostrum torquere, quod canes faciunt latraturi. Hinc ringi pro irasci capitur & tacitum stomachari.

R O S & pruina differunt sola quantitate, secundum Beatum Thomam super Ioan. nem cap. 38. de quo videatur Aristoteles & ceteri Philosophi in libro Meteororum.

R V G I T Y S, vox leonis & vrsi. Et propter vehementiam doloris vel famis, significat vehementiam tristitiae & fletus, ex B. Th. super Psalm. 37.

R Y M O R dicitur nouitas sine certo auctore, & differt à fama, quod Rumor semper de re recenti dicitur. Fama verò dicitur etiā de re inueterata, firmataque hominū opinione quamuis incerta: de quo aliās. Rumores suspiciosos vir magnus nō curat: de quo vide Gerionē par. 1. in trilogio in materia schismatis.

Delitera S.

SACERDOS capitur tripliciter, ut notat Beulefer dist. 5. quaest. 1. lib. 4. Vno modo idem est, quod sacris datus: isto modo homines laici & etiam mulieres possunt vocari sacerdotes. Et breuiter qui iuste viuunt. Secundo modo dicitur sacerdos, quasi sacra dans: hoc modo in antiqua lege primogeniti erant sacerdotes & non alij, & isti primogeniti habebāt tria priuilegia. Primum, quia recipiebant benedictionem patris. Secundum priuilegium, quia constitue-

bantur domini fratrum suorum. Tertium, quia recipiebant primogenitum omnium bonorum. Tertio modo sacerdos capitur quasi sacra docens: ut maxime sunt sacerdotes nouae legis, qui debent esse sacris dati: sacra dantes & sacra docentes. Est autem sacerdos is, qui Deo est dicatus ad sacrificia facienda: & dicitur quasi sacra dans. Sicut enim Rex à regendo, ita sacerdos à sacrificando vocatus est: consecrat enim & sacrificat (ut scribit Gabriel dist. 13. quaest. 1. dub. 5. lib. 4. post Isidorum.)

SACERDOS est duplex, scilicet Legalis & Euangelicus (ut notat Gab. di. 19. q. vnic. art. 1. lib. 4.) Sacerdos legalis siue figuralis, est sacerdos veteris testamenti, qui licet ipse mediator fuit inter Deum & populum orationibus suis & sacrificijs, quae ipsi Deo obtulerunt ex donarijs populi (quorū ritus & officiū describitur Leuit. per totum.) principale tamen eorū officium (ut Richar. ait) fuit praecipue respectu clausionis & apertionis legalis templi, & oblationis sacrificiorum, & sacramentorum legalium, iudicādo homines esse mundos vel immundos in iudicijs legalibus, & respectu mundationis irregularitatum legalium. His non fuerunt datae claves ordinis & coelestis regni (ut habet Gabriel ubi supra. & probat cōclusionē 1. post Petrum Paludens.) Verum fuit quorundam opinio, ut recitat Sanctus Thomas, & Sanctus Bonauen. quod claves fuerunt apud sacerdotes veteris testamenti, sed imperfectae & semiplene, & inchoatiuae: quia & ipsi poterant imponere poenā pro peccatis ignorantiae legis veteris, sed non aperire regnū: quia clausum fuit & nemo aperire potuit, &c. Sacerdos Euangelicus est qui ex traditione Episcopi accepit in sua ordinatione potestatem super corpus Christi verū in aliaris sacrificijs conficiendum, offerendum, & populo dispensandum. Et super corpus Christi mysticum ad membra huius corporis incorporandum, purgādū, à peccatis absoluendum, & ad satisfactionem ligandum: ac per hoc regnum celorum dignis aperiendum, & indignis claudendum, & ad sacramenta spiritalia dispensandum. His enim & cuilibet sacer-

doti

doti tam bono quàm malo in susceptio-
ne ordinis sacerdotij conferuntur inse-
parabiliter clauces regni cœlestis, nec sa-
cerdotis iniquitas impedit collationem
clauium. Est enim gratia gratis data,
quæ tam bonis quàm malis confertur.
Clauces quoque dantur ad vilitatem Ec-
clesiæ sacerdoti, potestasq; clauium fun-
datur in charactere sacerdotali, quæ est
indelebilis. Quare potestas clauium in-
delebiliter & inseparabiliter adhæret or-
dini. De his plura legito apud Gabrie-
lem vbi supra. Et sacerdoti Euangelico
non licet ignorare suum officiũ, vt vult
Richardus distict. 18. articu. 2. quæst. 5.
libr. 4. Ad ipsum enim pertinet subditos
suos lege instruere iuxta illud Aggei 2.
Interroga sacerdotes legem, &c. Nec
ille per ignorantiam excusatur, qui ma-
gis sollicitus est quærere consiliũ pro
emptioe vnus equi, quàm pro animæ
sue salute. Videatur & Paluden. distin-
ctio 32. quæstio. 1. libro quarto, & pro-
pter sacerdotij dignitatem, quam scriptu-
ra non valens vnus nominis significa-
tione exprimere. Hos nunc Reges, nunc
Angelos, nunc Deos crebrius appellat:
de quo legito Gabr. lect. 4. canonis. Dicũ-
tur & sacerdotes conductitij, qui aliàs
mercenarij dicuntur. Et sacerdotes ordi-
nauit Christus in vltima cœna, vt scribit
Gerson part. 1. de potestate Ecclesiastica
confid. 2. qui & aliàs multa de sacerdoti-
bus scripsit.

SACCVS quandoque accipitur pro qua-
cunque humiliatione, eo tropo quo spe-
cies accipitur pro genere. Vnde Hieron.
& habet Magister distict. 17. libr. 4. Qui
peccator est, plangat delicta propria, vel
populi, & ingrediatur Ecclesiam: de qua
propter peccata fuerat egressus, & dor-
miat in sacco: & præteritas delicias per
quas Deum offenderat, vitæ austeritate
compenset. Nec intelligitur ibi de sacco
exteriori, sed quod interius feratur vesti-
mentum asperum, vt scribit Sanct. Bona.
distinctione 17. libr. 4. ita quod interius
debet esse amicus sacco, quia vera peni-
tentia debet esse humilis & austera, quo-
rum vtrunque notatur in sacco, vt fuit
in Niniuitis.

De Sacramento & eius acceptione, diui-
sione, & diffinitione.

SACRAMENTVM secundum Tho. & Durã.
q. 1. quarti, dicitur à sacrando actiue, si-
cut medicamentum à medicado, & orna-
mentum ab ornado: & sic medicamentũ
est illud quo aliquis medicatur, & orna-
mentum est quo quisquam ornatur: sic
Sacramentũ est aliquid quo aliquis sacra-
tur. Verũ vt scribit Gabr. post alios di. 1.
art. 1. lib. 4. sicut virtus interior sanans nõ
dicitur medicamentum, sed aliquid de fo-
ris adhibitum, vel intus susceptum natu-
ralis virtutis confortatiuum, aut morbi
expulsiuum: ita etiam interior contritio
preparans à gratia formaliter sanans, nõ
est Sacramentum, sed aliquid corporale
siue sensibile extrinsecus ad sacrificandũ
hominem appositum. Sunt autem Sacra-
menta medicamenta perfecta, & pigmen-
ta odorifera, & vngueta salutifera, vt scri-
bit S. Bonau. in Prologo quarti senten.
& salutifera respectu ægroti curadi, odo-
rifera respectu Dei placandi: de quo ibi
Bonauen. & infra videbis quomodo sint
medicinæ.

SACRAMENTVM secundum Magistrum ac-
cipitur tripliciter. Vno modo pro sacro
secreto mysterio signato, quomodo dici-
mus Sacramentum diuinitatis, incarnatio-
nis, passionis. Secũdo accipitur Sacramẽ-
tum pro sacro signo. Et sic dupliciter.
Vno modo generaliter pro quolibet si-
gno sacræ rei: sic sumitur à Magistro cũ
ait: Sacramentum est sacræ rei signum, id
quod elicitur ex verbis Beati Augusti. 10.
de Ciuit. Dei, cap. 5. sic dicentis: Sacrifi-
cium est visibile inuisibilis sacrificij Sa-
cramentum, id est Sacramenti signum: &
hoc modo extendit se ad sacrificia & ce-
rimonias vete. testamenti. Petrus Palud.
dist. 1. qu. 2. libr. 4. tractans illa verba Ma-
gistri, Sacramentum est sacræ rei signum,
dicit: Sacræ, id est vt sacrans actũ, id est
adhibita ad sacradum spiritualiter, pro-
pter quod, nec serpens æneus dici potest
Sacramentum, quia adhibebatur solum
ad curam corporalem, nec crux Christi
quæ ad repræsentadum tantũ, nec creatu-
ræ, quæ sunt vestigium Dei, in se possunt

H h h 3 dici

dicti sacramentum. Alio modo strictius accipitur sacramentum pro signo gratie efficaci & certo, quomodo sacramenta non in testa, dicuntur sacramenta, & hoc modo ponitur tres diffinitiones sacramenti, ut recitat Alexan. par. 4. q. 8. & post eum Gab. di. 1. q. 1. lib. 4. Et S. Bona. di. 1. lib. 3. circa text. Et secundum Scot. & secundum Petrum Alacensem q. 1. art. 3. lib. 4. sacramentum potest capi proprie & improprie, modo in lege Moyli fuerunt multa sacramenta improprie dicta, sicut purgationes ab immunditijs contractis, ut à tactu mortui & à lepra, & sic de alijs. Erant etiā ibi quædam sacramenta improprie dicta alia à prædictis, tamen plus accedētia ad perfectionem, sicut erant oblationes hostiarum. Hæc enim pertinebant ad cultum latræ pro tempore illo quo Deus sic voluit coli. Et istæ, scilicet, purgationes & oblationes dicebantur ceremoniæ vel ceremoniæ sacramenta. Et de istis potest concedi, quod non dabant gratiam tanquam signa efficacia respectu gratiæ vel ex opere operato. Vide multa de hoc apud Dominum Cardinalem Camerac. ubi supra.

SACRAMENTUM diffinitur sic ab Augu. in libr. de corpore Christi. Sacramentum est per quod sub tegumento rerum visibiliū diuina virtus secretius salutē operatur. Et quod ibi salutem secretius operatur, verum est per se, ut dicit Petrus de Palu. quæst. 2. lib. 4. licet per accidens in ponēte obicem impediatur. Hanc diffinitionem sic ponit Cortes. dist. 1. lib. 4. sentent. Sacramentum est in quo sub operculo rerum spectabilem à diuinitate incolumitas nostra iuuetur. Sacramentum secundum Magistrum est inuisibilis gratiæ visibilis forma, ut ipsius imaginem gerat & causa existat. Eam diffinitionem sic explicat Paulus Cortesius ubi supra, ubi dicit: At sententiarum Magister, Sacramentum inaspectibilis gratiæ aspectibilem formā esse voluit, ita ut cum sui simulachrum terat, causa dicatur. Quæ quidem diffinitio quasi cumulatē sacramenti acervum expleat, maximē à diuo Thom. probatur. Sacramentum secundum Hugo. de Sando Victo. lib. de sacramentis, part. 1. ca. 1. est corporale vel materiale elementum

foris sensibilibiter propositum, ex similitudine repræsentans, ex institutione significans, ex sanctificatione continens aliquā inuisibilem & spiritualement gratiam materiale elementum, id est elementatum, ponitur pars pro toto, ut dicit Petrus de Palude. Hæc diffinitiones si rectē intelliguntur variatis verbis eandem præseferunt sententiam, & quod vna obscurius innuit, alia clarius exprimit. Explanacionem diffinitionis Magistri quo dicit. Sacramentum est inuisibilis gratiæ, &c. potest videre apud Magistrū Ioannem Gers. par. 2. in compendio Theologiæ tract. 3. de septem sacramentis Ecclesiæ, & eius declaratione, quæ tamen in sequentibus videbitur.

AD SACRAMENTUM ut sit tale, tria requiruntur, ut notat Domi. Præpos. Gab. di. 1. q. 1. art. 1. lib. 4. Primum, quod sit res sensibilis, habens naturalem similitudinem ad gratiam siue effectum Dei gratuitū: quam vel quem repræsentat. Naturalem inquam similitudinem non per participationem eiusdem qualitatē: sic enim sensibilia non sunt similia spiritualibus. Sed similitudinem illam quæ est proportionatorum, ut sicut se habet hoc ad illud, ita hoc ad istud. Exempli causa, sicut se habet aqua ad diluendas maculas corporales, ita se habet gratia ad abluendas maculas spirituales, & hæc similitudo est bene corporaliū ad res spirituales. Hæc Tho. q. 1. ar. 2. di. 1. lib. 4. Et sicut proprietas quædam naturalis connexa est aque, quæ in sacramento baptismi gratiam repræsentat inuisibilem, ut puta refrigeriū quod est aqua, ita repræsentat refrigeriū gratiæ ab incēdio fomitē, ut inquit Magister Ioan. Gers. ubi supra. Et vis ablutiua quæ est in aqua, repræsentat ablutionem ab originali. Secundum quod requiritur quod sit actualiter à Deo institutū. Nam solus ille potuit instituere sacramenta, qui potuit suo signo dare sanctificationis certitudinem & efficaciam: hæc autem solus Deus potest dare, qui solus potest gratiam infundere & gratuitum effectum causare. Tertium quod requiritur, quod sit signum efficax & certum, quod semper habeat effectum suum quem signat infallibiliter, nisi sit impedimētum in

in suscipiente per positionem obicis gratie repugnantis Et hæc tria oportet intelligere in singulis trium definitionū. Primum innuitur in definitione Aug. in hoc quod dicitur, rerum visibilium, & in definitione Magistri, visibilis forma, id est similitudo, ideo additur, vt imaginē gerat. Imago ponitur pro similitudine, vt sicut corpus exterius lauatur, ita interiora mundatur in sacramēto baptismi: vt causa existat, ibi tangitur efficacia sacramenti. Et accipitur visibile ibi generaliter pro sensibili, vt & vult Richard. di. 1. art. 1. q. 3. & hoc propter dignitatem. Nā secundum Augustinum ad Volusianum. Inter quinque sensus visus est excellentior, quia dicit Philosophus 1. Metaphy. Maximē cognoscere facit & multas differentias demonstrat, quod est intelligendum per se. Auditus enim plus confert ad scientiam per accidens. In definitione Hugonis clarius exprimitur per corporale vel naturale elementum, per quod intelligitur quælibet res sensibilis, siue substantia, siue accidens, vt elementū nō distinguitur contra elementatum, sicut in eucharistia sacramentū est species panis & vini, quæ sunt accidentia, & in matrimonio sacramētū est verbū vel verba, cōsensum cōtrahētū experimentia. Et si obijciatur de corpore Christi vero, quod est sacramentum corporis mystici, quod tamen non est signum sensibile, nec forma visibilis. Dicit Magister Ioannes Gerson Cancellarius Parisien. vbi supra, qd corpus illud est sensibile, & forma visibilis in annexo, licet in se non sit, licet. n. in sua vera & propria natura non sit visibile aut sensibile, est tamē visibile & sensibile in forma vel specie panis annexi. Vnde cum dicitur: Sacramentum est inuisibilis gratiæ visibilis forma, intellige, scilicet in se, vel habens annexum visibile vel sensibile. Magister Ioan. Gers. Tertia conditio innuitur per illud quod dicitur, p. quod virtus diuina secretius operatur, vbi innuitur quod illa regumenta visibilia per quæ salus acquiritur à virtute diuina, assumuntur in cooperationē, & ita à Deo instituta, & certa sunt signa, est. n. sacramentum signum efficax & certum, continens aliquam inuisibilem & spe-

cialem gratiam non formaliter, sed causaliter. Vide latius Dñm Præposit. Gabr. di. 1. q. 1. lib. 4.

SACRAMENTA significant & repræsentant. Non autem idem est significare & repræsentare. Nā signa æquiuoca, id est dubia & incerta, repræsentant, & non significant. Item sacramenta ex similitudine naturalium non præcise repræsentant effectū sacramentalem, sed omne in quo saluatur similitudo. Sed ex institutione præcise determinatur ad significandum certē sacramentale effectū. Exempli gratia. Baptismus, quia est quædam lotio exterior in aqua, pōt significare omnem lotionem in qua cunq; materia, siue corporalem siue spiritualet cuiuscunque creaturæ. Potest, n. mouere intellectum ad cogitandū quælibet lotionem propter naturalem similitudinem mundationis, verum sic non significat certē & efficaciter, quia non ponet in esse mundationem quā significat. Mundationem verò animæ à peccato quā certē significat, repræsentat ex institutione diuina, ex quo Deus qui baptismū instituit, suo signo assistit ad producendū effectum repræsentatū. Significant autem sacramenta principaliter gratiam seu effectum gratuitū, respectu cuius habent aliquam causalitatem, significant etiam causam meritoriam gratiæ principalem Christi passionem, significant & tertio finem effectus sacramentalis, qui est vita æterna, ad quam omnia sacramenta ordinantur. Exemplum. Baptismus primo principaliter significat gratiam baptizato collatam, qua mundatur à peccato. Ad hoc enim significandum & causandum est institutus, significat etiam Christi passionem & mortem, significat etiam futuram gloriam, ad quam perueniemus per finalem resurrectionē. Vnde Apostolus ad Rom. 6. Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus, consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, &c. Est ergo baptismus non solum similitudo mortis Christi, sed etiam resurrectionis Christi, & etiam nostræ futuræ ad gloriam. Quo ad primum sunt signa demonstratiua habentia effectum semper concomitantem,

H h h 4 sublatō

seblato impedimento. Efficacia enim sacramenti (vt ait Sanctus Bonauentura dist. 18. libr. 4.) pendet ex idoneitate suscipientis. Actus enim actiuorum sunt in patiente prae-disposito. Quantum ad secundum sunt signa rememoratia, & quantum ad tertium sunt signa prae-nostica. Nam signum demonstratiuum est signum praesentium. Rememoratium, est signum praeteritorum: & signum prae-nosticum, est signum futurorum. Haec Tho. Et concordat Petrus de Palude in qu. 2. Sed quia sacramentum ordine naturae praecedit effectum materiale respectu illius (vt vult Scotus) possent dici prae-nostica.

SACRAMENTVM secundum Scotum, qui dictas diffinitiones reducit ad vnā, quae est talis. Sacramentum propriissime acceptum, est signum sensibile gratiae Dei vel effectum gratuitum ex institutione diuina efficaciter significans, ordinatum ad salutem hominis viatoris. Haec diffinitio Scot. est completior & magis circumstantiata, ad differentiam signorum quae non sunt sacramenta. Et sensibile accipitur pro visibile aut audibile, vt dictum est. Dicitur, gratiae inuisibilis, vbi gratia dicit gratiam gratificantiem, & hoc in aīa suscipientis sacramentum. Dicitur, vel effectum Dei gratuitum, propter sacramentum Eucharistiae, quod non significat gratiam gratificantiem, quae est quaedam forma accidentalis, sed significat corpus Christi verum sub speciebus contentum, quod est effectus gratuitus, quia ex gratuita voluntate procedens. Et dicitur, effectus, non quod de nouo fiat siue esse accipiat, sed quia fit de nouo praesens illis speciebus per transsubstantiationem panis in ipsum. Dicitur, ex institutione diuina, per quod excluduntur signa pure naturalia, vt lotio balnei, & aqua benedicta, quae non est sacramentum: quia non a Deo, sed ab Ecclesia instituta. Dicitur, efficaciter significans, quod includit certitudinaliter, propter signa equiuoca siue dubia, vt sacramenta veteris legis, quae quia gratiam non contulerunt quam significabant (saltem ex opere operato) non fuerunt sacramenta. Per idem excluduntur imago crucifixi, petra deserti, agnus paschalis, virga Aaron, serpens aeneus, quia ex quo

non contulerunt gratiam vel effectum gratuitum, non sunt sacramenta, licet sacramentorum rerum representatiua. Quod additur ordinatum ad salutem hominis viatoris, nihil excludit vel includit, sed finem institutionis sacramentorum ostendit.

SACRAMENTVM secundum Occam lib. 4. q. 1. est signum significans efficaciter effectum Dei gratuitum. Hanc diffinitionem commendat Petrus de Albario, q. 1. quarti, art. 3. Et per effectum Dei gratuitum intelligitur gratia gratumfaciens accidentalis, vel gratia substantialis, quae est corpus Christi. Ista diffinitio omni sacramento conuenit proprie dicto, & solum tali. Et licet de facto solum praedicetur de signo sensibili, potest tamen praedicari de signo spirituali, & ita est communis signis sensibilibus, & non sensibilibus. Vide latius Gabr. di. 1. q. 1. li. 4. salutem diffinitionem Scoti, & dicta communia sanctorum. Et quod corpus Christi nec character est sacramentum, quia non est signum efficax sui signati, nec signum sensibile. Sed cum Magister dicit, quod corpus Christi sit sacramentum & res, sacramentum capitur large pro signo sacrae rei, & non proprie. Nec columba visa super Christum, & linguae igneae sunt sacramenta, quia non fuerunt signa efficacia gratiae, non enim habebant aliquam causalitatem respectu gratiae, praecessit enim plenitudo gratiae signa. De Christo manifestum est. De Apostolis patet, quia non propter signa fuit infusa gratia, sed quia fuerunt pleni gratia, apparuerunt signa. Fuerunt, nulla signa a Deo exhibita solum ad significandum plenitudinem gratiae non ad causandum. Haec Domini. Praepositi Gabr. Sunt autem tres conditiones signi efficacis secundum Scot. q. 3. di. 1. libr. 4. videlicet, quod sit signum practicum, id est habens aliquam causalitatem respectu signi. Secunda quod sit signum certum certitudine, vt in pluribus, id est semper, dum non ponitur impedimentum ex parte suscipientis. Tertia quod sit naturaliter prius effectum signato, sicut columba, & cetera non fuerunt signa efficacia, & cetera. Sacramenta vero non. Ie. sunt signa efficacia. Deus namque (vt sentit Sanctus Bonauentura, Richardus, Scotus, Occam, Thom. Argenti, &c.) constituit

constituit sacramenta sensibilia tanquam signa certa gratiæ, quæ ipse creando producit in anima suscipientis sacramentū, aut in ipso sacramento effectum gratuitum ad hominum salutem ordinatum, quod addit propter sacramentum Eucharistiæ. Statuit enim quod tali signo adhibito secundum modum & formam suæ institutionis infallibiliter vult asserere sub signo producendo gratiam, si non ponatur obex in suscipiente sacramentū, quam gratiam, aliās non produceret si sacramentum illud non exhiberetur. Et de hoc facit Ecclesiam suam certam. Et ista ordinatio siue institutio vocatur pactum Dei initum cum Ecclesia. Et non est potestā aliqua dispositio media inter sacramentum & gratiam in anima, ad hoc ut gratia infundatur, neque aliqua virtus supernaturalis in sacramentis aut in vñ eo rum quæ instrumentaliter agerent ad effectum gratuitum, vel ad dispositionem præuiam (ut aliqui volunt) de quo videatur Tho. quæstione quarta, distinctione prima, libro quarto, & sanctus Bonaventura. Alexander de Ales parte quarta, quæstione octaua, Durandus Gabr. recitat ambas opiniones libro quarto, distinctione q. i. & concludit art. 2. & vult quod sacramenta nouæ legis effectum sacramentalem causant quem ex institutione diuina certitudinaliter significāt. Vnde Aug. in de bapti. In solis elementis sacramenta efficiunt quod figurant. Idem super Ioan. Quæ est virtus ista aquæ ut corpus tangat, cor abluat, loquitur de aqua baptismi. Sed abluat cor, id est animam, ergo ablutionem causat. Item Beda super Lucam. Christus tactum mundissimæ carnis suæ vim regeneratiuā contulit aquis. Vis regeneratiua, est vis causatiua gratiæ quia per solam gratiæ infusionem fit regeneratio. Probat latius Gabr. Per effectū autem sacramentalem intelligit gratiam sacramentum autem dicitur no. le. dupliciter, ut scribit Richar. di. 26. articulo 4. qu. 2. lib. 4. Vno modo, quia primo in no. le. institutum fuit, sicut baptismus & confirmatio, & sic de aliis. Sic matrimoniū non est sacramentum no. le. fuit enim institutum ante no. le. Alio modo quia quāuis fuerit institutum ante no. le. tūc nō habens vim conferendi gratiam in noua lege

ræ, & per consequens soli Deo possibilis, ut idem Gabr. scribit quæstione 2. distinctione prima, libro quarto, art. 3. dub. 2. Item sacramenta no. le. continent gratiam non formaliter, sed virtualiter, & non nisi ut causa suum effectum. Vel (ait Bona.) sacramenta dicuntur continere gratiam, quia significant gratiam dist. 1. q. 3. lib. 4. Vnde Tho. Argent. di. 2. q. 1. ar. 1. li. 4. Nec sacramenta no. le. sunt causæ gratiæ ex natura propria eis in prima rerum conditione tradita. Nam ante institutionē nullam habebant efficaciam. Nec sacramenta no. le. causant effectiue dispositionem præuiam ad sacramentalem effectum. Et hoc est cōtra sanct. Tho. & Paludensem. Nec est ponenda virtus supernaturalis in sacramentis no. le. per quam respectu sacramentalis effectus eius cōueniat ratio causalis. Hoc est contra S. Tho. qui omnia & singula diffuse probat Gabr. vbi supra. Sacramenta insuper no. le. sunt causæ, sine qua non, quia sunt causæ effectus sacramentalis, & non causæ naturales, siue ex natura propria, ut pbatur a Gabr. ergo sunt causæ sine qua non. Item ex voluntaria institutione diuina sine eis non causatur effectus sacramentalis, causatur autem eis positus, ergo sunt causæ sine qua non: ex descriptione causæ sine qua non, supra in dictione, CA V S A. Quāuis Deus non alligauit suam potentiam sacramentis, potest enim hominem saluare absque sacramentis. Sed sicut nunc ordinauit hominem, saluare vult per sacramenta, potuit tamen & potest alium ordinem saluandi instituere. Omnia enim ad extra, id est summa & omnipotenti ac libera voluntate fiunt contingenter, ut vult S. Aug. 3. de trini. cap. 4. De potentia itaque absoluta potest saluare absque sacramentis, licet de potentia ordinata non, de quo aliās.

SACRAMENTVM autem dicitur no. le. dupliciter, ut scribit Richar. di. 26. articulo 4. qu. 2. lib. 4. Vno modo, quia primo in no. le. institutum fuit, sicut baptismus & confirmatio, & sic de aliis. Sic matrimoniū non est sacramentum no. le. fuit enim institutum ante no. le. Alio modo quia quāuis fuerit institutum ante no. le. tūc nō habens vim conferendi gratiam in noua lege

lege non est euacuatum, sed confirmatum & factum gratiæ causatiuum. Et sic matrimonium est sacramentum no. le. in quo sacramento est sacramentum tantum expressio consensuum per verba de presenti. Res & sacramentum vno consensuum & obligatio mutua, vt aliàs dicitur. Richar. &c.

SACRAMENTA dicuntur medicine & remedia contra morbos (vt scribit Gabr. di. 2. q. 1. 4.) spirituales animæ dicuntur etiã adiutoria animæ ipsam perficientia in vitâ spirituali, tam prima quàm secunda. conferunt enim gratiam quæ est verè vita primâ animæ, per quam anima spiritualiter viuit, Deo grata & Deo accepta ad vitam æternam. Sunt etiam remedia contra septem vitia capitalia, baptisumus contra superbiam, eucharistia contra inuidiam, confirmatio contra accediam, extrema vnctio contra iram, ordo contra auaritiã, poenitentia contra gulam, matrimonium contra luxuriam. De quo latius perquirito apud Gersonem tract. de septem Sacramentis. Vide latius Gabr. vbi supra. Et vt idem dicit di. 1. q. 2. lib. 4. Sacramenta quædam sunt medicinæ homini lapsò, traditæ, aut curatiuæ: vt Baptisumus, poenitentia, & extrema vnctio. Aut præseruatiuæ: vt Confirmatio. Eucharistia, Matrimonium, & Ordo. Vnde & Hugo ait cap. 4. parte 9. li. 1. de Sacramentis. Ipsa medicina, ipsa sunt Sacramenta. Et cap. 3. dicit ea vasa medicinalia. Vnde ait: Deus medicus, homo ægrotus, sacerdos minister vel nuntius, gratia antidotum, vas Sacramenta, medicus donat, minister dispensat, vas seruat quæ sanat percipientem ægrotum gratiam Spiritualem: vasa quoq; esse gratiæ ipsa Sacramenta ostendit Gerson par. 1. tract. contra sectam flagellantium se ait. Lex Christi maximam sortitur virtutem ex misericordia & gratia sua: cuius gratiæ vasa sunt Sacramenta nouæ legis, ex virtute operis operati, & ideo quicquid auertit à Sacramento suscipiendis, præsertim à Sacramento confessionis, debet reijci fideliter. Hæc Gers. Et Magister contra peccati originalis & actualis vulnera, Sacramentorum remedia Deus instituit, Sacramentorum autem ante lapsum hominis natura, adhuc integra institutio non fuit congrua: quia tunc

non fuit morbus: ergo non erat opus medicina: ergo nec opus Sacramentis. Vnde Saluator Matth. 9. Non est opus valentibus medico, sed malè habentibus. Nec in statu innocentie (Gabr. scribit vbi supra, arti. 2.) institutum fuit sacramentum matrimonij, sed bene matrimonium fuit institutum, & hoc in officium & non in remedium, nec fuit efficax gratiæ signum. In qualibet verò lege lapsi hominis congruum fuit sacramenta instituere, propter humiliationem, eruditionem, & exercitationem hominis, & propter sapientiæ modici manifestat onem, & hominis curationem, secundum Magistrum & Rich. di. 1. arti. 2. q. 1. lib. 4. Et Hugo libr. 1. de sacramentis cap. 3. & 4. Vide ad hoc Scotum, & post eos Dominum Præpositum Gabr. di. 1. q. 2. arti. 2. li. 4. qui dicit quod ad cõsecutionem beatitudinis gratia est homini necessaria, quare congruum erat instituire signa sensibilia, certa & efficacia, quibus viator quasi familiari similitudine gratiam agnosceret inesse, & per huiusmodi signa tanquam certa & efficacia, eã ardentius quæreret. Vide Petrum Paludensem & Thom. Argent. qui rationem congruitatis diffusè ponunt. Sanctus Bonauent. reddit rationem institutionis sacramentorum ex parte Dei & ex parte nostri, ex misericordia, iustitia, & sapientia Dei. Vide latius S. Bonauent. declarantẽ hoc, ex parte nostri, nã homo lapsus fuit cecatus in rationali, ideo data sunt ei sacramenta sensibilia ad eruditionem. Elatus fuit in irascibili, ideo data sunt ad humiliationem. Fastiditus est in concupiscibili, ideo dari debuerunt ad exercitationem. Congruabat quoque diuersa sacramenta institui, pro statu diuersarum legum hominis vulnerati. Nam secundum Scotum, in processu generationis humanæ, semper creuit notitia veritatis. Lex autem perfectior perfectionibus indiget adiutorijs ad sui obseruationem. Et notitia veritatis clarior exigit signa manifestiora. Debuit ergo lex perfectior habere sacramenta perfectionem gratiam perfectius significantia, vt esset congrua correspondetia signi ad signatum. Vide latius Dominum Præpositum Gabrielem vbi supra. Sacramenta autem alio modo sanã quã gratia,

gratia, ut vult Rich. art. 2. dist. 1. lib. 4. q. 4. in fine, quia gratia formaliter, sacramenta aliquo modo effectiue, non sicut efficiens principale, sed instrumentale. Et cum dicitur, & explicat Petrus de Palu. 1. di. 2. q. 1. art. 3. lib. 4. sacramenta fuisse instituta tempore legis nature, quia erant signa rei sacre, non tamen causatiua gratiae, & ita improprie dicta sacramenta, ut & dictum est. Vel potest dici quod expresse habetur ex scriptura quod pro tempore illo placuerunt Deo sacrificia, ut patet de oblatione Abel Gen. 4. Noe. Gen. 8. Melchisedech. Gen. 14. Abrahæ diuidentis vacas, Genesi 15.

SACRAMENTA sunt signa gratiae ex institutione diuina. Signum autem instituere secundum Scotum, simpliciter ad significandum potest quilibet qui potest uti signo pro se & alijs, siue practice, siue speculative. Sed ad significandum practice, certe & efficaciter (ita infallibiliter quod cessante impedimento ad exhibitionem signi, producit effectus signatus) non potest nisi ille qui in sua potestate habet producere huiusmodi effectum, quando & ubi vult in subiecto apto nato. Sola autem institutio sacramentorum ad Deum spectat, alius tamen à Deo potest huiusmodi institutionem promulgare, quia solus Deus potest causare effectum sacramentalem, quia est effectus supernaturalis excedens facultatem creaturæ. Fuit & Iacobus promulgator tamquam præco diuinus sacramenti penitentiae, & vinctio- nis extremæ, ut patet Iacob. 5. Suo modo dicitur, quod nullus alius præter Deum fuit legislator legis, suos transgressores ad damnationem æternam obligantis, nisi sicut præco promulgans legem. Et ita Moyses non fuit legislator proprie, sed præco, nuntius, & promulgator legis diuinæ, neque in persona sua, sed Dei legem proposuit. Et quod dicitur, legislator, extenditur nomen ad promulgato-

rem. Et sacramenta non habent efficaciam ex significatione, sed ex institutione. Habent & efficaciam ex Deo tamquam à causa principalis instituyente, à passione Christi, tamquam ex causa prima efficaciam merente. Ex latere enim Christi fluxerunt sacramenta, aqua, scilicet, ablutionis, &

sanguis redemptionis, per quæ saluatur Ecclesia. Fluxerunt inquam tamquam à causa meritoria. Vide Scotum distinct. 2. quest. 1. lib. quarto, & Gabr. distinct. 2. quest. 1. art. 3. libro quarto, post Scotum, Tho. & Rich. Essentia autem sacramentorum sunt materia, verba, intentio. SACRAMENTA consistunt in duobus, scilicet, verbis, & rebus, quas sanct. Aug. nominat elementum & verbum. Accedit inquit verbum ad elementum, & fit sacramentum. Per rem siue elementum intelligitur res siue actus aliquis sensibilis, ut confirmatio, vinctio, calicis traditio, &c. quæ cum verbis dant effectum sacramentalem. Per verbum autem oratio prolata ore ministrantis sacramentum. Elementum siue res dicitur materia, verba dicuntur forma non proprie, sed metaphoricè. Et præter ista duo verbum & elementum, requiritur etiam intentio in conferente sacramentum, quia intendit ministrare sacramentum, id est rem & verba exhibere tamquam ea quæ ad certum effectum instituta sunt à Christo, & hoc est exhibere in fide Ecclesiae, etiam si non crederet se qui effectum. Et hæc intentio comprehenditur sub verbis proferentis, ut dicit Richard. Et hæc de sacramentis non le. intelligenda sunt, Sacramenta enim vel le. consistunt in rebus, & non coexigunt aliqua verba, ut patet de circuncisione, cui non præscribitur aliqua forma, sed nec eius agni paschalis, aut sacrificijs, quæ dici possunt sacramenta largo nomine sacramenti, ut dictum est. Quod verò verba requiruntur in sacramentis nouæ legis, ratio principalis est institutio Christi, cui placuit sic instituere, & quod verba distinctius & expressius significat omnem mentis conceptum ex impositione, quam significant ex naturali similitudine. Gabr. di. q. 2. ar. 3. dub. 4. li. 4. Vide ad hoc Ger- sonem parte 2. de septem sacramentis.

SACRAMENTA sunt signa quæ conferunt gratiam. Signum autem aliquod conferre gratiam (ut tangit sanct. Tho. di. 1. q. 1. arti. 1. li. 4. post Alexan. licet satis obscure. Et post hos scribit Gabr. eadem di. q. 3. arti. 1. lib. 4.) dupliciter potest intelligi. Vno modo ex ipso signo seu sacramento. Vel (ut alij dicunt) ex opere operato, ita quod

quod eo ipso quod opus illud, puta si-
gnum aut sacramentum exhibetur, nisi
impediat obex peccati mortalis, gratia
conferitur, sic quod præter exhibitionem
signi foris exhibiti, nõ requiritur bonus
motus interior in suscipiente quo de cõ-
digno vel de cõgruo gratiam mereatur,
sed sufficit quod suscipiens non ponat
obicem. Concordat Scotus de eadem qu.
5. iuxta finem. Sic Baptismus, Confirma-
tio, Extrema vnctio, conferunt gratiam
ei qui non habet vsum perfectum ratio-
nis. Alio modo intelliguntur signa vel sa-
cramenta conferre gratiam ex opere ope-
rante & per modum meriti, quando, sci-
licet sacramentum foris exhibitum non
sufficit ad gratiæ collationem, sed vltra
hoc requiritur bonus motus seu deuotio
interior suscipientis sacramentum, se-
cundum cuius intentionẽ conferitur gra-
tia tanquam meriti condigni vel cõgrui
præcise, & non maior propter exhibitio-
nem sacramenti. Per bonum autem mo-
tum animi nihil aliud intelligitur quàm
actus volutatis terminatus in Deũ obie-
ctiue tanquam in finem. Sacramenta vete-
ris legis quæ dicuntur ceremoniæ, & si
non contulerunt gratiam ex opere ope-
rato, contulerunt tamen ex opere ope-
rante, siue per modum meriti ex suscipiẽ-
tis deuotione, dum processerunt ex fide
& charitate. Ita senserunt & tenuerunt
Alexan parte. 4. quæst. 6. memb. 4. arti. 1.
S. Tho. & communis schola, & post eos
rotundè & multis probat Gabr. vbi sup.

DE SACRAMENTORVM NUMERO. Et si sim-
pliciter loquẽdo & in veritate plura sunt
sacramenta quàm septem, vt & notat Gab.
di. 8. q. 1. ar. 3. dub. 2. lib. 4. vt patet de sacra-
mento Ordinis, quod sub se continet se-
ptem vel octo sacramenta à se ipsis distin-
cta, sic & species panis & vini. Sed illa sa-
cramenta quæ ad idem ordinantur, licet
in se sunt plura, dicuntur tamen aggrega-
tione & ordine ad eundem finem proxi-
mum vnum sacramentum, sic quia conse-
cratio Eucharistiæ, Eucharistia & sum-
ptio eius ordinatur ad spiritualem homi-
nis nutritionem, habentur seu numeran-
tur pro vno Sacramento. Sunt itaque se-
ptem Sacramenta nouæ legis, scilicet Ba-
ptismus, Pœnitentia, Extrema vnctio, Or-

do, Eucharistia, Confirmatio, Matrimo-
nium, & sumitur iste numerus septena-
rius, vel quia sunt medicinæ Dei spiritua-
les: quæ foris corporibus adhibentur per
sensibilem speciem, sed intus animam sa-
nant per inuisibilem gratiam, & ideo se-
cundum numerum morborum spiritua-
lium sumi debet numerus sacramentorũ.
Morbi sunt culpa originalis, quæ tolli-
tur per Baptismum, actualis culpa morta-
lis per Pœnitentiam, venialis verò per
Extremam vnctionem, ignorantia & diffi-
cultas discernendi inter bonum & malũ
remouetur per Ordinem, quo datur cla-
uis scientiæ ad discernendum. Malitia si-
ue inclinatio ad malum in voluntate, cõ-
tra hoc datur Eucharistia, quæ mutat su-
scipientem in susceptum, incorporat &
vnit, & per hoc voluntatis inclinationem
malam in bonam transformat. Contra
morbum, qui est infirmitas resistendi &
proficiendi in irascibili, datur Conforma-
tio, quæ roborat ad confitendum nomen
Christi in persecutione. Contra concupi-
scentiam illicitorum in concupiscibili da-
tur Matrimonium, quo excusatur carna-
lis concupiscentiæ actus à crimine. Sumi-
tur aliter numerus sacramentorum, vt
sunt adiutoria animæ perfectiõis ipsam
in ordine ad vitam secundam, actus, scili-
cet, virtutum. Et sic accipitur numerus sa-
cramentorum secundum numerum vir-
tutum: trium theologicalium, & quatuor
cardinalium. Sic Baptismus respicit fidẽ,
quare dicitur sacramentum fidei, quod
est ianua sacramentorum. Extrema vnctio
respicit spem, qua præparatur ad gloriã.
Ad actũ charitatis adiuuat Eucharistia,
ad actum prudentiæ Ordo, ad actum for-
titudinis Conformatio, ad actum iustitiæ
Pœnitentia, ad actum temperantiæ Matri-
monium, vide latius Gab. dist. 2. q. 1. ar. 1.
lib. 4. Considerando verò sacramenta (vt
idem ait) vt sunt adiutoria animæ perfi-
cientiæ eam quo ad vitam spirituale pri-
mam, quæ est gratia, tunc sumitur nume-
rus sacramentorum sic. Nam baptismo
regeneratur homo, & accipit esse spiritua-
le per Confirmationem corroboratiõẽ,
per Eucharistiam nutritionem gratiæ &
conseruationem, per Pœnitentiam lapsi
reparationem, per vnctionem extremam
da

ad finalem exitum præparationem, per Matrimonium cõmunitas accipit multiplicatione in esse naturæ vel carnali per ordinem multiplicatione ministrorũ Ecclesiæ ad totius corporis regimen. Vide Scotum & Durandum de assignatione sacramentorum, & Magistrum Ioannem Gerisonem. De quo supra factum est.

SACRAMENTA, Quædam sunt puræ fidei, ut vult san. Bonauen. dist. 26. q. 2. libro 4. sicut Baptismus, & Confirmatio, & confirmatio. Quædã autem non tantum sunt fidei, sed etiam naturalis dicamini, & talia sunt Pœnitentia & Matrimonium: sed tamen non omnino sunt de dicamine iuris naturalis, quæ primo modo sunt, Deus instituit mandando, quæ secundo modo, instituit interius illustrando: & sic instituit Matrimonium. Vnde ipse non præcepit Adam, quod Euâ duceret in vxorẽ, sed illustrauit cum interius, ut intelligeret eam sibi dandam in vxorem, & omnibus posteris per liberum consensum vxores illo modo coniungi. Vnde Adam sic illustratus, dixit: Hoc nunc os ex osibus, & caro de carne. Et sicut dicit Magister in litera, propheticè est locutus, & ideo illud verbũ non fuit à seipso, sed à Deo: & ideo institutio sacramenti matrimonij fuit à Deo. Et ut idem dicit di. 45. circa litterã, Sacramentũ altaris prodest aliter viuis, aliter mortuis: viuis enim prodest sub ratione sacramenti & cibi, mortuis sub ratione sacrificij. In quantum enim sacramentum est, cibatur & dat gratiam & perfectionem manducanti: in quantum autem sacrificium, Deum placat, hostiæ enim placent. Et quoniam Deus iratus est, non affectione in iuditionis, ideo Deũ placando non sedat ipsius affectionem, sed remitti facit poenæ acerbiter. Principaliter quoque sacramentum eucharistiæ institutum est in sacrificium & sacramentum, & in sacramentum seu cibum. De quo legito latius Gabr. serm. 3. facto in festo Corporis Christi, qui incipit: Esurientes impleuit bonis.

DE SACRAMENTORVM INSTITVTIONE. Sacramenta omnia immediatè Christus instituit & etiã promulgauit, ut verior tenet opinio & probabilior iudicatur à Thoma, Scot. Durad. Rich. quanquã pro-

mulgationem ipsi nominent institutio nem. Paluden. tamẽ videtur declinare di. 2. q. 1. arti. 2. qui vult, quod omnia sacramenta sunt instituta immediatè à Christo, licet nõ promulgata, nisi quæ erant necessitatis, ut sacramentũ intrantium, scilicet Baptismus, quãdo dixit. Nisi quis renatus fuerit. Et sacramentũ redeuntium, scilicet Pœnitentia, quando dixit. Nisi pœnitentiam egeritis: & sacramentũ dignitatis ut Eucharistia, quando dixit. Nisi manducaueritis. Nec quisquam præter Deum potest instituere sacramenta, ut sint gratuiti effectus certa signa. Et de Baptismo patet Mat. vltimo. Euntes docete omnes gentes. De Confirmatione dũ imposuit manus paruulis. Mat. 19. & Ioan. 20. Accipite Spiritũ sanctum. Vel Act. 2. Eucharistia prædicata est diffuse. Ioan. 6. & instituta est in cœna. Mat. 26. Pœnitentia promissa est. Mat. 16. Tibi dabo clauẽ regni cœlorũ, &c. Instituta: accipite Spiritũ sanctũ, Vnctio extrema. Mat. 6. cùm Apostoli vixerunt infirmos & sanabantur, constat hoc fecisse ex institutione Christi, & eius informatione: in cuius virtute sanabant. Matrimonium. Mat. 19. & Mar. 10. vbi Christus approbat & ratificat Matrimonium, quod Deus in statu innocentie instituit, & per os Adæ publicauit. Relinquet homo patrem & matrem, & adhaerebit vxori suæ. Ordo. Mat. 26. Hæc quotiescunq; feceritis, in mei memoriã facietis. Et Ioan. 20. Quorũ remisistis peccata, remittuntur. Hæc est sententia Scoti, Tho. & Petri Camera. q. 1. quarti. in fine. Consonat his Gab. di. 2. quæ. 1. conclus. 2. dũ ait. Omnia Sacramenta nouę legis à Christo sũt instituta, & ab eodẽ in assumpta natura verbo, vel opere promulgata quem latius ibi videto. Et ut idem dicit distin. 29. quæst. vnica art. 2. libro quarto, conclusione 5. post Scotum. Cùm Christus instituit Sacramenta ad salutem & ad vtilitatẽ Ecclesiæ: eo modo instituit quo magis profuerunt Ecclesiæ. Et secundum Corr. lib. 4. dist. 1. Sacramenta sunt instituta ad criminum eluendam labem, in hisque fidentium hominum animas excolunt: quibus castissimè colitur Deus.

SACRAMENTA LEGIS NATVRAE tria fuerunt, scilicet decime, sacrificia & oblationes, ut testantur

testatur Rich. art. 5. q. 4. li. 4. di. 1. Alexan. parte 4. q. 2. art. 1. Hugo li. 2. de sacramen-
tis par. 12. cap. 4. Post quos videre potes
Gab. di. 1. q. 3. art. 3. lib. 4. Et decimatio (vt
ipse dicit) significabat remissionem pro-
pter numerum, quia dragma decima per
dita fuerat, & inuenta. Luc. 15. Sacrificia
carnis maceratione, etiam per sacrificia
quæ consistebant in immolatione anima-
lium occisorum, significabatur futura
passio Christi. Quod Christus qui passus
erat, Dominus est mortis & vite. Obla-
tio significabat boni operis exhibitione.
Hæc tria vt vult Hugo, sunt à Deo insti-
tuta, non autem præcepta. Addit tamen
Richar. post Hugon. quod loco & tempo-
re eis necessarium ad salutem suam, in
aliquibus signis sensibilibus fidem exte-
rius profiteri. Item per oblationes si-
gnificabatur Deus omnium creator, per
sacrificium redemptor, per decimationes
remunerator. In hoc enim quod homo
retinebat sibi nouem partes, quæ imper-
fectionem significant, & decimam quæ si-
gnificat perfectionem, offerebat Deo, si-
gnificabat in se imperfectionem, in Deo
perfectionem esse, & perfectionem à Deo
expectari debere, hæc Richar. articulo 5.
questione quarta, libro quarto, distin. 1.

SACRAMENTA LEGIS SCRIPTÆ secun-
dum Hugo parte 12. capit. 4. lib. 1. multa
sunt, tamē ad tria reduci possunt omnia
illa. Quædam specialiter ad remedium,
quædam ab obsequium, quædam ad cul-
tum diuinum. Prima pertinent ad pecca-
torum remissionem, & illa instituta fue-
runt quasi ad necessitatem, vt in eis ho-
mo sanctificaretur, qualis fuit circumci-
sio & hostia pro peccato, & pro delicto.
Quædam quæ specialiter ad emundatio-
nem & remissionem instituta fuerunt. Se-
cunda, ad exercendam deuotionem & vt
meritum augetur: quales fuerunt ho-
stia pacificorum, quæ offerebantur à fi-
delibus ad reconciliandum sibi gratiam
diuinam. Tertia ad colendum pietatem
instituta, & quandam præparationem, vt
quasi quædam instrumenta ad cætera sa-
cramenta tractanda & sanctificanda, qua-
le fuit tabernaculum, & arrium, & omnia
vtenilia quæ continebantur in eis, nec
non & sacra indumenta ministrantium.

& cætera omnia quæ ad ornandum cul-
tam diuinum fuerunt instituta. Suble-
uatum ibidem Hugo, quod sacrificiorum tria
sunt genera. Alia sūt holocausta, alia sim-
plicia sacrificia, alia pacifica, de quibus
paulo post. Nec contulerunt gratiam sa-
cramenta veteris legis ex opere operato,
vt supra dictum est, vel non tantam, nec
ita generalem sicut sacramenta nouæ le-
gis. De quo videatur Dominus Cardina-
lis Camera, questio. 1. articulo 3. libro 4.

SACRAMENTA NOUÆ LEGIS esse perfe-
ctiora cæteris, potest tripliciter intelligi.
Primo quo ad intentionem gratiæ, quam
conferunt. Secundo quantum ad exten-
sionem. Et hoc tripliciter, scilicet. Vel
quantum ad suscipientes sacramenta, quia
à pluribus participantur. Vel quantum ad
numerum sacramentorum, vel quantum
ad pluralitatem morborum quibus me-
dentur, siue remedium quæ conferunt.
Vel tertio quantum ad causam extrinse-
cam instituētem, vel promulgantem. His
modis omnibus sacramenta nouæ legis
sunt perfectiora cæteris omnibus, quia
legi perfectissimæ debentur perfectissima
sacramenta, cuiusmodi est lex noua. Nā
ex perfectione sacramentorum argui-
tur perfectio legis. Lex verò perfectissima
quam trinitas disposuit dare homini pro
statu vite, est noua lex, quæ dicitur lex gra-
tiæ siue lex Euangelica. Secundum illud
Mat. 26. Noui & æterni testamenti. Æter-
ni, id est, post quod nullum aliud est futu-
rum. Et Ioan. 1. Lex per Moysen data est,
gratia & veritas per Iesum Christum fa-
cta est. De hoc diffuse scribit Dominus
Præpos. Gabr. distin. 2. quæ. 1. art. 2. lib. 4.

SACRAMENTA nouæ legis à sacramentis
veteris testamenti differunt, vt habet Ger-
son parte secunda, de septem sacramen-
tis, & secundum Aug. tota differentia est
timor, & amor, quia veteres sua sacramen-
ta adimplebant timore, nos verò sacra-
menta Euangelica ex amore. Et ad litera-
dationem veteris legis tota fuit in timore, &
igne, & fumo & alijs terribilitatibus, sed
noua lex tota in benignitate, & gratia.
Hugo victorius inter sacramenta nouæ le-
& sacramenta veteris, ponit triplicem diffe-
rentiam. Prima est, quod noua sacramen-
ta sunt signa gratiæ, sed illa non sic im-
mediatè

mediate sunt signa gratiæ, sicut nostra. Secunda differentia est, quod nostra sacramenta sunt signa & causæ, illa verò sunt signa tantum. Tertia differentia est, quod illa sacramenta re. le. tantum promittunt gratiam quam non continent, nostra autem dant gratiam quam continent. Potes ad hoc videre Jacob. de Valen. super illud Psal. 50. Auerte faciem tuam a peccatis meis, ubi quadruplice ponit differentiam sacramentorum re. le. & no. le. Et secundum Alexan. q. 8. parte 4. memb. 2. quem sequitur Richar. quæ. 4. di. 1. li. 4. art. 4. Gratiæ sacramentorum, virtutum & donorum distinguuntur tantum ratione, & non re, nec essentia, propter comparationem diuersam ad diuersos effectus: quia gratia sacramentalis dicitur in quantum ordinatur ad sanandum animam à morbo peccati, vel ad sanitatem conseruandam, vel augendam. Gratia virtutum dicitur, in quantum ordinatur ad bene operandum, est tamen in re idem habitus quo anima sanatur per sui iustificationem, & dirigitur ad meritoriam operationem. Per gratiam sacramentorum intelligitur gratia gratumfaciens, quam conferunt sacramenta, & quæ est res sacramenti. Sed per gratiam virtutum intelligitur gratia quæ est virtus vel causa virtutis, aut forma virtutis. Discrepat à prædictis Thom. Vide fusius hanc rem apud Gabr. di. 2. q. 1. arti. 3. dub. 2. libro quarto, qui vult quod gratia realiter distinguitur à cæteris virtutibus & donis, sicut charitas realiter distinguitur à cæteris donis & virtutibus, fide, scilicet, & spe, ac alijs virtutibus cardinalibus, quia omnes cæteræ virtutes possunt esse informes, & esse sine charitate, licet non econuerso. Vnde dicitur gratia virtutum, quia est forma vel causa earum. Vide latius Dominum Præpositum Gabriel ubi supra.

SACRAMENTA no. le. in via sunt perpetua, quia lex noua est vltima quam non sequitur alia, vt tangit Philosophus. 2. Cor. 3. dicens: legem veterem euacuari, nouam verò manere: ergo & eius sacramenta manent. Item sacramenta sunt medicina contra morbos vel vulnera, ergo manentibus morbis, debet manere medela, manent autem morbi donec sumus in via. Non

tamen manent sacramenta no. le. in beatitudine, quia cessantibus vulneribus, non erunt necessaria sacramenta medicinæ vulnerum, sed in resurrectione liberabuntur homines à seruitute corruptionis. Et licet sacramenta non semper maneant in gloria, permanebit tamen sacramentorum gratia: quia sacramentorum gratia est charitas, quæ secundum Apostolum non excidit, sed in patria perficitur, ideo dicitur gratia consummata. De quo latius legito apud Gabr. di. 2. q. artic. 3. d. ub. 3. libro quarto, Habent & sacramenta imperfectionem annexam, ideo in patria non manent, instituta enim sunt ad humiliationem superborum, ad eruditionem ignorantium, ad exercitationem à bonis vacantium. In beatitudine autem nullum vitium, ignorantia nulla, nulla desidia, aut ocium iners locum habet, sed omne bonum ibi est. Vide latius Gabr.

SACRAMENTA no. le. sunt de necessitate salutis. Et hoc contingit dupliciter, vt notat Gabr. di. 9. q. 1. arti. 1. lib. 4. post Durandum. Vno modo ratione sui. Alio modo ratione præcepti. Ratione sui, quando effectus eius est necessarius ad salutem, siue communitatis, siue personæ singularis. Communitatis, vt ab aliquo vel aliquibus de communitate suscipiatur, non autem à qualibet eius persona, talia sunt Ordo & Matrimonium: nam effectus cuiuslibet istorum est necessarius communitati: quia sine ordine, non esset qui ministraret communitati sacramenta ad salutem necessaria, præsertim Pœnitentiæ: sine Matrimonio non maneret cultus diuinus deficientibus fidelibus, nisi per Matrimonium aliqui generarentur educandi ad cultum diuinum. Quia tamen communitati ad hos actus aliqui sufficiunt, ideo non quælibet persona ad hæc obligatur sacramenta, nisi in casu ubi tota communitas deficeret, nisi hæc persona suppleret. Quandoque effectus sacramenti est necessarius cuiuslibet personæ singulari de necessitate, vt eorum qui ordinantur ad tollendum defectum salutis impossibilem, aut conferunt effectum salutis necessarium. Defectus impossibilis est peccatum originale vel mortale. Effectus necessarius est gratia iustificans, id est gratia

tia per quam iniustus fit iustus, quæ etiã
 dicitur prima gratia, quia aliam non præ
 supponit, quoniam ipsa peccator iustifi-
 catur. Et sic sacramenta per quæ confer-
 tur prima gratia, sunt necessaria ad salu-
 tem, vt Baptismus & Pœnitentia. Baptis-
 mus quo ad omnes, quia eo tollitur pec-
 catum originale, quia omnes nascimur
 filij iræ, ad Ephe. 2. Pœnitentia verò his
 qui lapsi post Baptismum in peccati mor-
 tale, quod est impossibile salutem, sicut
 & originale. Sic ergo baptismus & pœni-
 tentia sunt de necessitate salutis, ita vt
 actu suscipiatur, vel saltem voto, cum su-
 scceptionem eorundem excludit articulus
 necessitatis. Sed ratione præcepti sunt ne-
 cessaria ad salutem, quæ non conferunt
 primam gratiam, sed gratiam præsuppo-
 nunt, vt Eucharistia, & Confirmatio, & ex-
 trema Vnctio. Et cum omnia sacramenta
 sunt instituta propter salutem viatorum
 non videtur quod absque contemptu ho-
 mo viator possit talia totaliter ommittere,
 habita copia ministri ea conferre valētis
 & volentis. Vnde qui talia non recipit, pu-
 ta Eucharistiam & extremam Vnctionem,
 quando probabiliter ei imminet exitus
 de statu viatorum, videtur contemnere
 præceptum diuinum. Vide latius Domi-
 num Præpositum Gabrielem vbi supra,
 post Durandum & Petrum de Palude. q.
 1. eadem di. & ideo sacramenta dicuntur
 portæ iustitiæ, vt vult Iacobus de Valētia
 super illud Psal. 117. Aperite mihi portas
 iustitiæ, quia per ipsas intramus Eccle-
 siam, & iustificamur à peccato, & gratifi-
 camur ad gloriam, &c. Et (vt ait Petrus
 Paludensis. dist. 2. q. 1. arti. 2. in fine li. 4.)
 nec Papa nec tota Ecclesia potest sacra-
 menta mutare, nec in eis dispensare, quia
 seruus non potest tollere legem Domini
 sui, nisi quantum Deus reuelat vel dispen-
 sat, sicut in primitiua Ecclesia quod dare-
 tur Baptismus in nomine Domini Iesu.
 Vnde Papa non potest dispensare quod
 puer saluetur sine Baptismo, nec pari ra-
 tione, quod à peccato mortali post Ba-
 ptismum curetur sine confessione, aut
 quod conficiat sine Ordine, vel in Matri-
 monio per verba de præfenti, etiam ante
 consummationem, quia est verum sacra-
 mentum. Hæc Petrus de Palude conclu-

sione tertia, vbi supra. *ag. d. 10. d. 10. d. 10.*
 SACRAMENTVM & res sacramenti differunt
 secundum Magist. libro quarto, dist. 4.
 De quo videatur Dominus Præpositus
 Gabr. distinctione quarta, quæst. 2. arti. 1.
 libro quarto, Per sacramentum intelligi-
 tur operatio exterior exhibita corpori
 humano sub debita verborum forma, vel
 signum sensibile ex institutione diuina,
 significans operationem interiorem quæ
 Deus operatur intus in anima, vel effe-
 ctum gratuitum. Illud verò quod signifi-
 catur, id est effectus ille quem Deus inui-
 sibiliter operatur, scilicet, gratia, vel gra-
 tuitus effectus, dicitur res sacramenti, si-
 ue effectus sacramentalis. Et est duplex.
 Quidam præcise sequitur opus operati,
 id est sacramentum foris adhibitum, se-
 moto impedimento circumscripto deu-
 tionis merito suscipientis, vel consecra-
 tis. Quidam verò sequitur non tantum
 opus operatum, sed etiam opus operans,
 id est dispositionem seu meritum conse-
 crantis sacramentum, vel suscipientis. Et
 primus effectus sequens opus operatum,
 propriè dicitur effectus sacramentalis. Et
 talis est duplex. Quidam est res & sacra-
 mentum, vt est Character Baptismalis.
 Alius est res tantum: & est gratia animæ
 suscipientis infusa, & ceteri effectus gra-
 tiam consequentes. Et illi effectus gratiæ
 consequentes virtutes, scilicet, & fomitus
 remissio, habent se proportionabiliter
 ad gratiæ quantum ad intensionem & remis-
 sionem, ita quod si gratia fuerit intensa,
 & ipsæ sunt intense, si remissa, remissa.
 Gabr. Quidam autem suscipiunt sacramen-
 tum, & non rem sacramenti. De quo vi-
 de in dictione, MANDVCATIO.
 SACRAMENTVM secundum S. Thom. di. 14.
 quæst. 1. art. 1. lib. 4. & recitat Gabr. eadem
 dist. quæst. 2. Quædam sunt quæ non re-
 quirunt aliquem actum in suscipiente,
 quantum ad veritatem sacramenti, nisi
 per accidens, sicut remouens, prohibens,
 vt in Baptismo, Confirmatione, Eucharis-
 tia, Ordine, extrema Vnctione. Et in illis
 quia sine suscipientis actu complentur,
 est aliqua materia, id est aliquid materia-
 le, præter verba formalia requisita ad
 veritatem sacramenti, vt in Baptismo
 aqua, in Confirmatione chrismæ conse-
 cratum,

eratum, in Vnctione oleum, infirmorum benedictum, in Ordine calix cum pane & vino ordinando porrectus, vel aliud tale signum secundum exigentiam Ordinis. Et in illis verum est verbum Augu. Accedat verbum ad elementum, & fit sacramentum. Nam & ipsa verba hæc præferens loquitur de sacramento Baptismatis. Alia sunt sacramenta quæ requirunt per se & essentialiter, hoc est necessaria, vt sit verum sacramentum, attamen eius qui sacramentum recipit, vt in Pœnitentia & Matrimonio. In Pœnitentia requiritur confessio peccatoris, in Matrimonio expressio consensus contrahentium. Et in illis non est talis materia, sed ipsi actus suscipientium exteriores sunt pro materia, sicut actus sacerdotis pro forma, vt vult Alexan. parte 4. q. 60. memb. 20. Hoc etiam vult Rich. quod in sacramentis pro materia est illud quod ex parte suscipientis sacramentum concurret. Vide latius Gabr. vbi supra. De materia autem singulorum sacramentorum vide suo loco, vbi de eis tractatur.

SACRAMENTVM dicitur irreiterabile, qđ idē secundū speciem & nomen nō iteratur circa eandē personam, ita quod vna eademque persona non potest tale sacramentum pluries vel sæpius suscipere, puta eadem persona non potest bis baptizari, bis confirmari, bis eundem Ordinē suscipere. Et tantum tria sunt sacramenta circa eandē personam irreiterabilia, quæ sunt Confirmatio, Ordo, & Baptisma, quia nullum horum potest licitē eidem personæ pluries exhiberi. Potest (dico) licitē & sine peccato mortali. Probat id diffuse Gab. di. 6. q. 2. ar. 2. li. 4. Et in iterabilitatis sacramentorum principalis ratio non est characteris impressio, sed sola diuina institutio, vt probat Gab. conclu. 2. Videatur ad hoc Scotus. Secundum Gersonem de sacramentis, par. 2. tribus modis sacramentum dicitur iterari ex parte efficientis, sic omne irreiterabile, quia frequenter baptizatur, confirmatur, &c. Alio modo respectu suscipientis, cum ab eodem idem sacramentum non numero, sed specie suscipitur, & hæc iteratio est in quibusdam sacramentis, in quibusdā nō. Tercio modo iterari dicitur sacramētū,

sic, scilicet, quod eadem forma verborū numero super eandem materiam numero ad eandem sanctificandam proferatur. Et isto modo nullum sacramentum iteratur, quia sic verba sanctifica seu sanctificantia viderentur insufficientis efficaciae respectu sanctificationis illius materie. Latius Magister Ioannes Gerf. &c.

SACRAMENTORVM COMPARATIONEM adinuicē quo ad excessum, videatur Alexan. & post eum Gab. quæ breuitatis gratia omitto. Et quamuis omnia sacramenta (vt idē ait q. 2. ar. 1. di. 8. li. 4. post Bona.) aliquo modo in lege fuerūt præfigurata, ista tamen duo, Baptismus & Eucharistia præcipuē figurat. debuerunt. Tum propter difficultatē in credendo quæ est in Baptismo, quæ est primū sacramētum, & fidei ianua. In Eucharistia propter plura miracula. Tum propter dignitatem quæ est in Baptismo propter efficaciam, in Eucharistia propter cōtinentiā. Tū propter Ecclesiæ vnitatem in Baptismo, quātū ad inchoationē, in Eucharistia quātū ad consummationem, vel in Baptismo quātū ad signaculum christianitatis: in Eucharistia quātū ad diuinū cultū, &c. De sacramentis plura aliās legas, & de singulis suo loco aliqua dicuntur.

SACRVM SACRAMENTVM, & sacramentale, differunt, vt notat Brulef. dist. 6. q. 1. r. li. 4. Sacrum enim dicitur quodlibet pertinet ad sanctitatem, siue sit in signo vt Ecclesia, cœmeterium & sacra vasa, siue tāquam in effectu, vt mens humana dicitur sacra per gratiam, siue per essentiā, vt Deus est sacer per essentiā, Sacramētū patet supra. Sacramentale verō dicitur esse illud quod est ordinatum ad sacramentum tāquam præuium, & disponēs ad sacramentum, vt catechismus & exorcismus dicuntur sacramēta baptismi. Aliquando tamen sacramentale capitur pro eo quod est de essentiā sacramenti. SACRIFICIUM capitur cōmuniter, & propriē, vt scribit Brulef. di. 1. part. 2. q. 2. li. 4. Communiter est oblatio facta Deo in recognitionem supremi dominij sui, siue fiat actu interiori in spiritu, siue fiat actu exteriori, affectu, scilicet, & effectu. Alio modo propriē capitur, & est oblatio qua offerebatur aliqua hostia seu victima.

II j Deo,

Deo, cuius aliqua pars cremabatur in altari, & altera cedebat ad usum offerentis, Capitur & tertio sacrificium propriissimè, & dicitur quasi sacrum factum, quia prece mystica consecratur pro nobis in memoriam Dominicæ passionis, & hoc solum convenit sacramento altaris, & non uæ legis, secundum Alexan. Et sacrificium dicitur tripliciter secundum Gab. lect. 17. canonis. Vno modo dicitur actus consecrantis, siue ipsa consecratio actionis, & sic sumitur in illa oratione, In spiritu humilitatis, &c. Alio modo dicitur ipsa hostia consecranda, sic accipitur in secunda oratione. Veni sanctificator omnipotens æterne Deus, benedic & sanctifica hoc sacrificium tuo sancto nomini preparatum. Tertio modo dicitur ipsa hostia consecrata Vnde secundum Rabanum: Sacrificium dicitur quasi sacrum factum, quod prece mysticaliter cōsecratur in memoriā Dominicæ passionis, &c. Et sacrificiū dicitur secundum D. Albert. ab effectu, quia sacros nos efficit. Et hoc dicitur sacrificiū laudis, quia nihil in eo est nisi quod est laudis, pulchritudinis & honoris. Hinc Psal. Sacrificiū laudis honorificauit me, & illic iter quo ostendā illi salutare Dei, vel secundum Innocen. & Alexan. Sacrificium laudis dicitur, quia propter hoc maximè Deū laudare debemus, quod non solum se pro nobis dederit in precium, sed etiā se dederit nobis in cibum, ut per precium redimeret nos à morte. De hoc sacrificio vide Gerf. tract. 9. super Cant. Mariæ. Vel dicitur sacrificium laudis, quia Christus ipsum cum laude & gratiarū actione instituit. Sic enim legitur: Gratias agens, benedixit & fregit, &c. Sic & Sacerdos cum laudibus sacrificium offert. Ita scribit Gabr. lect. 29. canonis.

SACRIFICIUM, holocaustum, pacifica, differunt, ut notat Gab. di. 1. q. 3. ar. 3. li. 4. & lect. 35. canonis. Sacrificium vocabatur quod pro debito institutionis oblatum partim cremabatur, partim obseruabatur. Holocaustum vocabatur quod vel ex debito, vel spontè oblatū totum incendebatur: Pacifica vocabantur quæ spontè offerebantur pro gratiarum actione, siue pro præcedentis voti adimplerione, siue pro spontanea & voluntaria deuotione.

Holocaustum autem fiebat de armentis, aliquādo de pecoribus, aliquādo de uisibilibus: oblatio aliquādo de similia fiebat, quæ dicebatur sacrificiū crudū: aliquādo de clibano, aliquādo de sartagine, quandoq; de craticula, quod sacrificiū coctum dicebatur. Hæc omnia Hugo, & post eum Gab. ubi sup. Et quomodo legalia emundabāt ad immunditijs carnis, quæ irregularitates dicebantur. Vide Alexan. par. 4. q. 6. memq. 4. ar. 2. Item Tho. & Rich. & post hos Gab. ar. 3. ubi supra. De hostia & uictima suo loco dicitur, de quo Gabr. lect. 53. canon. videatur. Sacrificium secundum S. Thom. 2. 2. q. 81. arti. 4. Propriè est aliquid factum in honorem debitum soli Deo ad eum placendum. Et secundum eundem quæ. 85. ubi supra sacrificium & oblatio differunt: quia oblatio est omne quod exhibetur in cultu Dei: sacrificium si inde fiet aliquid sacrum consumendum. Et venit sacrificium à sacrificio: quod differt à lito: ut sacrificare, sit veniam petere: litare verò propitiare & votum impetrare: sæpè tamen unum pro reliquo ponitur, & utrunque sumitur pro sacrum facere. Et à sacrificio venit sacrificus & sacrificulus, Rex sacrorum.

SACRILEGIUM dicitur quasi sacri legdium, vel quasi sacræ legis læsio. Committitur sacrilegiū vel in personam, ut cum læditur persona ecclesiastica: vel in locum, ut cum immunitas Ecclesiæ, vel cœmeterij læditur: vel in re, ut cum res sacra de loco non sacro, aut res non sacra de loco sacro auferitur: ut habetur in Glos. sacrilegiū 14. q. 4. & in ca. Si quis contumax. in textu eadem q. & refert Gabr. dist. 15. q. 3. artic. 1. libr. 4. Consonat Richar. di. 18. artic. 12. q. 1. li. 4. Et sacrilegium est sacræ rei uolatio vel usurpatio: & accipitur ibi uolatio pro quacunque irreuerentia, aut dehonoratione. Vnde secundum B. Thom. 2. 2. q. 99. Sacrilegium est omne quod fit ad irreuerentiam rei sacræ: à quo sacrilegus est qui rem sacram in sacro loco furatur: à quo tale furtum sacrilegiū dicitur. Ponitur aliquādo sacrilegiū pro specie luxuriæ: ut si quis abutatur Deo sacra, tunc eo respectu, quod est spōsa Christi, committit sacrilegium per modum stupri, seu quoddam spirituale adulterium:

fiunt: de quo consulas latius Gerson cō-
pen. Theolog. de septem vitij capitali-
bus, &c. Et de vitio seu peccato luxuriæ.
SALUS est triplex (ut scribit Brulefer distin-
ctione quarta, quæstione 8. libr. quarto,) scilicet, naturæ, gloriæ, & gratiæ. Salus naturæ est integra, & tuta incolumitas, & sanitas corporis cum temperantia naturæ, cum calido & humido, quod est sanguis. Salus gratiæ nihil aliud est, quā gratia gratum faciens, quæ reddit nos gratos Deo. Salus autem gloriæ est duplex quæ est obiectiua, & est ipse Deus. Vnde Psalm. Dominus illuminatio mea, & salus mea. Et illud: Domini est salus: Alia est formalis & subiectiua, & est clara Dei visio, & fructio essentia diuinæ. Corollarium. Beatitudo formalis, salus formalis, finis supernaturalis, fructio cum visione sunt idem, ut scribit Brule. distin. 4. artic. 2. libr. 1. secundum quem duplex est salus creaturæ rationalis, scilicet efficiens, siue effectiua minus principalis & meritoria: & est Christus secundum humanam naturam. Vnde: Nos autē gloriari oportet in cruce Domini nostri Iesu Christi, in quo est salus nostra, &c. Alia est efficiens principalis, & est tota Trinitas. Licet ergo Christus secundum humanam naturam sit redemptor noster effectiue, meritorie, scilicet hoc tamen est minus principaliter. Trinitas autem tota est principalis redemptrix nostra. Et salus nostra non solum est ex parte Dei, sed etiā ex parte nostra (non enim vult inuitos saluare.) Et cum ipse velit omnes homines saluos fieri, & omnibus gratiam impartiri: solum ex nostra malitia vel negligētia venit defectus nostræ salutis: de multiplici salute videre potes Gersonem tract. 12. super Cantico Mariæ. Est & salus naturalis, salus temporalis, & salus æterna siue spiritalis. Salus spiritalis principaliter ad animam pertinet, licet per animā in corpus reducat. Salus temporalis ad corpus. Salus naturalis ad vtrumque. De hac triplici salute, vide Gabr. serm. 6. de dedicatione templi, qui incipit: Hodie salus domui huic facta est. Signa salutis sunt deuote audire verbum Dei: secundum illud: Qui ex Deo est, verbum Dei audit. A peccatis continere, commissā desistere. De quo Gabr.

brief. lectione 8. canon. post Alexan.
SANCtus à sanctio, is, it, quod dicitur à sanguis, & est firmare, decernere, statuere, & sanctum, firmum, & sanctificare, confirmare, ut dicit Gerson parte 2. de septē petitionibus orationis Dominicæ. Dicitur etiā sancti à sanguine hostiæ, & hoc de veteri consuetudine. Nihil enim sanctum apud veteres dicebatur, nisi quod sanguine hostiæ esset consecratum vel respersum. Nam & qui purificari volebant, sanguine hostiæ ungebantur. Vnde preterea sancti dicebantur, quasi sanguine vincti. Dicitur etiam sanctus, id est separatus à negotijs, scilicet seculi, & ab his qui carnaliter viuunt. Dicitur & sanctus, quasi sine terra. Nā Græcus sermo ἀγίος extra terram sonat. Est ergo sanctus firmus ab omni imperfectione separatus, à terra & omni creatura sublimiter eleuatus, quæ verissimè diuinæ essentia cōueniunt: de quo latius vide Gabr. lectio. 19. cano. & 66. cano. Et multa Gerson de sanctis in suis operibus. Et ut scribit Steph. Brulef. di. 21. q. 6. li. 4. Sanctus vno modo accipitur large pro quolibet existenti in gratia: sic aliqui in hac vita sancti esse possunt: vnde, Sancti estote, quia ego sum sanctus. Secundo modo sanctus capitur propriissime pro illo qui est in gratia Dei, qui non habet aliquid purgabile & videt essentiam diuinam: ut sunt beati in gloria. Tertio modo capitur sanctus proprie pro eo qui est in gratia, & nihil habet purgabile, tamen non videt essentiam diuinam: sicut sunt animæ quæ in Purgatorio fecerunt penitentiam suā. Vel sancti qui decedentes de hoc seculo nihil habent purgabile, sicut fuit B. Franciscus, &c. Et ut idem Brulef. notat q. 4. distin. 14. lib. 1. aliquis dicitur sanctus dupliciter: videlicet, per essentiam & participationem. Sanctus per essentiam dicitur ille qui necessario & independentem habet sanctitatem, scilicet à seipso. Ab isto sancto omnes sancti per participationem efficiuntur sancti. Nā sicut nemo bonus nisi solus Deus, sic illo modo nemo sanctus nisi solus Deus. Sanctus per participationem dicitur ille, qui contingenter est sanctus: hoc modo omnis alius sanctus à Deo est sanctus. Et dicitur dupliciter per participationem sanctus. Vno

lij 2 modo,

modo, quia est comprehensor & beatus : & sic quilibet videns Deum in patria est sanctus. Alio modo, quia est viator viuens vita mortali : & sic quilibet existens in gracia est sanctus. Et viator potest dici sanctus dupliciter ratione officij vel officialiter, quando, scilicet, sacra ministeria habet ministrare ratione officij, & præcipue si habet conficere ministerialiter Sacramentum corporis & sanguinis Domini, quod nec beatissima Virgo habet, nec habuit. Secundo ratione gratie gratum facientis: sic omnis habens gratiam gratum facientem est sanctus illo modo. Et quantuncunque viator polleat scientia, sapientia, consilio, fide & spe, si non habeat charitatem, non est sanctus: quare nullus peccator est sanctus. Et posset stare, quod homo faceret multa miracula, & tamen non esset sanctus: patet ex Euangelio. Hæc Brulef. Quomodo autem sanctos orare debeamus videre potes apud Gerf. & Gab. & ceteros in suis sermo. vocabula potissimum declarare & explanare intendimus, non singula scribere.

SANCTITAS (vt notat Gabr. di. 3. ar. 1. q. 2. li. 3. post Alex. de Ales par. 3. q. 9. mēb. ar. 1.) dicitur quatuor modis. Est enim sanctitas per dedicationem ad cultum Dei, quo modo sanctum dicitur quicquid à prophantis separatur, & cultui Dei dedicatur: & hæc conuenit creaturæ rationali & non rationali, animatis & non animatis. Sic Nazaræi sancti dicuntur, quorum consecrationis ritus describitur Leuit. 8. & plerisque alijs scripturæ locis. Hoc modo etiā Christiani sancti dicuntur, quia Deo dedicati sunt in baptismo. Sic res inanimatæ sanctæ appellantur: vt tabernaculum, vasa, vestes, Ecclesia, altaria, quæ olim & nunc dedicantur Domino, & ad suum cultum sanctificantur. De quo etiā Exo. 40. Assumpto unctionis oleo unges tabernaculum cum vasis suis, vt sanctificetur altare holocausti, & omnia vasa eius, labrum cum base sua, omnia unctionis oleo consecrabis, vt sint sancta sanctorum. De hac sanctitate videatur idem Gabr. serm. 7. de dedicatione, qui incipit: Domum tuam decet sanctitudo. Secundo modo sanctitas accipitur pro emundatione à peccatis Rom. 6. Nunc autem liberati à peccatis,

Jobom

serui facti Deo, habentes fructum in sanctificatione. Et 1. Thes. 4. Nō vocauit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem. Et præmisit: Hæc est voluntas Dei sanctificatione vestra. Hæc sanctitas fit per gratiam infusam & charitatem, per quam mentem inhabitat sanctificator spiritus. Et hæc sanctitas est immunitas à peccatis, quæ non est nisi per gratiam. Vnde solus ille & omnis iste sanctus est, qui gratiam habet: dico gratiam gratum facientem. Tertio sanctitas dicitur abstinentia ab actu carnalis commixtionis, scilicet castitas. De quo Exod. 19. præcipitur Moyfi vt sanctificet populum: Vade, inquit, sanctifica populum hodie & cras, & lauent vestimenta. Vbi Gloss. dicit, quod sanctificatio illa erat abstinentia à mulieribus. Et 1. Regū 21. vbi queritur. Si mundi sunt pueri, maxime à mulieribus: respōdet David. Equidem si de mulieribus agitur, continemus ab heri & nudius tertius, & sunt vasa puerorum sancta. Quarto modo accipitur sanctitas pro cōfirmatione in bono, Et sic dicitur sanctum quasi firmum: sic accipitur in Psal. Quis requiescet in monte sancto tuo? Innocens manibus, &c. Vbi per montem sanctum intelligitur cōfirmatio in bono. Nā sanctum idem est quod firmum. Vel dicitur quod idem est Græcè ἄγιος, ab à quod est sine: & γῆρας, id est terra. Vnde dicitur sanctum quasi sine terra id est terrena cōtāgione, vt dictū est sup. Prima etymologia correspondet quartæ acceptioni. Secūda primis tribus. Hæc Gabr. vbi supr. Sanctitas secundum Gerf. tract. 12. super Cant. Mariæ, est libera ab omni contagione puritas sponte seruata, &c. Vbi de sanctitate nominis Dei plura scribit. Cognoscitur duobus signis sanctitas: vt idem Gerf. scribit de distinctione rerarum visionum à falsis. Vnde pro regula tenendum est, vt vult Greg. quod miraculum & humilitas duo sunt signa, quæ ad manifestandum alicuius sanctitatem sufficiunt. Neq; enim miracula per se valent cū à malis iusto Dei iudicio permittuntur fieri in ædificationem Ecclesiæ, &c.

SANCTIFICARE tripliciter accipitur, vt notat sanctus Bona. di. 14. li. in dubijs literal. Vno modo secundum quod est de sancto sanctum facere, Secundo iam factum

ia

in sanctitate confirmare. Tertio modo iam sanctum & confirmatum manifestare, & secundum aliquem istorum trium modorum reperitur sanctificatio in omni spiritu sancti missione, ratione termini ad quem: ita accipit Magister distin. 14. in principio cum ait libro primo, Preterea diligenter notandum est, quod gemina est processio spiritus sancti: æterna, videlicet, quæ ineffabilis est, quæ à patre & filio æternaliter & sine tempore processit: & temporalis, quæ à patre & filio ad sanctificandum creaturam procedit. Vnde Augustinus 15. de Trinit. ait: Spiritus sanctus non de patre procedit in filium, & de filio procedit ad sanctificandam creaturam, sed simul de utroque procedit: quamvis hoc filio pater dederit, ut sicut de se, ita etiam de illo procedat.

SANCTIFICARI contingit dupliciter. Vno modo contingit aliquid sanctificari per sanctitatis adeptiōem, quia scilicet ipsam sanctitatem recipit. Alio modo per sanctitatis ostensionem siue declarationem, quia, scilicet, ipsum sanctum esse prædicatur siue declaratur, siue quia sanctitas eius, creditur, laudatur, & amatur. Primò sanctificantur creaturæ rationales in via & in patria. In via per susceptionem gratiæ, siue in sacramentorum susceptione baptismi, aut pœnitentiæ: quia peccatum originale vel actuale dimittitur, vel etiam sine sacramento per contritionem aut ex speciali priuilegio: sicut quidam in vtero leguntur sanctificati: ut Ieremias, Ioannes Baptista, Virgo gloriosa. Vnde sanctificari in via, nihil aliud est quam gratificari per gratiæ susceptionem, vel eius augmentationem: iuxta illud: Sanctus sanctificetur adhuc, Apocalyp. vltimo. Est enim gratia sanctitas viæ. In patria verò sanctificatur rationalis creatura per susceptionem gloriæ in clara Dei visione, fruitione, firma retentione, quæ est securitas de gloria nō perdenda: hoc modo Deus non potest sanctificari: quia nec gratiam nec gloriam recipere potest, nec quodcunque accideas. Alio modo contingit aliquid sanctificari per sanctitatis ostensionem seu declarationem: quia ipsum sanctum esse prædicatur & declaratur, siue quia sanctitas eius creditur, lau-

datur, diligitur, reueretur, honoratur. Illo modo Deus sanctificari potest à creatura: quia eius sanctitas credi potest, laudari, extolli, prædicari. Sic petimus & dicimus in oratione Dominica: Sanctificetur nomen tuum, id est nota sit tua sanctitas toti mundo, ut totus mundus noscat te solum verum, Deum: Te totius laudet, ut tuam deceat sanctitatem. Hæc Gabriel lect. 66. canonis, &c.

SANCTIFICATIO est duplex, ut notat Brulefer dist. 2. quæst. 8. libr. 4. & ex dictis haberi potest, scilicet viæ & patriæ. Sanctificatio viæ est infusio gratiæ gratum facientis alicui naturæ intellectuæ. Isto modo tam adulti quam paruuli sanctificantur per gratiam: & isto modo primo, ut idem vult distin. 6. quæst. 7. libro 4. sacramentum Pœnitentiæ potest dici sanctificatio, quia ibi infunditur gratia. Est sanctificatio viæ excellens culmen virtutum vel alicuius virtutis. Et isto modo viri perfecti dicuntur secundum Theologos sancti, secundum verò Philosophos vocantur viri heroici. Solus autem Deus potest sanctificare: nec est officium beatæ Virginis nec Angelorum, nec sanctorum, sanctificare. Sanctificatio patriæ est, quæ habetur in patria: & nihil aliud est quam glorificatio, & solus Deus sanctificat etiam hoc modo. Psalm. Exultabunt sancti in gloria. Hæc Brulefer vbi supra, & secundum eundem distinctione 6. quæst. 7. libr. 4. loquendo de rigore sermonis: ista differunt gratiæ infusio, sanctificatio, & glorificatio. Nam omnis gloriosus est sanctus, sed non omnis sanctus est gloriosus: ut patet de sancto viatore: etiam omnis existens in gratia, est sanctus propriè loquendo, ut patet in parvis pueris. SANCTIFICATIO Virginis gloriöse duplex ponitur, ut scribit Gabriel dist. 3. q. 2. lib. tertio, Prima in conceptione passiva, dum anima per gratiam sibi concreatam infusa est in corpus in vtero suæ matris, quæ gratia præseruata est ab originali peccato, ut ita sanctificata à peccato, nō quod infuit, sed infuisset nisi per gratiam præseruata fuisset. Alia est eius sanctificatio in conceptione actiua, quæ de spiritu sancto concepit Saluatorem. De qua ait Gabriel Angelus, Spiritus sanctus

superueniet in te, & virtus altissimi obūbrabit tibi. Tunc enim sanctificata est à spiritu sancto, hoc secundo modo: sed tamen nō à peccato originali aut actuali, quorum nullum infuit, sed sanctificata per gratiā inexistentis augmentatio nem, ac plenitudinis perfectionem qua disponebatur, vt esset idonea mater tanti filij. Hæc Gabriel.

SANGVIS capitur quadrupliciter, vt scribit Brulef. distin. 4. qu. 9. libro. 4. Primo modo pro progenie, vt quando dicitur: Ille est de sanguine meo, id est parens meus vel filius. secūdo accipitur pro humore quodam calido & humido, vt est sanguis humanus, quo fouetur corpus humanū. Tertio modo pro peccato. Vnde Psalm. 50. Libera me de sanguinibus, & aliās: Viri sanguinum declinate à me. Quarto modo pro vita: vt in Hymno: Pro te effudens sanguinem, id est vitam.

SAPIENTIA à sapio dicitur, quod est rectè sentio Et qui omnia profitentur σοφός, sophi, hoc est sapientes appellantur, quo nomine septem viri sapienter Græciæ vocati sunt, Tales Milesius, Solon Salaminus, Chilon Lacedemonius, Pittacus Mitileneus, Bias Prieneus, Cleobolus Lyndius, Periander Corinthius. De quibus Beroaldus, & eorum sententijs libellum pulchrum conscripsit. Pythagoras verò non se sophum, sed Philosophum appellauit, hoc est non sapiētem, sed sapientiæ amatorem. Et sapientia secundum Guil. Scoti. in primo distinct. 34. & quæ. prologi, dicitur à triplici vocabulo. Vno modo à sapere, in quantum illuminat intellectum. Vnde sic solum actum intellectus importat. Secundo modo dicitur à sapore, in quantum inflammat affectum, & sic propriè dicit actum voluntatis. Tertio modo dicitur quasi sapida scientia, & hoc modo dicit tam actum intellectus quasi præcedentis, quàm actum voluntatis quasi sequentis.

SAPIENTIA capitur quinq; modis (vt notat Brulef. quæst. 3. prolog. 1. senten.) Vno modo pro Theologia, quam acquirimus per studium sacræ scripturæ, qui habitus quo ad explanationem fidei est perfectior quàm fides infusa. Et isto modo sapiētia includit scientiam & amorē. Co-

gnitio enim illius articuli, Christus est mortuus pro nobis redimendis, promouēs me in amorē Dei, est cognitio Theologica. Secūdo modo accipitur pro charitate. Vnde sēdo Docto. subtilē in 3. quādō dicitur, Beatus vir qui in sa. morā. intelligitur de charitate. Tertio modo capitur pro quadam virtute intellectuāli & speculatiua inter omnes habitus intellectuāles nobilissima: & sic capitur 6. Ethic.

Quarto secūdo Holkot pro aliqua notitia supernatorali siue infusa immediatē à Deo ex inspiratione diuinā vel ex aliqua in trinitate gratiosa Dei, sicut loquitur Dionys. in de diui. no. dicens quod hierothens passus est à Deo, & patiēdo didicit. Quinto capitur apud morales Philosopho. pro collectione omnium virtutum, tam intellectuāliū quàm moraliū. Sapiens ergo illo modo nihil aliud est quàm perfectē virtuosus: & sic loquitur Seneca: In sapiētē, inquit, nō cadit tristitia. Acceptiones vocabuli sapiēs vide apud Brule. di. 35. q. 1. li. 3. & apud Bona. vbi sup. in litera N.

SAPIENTIA secundum sanctum Bona. di. 46. libr. 1. in dub. literal. Vno modo dicit cognitionem veram. Alio modo cognitionem veram & nobilissimam, quia per causas altissimas. Tertio modo dicit cognitionē verā nobilē & sapidam. Quarto modo sapientia nō dicit aliā cognitionē quàm religionē diuinā siue cultum, secū dū quod dicitur: pieras ipsa est sapiētia, siue theosebia. Et hæc cōsistit, vt dicit Aug. in fide, spe, & charitate: & hoc modo claudit in se virtutē: & ita opponitur culpæ. Vnde Augu. in libr. 83. quomodo, & habet Magist. di. 46. lib. 1. Nullo sapiente homine auctore homo fit deterior: tanta enim est ista culpa quæ in sapientē hominē cadere nequit. Est autē Deus omni homine sapiente præstantior, multò minus ergo Deo auctore fit homo deterior: multò, n. præstantior est Dei volūtas quàm hominis sapiētis: illo autē auctore cū dicitur: illo volente dicitur. Est ergo viciū voluntatis humanæ, quo est homo deterior. Hæc Augu. Vide Magist. latius ibi: qui vult quod Deo auctore nemo fit deterior. Omnis autem sapientia (vt vult S. Bona. di. 24. lib. 3.) de Deo in via absque fide magis est stultitia quàm vera sciētia.

Deprimat

Deprimat etiam per scrutantem in errore nisi dirigatur & iunetur per fidei illuminationem: Vnde per ipsam non expellitur, sed magis perficitur.

SAPIENTIA ut notat S. Bon. di. 35. q. 1. li. 3. quadrupliciter consuevit accipi tam à Philosophis quam à Sanctis, videlicet, cōmuniter & minus cōmuniter, & propriè & magis propriè. Cōmuniter accipiendo sic sapiētia dicit cognitionē rerū generalē, sēcundū quod diffinit eā Aug. & Philof. qđ sapiētia est cognitio rerū diuinā & humanā. Et Philof. in prima Philosophia dicit, quod sapiēs est qui omnia nouit, secundū quod conuenit. Alio modo sapiētia minus cōmuniter dicitur: & sic dicit cognitionē, nō quācūq; sed cognitionē sublimē, videlicet cognitionē rerū æternarum. Et sic accipit Apost. 1. Cor. 12. Alij datur per spiritū sermo sapientiæ: alij sermo sciētiæ: secundū quod exponit Aug. dicēs, quod sapiētia est cognitio causarū altissimarū. Tercio modo accipitur sapiētia propriè, & sic nominat cognitionem Dei secundū pietatē: & hæc quidē cognitio est quæ attēditur in cultu latræ, quæ exhibemus Deo per fidē, spem & charitatē secundū quem modū accipit Aug. 14. de ciuit. Dei, exponēs illud Job: Ecce pietas ipsa est sapiētia: dicēs ibidē quod pietas & sapiētia idē est quod theosebia, & theosebia idē est quod cultus diuinus. Quarto modo dicitur sapiētia magis propriè: & sic nominat cognitionē Dei & experimentalē: & hoc modo est vnū de septē donis spiritus sancti, cuius actus consistit in degustādo diuinā suauitatē: & actus præcipuus doni sapiētiae propriissimē dicitur, est ex parte affectionis. Et istius sapiētiae sēcundū Dionys. est amentē esse: propter hoc quod melius afficiuntur circa Deū præuia cognitione, quæ est per ablationē & negationē, quā per affirmationē, ut docet in lib. de mystica Theol. De illa sapiētia latius scribit S. Bonau. vbi supra. Et sēcundū eundē differunt sapiētia, intellectus, sciētia & consiliū, de quibus & suis locis dicitur, prout inter dona cōnumerantur. Nā sapiētia in cognitione & affectione æternorū cōsistit. Intellectus verò est cognitio veri æterni, secundū cōditiones creaturarum, id est secundū quod ex

cōditionibus creaturā nosci potest. Differt itaque à sapientia, quia intellectus ad solum intellectum pertinet: sapientia autem ad intellectum & affectum. Secundo quia sapiētia est cognitio & amor Dei secundum proprias conditiones communes Deo: intellectus verò secundum conditiones Deo & creaturæ cōmunes, &c. Vide latius Bonauen. distin. 35. libro 3.

SAPIENTIA secundū Magist. est æternorū cōtemplatio cū delectatione per æternā intelligens ipsam beatitudinē obiectiua. Sapientia secundū Dionys. est diuinissima Dei cognitio quæ est per ignorantiā cognita secundū vnitionē supereminentē, quādo mēs alijs recedēs postea etiā seipsam dimittēs, vnita est super splendētibz radijs inscrutabili & profundo sapiētiae lumine illuminato. Hæc diffinitionē refert Gerson tract. 5. & 7. super cant. Mariæ, & dicitur quasi sapida scientia: ut idem vult de mystica Theol. speculatiua, part. 8. cōfide. 43. Et vocatur à diuino Dionys. irrationalis & amēs sapientia; cō quod super rationem ac mētem transiliens in affectum, nō qualem cūq; sed purū ipsiq; mentali intelligentiæ correspondētē: quo affectu videtur Deus à mundis corde. Videtur, inquam, quia sentitur & gustatur, iuxta promissionem Christi. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Et secundum illud Greg. in homil. Amor ipse notitia est. Vide Gers. de hoc sermo. de S. Ludouico Rege Francorum parte 2.

SAPIENTIA CHRISTIANORVM de qua tractauit diuinus Dionys. est vnio mentis seu collectio tāquā pro genere (ut inquit Gers. tract. 7. super Magnif.) iungitur experimentalis cognitio & gratuita cū patre luminū Deo tāquā pro formali differtētia, & pro fine vel obiecto. Experimentālis vero vnio mentis cū Deo est simplex, & actualis perceptio Dei gratia suæ gratū faciētis, dono, qualis hic incipit, & perficitur in gloria per gratiā consummatā. Et igitur (ut idē ait Gers.) hæc vnio experimentalis prægustatio quædā gloriæ, pignus & arra felicitatis æternæ: cui cōtraria est dispersio & auersio superborū mēte cordis sui. Signa illius Christianæ sapientiae (ut refert frater Pelbart. & scribit Franc. Maro. in quodam serm. de Do-

Coribus) plura colliguntur ex scripturis. Primū est peccatorū detestatio & pœnitentia. Sapiē. i. In maleuolā animā nō introibit spiritus sapientiae. Secundū est firmū propositū in bono & cōstantia. Eccle. 27. Homo sensatus in sapientia manet sicut Sol: stultus autē vt Luna mutatur. Vnde homines qui sunt vagabundi & frequenter mutāt opinionē suā, nō dicuntur sapiētes. Tertiū humilitatis in proprio sensu sine arrogātia. Vnde Pithagoras interrogatus de conditione sua, se humiliando prius nominauit Philosophū, id est sapiētiæ amatōrē, nō sapiētē. Ideo Prouer. 26. Stultus sapiēs sibi videtur. Vnde Prouer. 11. Vbi humilitas, ibi sapientia. Anima quippe rationalis (vt ait Gerf. par. 2. sermo. de humilitate, facto in Cēna Dom.) exiens à diuina sapientia, in suā insipientiā sapidē cognoscendam sibi utiq; stulta redditur, ac perinde diuinā illam sapiētiā adipiscitur, quā iubet Apost. 1. Corinth. 3. Si quis inter vos videtur sapiens, esse, stultus fiat vt sit sapiens. Et secundū Gersonē, sermone de humilitate in cœna Domini. Et apud Doctores præfertim in sacris literis, ille sapientior est, qui pluri humilitatis sale, id est sapore sapiētiā suā condiuerit: non dico pluri cognitione, sed sapore, quanquam sapor sit quædam cognitio. Hoc dixisse fertur Prolemeus, quod sapiētior est qui humilior est. Hāc veram sapientiam dicit Lactantius, non alibi quærendam esse quā in schola, cui titulus est stultitia: quam Gerson dicit stultam sapientiam. Quartum signum est taciturnitas & moderatio in loquela. Prouerb. 18. Qui prius respondet quā audiatur, stultum se demonstrat. Et Eccles. 27. Stultus si tacuerit, sapiens reputabitur. Vnde Solon Philosophus, cū taceret, interrogatus an stultus esset, quia sic taceret, respondit: Nullus stultus tacere potest. Quintum est futurorum præcognitio & prouidentia. Vnde Philosophus 1. Metaphys. Sapientis est prævidere futura. Item Deuteroni. 32. Gens absq; consilio & prudentia. Vtinam saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent, scilicet iudicium & mortem. Sextū aduersorum tolleratio & patientia. Prouerb. 14. Impatiens, operatur stultitiam.

Cassiodor. super Psalm. 6. Sapientia non inuenitur nisi apud quietos animo. Secundum signum est maturitas & grauitas in risu, & lætitia vel tristitia. Eccle. 7. Cor stultorum vbi lætitia. Cor autem sapientum vbi tristitia. Sed quare homines magis rident de his quæ pertinent ad stultitiam, quā de sapientia, de qua magis lætandum esset? Respondet Franciscus Māro. quia hoc est communiter naturale, vt quis lætatur de irrisione & contumelia sui inimici, sed quia caro est inimica animæ, vt dicit Apostolus Rom. 5. ideo carnales rident de stultitia, quæ est contumelia rationis. Hæc Franciscus, quem refert Pelbartus, &c.

SAPIENTIA Euangelica, est sapientia Euangelicæ doctrinæ, quæ miscetur aliquando terrena & diabolica sapientia, de qua plura vide Gersonem parte 1. de nuptijs Christi & Ecclesiæ.

SAPIENTIA quædam est diabolica carnalis, de qua scribit Gerson parte secunda, sermo. de omnibus sanctis, qui incipit: Beati qui lugent: cum ait: Sapientia diabolica est superbia indignans & aultera. Sapientia animalis tota illecebris vacat, ducit in bonis dies suos: cuius vox est, Sapient. 2. Exiguū & cum tēdio est tempus vitæ nostræ, alios (vt idem ait paulo suprā.) considerare ex Christianis inflatos sapientia, non quæ desursum est sobria & pudica, sed terrena animali, & diabolica & carnali, & vitam pecudum eligentes, qui ferē nihil de homine præter figuram retinent, intus ferrea sunt omnia. Sapientia terrena diuitijs inhiat, propterea non beatos, sed infelicitissimos plañē pauperes prædicat, &c.

SAPIENTIA Philosophi sicut diffinierunt, vt & habet Augustinus 14. de Trinit. Sapientia est diuinarum, humanarumque rerum cognitio studio bene viuendi cōiuncta vel ordinata: ex quibus verbis diffinitionis patet quæ requiruntur ad verā sapientiam, in qua est salus vera, scilicet: Primò diuinarum cognitio per veram fidem. Secundò eorum quæ ad hominis salutem sunt necessaria cognitio. Tertiò bona vita. Sapientia secundum Aristotel. lib. 1. Rhetor. est multarum & mirabilium rerum scientia, & li. i. Metha. Sapien-

Sapientia est cognitio primarum & altissimarum causarum. Secundum Alpharabium: Sapientia est scientia sempiternorum. Cic in lib. Tuscul. quæst. ita sapientiam diffinit: Sapientia est rerum diuinarum & humanarum scientia, cognitioq; quæ causa cuiusque rei sit ex quo efficitur, ut diuina imitetur, humana omnia virtute inferiora ducit, secundum Thomam. 2. 2. quæst. 23. Sapientia qua formaliter sapientes sumus, est quædam participatio diuinæ sapientiæ, quæ Deus est. Et omnis sapientia est scientia in quantum est de conclusionibus. Sed differt à cæteris scientiis in quantum est de principiis, secundum Beatum Thomam prima secundæ, q. 57. art. 2.

SAPIENTIA differt à scientia. Quia sapientia est rerum diuinarum cognitio. Scientia verò humanarum. Quare Aug. super 1. Corinth. 12. ait: Sapientia est in cõtempatione æternorum. Scientia verò in occupatione temporalium. Item Aug. li. de Trini. Hæc est sapientiæ & scientiæ recta distinctio, ut ad sapientiam pertineat, æternarum rerum cognitio intellectualis. Ad scientiam verò temporalium rerum cognitio rationalis. Item secundum Bern. scientia pertinet ad intellectum, & cõuenit isti soli, sed sapientia ad affectum: & ideo secundum nomen suum, ut inquit Gers. part. 3. de monte contemplationis cap. 5. Sapientia valet tantum sicut saporosa scientia, qui sapor respicit affectum, desiderium, appetitum, & voluntatem personæ istius cui inest. Et ideo potest in aliquo magna scientia vel cognitio esse in quo erit modica vel nulla sapientia. Ratio, quia non habet saporē vel affectionem ad illud, quod ipse scit, &c. Hinc dicit idem Gerson de monte contemplationis ca. 7. quod Christiani simplicis habentes firmam fidem de Dei bonitate, & secundum hoc ardentem amant, verius habent sapientiam, & potius debent dici sapientes quam quicunque alij literati, existentes sine amore & sine affectione ad Deum & sanctos eius, & etiam plus placent Deo tales magis quam alij. Et quod plus est, tales literati sine affectione Deo displicibiles sunt existentes sal corruptum & sapientes infatuati, Gerson.

SAPIENTIA vera secundum Lyram super 1. ca. Eccles. & Doct. est duplex. Prima diuina siue increata. Secunda creata, ut est humana & Angelica. Sapientia diuina accipitur dupliciter. Vno modo essentialiter, & sic sapientia in Deo idem est, quod essentia. Personaliter & propriè dicitur sapientia genita: & est idem quod verbum diuinum: & per consequens est filij Dei proprium seu attributum vel appropriatum, sicut attributum patris est potestas. Vnde secundum Dñm Card. Camer. q. 8. libr. 1. ar. 3. ille terminus sapientia per se sumptus, est terminus essentialis, sed quadoque sumptus cum addito est personalis, ut sapientia genita. Et quoniam ponitur in ablatiuo casu potest exponi dupliciter. primum à vel per istam præpositionem per. Vnde cum dicitur: Pater est sapiens sapientia genita siue per à resoluatur siue per, falsa est: quia sicut pater non est à filio, nec per filium, qui est sapientia genita: sic non est sapiens ab ipso vel per ipsum, secundum B. Aug. Item ista propositio: Pater est sapiens sapientia ingenita, si per à resoluatur, est falsa: si per per est vera, quia sicut pater non est à seipso, nec ab essentia diuina propriè loquendo: sic non est sapiens sapientia ingenita, quæ est ipse vel essentia diuina, sed tamē est sapiens per seipsum & per essentiam diuinam. Alia propositio: Filius est sapiens sapientia genita, si per à resoluatur, falsa est, si per per, vera est. Patet, quia filius non est à seipso: sic non est sapiens à seipso, sed à patre à quo est. Sed tamen est sapiens per seipsum, sicut filius agit per seipsum, licet non à se secundum Hilar. Quarta propositio: Filius est sapiens sapientia ingenita, siue per à resoluatur, siue per per, vera est. Patet, quia sicut filius est à patre, & per patrem, sic est sapiens ab ipso, & per ipsum, quæ est sapientia ingenita: & sicut dictum est de filio: ita pariformiter quo ad istam propositionem potest dici de spiritu sancto. Hæc Aliacen. Vide ad hoc Gabr. dist. 32. qu. 1. libr. 1.

SAPERE secundum communem usum Sanctorum semper capitur purè essentialiter. Hoc est non significat nec supponit nisi pro aliquo communi tribus. Gab. di. 32. q. 2. libr. 1. post Cardinalem.

SATISFA.

SATISFACTIO (vt scribit Gabr. distin. 16. quæst. 2. art. 1. & quæst. 1. artic. 3. dub. 4.) accipitur vno modo generaliter, & sic de scribitur à Scoto distin. 15. quæst. 1. lib. 4. Satisfactio est redditio voluntaria æquivalentis, aliàs indebiti: & dicitur redditio, quia non est absoluta datio. Dicit enim satisfactio commensurationem ad aliquod præcedens correspondentem. Dicitur voluntaria, quia si esset exacta violenter, non esset satisfactio, sed satisfactio: & ideo ille à quo in inferno pena culpæ commissæ debita inuito exigitur, non satisfacit, sed satis patitur p suo peccato: & ideo pœna infernalis licet sit maxima, peccatum non tollit, quamvis ipsum manentem ordinet sub iustitia diuina. Dicitur æquivalentis, quia satisfactio ad iustitiam cōmutatiuam pertinet, quæ exigit æqualitatē rei ad rem, tamen prout vtique sapiens determinabit: sapiens, scilicet per essentiam, qui est Deus peccato offensus, & hoc importat nomen satisfactio. Aduerbiū enim satis, importat æquam correspondentiam eius quod redditur ad illud pro quo redditur, siue in beneficijs siue in pœnis. Ex quo sequitur quod minus reddens pro peccato q̄ iustitia diuina exigit, licet iniunctum à confessorē impleat, non satisfacit quamuis aliquam pœnam peccato suo debitā soluit, soluturus in futuro, quod minus iniunctum est & solutum in præsentī. Dicitur etiam aliàs indebiti, quoniam si id quod redditur, esset aliàs, id est p alio debitum, non correspondet illi, sed alteri. Etiam si illud commissum vel receptū non fuisset: & sic nō esset satisfactio pro illo secundum iustitiam, sed pro alio: & isto modo satisfactio extendit ad contractus & obligationes quasunque, vt multis declarat Gabr. Aliàs indebiti, &c. Licet secundum strictam iustitiam Deus iuste exigere posset omne, quod sumus & possumus tanquam debitum necessitatis: tamen (vt dicit Richard. di. 15. quarti art. 1. quæst. 2. & Scotus quæst. 2.) ex liberalitate sua nostre infirmitati condescendens homini, constituit mēsuram earum ad quā de necessitate tenetur, quæ est obferuantia præceptorum: vt de reliquo, id est de operibus supererogationis possit

satisfacere de commissio: quæ opera & si debeamus debito congruitatis, non vult tamen (tanquam nobis parcens) vt sibi debeantur debito necessitatis, nisi ratione voti vel satisfactionis iniunctæ p peccatis. Constat autem talis satisfactio (vt scribit Gabr. distin. 16. quæst. 2. art. 1. lib. 4.) pro peccato regulariter magis in actibus pœnalis vel passionibus voluntarijs quàm in alijs actibus bonis non pœnals: quoniam culpa ordinatur per pœnam debitam: & ideo secundum diuinam iustitiam culpæ debetur pœna, & ita reddenda pœnam debitā satisfacit pro peccato. Et dicitur regulariter, quia potest quis quandoque per actum bonum non pœnalem satisfacere pro peccato. Potest enim Deus actum intensum charitatis acceptare pro punitione debita vni culpæ, iuxta illud 1. Petr. 4. Charitas operit multitudinem peccatorum. Verū licet actus ille charitatis non sit propriè punitiō: est tamen maius bonum, & magis reddens Deo honorem quàm propria illius punitiō. Vnde Augustinus in de vera & falsa pœnitentia: Sunt digni fructus virtutum, qui non sufficiunt pœnitentibus: pœnitentia enim grauiorē fructus postulat, vt cum dolore & gemitibus mortuus impetret vitam: hoc modo satisfactio non distinguitur contra alias partes pœnitentię, contritionem, scilicet & confessionem: imō eas includit tanquam partes suas, vt latius declarat Gabr. vbi supra.

SATISFACTIO secundo modo, accipitur strictè, vt distinguitur contra alias partes pœnitentię, quàm Cortellius per solutionem vocat, vt supra dictum est. Et sic eam describit Scot. Satisfactio est operatio exterior laboriosa seu pœnalis voluntariè assumpta ad puniendum peccatum commissum à se, & ad placandum Diuinam offensam. Vel est passio aut pœna voluntariè tolerata in ordine ad peccatum, vel peccati remissionem. Dicitur operatio exterior, per quod excluditur actio laboriosa interior, & passio eam comitans, vt est contritio, & tristitia eā consequens. Et intelligo per actum exteriorē rem (inquit Gabriel) actū qui sit corpora libus mēbris (positiue vel priuatiue) inferentibus

rentibus poenam corpori & fatigatio-
nem. Et dicitur positivè, ut peregrinatio,
corporis disciplinatio, eleemosynarum
distributio. Dicitur privativè propter
ieiunium & abstinenciam: ubi nihil agi-
tur, sed ab actione cessatur: & per hoc e-
tiam excluditur confessio, quia licet fiat
organo corporali, tamen brevis est & non
fatigat. Oratio verò quia perseverantem
oportet esse, laboriosa est, & attenuat vi-
res corporales, & ideo includitur in satisf-
actione strictè accepta. Et satisfactio
principaliter fit Deo, quia Deus iniuriat-
ur per culpam. Et consistit satisfactio
hoc modo capiendò in his tribus: ieiun-
io, & oratione, & eleemosyna, & in pas-
sionibus voluntariis concomitantibus
ista tria opera difficilia. Et ad ieiunium
reducuntur omnia corporis maceratina,
ordinata ad reprimendum carnis rebel-
lionem: ut sunt vigilie, peregrinatio-
nes, vestium asperitates, & nuditates, cor-
poris flagellationes: & generaliter qua-
cumque corporis afflictiones. Ad oratio-
nem reducitur quicquid pertinet ad par-
tem contemplativam: ut meditationes,
scripturarum lectiones, prædicationes,
ac verbi Dei auditiones, studium Theolo-
gicum, disputationes, errantium impu-
gnationes in moribus & fide, &c. quæ im-
mediatè versantur circa Deum tamquam
obiectum. Ad eleemosynam reducuntur
opere misericordie corporalia pro Chri-
sto propter Deum impensa, & quæcunq;
erogationes bonorum temporalium in
pias causas, ac subleuationes miserie cor-
poralis fratrum. Et quodlibet illorum secundum
sanctum Bonaventuram dist. 15. part. 2.
artic. 1. quæst. 4. libro. 4. accipitur tripli-
citer, communissimè, communiter & pro-
priè: quæ diffuse declarat Gabriel dist. 16.
quæst. 2. artic. 1. libr. 4. Nam ieiunium
propriè dicitur afflictio carnis secundum
gustum, communiter omnis carnis affli-
ctio, in vigiliis, flagellis, asperitatibus: co-
munissimè dicitur abstinencia ab omni
mortalis. Eleemosyna dicitur propriè
opus pietatis proximo impensum ad re-
levandum indigentiam corporalem.
Communiter dicitur opus ad releuan-
dum indigentiam vel corporalem, vel spi-
ritualem. Communissimè dicitur omne

opus misericordie, siue corporale, siue
spirituale, proximo impensum vel sibi ipsi.
Eleemosyna enim debet incipere, secun-
dum Augustinum, à seipso. Vnde Eccle-
siast. 30. Misere animæ tuæ placēs Deo.
Sic & oratio dicitur propriè ascensus me-
tis ad aliquid degustandum, impetran-
dum, vel exoluendum. Communiter, se-
cundum quod comprehendit omnem
actum cōtemplativū ad Deum relatum.
Communissimè, secundum quod cōpre-
hendit omnem actum bonum: quomo-
do dicitur, quod non cessat orare, qui non
cessat bene facere: in glossa 1. Timoth. 5.
Et hæc tria (inquit Gabriel) ut sunt par-
tes satisfactionis, non accipiuntur com-
munissimè, quia coinciderent: nec pro-
priè, quia non sufficienter dividerent,
sed communiter. Vide latius Gabrielem
ubi supra. Et congruenter per quæ quis
peccaverit, per hæc & torqueatur. Con-
gruum enim est, qui in carne peccaverit,
etiam in carne puniatur. Etiam ea satisf-
actio est congruentior, per quam non tan-
tum abolentur præterita peccata, sed e-
tiam adhibetur remedium à futuris cau-
dis & reprimendis, ut latius videre potes
dubio primo apud Gabrielem ubi supra.
Et hæc attendant confessores, ut secun-
dum hoc congruas satisfactiones iniun-
gant poenitentibus attentis, & alijs circū-
stantijs consentientium. Plura Gabr. Vnde
(ut scribit Scotus) requirunt discretio Sa-
cerdotis, ut non imponat alicui satisf-
actionem sibi nimis disconvenientem, sed
eam quæ sibi magis congruit, & quam
fortè melius adimplebit: utpote, pauper
nec eleemosynas potest dare, nec orare,
quem oportet continuo laborare pro vi-
ctu suo necessario: nec ieiunare, quia tunc
non sufficeret ad laborem necessarium
pro victu continuo sibi necessario: labor
enim continuus est sibi ieiunium: quia
continua maceratio carnis, tantummo-
do inducendus est, ut illum laborem sub-
eat in remissionem peccatorum, saltem
quousque occurrat sibi opportunitas sol-
vendi aliquam aliam satisfactionem. Si-
militer de diuite, si ieiunare non vellet,
inducendus est ad orationem & eleemo-
synas, & imponendum illud, quod liben-
tius recipit, & quod creditur perseveran-
tius

tius adimplere. Vel si omnino nullam satisfactionem velit recipere à Sacerdote: sibi impositam: dicit tamen se habere displicentiam de peccato commissio, & firmum propositum nō recidiuandi, absol uendus est, & non remittendus, ne cadat in desperationem. Et denuncianda est sibi pœna, quæ esset pro peccatis suis faciēda: & quod eam in se vel æquivalenti abs que impositione studeat adimplere, alio quin soluet ad plenum in Purgatorio. Videatur latiùs Scotus, & post eum Gab. dist. 16. quæst. 2. art. 3. dub. 1. libr. 4. Et secundum Scotum dist. 15. quæst. 1. li. 4. vbi supra, qui verè pœnitet & recipit satisfactionem seu pœnitentiam sibi iniunctam ab Ecclesia (clauē non errante) quātumcunque postea recidiuerit, nunquam tenebitur nisi ad illam vnicam implendam satisfactionem: & si eam impleat in charitate, melius est: quia non tantum soluit pœnam, sed meretur. Sed si adimpleat eam voluntariē extra charitatem, soluit quidem pœnam, sed non meretur gratiam. Scotus vbi supra. Aliter sentit Alexander quem imitatur Sanctus Thomas, Sanctus Bonauentura, Richardus, & plures alij, qui tenent, quod satisfactio facta extra charitatem scienter, repetenda est quasi nō facta, quia per eam nihil pœnæ debitæ abluitur: & ita sine charitate & gratia nemo potest satisfacere. Et hæc opinio dura videtur & plena scrupulis, quia vix homo posset scire probabiliter an satisfecerit vel non: licet omnia sibi (clauē non errante) iniuncta expleuerit. Durandus recitat ambas opiniones, reputans ambas probabiles. Primam verò dicit durā. Secundam verò minus securam. Gabriel similiter ambas recitat & dicit in fine dubio 2. quæst. 2. distinct. 16. libr. 4. quod si manifestū esset ex scriptura, opinio Scoti reproba esset: quia verò id ex scriptura deduci non potest, videtur opinio Scoti magis concordare misericordiæ diuinæ, quæ secundum scripturam superexaltet iudicium, Iacob. 2. & est super omnia opera magnificanda vsque ad cēlos, Psal. 36. Determinauit autē duos modos satisfaciendi Dominus, vt scribit Gabri. dub. 5. vbi supra. sub disunctione, hoc est alterū duorum vel in Purgatorio vel in præsen

ti vita. Sufficit ergo propositum satisfacere altero modorum. Satisfactio etiam in præsentī conceditur in fauorem pœnitentis, sed cuiuslibet licet cedere iuri suo: ideo qui negligit leuem satisfactionem, expectans seueriorem quamuis stultē agat: sit etiam hoc signum remissæ conuersionis & contritionis, si tamen cætera quæ suffi ciunt sunt ibi, non videtur excludendus à regno Dei. Et satisfactio vel habet fieri proximo: & sic non remittitur peccatum nisi restitutum ablatum. Sed licet sit restitutum ablatum, tamen adhuc manet satisfactio Deo faciēda, quæ dicitur pœna, eō quod peccauimus contra Deum per superbiam & rebellionem, transgrediendo eius præcepta. Et sicut peccauimus corde, ore, & opere: ita oportet quod tribus modis satisfaciamus, scilicet contritione, confessione, & restitutione. De quo vide latiùs Iacobum de Valentia super illud Psalm. 6. Laboraui in gemitu meo: & ideo oportet quod talis satisfactio fiat. Primò per fletum & gemitum cordis, vt inde veniat pietas & humilitas, vnde processit iniquitas. Secundò per ieiunium ad puniendum carnem & animam. Tertiò per orationē, vt inde egrediatur laus & benedictio, vnde egressa fuit blasphemiam, aut stultiloquium, & vaniloquium. Quartò per elemosynam, vt mitigemus Deum aliquo munere, & vt pauperes deprecantur Deum, vt dimittat nobis debitum peccati. Et sic dolore, & fletu, & oratione, & munere, reddimus & solvimus debitum peccatorum, & tunc pœnitentia dicitur completa. Valentia.

SATISFACTIO à quibusdam sic describitur: Satisfactio est Deo debitum honorē pro commissā culpa impendere, secundum Augustinum, ex B. Thom. 4. sentent. dist. 15. quæst. 1. arti. 1. Satisfactio secundum Sanctum Gregorium, est causas peccatorum excidere, & eorum suggestionibus aditum non indulgere. Et vocat causas peccati occasiones allicientes ad peccandum. Quarum quædam propinquæ sunt peccato: & hæ sunt in nostra potestate, vt eas possumus amouere vel excidere: vt cœna splendida causa propinqua est luxuriæ. Sunt aliæ remotiores, quæ

in nostra potestate nō sunt: vt oblatio talis cœnæ, vel alicuius rei delectabilis oculis cordis nostri, vel suggestio diabolica de tali splendida cœna, propinquas debemus excudere, quia in nostra sunt potestate. Remotiores occasiones si veniant à parte diaboli, vel carnis, vel mūdi, debemus amovere, vel non debemus consentiendo aditum indulgere, eò q̄ in nostra potestate sit eas non recipere. Hæc Gers. in compendio Theolo. de satisfactiōe. Vide eundem Gersonem part. 4. lectio. 1. quæ incipit: Pœnitentini, credite Evangelio. Vel satisfactio diffinitur sic secundum eundem: est damni vel iniuriæ illatæ recompensatio, secundum iudicium & ordinem iuris, vel est iniuriæ illatæ recompensatio secundum æqualitatem iustitiæ, secundum Theologos. Et satisfactio secundum P. Thomam 4. sent. di. 15. quæst. 1. art. 1. est actus virtutis materialiter & formaliter, electiue quidem iustitiæ vindicatiue. Imperatiue verò est actus charitatis.

SATISFACTIO ad plura ordinatur (vt literis mandauit Gabriel di. 16. qu. 3. art. 3. dubio 3. libr. 4.) Ad placationem diuinæ offensæ, ad remissionem pœnæ, ad excisionem radicem peccatorum, ad restitutionem minus iuste possessorum, & ad quædam alia: Principaliter tamen ordinatur satisfactio ad diuinam placandum offensam, ne vlciscatur peccatum: vt patet ex diffinitione satisfactiōis strictè acceptæ. Et per hoc illa operatio vel passio voluntaria est perfectior, & magis satisfactiua, per quam magis placatur offensæ diuinæ. Et quoniā per nihil magis placatur Deus, quàm per actum à charitate elicitū, ille actus est simpliciter magis satisfactiuus, qui à maiore elicitur charitate, &c.

SATISFACTIO est duplex, reconcilians & placans Deum. Et de illa dicitur, qd̄ non potest fieri de vno peccato & nō de alio. Vnde Augu. Impium est à Deo dimidiā sperare veniam; & hæc satisfactio est, vt inquit Brulefer, qua quis satisfacit Deo ex deuotione & in gratia, & vocatur ab aliquibus satisfactio meritoria. Alia est satisfactio, & dicitur solutiua pœnæ, quæ pœnam temporalem soluit, & nec est pla-

cans, nec reconcilians. De illa dicitur secundum opinionem Scoti, quod potest fieri de vno peccato & nō de alio: vt patet in recidiuante, qui implendo iniunctā pœnitentiam post recidiuam satisfacit pro peccato prius dimisso absque satisfactione pro peccato recidiuē. Sed latius de his videre potes Gab. di. 16. q. 2. dub. 3. lib. 4. &c.

SATISFACTIO quædam est plena, quædam semiplena, vt scribit S. Bonau. di. 20. q. 4. lib. 4. Satisfactio plena est, quando simul fit satisfactio de iniuria & damno. Vnde (vt ibidē dicit) pro nullo peccato, in quo fit auersio à Deo, potest satisfacere aliquis purus homo satisfactiōe plenaria: nec pro se ipso nec pro alijs: propter hoc qd̄ offensæ & iniuriæ illa excedit puram creaturā. Sed satisfactiōe semiplena homo potest satisfacere pro suo actuali peccato, sed nō pro originali. Nam nullus potuit satisfacere pro originali peccato, nisi Christus Deus & homo: de actuali pōt quidem homo purus adiutus gratia satisfacere, sed satisfactiōe semiplena, quæ suppletionem & complementum recipit à passione Christi. Christus enim satisfaciens pro omni offensæ, omnibus impetrauit gratiam, quantum ad sufficientiā: & merito illius satisfactiōis homo concipiens gratiam, satisfacit postea Deo pro læsione quā intulit sibi actualis culpa. Vide latius Sanctum Bonauenturam vbi supra.

SATISFACERE secundum Augu. & habetur de pœnitentia di. 3. cap. Satisfactio est peccatorum causas excidere, & earū suggestionibus aditum non indulgere. Excidere, id est remouere (vt inquit Brulefer) per dolorem, & suggestionibus, &c. per hoc innuitur firmum propositum de futuro. Satisfacere secundum Anselm. est honorem debitum Deo impendere, supple pro peccato. Diffinitio Augu. respicit recessum à malo. Ista verò Anselm. respicit accessum ad bonum.

SCANDALVM Græca dictio est σκανδαλον & est dictum aut factum minus rectum, præbens alteri ruinæ occasionem, fm B. Thom. 2. 2. quæst. 43. Scandalū largè sumitur pro quolibet impedimento alicui præstito in via aliqua, quā profequi intendit,

dit,

dissecundum eundem ubi supra. Hiero.
super Matth. Scandalum Græcè nos rui-
nam, vel offensionem, vel impactionem
pedis possumus dicere. Obex enim quod
alicui ponitur in via corporali, cui im-
pingens disponitur ad ruinam spiritua-
lem, dicitur scandalum: tale autem ver-
bum est vel factum minus rectum, præ-
bens alteri occasionem ruinæ: & quia ac-
tus sumit rationem ex obiecto, ideo rui-
na vel dispositio ad ruinam sequens ex
alterius dicto vel facto, dicitur scandalū,
sed passivum: primum verò actuum.
Hec Paludensis dist. 38. quæst. 1. lib. 4. Et
ut idem dicit: Cum aliquis publicè facit
peccatum, vel aliquid quod habet simili-
tudinem peccati, & tunc ille, qui hoc fa-
cit, dat alteri occasionem ruinæ: potissi-
mè quando hoc intendit: unde vocatur
scandalum actuum. Si autem aliquis su-
mit scandalum ab actu alicuius, qui non
semper de se prebet causam peccandi, dici-
tur scandalum passivum sine actu: quia
ille qui ratione agit, non dat occasionem
ruinæ quam alter patitur. De quo latius
legito Paludensem. Et quandoque est
actuum sine passivo: puta, cum quis in-
ducit alium verbo vel facto ad peccan-
dum, & ille non consentit. Scandalum se-
cundum Richardum dist. 38. art. 10. qu. 1.
lib. 4. dicitur à scandalon Græcè, quod
est offendiculum, vel offensio, vel offen-
sio, vel ruina, vel impactio pedum. Trans-
latum est autem à corporalibus ad spiri-
tualia. Et sicut in corporalibus accipitur
actiue, scilicet pro appositione offendicu-
li in via ad hoc ut ambulans impingat vel
ruat. Et passivè, scilicet pro impactione
vel ruina impingentis vel ruentis: sic in
via morum accipitur scandalum actiue
& passivè. Primo modo est scandalizatis
actio, scilicet dictum vel factum minus re-
ctum, alteri præbens occasionem ruinæ.
Secundo modo est scandalizati passio ip-
sa, scilicet ruina occasionata ex dicto, vel
facto minus recto. Et scandalum, quod
ex propria malitia acceptum est, est scan-
dalum Phariseorum: quod secundum do-
ctrinam Christi contemnendum est, dicē-
te Domino. Sinite eos (haud dubium
quin Phariseos) cæci sunt (ex sua mali-
tia) & duces cæcorum, Matth. 23. Ipsi au-

tem ex malitia scandalizati sunt non ex
infirmate, quos Christus nunquā scan-
dalizavit actiue: sicut & dicit Petrus de
Palude dist. 38. in fine lib. 4. qui plura
scribit de scandalis. Volunt Rich. dist. 38.
art. ult. quæst. 2. lib. 4. & Beatus Tho.
2. 2. quæst. 43. art. 7. quod etiam bona spi-
ritualia quæ non sunt de necessitate salu-
tis, sunt occultanda aut differenda pro-
pter cauere scādalum, donec scandalum
cesset reddita ratione. Hinc est quod di-
cit Gerson in regulis moralibus: Quili-
bet ab omni actu cui non est alitius a-
liunde tenetur desistere quando timer,
aut timere debet secundum vehementē
coniecturam scandalum pusillorum quo-
usque de illo compescendo diligentiam
compleuerit, nisi fortè pro communi vti-
litate vñtio Spiritu sancti doceat illud
tunc agendum, ut Christus fecit in publi-
catione veritatis sacramenti Ioan. 6. Vnde
Innocent. 3. di. Aliquantos, inquit quod
propter scandalum aliquod omittendū
est, quod iure esset faciendum. Item scan-
dalizans pusillos dando occasionē mor-
talis peccati, peccat mortaliter. Vnde
Matth. 18. dicitur: Vt homini per quem
scandalum venit, sed vix non imprecatur
à Domino nisi peccantibus mortaliter.
Et Richard. lib. 4. di. 38. art. vlt. quæst. 2.
Si probabile est, quod ex opere superero-
gationis scandalizetur quis mortaliter,
tunc omisio illius operis est in præcep-
to. Si autem probabile est, quod non scā-
dalizatur, nisi venialiter, omisio illius
operis est in concilio, postquam autem
offensum est, proximo quod ex tali ope-
re scandalizari non debet, & debito mo-
do suum ut non scandalizetur, non te-
netur homo opus illud omittere propter
proximi scandalum vitandū: quia si post
talem instructionem & suasionem scan-
dalizatur, tunc illud scandalum nō pro-
ueniret tam ex infirmitate vel ignoran-
tia, quàm ex malitia, quod est scandalū
Phariseorum, propter quod bona ope-
ra non sunt omittenda, ut scribit Gabr.
dist. 16. qu. 3. dub. 6. lib. 4. Et Paulò post.
Si opera bona supererogationis & meri-
toria omittenda sunt, ut caueatur scanda-
lum pusillorum, quanto magis opus in-
differens aut speciem mali habens, quale
est

est bina comestio in die ieiunij, quæ utiq; habet speciem mali, cum sit contra verba præcepti. Quoniam secundum Apost. 1. ad Thessal. 5. nō tantum à malo, sed etiā ab oī specie mala abstinere præcipimur. Cui consonat illud 2. Cor. 6. Nulli dātes offensionē. Hæc satis clarè docet Apost. 1. Cor. 8. & 10. vbi de idolatris loquitur. Vnde & latius Gab. vbi sup. Hinc Hier. super Matth. Dantes occasionem scandalo, rei sunt eorum qui pereunt scandalo. Et B. Ambrosius super illud Apostoli. In tua sciētia, id est in tua peritia illum occidis, quando in te fieri videt, quod ille aliter intelligit. Et tu eris occasio mortis fratris, quem Christus vt redimeret crucifigi se permisit. Et sequitur. Quantum enim Scandalum est per illicita delinquere, tātum malum est per ea quæ cōcessa sunt offendere. Sic. n. lex permisit quæ concessit, vt modus tamen sit quem custodiant: puta, vt fiat sine offensione & scandalo proximi. Quare qui comedit præbens alteri occasionem ruinæ, etiam si habent causam legitimam occultam, peccat mortaliter, quia cum scandalum proximi. Et ideo similiter (vt ait Gabr.) ministrantes cibū per cuius sumptionem scandalizant, mortaliter peccant. Secus si remoueat scādalum per manifestam causam excusantē, aut expositionem causæ latentis. Et secundum Scorum di. 3. quæst. 4. lib. 4. nullum illicitum est committendum propter scādalum quodcunq; vitandum. Vnde extra de reg. iuris, qui scandalizauerit. Vtilius scandalum nasci permittitur, quā veritas relinquatur, ad minus hoc verum est pro veritate vitæ in præceptis negatiuis semper, & pro semper, & in affirmatiuis pro tempore pro quo sunt adimplenda. Scotus. Vnde error cui non resistitur, ap probatur, vt inquit Gers. de cōsolatione Theolo. lib. 4. prosa. 2. Non enim deferēda est veritas aut vitæ aut doctrinæ, vel iustitiæ dū certū habemus, quod periclitaretur nostro silētio, & opposita falsitas firmaretur. Vnde præceptū non est omitendum propter scādalum. Opera quoq; (vt vult Rich. di. 38. ar. 10. q. 2. lib. 4.) quæ sunt necessaria ad salutem, nō sunt omitenda ad vitandum proximi scandalum, ex quacunq; radice proueniat: quia nullus

debet omittere salutem propriā, ad vitā dum proximi damnationem, quia magis tenetur quilibet seipsum diligere, quā alterum secundum ordinem charitatis. Secus de operibus supererogationis & indifferentibus. De quibus latius Rich. vbi sup. & supra tactū est. Nec possumus imō nec debemus (vt dicit Gers. par. 2. in quæstionibus quibusdam q. 3.) omnibus scandalis vitandis occurrere semper, saltē actiuis, prout exempla sufficientia habemus in saluatore nostro, cuius quamuis perfectā sint opera, nihilominus tamen Pharisei nōnunquam in eis scandalizati sunt. Multa de scādalis aliās scribit Gers. & alij, &c.

SCANDALIZARE tripliciter contingit. Vel vnus potest alterum scandalizare, vt scribit Iaco. de Valentia super illud Psal. 49. Ponebas scandalum. Primò decipiēdo eum vt incidat in aliquod damnum, vel errorem. Secundò affligēdo ipsum vt faciat blasphemare contra Deum. Tertiò quando quilibet malè viuendo præbet alteri exemplum malæ vitæ, aut faciat perdere bonam opinionem de ipso quā prius habebat, & sic quilibet talis ponit scandalum aduersus fratrem suū & proximum. Et omnis (vt scribit Gers. part. 2. tractatu de paruulis ad Christum trahēdis) idcirco peccare vel cadere faciēs paruulos in via morum gradientes ad Christum, scandalizat eos. Hoc autem dupliciter fit, nunc opere, nunc sermone, & utrobique dupliciter, directè vel indirectè. Indirectè quidem scandalizat aliquis dum non prohibet scandalum quando sua auctoritate, vel officio posset & deberet, quemadmodum negligentia nauæ subuertit nauem. Aut certè volens quispāam prohibere scandala, impeditur, seu contumelijs apertis, seu detractionibus occultis, seu damnis & alijs diaboli mille machinamentis. Vtrunque istud scandalum præbuisse, visi sunt Discipuli Dñi, & prohibebāt paruulos venire ad Christū, & comminabantur offerentibus. At verò quā irrationabiliter hoc egerint, & nō secundum scientiam, indignatio Christi subsecuta apertum dat iudiciū. Quod vidēs Iesus (inquit Euangelista) indignè tulit, qui & ipsa Publicanorū & peccatorū facinora

Scinora mansuetè ferebat dum indigna-
batur falsa Pharisæorū iustitia, acclamās-
eum cum peccatoribus & Publicanis man-
ducaret. Vide latius de hoc Gerson vbi
supra.

SCHENOPHÆGIA dictum à *σχῆνω* quod
est macero. Egerat festum tabernaculorū
per dies septem, propter beneficiū dedu-
ctionis & protectionis in deserto, & signi-
ficat peregrinationē sanctorū in hoc mū-
do. Cui nunc succedit festum consecratio-
nis Ecclesiæ, secundum B. Tho. 1. 2. q. 102.
ar. 4. de quo videri potest Gab. serm. 1. de
dedicationis festo.

SCHISMA Latine scissura ab *σχίζω* qđ est
scindo. Hinc diuisionē Ecclesiæ schisma
dicimus non schisma, vt multi male, p-
ferunt. Et schisma est separatio propria
sponte & intentione ab vnitate Ecclesiæ
renuens subesse Papæ, & communicare
membris Ecclesiæ, secundum B. Tho. 2. 2.
q. 39. Et schisma (vt notat Gab. d. 13. q. 2.
ar. 3. dub. 3. lib. 4.) propriè acceptū est illi
cita diuisio per inobedientiā ab vnitate
Ecclesiæ facta, & hoc est aliquando cum
hæresi, vt in Græcis se ab Ecclesia separan-
tibus cum ceteris erroribus de processio-
ne spiritus sancti & alijs. Aliquando est si-
ne hæresi: sicut sunt qui credūt Romanā
Ecclesiā, nec aliā volūt cōstituere sed eā
credūt esse apud se, vt contingit qñ plu-
res cōtendunt de papatu. Secundo modo
accipitur largius, scilicet pro his, q. se di-
uidunt à proprio episcopo eū eijciētes,
sedem Episcopālē sibi vsurpātes, & pres-
byteros sibi ordinātes. Tertiō modo lar-
gissimè accipitur pro omni existente in
peccato mortali, quia diuidit se à chari-
tate Dei, & secundum hoc patet differen-
tia eius ab hæretico, & per cōsequēs schif-
matis, quæ est inobedientia qua quis di-
uiditur à suo superiori, vel ab Ecclesia &
hæresi, quæ est error pertinax contra ca-
tholicam veritatem, quā veritatē in om-
nibus & maximè in diuinissimo Euchari-
sticæ sacramēto, vbi plurima sunt mirabi-
lia intellectu viatoris incōprehensibilia,
inconuulsi nos seruare debemus. Differē-
tiā inter hæresim & schisma explicat Hie-
ronymus super Epistolam ad Gal. vbi di-
cit. Inter hæresim & schisma hoc esse ar-
bitror, quod hæresis peruersum dogma

habet. Schisma post Episcopālē decessio-
nem ab Ecclesia pariter separat, &c. Et se-
cundum Gersonem par. 1. de modo habē-
di se tempore schismatis. Schisma nō so-
lum est in separatione membrorum à ca-
pite, sed etiam membrorum ab inuicem,
vt quando propter quēstum, vel propter
vanam gloriam, vel aliam causam nō ha-
bet animū paratū ad obediēdum ve-
ritati cognitæ, vel etiam dum in dubio
inuoluto pro sua assertionē sustinēda se-
parat se à membris veris, & viuīs ipsius
Ecclesiæ, & schismata propter peccata ve-
niunt (vt idem dicit Gers. part. 1. trac. de
vnitate Eccles. cum ait considerat. 1.) Vni-
tas Ecclesiæ generalis sicut impedita est
per diuisiones filiorum suorum tāquam
membrorum putrescentium, & contra
Deum peccantium. Nam peccata nostra
iuxta (verbum propheticum) diuiserunt
inter nos & Deum. Sic per vniōnē oppo-
sitam, scilicet, per recōciliationem cuius-
libet ad Deum corrigendo prauos mo-
res, humiliando se, & orando, rursus de-
bet hæc vnitas ipetrari, vide latius Gers.
qui & part. 4. ser. facto in die Epiphaniæ
ponit Schismatis multa damna & pericu-
la, & tāta ex eo eueniunt mala ingit ipse,
& verissimiliter eueniūt in corpore & ani-
ma nisi apponatur remediū, propter Ec-
clesiam perditam, fidē collapsam, & Chri-
stianitatem labefactatam, &c. Aliās mul-
ta de schismate scribit Gers.

SCHISMATICVS (vt scribit Petrus Palud.
di. 13. q. 3. lib. 4.) propriè est qui ab vnita-
te totius Ecclesiæ se diuidit, vel qui ab
obedientia Romanæ Eccles. se subtrahit
totaliter, & vt idem ait. Poena schismatici
est excommunicatio & suspensio ordinati-
onū ab eis, & annullatio alienationū fa-
ctarū ab eis & huiusmodi. Qui verò in v-
no (vt inquit idem Palud.) articulo, nō
obedit, non propter hoc statim schisma-
ticus reputatur: puta, si non statim dimittit
adulterā vel huiusmodi. Qui verò di-
cit Papæ nō esse obediendum, & ita sen-
tit, non tam schismaticus quā hæreti-
cus reputatur.

SCIENTIA accipitur multipliciter, vt no-
tat Gerson de erroribus circa fidem, &
circa præceptum non occides. Quandoq;
enim accipitur scientia pro habitu, quā-
doque

doq; pro animi sensu & ex tali habitu pcedere, quādoq; pro obiecto illius habitus vel actus, & hoc dupliciter, sicut est duplex obiectum, qđ scimus. Vñ est conclusio demonstrata mentalis, vocalis vel scripta. Aliud est res significata per conclusionem: vñum vocatur obiectum materiale, aliud formale, secundū Tho. Sciētia quoque prędictorum modorum solet sumi dupliciter. Vno modo pro vnico vel simplici tali habitu vel actu vel obiecto. Alio modo pro collectione multorum huiusmodi habituum vel actuum vel obiectorum, quemadmodū dicimus Physicā esse vñam scientiam, sic Metaphysicā, sic Medicinā, & sic de alijs, &c.

SCIENTIA secundum Gabrielem quandoq; accipitur generaliter pro qualibet notitia siue simplici siue cōplexa siue actuali siue habituali Gab. d. 14. q. vñic. libr. 3. Et secundum eundem dist. 35. qu. 1. lib. 1. scientia accipitur dupliciter. Vno modo pro notitia adhęsiua veri complexi nata causari ex aliquibus pręmissis per demonstrationem. Alio modo generaliter pro omni notitia, accipiendo scientiam primo modo, scientia nō est in Deo, quia nīhil in Deo est acquisibile per demonstrationem. Sed accipiendo secundo modo, scientia est in Deo intransiue: quia secundum scripturam, sanctos & Philosophos, Deus est verē intelligens & cognoscens. Item Deus est summum ens, ergo intelligens, sciēs, & cognoscens. Ita sentiunt & Theologi & Philos. Vnde Matt. 11. Nemo nouit filium nisi pater, neq; patrem, nisi filius: & ita Deus nouit se, & in alijs innumerabilibus locis. Item 1. de anima dicit Philosoph. contra Empedoclē, Deum insipientissimum esse si nō cognosceret discordiam. Copiosius ibi scribit Gab. qui & probat ratione. Nam quicquid dicit perfectionem simpliciter, hoc est Deo attribudum, scire siue intelligere sunt huiusmodi, ergo. Et scientia quę Deus est, realiter est ex natura rei diuina essentia ab ea penitus indistincta, nec realiter nec formaliter, sed omnibus modis eadem essentia, quibus essentia est eadē sibi ipsi. Quicquid autem est realiter in Deo, est diuina essentia. De quo latius vide Gabrielem.

SCIENTIA secundum Aristot. est habitus demonstratiuus lib. 6. Ethic. Vel scientia est determinatio intellectus ad alteram partem cum certitudine. Et est de genere bonorum, id est de anima non solū sciētia bonorum sed etiam scientia mali: scire enim malum bonum est (vt dicit Gab. di. 34. q. vñic. li. 2.) Et scientia vt idem notat di. 24. q. vñic. art. 1. lib. 3. propriē accipitur pro notitia adhęsiua conclusionis necessarię, acquisita per demonstrationem. Ex quo tres conditiones sciētia innuuntur. Prima quod sit notitia adhęsiua habitualis vel actualis, per qđ excluditur notitia apprehensiuā ipsā, scilicet, veritas scita, quę nō est scientia, sed obiectum sciētia. Secunda quod sit propositionis necessarię. Vnde si propositionis contingentis veritas potest euidens esse per notitiā intuitiuā extremorum, non tamen eius notitia est sciētia. Tertia quod sit acquisita per demonstrationem, hoc est per discursum syllogisticum procedentem ex necessarijs euidētibus mediātē vel immediātē. Vnde nunquam aliqua veritas scitur, donec resoluaatur ad principia euidētia, hoc est, donec in probatione eius veniatur ad principia euidētia ex terminis, vel per experientiam. De quo latius legito Gabrielem vbi supra, & Scotum di. 24. lib. 3. & Dominum Card. q. 1. li. 1. sententiarum, & in logica scriptimus. Et scientia secundum Scotum quatuor includit stricte sumpta, scilicet, qđ sit cognitio certa: hoc est, absq; deceptione & dubitatione, de cognito necessaria causata à causa euidēti intellectuali applicata ad cognitum per discursum syllogisticum. Vnde secundum eundem, theologia in se non est scientia quantum ad vltimam conditionem: sciētia, sed quantum ad alias tres conditiones est scientia in se & in intellectu diuino. Scotus q. 3. prologi.

SCIENTIA EST DVPLEX, scilicet, speculatiua & practica. Speculatiua, quę est de speculabilibus: practica quę est de operibus. Et hęc dicitur duobus modis, vt scribit S. Bonauē. di. 24. qu. vltim. in fine libr. 3. Vno modo dicitur scientia practica, quę est de operibus, sicut Philosophia moralis dicitur de opere quę est de operibus

K k proce-

procedentibus à libera volunta. Alio modo dicitur sciētia practica quę est de opere & in opere: sicut faber quā fabricat, dicitur habere cognitionem practica fabricandi. Primo modo cōmunicauit Deus sciētiā practica animę Christi, quia Christus cognitionem habuit omnium operū diuinorum. Secundo modo non cōmunicauit ei pro eo quod anima Christi in cunctis suis operibus non potuit cooperari. Sed si loquamur de Christo secundū diuinam naturam, simile erit sicut de filio artificis. Pater. n. omnia demonstrat filio, & quęcūq; pater facit, hęc omnia & filius facit, sicut dicitur Ioan. 5. Virtus quoq; operatiua in Christo non est facta omnipotens, sicut intellectus eius factus est omnisciens. Bonau.

SCIENTIÆ profectus, potest considerari quo ad scibilia, vel quo ad modū cognoscendi, vel quo ad habilitatem maiorem in cognoscendo, omnibus his modis homo si stetit in rerum cognitione, profecisset quamuis ad scibilia non profecisset quantum ad noui habitus acquisitionem. Accepit enim (vt dicit Hugo & Magister di. 23. libr. 2.) ab exordio omnium rerum plenam notitiā, scilicet habitualem, quā Deus ei in principio suę creationis infudit. Omnibus enim rebus nomina imposuit naturalium rerum expressiua, tamen in earum rerum cognitione quę sunt cursu mirabili aut cursu voluntario, profecere potuisset acquirendo nouas cognitiones rerum prius non cognitarū, profecisset etiam quo ad modum cognoscendi: quia quod cognouit in habitu, cognoscere poterat in actu: & quod cognouerat notitia abstractiua, poterat cognoscere notitia intuitiua: & quā intellectu cognouerat, poterat de nouo cognoscere sensu. Item profecisset etiam quā ad habilitatem cognoscendi, quę ex frequenti consideratione eorum, quę cognouerat, pronior fuisset & paratior ad iudicandū de his, quorum habebat cognitionē per habitum innatum, id est, in exordio suę productionis infusum. Nam & si homo in statu innocentie non habuisset tarditatem hebetudinis per aggrauationem corporis mortalis, habebat tamen quandam minorem velocitatem propter cor-

pus animale, quia indiguit refectione. Secus in beatitudine, vbi erit corpus spirituale nulla refectione, nulla cura indigens. De damnatis verò dicit Rich. di. 30. ar. 3. q. 1. libr. 4. quod ibi vtuntur sciētia acquisita in hoc mundo, maxime quantum ad aliqua. Considerant, n. mala quę fecerunt & pœnas quas incurrunt, & bona quę amiserunt, & bona quę perdidit, vt hic vsus sciētię sit ad maiore afflictionem eorū. Nec habent delectationem quę ex sciētia prouenire solet, sūt. n. indispositi ad aliquam delectationē, sed pleni sunt tristitia, &c. De quo aliis latius dicitur.

SCIENTIAM habere necessariam de futuris contingentibus dupliciter intelligi, vel quod sciētia illa, qua sciuntur, sit necessaria: & sic Deus habet sciētiā necessariam respectu futurorum contingentū, quia sciētia, qua scit futura contingentia, est sua essentia, quę est vnica cognitio omnium complexorum & incomple xorum, necessariorum, & contingentū, pręsentium & futurorum, ac generaliter omnium intelligibilium, & hęc est necessaria. Secundo modo intelligitur habere sciētiā necessariam respectu futurorū contingentium, id est habere sciētiā, qua necessario sciat hoc futurum contingens. Et sic non est verum quod Deus, &c. quia sicut ipsum futurum contingens contingenter erit, ita Deus ipsum contingenter scit, quia potest ipsum nunquam sciuisse, ita scribit Gabr. dist. 38. qu. vnica, li. 1. Et si vt idem scribit ar. 3. du. 5. vbi sup. sciētia Dei in se sit vna simplicissima essentia omnium cognoscibilium, tamen in ordine ad cognita à quibusdam distinguitur in sciētiā simplicis notitię, & sciētiā iudicatiuam enunciabiliū, quę est veritatis complexę vel proportionabiliter significatę, vt qua scit me legere, mereri vel peccare. Sciētia simplicis notitię est sciētia Dei secundum, quod est simplex apprehensio rerum. Sciētia autem enuntiabiliū est eadem sciētia, secundum quod est euidens iudicium eorum. Sciētia simplicis notitię adhuc tripartitur, quia vel est otium pręsentium, pręteritorū, futurorum & possibilium, & sic obtinet nomen generale, scilicet sciētia

etia simplicis notitię. Secundò specialius, quia est eorum quę sunt, fuerunt vel erunt tantummodo, & ab aliquibus dici scientia visionis, quia cognoscit ea quę coexistunt alicui tempori præterito, præsentis vel futuro, secundum Tho. Et habet Gabriel di. 14. q. vnica. ar. 1. lib. 3. Tertio modo adhuc specialius tantummodo respectu futurorum, & hæc dicitur præscientia. Scientia enunciabilium seu iudicatiua etiam potest distingui secundum distinctionem propositionum affirmatiuę, negatiuę de inesse, mobilis, de præsentis, præterito & futuro, & hæc est distinctio non rerum, sed nominum. Et omnis notitia seu scientia Dei (vt habet Oya. quęst. 8. artic. 2. aut est simpliciter apprehensiuā aut complexa siue proportionaliter iudicatiua. Et hoc idem secundum Brinkel Anisiodorensis, li. 1. ca. 48. Et refert Gabriel di. 39. quęst. vnica. ar. 1. lib. 1. Vnde secundum eas scientia Dei vno modo sumitur pro notitia rerum, alio modo pro notitia enunciabilium. Et hoc idem ponit Adā quęst. 2. tertij. Scientia apprehensiuę (quę & dicitur rerum) ex diuersitate & generalitate scitorum, respectu quorum scientia Dei dicitur multiplex, tria sortit nomina. Dicitur enim quandoque simplicis intelligentiæ, quę etiā solet dici scientia Dei intuitiua, est in plus siue respectu plurium, quā scientia visionis, quia est respectu omnium possibilium, nō autem scientia visionis. Item præscientia siue præuisio est minus quā scientia visionis, quia est solum respectu futuri. Item scientia Dei siue cognitio Dei respectu plurium est apprehensio quā iudicium, quia tam respectu complexorum quā incomplexorum, tam falsorum quā verorum est apprehensio. Iudicium verò respectu verum, & secundum Beatum Tho. in scripto primi di. 35. q. 1. & seq. in Deo est verè & propriè scientia. Et probatur ex scriptura Colos. 1. In ipso sunt omnes thesauri sapientię & scientię Dei, & in multis alijs locis. Et commen. 11. Meta. dicit quod vita & scientia propriè esse in Deo dicuntur. Probatur & ratione, quia Deo nulla perfectio deesse pōt, sed scientia est perfectio nobilissima, vt & dicit Pelbartus, & in Deo est scientia eminens-

tissimè, non secundum eundem modum quo est in creatura, sed perfectissimo modo. Et de scientia Dei videatur & Camer. quęstio. 11. libr. 1. qui non parum multa de hoc scribit, quę concordant cum prædictis.

SCIENTIA DEI. Terminorum significantium Dei scientiam quędam significant simpliciter & præcise apprehensionē Dei, vt cognoscere, apprehendere, scire, saltē (vt in plurimum) quidam non solum significant diuinam essentiam aut Deum cognoscentem, sed connotant effectus varios in creaturis propter cuius connotati aietatem de se inuicem sepè negantur, licet dicant vnā & eandem essentiā cognoscentem seu cognitionem veri iudicatiuam, differenter tamen secundum diuersos effectus quos connotant, vt prædestinare siue prædestinatio, præscientia, præcognitio, providentia, approbatio, reprobatio. Hinc prædestinatio dicit cognitionem veri iudicatiuam, qua Deus vult alicui dare gratiā in præsentis & gloriā in futuro. Reprobatio dicit notitiā euidentem iudicatiuam, qua vult aliquē non saluare, sed damnare perpetuò. Item notitia cum voluntate bene placiti respectu sic cogniti, potest dici scientia approbationis, præcognitio dicit cognitionē veri iudicatiuam futuri, &c. Sic de multis alijs nominibus, vt scientia visionis, quę est facti, præscientia, quę est futurum, simplicis notitię, quę est in genere respectu omnium cognoscibilium, non tamen propter illa nomina multiplicata imaginanda est multiplicitas in diuina essentia, sed vna eadem simplex diuina notitia tam diuersa sortitur nomina propter alia & alia scita. Gabriel dist. 39. quęstione vnica, libro primo. Videatur ad hoc Cardinalis quęstio. 11. libro primo. Et Deus respectu eorum quę bene fiunt, est scientia approbationis respectu eorū quę malè fiunt scientia reprobationis.

SCIENTIA triplex reperitur secundum Gersonem parte 2. de natura, & qualitate conscientię. Vna est impertinentium ad salutem, vt scire Geometriā, vel Arithmeticam, vel huiusmodi. Alia est vtilium ad salutem, vt scire Epistolas Pauli, actus

Apostolorum, & huiusmodi. Alia necessaria ad salutem, vt scire 12. articulos fidei, 10. praecepta legis, septem peccata mortalia, & huiusmodi. Et intelligantur haec secundum status, & gradus personarum, quia aliquid est necessarium ad salutem scire respectu vnius, quod solū esset utile respectu alterius. Aliquid etiam est necessarium vni ad salutem scire explicitē, quod sufficeret alteri scire implicitē, & similiter de pluribus tenetur & vnus plus scire quam alter vt aliās dicitur, & respectu horum per oppositum triplex dicitur ignorantia, de quo videatur ibi Gerson & aliās. Et quaelibet scientia (vt idem Gerson scribit part. 2. dialogo de potestate ligandi & soluendi) habet suos terminos, sed inferior scientia debet resoluerē suos terminos, quando surgit ambiguitas ad terminos scientiae superioris, qui sunt simpliciores. Sic enim Metaphysica resoluit terminos omnium scientiarum, iunctis Logica, Grammatica, & Rhetorica. Cum igitur Theologia sit superior ad omnes scientias etiam ad Metaphysicam naturalem, & ad ius omne canonicum, & ciuile, debet resolutio vel interpretatio sumi per Theologiam, praesertim in his quae salutem respiciunt. Haec Gerson. Habet & quaelibet scientia sua propria principia (vt patet 1. poste. & scribit Iaco. de Valen. Psalm. 13. & Psalm. 32.) in quibus continetur virtualiter tota scientia, quibus principiis ignoratis, aut negatis, negatur & corrumpitur tota illa scientia in illo negante, & quibus notis & concessis, de facili acquiritur & formatur scientia in illo. Vnde & principium totius sacrae scripturae est (vt ibidem scribit Valentinus) non solum no. sed etiam ver. testam. quod Christus in lege promissus erat futurus Deus & homo, & finis totius legis, in cuius lumine euangelico omnes debemus videre lumē le. ver. in cuius lumine omnes reges, & gentes debebant ambulare, in quo omnes erant saluandi. Quando ergo Iudaei negauerunt Christum esse Deum in aduentu suo, & negarunt ipsum esse Messiam in lege promissum, tunc negarunt primum principium totius sacrae scripturae, & sic fuerunt corrupti in anima & corpore, & ita caeci, &

sic tota scientia veritatis Theologicae fuit in eis corrupta, &c.

SCIENTIA vt est donum Spiritus sancti sic diffinitur (vt habet Gerson part. 2. de 7. donis Spiritus sancti.) Scientia est lumē spirituale acceptum à Deo, in quo videtur rationes operabilium pertinentiū ad vitam, per quas sanctē & meritorie viuamus, sic dicit Apost. ad Titum 2. abnegantes omem impietatem & secularia desideria, sobriē, & intē viuamus in hoc seculo. Vnde sicut fides est illuminatio quaedam ad credibilia, ita donum scientiae est illuminatio quaedam ad operabilia, & differt à dono sapientiae: quā sapientia est cognitio quaedam diuina per gustum, scientia autē est lumen quoddam diuinū ad operabilia pertinentia ad hanc vitam. Vnde sic dicit Magist. in lib. sen. Scientia docet bene conuersari in medio huius prauae & perversae nationis. Aug. cōsonat, qui dicit: sapientia est de aeternis, scientia de temporalibus. SCIENTIA quaedam est literalis, quaedam spiritualis. Scientia literalis est illa, quae est solū gratia sui, id est ad solū sensū literale, & prout per terminos importat est intelligenda. Scientia verò spiritualis est ista, quae non est principaliter gratia sui, id est sensum literale solū intelligenda, sed & quae ultra sensū literale alius sensus spiritualis, ibi clausus est querendus & intelligendus. Primò sūt oēs scientiae seculares, & humanae, scilicet humanitas adinuēre, quae sunt in triplici genere. Nā quaedam sunt rōnales, sicut Grammatica, Logica, Rhetorica, Poetica, Oratoria: & quaedam sunt reales & speculatiue, sicut Mathematicae, & Physicae, & Metaphysicae: quaedam sunt practicae, sicut sūt morales & factiuae artes, oēs praedictae scientiae dicuntur literales, eo quod considerant solā literaturā, id est sensū literale, & nil aliud ultra considerāt. Sed sola scientia siue lex diuina ver. test. dicitur scientia spiritualis, eo quod non est gratia sui, sed alterius, ideo ad alterū sensum intelligenda, scilicet ad spirituale. Qui quidem sensus est triplex, scilicet allegoricus, moralis & anagogicus. De quo scribit Valentinus prolog. super Psalm. & praedicta Psalm. 70. SCIENTIA purē speculatiua & scientia moralis differunt. Nam finis scientiae speculatiuae est tantū scire, sed finis practicae & moralis est operatio. Ideo scientia

moralis

moralis, est utilis non operantibus secū-
dum virtutem, quia non addicimus sciē-
tiam moralem vt sciamus tm̄, sed vt boni
efficiamur, ideo sciētia moralis inutilis
est pueris incōtinentib. 1. Et ita pariter
(vt scribit Iaco. de Valen. Psal. 110.) scien-
tia & notitia sacrę scripturę est non so-
lū inutilis, imō nociua malis, & nō obser-
uātib. diuina mādāta, quia nō damus stu-
dium & operam sacrę scripturę vt scia-
mus tantum, sed vt secūdum diuina mā-
dāta & pręcepta bene operemur & sic iu-
sti efficiamur: quia non solū iustifica-
mur in sciendo, sed in operando secun-
dum legem diuinam, &c.

SCIENTIA & sapientia legis differunt, vt
scribit idem Iacobus de Valent. Psal. 110.
Nam scientia legis dicit solam cognitio-
nem & intelligentiam, sed sapientiam di-
cit intellectum cum operatione, & ideo
cognitio & intellectus legis sine opera-
tione, nec prodest nec utilis est sciētibus.
Sed intellectus legis cum operatione est
bonus & utilis facientibus & operantib.
cum, id est operantibus secundum intel-
lectum legis. Vnde scientes legem & fa-
cientes, semper laudabuntur à Deo & ho-
minibus, per oppositum autem scientes
sine intelligentes legem & non facientes
nec operantes, semper vituperabuntur,
& patientur & acculabuntur. Nā seruus
sciens voluntatem Domini sui & non fa-
ciens, plagis vapulabit multis. Luc. 12. Vi-
de & in dictione SAPIENTIA quomodo
scientia ab ea differat.

SCIRE propriè est rem ratione & per cau-
sam cognoscere. Vel secundum Philoso-
phum 1. Poster. & Scot. quęst. 2. prologi.
re est causam rei cognoscere. Et scire ali-
quid contingit dupliciter, videlicet per Sc
inventionem & per doctrinam, vt scribit
Sanctus Bona. di. 24. li. 3. circa tex. & sen-
sus risus maximè deseruit illi modo sciē-
di, qui est per inuentionem, sensus verò au-
ditus illi modo, q̄ est per doctrinā. Quo-
niam ergo ea quę fide nouimus, non co-
gnosceamus per inuentionem, sed magis
per doctrinā. Per doctrinam, inquā, non
solum prędicatoris, sed etiā Spiritus san-
cti loquentis per aurem cordis. Hinc est,
quod dicit Magister di. 24. libr. 3. quia cū
fides sit ex auditu non modò exteriori,

sed interiori. Et quamuis Apostoli multā
didicerunt videndo Christum, multò tū
plura didicerunt audiendo ipsum, quę
loqueretur eis interius per Spiritum san-
ctum. Et ideo Apost. generaliter dicit fi-
dem ex auditu magis esse principaliter
ratione auditus interioris, quā exterioris.
Et sic dicit Grego. quod in vanū labo-
rat sermo prędicatoris, nisi assit illustra-
tio doctoris interioris. Et Deum scire se-
cundum Aug. non est aliud q̄ mēte con-
spicere, firmiterq; percipere. Vnde dicit
12. de ciuit. Dei, qđ quicquid scitur scien-
tis cōprehensione, finitur, loquitur hic
de cognitione experimētali (vt notat S.
Bona.) quam quis habet de Deo siue in
patria, siue in via. In patria quidē pfectē,
sed in via imperfectē, neutra tū habetur
nisi à mundis corde. Vnde hęc sciētia sa-
pientia est, quia secum habet iunctū sa-
porē, & per hanc illuminatur intellectus
& stabilitur affectus, Bona. Contingit ad-
huc dupliciter aliquid scire, vt scribit Pe-
trus de Palud. di. 21. q. 3. lib. 4. Vno modo
per confessionem & vt Deus, alio modo
vulgari, vt homo, 32. quęst. 1. Hoc certē
dicitur quis verē scire, quod audiuit vel
vidit, vel aliās conscius fuit. Et dicere
scio vt homo & nescio vt homo contra-
dicunt, & altera existente falsa, altera est
vera. Et vera est ista qua dicit, nescio vt
homo, & ista falsa, scio vt homo, si sic lo-
qui intendat. Similiter scio vt Deus est ve-
ra: nescio vt Deus est falsa. Vnde si diceret
quisquā: non audiui hoc in confessione,
cū audiuisset: apertē mentiretur. Sed
si dicit nescio vt homo, vera est: scio vt
Deus, vera est, nec contradicit. Latius
Paludensis.

SCIRE dicitur dupliciter, secundum San-
ctum Bonauenturam distin. 39. in dub.
litera. li. 1. Vno modo scire hoc est, cogni-
tionem de aliquo habere: & sic connotat
actuale existentiam cogniti. Et sic non
potest Deus aliquid incipere scire, id est
alicuius cognitionem incipere habere.
Alio modo scire, hoc est, quod nō nōsse
aliquid esse verum: & hoc tunc primò sci-
tur esse verum, quando incipit esse: &
sic incipit Deus scire, sic & desinit prę-
scire: non ratione principalis significati,
quod est scientia, sed ratione connotati,

K k k 3 quod

quod quidem est veritas rei scitæ: & secū-
dum eundem melius est, vel modicum de
Deo scire, quàm celestium vel terrestriū
notitiam habere. Et q. 2. di. 39. lib. 1. Om-
nia scire simpliciter melius & nobilius
est, sed homini corrupto, qui accipit oc-
casionem ex cognitione, melius est quæ-
dam nescire, &c.

SCIRE secundum Occam, aliquando capi-
tur larè pro cognoscere: hoc modo dici-
mus: Deus scit omnia complexa & incō-
plexa necessaria, & contingentia vera &
falsa, possibilia & impossibilia, id est co-
gnoscit omnia. Secundo modo strictius
capitur pro cognoscere: verū illo modo
non scit falsum, &c. Accipiendo scire lar-
gè Deus non potest scire plura quā scit,
vt scribit Gab. di. 39. q. vnic. lib. 1. nec sci-
re aliquid quod nunc non scit: quia nul-
lius notitiam potest de nouo acquirere.
Accipiendo scire secūdo modo, Deus nō
potest scire plura quā scit: quia omni
tempore æqualia sunt vera, & non plura
vno tempore quā alio: quia semper al-
tera pars contradictionis est vera, licet
non semper eadem sit vera: & omne verū
Deus scit. Item Deus potest scire aliquid
quod non scit, capiendo secundo modo
scire, quia aliquod falsum potest fieri ve-
rum, & illud falsum Deus necessariō nō
scit: quia modo non est verum, & solum
verum illo modo scit Deus, potest tamē
esse verum, & ita potest sciri à Deo: hoc
tamen non contingit propter mutatio-
nē alicuius in Deo, sed propter mutatio-
nem in creatura. Et ideo scientia Dei nec
potest augeri, nec minui. Gabriel vbi su-
pra, post Occam, qui rem clariū ostē-
dit & purius. &c. Et scire etiam est
comprehendere, vt etiam diffinit Augu-
stinus, & secundum hoc competit Deo: &
Deus quicquid scit, scit scientia compre-
hensionis: quia totam rem plenè cogno-
scit: hoc autem modo non noscitur Deus
à nobis.

SCRIPTURA SACRA dicitur sancta triplici-
ter, scilicet à spiritus sancto, à materia, &
ab effectu, secundum B. Tho. super Epi-
istolam ad Rom. lect. 2. secundum eundē
super 2. Timoth. 3. scripturæ sacræ effe-
ctus est quintuplex, scilicet docere verita-
tem, arguere falsitatem, eripere à malo,

inducere ad bonum, & perducere ad per-
fectum. Hinc Apost. ad Timot. 3. Omnis
scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad
docendum, vel arguendum, ad corripien-
dum, ad erudiendum in iustitia: vt perfe-
ctus sit homo Dei ad omne opus bonū
instructus. Et ad Rom. 15. Quæcunq; scri-
pta sunt, ad nostram doctrinam scripta
sunt, vt per patientiam & consolationem
scripturarum spem habeamus. De lau-
de huius scripturæ sacræ multi multa
scripserunt.

SCRIPTURÆ SACRÆ quadruplex est sen-
sus, scilicet, literalis, allegoricus, moralis
siue tropologicus, & anagogic⁹. De quo
videre potes Iaco. de Valen. tract. 1. ca. 2.
prologi super Psalm. Gersonem part. 1.
sermone de facto Constantiæ in die Sā.
Antonij. & de sensu literali sacræ scriptu-
ræ idem multa scribit, quem semper vult
esse verum. Et sensus literalis (vt idem di-
cit) sacræ scripturæ accipiendus est, non
secundum vim Logicæ siue Dialecticæ,
sed potius iuxta locutiones in Rhetori-
cis sermonibus vsitatas, & iuxta tropos
& figuratas locutiones, quas cum munis
vsus committit cum consideratione cir-
cumstantiarum literæ ex præcedentibus
& posterius appositis. Habet enim scrip-
tura sacra sicut & moralis & historialis
scientia suam logicam propriam, quam
rhetoricam appellamus. Vnde Augu. su-
per hæc librum perutilem & elegantē
composuit, quem intulit de doctrina
Christiana. Et sensus scripturæ literalis
iudicandus est prout Ecclesia spiritus san-
cto inspirata & gubernata determinauit,
& non ad cuiuslibet arbitrium vel inter-
pretationem. Vide latius vbi supra Ger-
sonem de sensu literali sacræ scripturæ. Et
Paulo post examinationē doctrinarum,
ait: Sensus literalis est non solum Gram-
maticalis, sed nec strictè Logicalis: verū
ille quē spiritus sanctus principaliter in-
tendebat: qui ex circumstantia literæ &
causis dicendi, & modis exponendi ma-
gis patet. Vnde generaliter in parabol-
icis locutionibus sensus literalis est, non
qui per verba, sed per res & facta designa-
tur: vt de lignis constituentibus sibi Re-
gem. Vide latius Gersonem ibidem: hic
multa de sacra scriptura & laude scribit,
quæ

quæ apud eundem legere potes. Et hæc (vt idem scribit de communione laicorum sub vtraque specie) in expositione partium suarum requisitum & requirit homines. Primò præditos ingenio. Secundò exercitatos studio. Tertio humiles in iudicio. Quarto immunes ab effectato vitio: quoniam ex opposito alterius istorum quatuor solet facillimè falsus intellectus scripturæ suboriri, id quod diffuse declarat Gerson vbi supra. Guillelmus Episcopus in Rationali suo diuinorum, ponit sensus sacræ scripturæ, scilicet historicum, allegoricum, tropologicum & anagogicum. Historia est significatio vocum ad res: videlicet, quando res quælibet quomodo secundum litteram gesta sit, plano sermone refertur: vt quomodo populus Israeliticus ex Aegypto saluatus, tabernaculum Domino fecisse narratur. Allegoria est, quando aliud sonat in littera, & aliud intelligitur: quod si illud sit visibile, est simpliciter allegoria: si inuisibile & celeste, dicitur anagoge. Est etiam allegoria quando per alienum sermonem alienus status designatur: vt cum Christi præsentia vel Ecclesiæ sacramenta verbis vel mysticis rebus designatur. Verbi gratia: vt ibi: Egredietur virga de radice Iesse: quod aperte sonat: Nascetur virgo Maria de stirpe Dauid, qui fuit filius Iesse. Mysticis verò rebus, vt populus ab Aegyptiaca seruitute per agni sanguinem liberatus, significat Ecclesiam passionem Christi à dæmoniaca seruitute ereptam. Tropologia est conuersio ad mores, seu moralis locutio ad correctionem & morum institutio nem mysticè vel apertè respiciens. Mysticè, vt ibi: Omni tempore vestimenta tua sint candida, & oleum de capite tuo non deficiat, id est opera tua sint munda, & charitas de mète tua nunquam decadat. Et ibi: Oportet vt Dauid interficiat in nobis Goliath, id est humilitas superbiam. Apertè vt ibi: Frange esurienti panem tuum. Et ibi: Non diligamus lingua neque verbo, sed opere & veritate. Anagoge dicitur abana, quod est sursum, & goge quod est ductio: quasi sursum ductio. Vnde sensus anagogicus dicitur, qui à visibilibus ad inuisibilia ducit: vt lux prima die facta, significat rem inuisibilem, id est ange-

licam naturam à principio factam. Anagoge ergo est sensus locutione ad superiora siue cœlestia ducens, scilicet ad Trinitatem & ad ordines Angelorum & de præmio futuro, & de futura vita, quæ in cœlis est apertis vel mysticis sermonibus disputans. Apertis, vt ibi: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt: mysticis, vt ibi: Beati qui lauant stolas suas, &c. vt illis sit potestas in ligno vitæ, & per portas intrent in ciuitatem: quod patenter sonat: Beati qui mundant cogitationes, vt illis sit potestas uidendi Deum, qui est uia, veritas & uita. Et per doctrinam, id est exemplo patrum intrent in regnum celorum. Similiter Hierusalem intelligitur historicè ciuitas illa terrestris, quam peregrini petunt: allegoricè Ecclesia militans: tropologicè quælibet anima fidelis: anagogicè cœlestis Hierusalem siue Patria. Hæc minatensis Episcopus in Rationali diuinorum & in prologo. De hoc multiplici sacræ scripturæ sensu ita scribit Baptista Mantuanus Carmelita de Patiētia libr. 3. cap. 34. Scriptura sacra nullum putamen habet, nihil diminutū, nihil otiosum. Nam non uerba solum, uerum & res, & facta significant. Si sensum uerborum attendis, historiam habes. Si significantiam rerum aspicias, quod agnus typicus Christum significet, allegoriam uides. Si ad mores referas, ut quod Christus à nobis cum uirtutum odoribus est, querendus: quia sanctæ mulieres cum aromatibus ad monumentum uenerunt, tropologia est. Si ad cœlum rem transferas, ut cum per Hierusalem cœlestis patria designatur, anagogiam facis, &c. Vnde Gerson par. 2. serm. de S. Ludouico Rege Francorum, ait: Hoc propriū est scripturæ diuinæ in signis ubertas, ut uerba eius singula mysteria sint quantumcunque uideantur humilia. Res insuper loquuntur in ea, & docent mores & uirtutes: docent charitatē tropologicè seu moraliter, docent fidem allegoricè, docent spem anagogicè. Ita est scriptura sacra lingua una, & multiplex breuis & latissima, quemadmodum & à diuino Bartholomæo allegat Hierarcha Dionysius, & uelut speculum concauum, in quo uariæ relucunt facies. Et rursus manna in quo sapor omnis recordi-

rus inuenitur. Et secundum eundem sermone facto de Sancto Bernardo: nullus vnquam plenè scripturas sacras intelliget, qui non affectus scribentium induerit; & quales affectus? virtutum, quarum Regina & mater est ipse. Denique secundum mensuram dilectionis consequitur magnitudo reuelationis diuinorum preceptorum. Hæc Gerson, qui & multa alia de sacra scriptura notanda scriptis reliquit.

SCRIPTURA VETERIS TESTAMENTI, de qua ita scribit Iacobus de Valen. trac. 3. cap. 2. regula 5. prologi super Psalm post Origenem super Matth. Sicut homo componitur ex corpore & anima, ita scriptura veteris testamenti componitur ex spiritu & litera: quia litera est corpus, sensus autem spiritualis est anima ipsius literæ. Et sic sensus spiritualis est principaliter inquirendus in gestis Patriarcharum, & in lege & Prophetis. Et ideo dixit Christus Judæis, Ioan. 5. Scrutamini scripturas, quia illæ testimonium perhibent de me: & si Moysi crederetis, forsitan & mihi crederetis: quia ille de me scripsit: quasi dicat, quod non solum gesta Patriarcharum, sed etiam omnia ceremonialia præter sensum literalem sunt spiritualiter de me intelligenda. Item Luc. 24. Christus incipiens à Moysè & Prophetis, interpretabatur illis duobus discipulis omnia quæ de ipso scripta erant, quia oportebat impleri omnia quæ erant scripta in lege & Prophetis & Psalmis de ipso, vt Saluator inquit in eodem ca. Item Matt. 5. ait Saluator: Non veni soluere legem aut Prophetas, sed adimplere. Super quod ait: Hieronymus, quod quæ minima putantur in lege, sacramentis plena sunt: & oia recapitulantur in Euangelio. Cū autē (vt idem ait Valen paulò post) ista mysteria quæ latent in litera, tam Euangelica quàm legalia, sunt inuisibilia: oportet vt illustrentur per lumen spirituale. quod dicit Origenes, quod sicut anima dat vitam corpori, & corpus est mortuum nisi viuificetur per animam: ita litera scripturæ maximè veteris testamenti de se est mortua nisi viuificetur per lumen spirituale, quod est eius anima, & dat sibi vitam spiritualem. Vnde dicitur 2. Co.

rinth. 1. Litera occidit, spiritus viuificat: quare Iudæi legentes totum vetus testamentum sine illo spiritu, & lumine, eos litera occidit & cæci sunt. Et non solum litera veteris testamenti occidit sine spiritu, sed etiam litera Euangelica in quibusdā partibus occidit nisi legatur cū spiritu. Vnde Arius legendo sine spiritu illud Ioan. 14. Pater maior me est, &c. incidit in hæresim & mortem æternam, dicens filium non esse Deum, nec consubstantialem patri. Item Manichæus legens sine spirituali lumine dictum Saluatoris, Ioan. 14. Princeps mundi huius eiecietur foras, & in me non habet quicquam: dixit diabolum esse Creatorem & Deum mundi sensibilis: & quod solus Deus verus creauit solas naturas inuisibiles. Et sic posuit duas animas in homine, Vnā immortalem, creatam à bono Deo: & alterā corporalem creatam à Principe tenebrarum & à malo Deo, qui est diabolus. Et sic dicit, quod Christus non erat homo in re, sed in sola apparentia, ne cogeretur dicere corpus Christi esse creatum à diabolo. Et sic dicit multa alia detestabilia, presumens de suo sensu, volens legere sine spiritu. Sic dicendum est de alijs hæreticis, quos occidit litera, eo quod non legebant eam cū spiritu & lumine spirituali. Legentes itaque scripturam cum spiritu, vt boni Christiani, viuunt: legentes sine spiritu, moriuntur, vt Iudæi. Vnde aduertendum secundum Augu. in principio super Genesim, quod sicut anima dat corpori triplicem vitam, scilicet vegetatiuam, sensitiuam, & intellectiuam: ita spiritus dat literæ triplicem sensum, scilicet allegoricum, quo ad fidem ad credendum, & moralem, ad diligendum Deum & proximum, & bene operandum: & anagogicum, ad sperandum cœlestia & æterna, & contemnendum humana. Et sic sacra scriptura vtriusque testamenti potest legi ad istum triplicem sensum præter literalem. Valentia. Vtitur & sacra scriptura (vt idem Valentia scribit regula 10 vbi supra) diuersis tropis & figuris Grammaticalibus: vt ἰσχυρὸν ἰσχυροῦ, quæ causatur in ordine narrationis. Nam sæpè in sacra scriptura quædā narratur non eodē ordine quo gesta sūt, sed quandoque per anticipationem aut

postpositionem, aut per interpositionem, quæ dicitur paræthesis, aut per recapitulationem, aut per suppletionem. Vnde totum cap. 2. Genesis ponitur per recapitulationem & suppletionem eorum quæ præuaricata sunt in primo cap. de ipso Adam. Item omnia quæ scribuntur in libro Deuteronom. ponuntur per recapitulationem: & quæ scribuntur in 2. libro Paral. ponuntur partim per suppletionem eorum quæ omisa sunt in libris Regū: partim per recapitulationem. Et ita dicendum de 2. libro Machab. quæ sunt quædam suppletiones eorum quæ omisa sunt in primo. Item Psalm. 77. per anticipationem prius narratur quæ gesta sunt in deserto, quàm signa quæ facta sunt in Ægypto, ut ibidem patet. Et sic in scriptura valde attendendum est in ordine narrationis, si dicantur res anticipando, aut recapitulando, aut interponendo. Vtitur & figura sacra metonymia: quia frequenter ponitur contentum pro continente, & econuerso, & abstractum pro concreto, & econtra. Item in scriptura multum frequentatur metaphora, quia fit nominis translatio ratione proprietatis: ut: Non arabis cum boue & asino. Et sic simplex homo dicitur agnus. Item frequenter sineptesis in Psalm. quando mutatur persona: ut in Psalm. 4. Cum inuocarem. Sed inter cæteras figuras frequentatur allegoria, quando vnam ad litteram dicitur, & aliud intelligitur. Et sic tota scriptura veteris testamenti est allegorica, quia non ponitur gratia sui, sed gratia no. te. &c. Hæc quia non inutilia esse ad intelligendum sacram scripturam cen sui: ideo addidi ex Valentia.

SCRUPULUS diminutiuum à scrupus, propriè est lapillus brevis & asper, qui in calceo latens plerunque nos lædit: nam pressus pede sollicitudinem creat. Vnde & pro sollicitudine & difficultate ponitur. Augustin. lib. 9. de ciuit. Dei: Non multum de nomine disputandum est, cum res ipsa ita clara sit ut à scrupulo dubitationis aliena sit. Et scrupulosum sollicitum & anxium dicimus. Et est scrupulus nomen ponderis, de quo aliàs. Et scrupulus secundum Gersonem parte secunda, de natura & qualitate conscientie dicitur timor

conscientie, hoc est quando non sit finaliter, id est post discussionem & deliberationem ex diffinitua sententia iudicatur & firmatur aliquid esse faciendum aut prosequendum, vel non faciendum aut vitandum, sed mens inter dubia vacillat, nesciens quid sit melius, nec ad quid potius teneatur: non tamen quoquo modo vellet omittere quicquid sciret esse placitum diuinæ voluntati. Et contra istum timorem seu scrupulum conscientie facere non semper est peccatum: licet perniciosius valde sit, & quantum fieri potest abijciendus & extinguendus. Et scrupulus seu hesitatio lvi scribit Gabriel lectione 8. canon. est dubitatio quædam seu formido consurgens ex aliquibus coniecturis debilibus & incertis, & hic stat cum morali certitudine, &c. à quo scrupulositas. Vnde Gerson parte tertia, de remedijs contra pusillanimitatem. Solet, inquit, etiam pusillanimes reddere nonnunquam deuotioni intendentes nimia scrupulositas conscientie, quæ utique non est bona: utpote cum quis de venialibus & leuibus peccatis sine quibus ista vita vix aut nullatenus transigi potest, & penè de omni actione sua continuam quasi sibi format conscientiam, plus huiusmodi ponderans lance iustitie, quàm diuinæ misericordie: & hoc præsertim ultra debitum, ac si sua iustitia tantum, & non Dei misericordia potius saluandus sit. Vnde contingere potest nisi huiusmodi scrupulos inordinatos deponat: ut id quod prius non erat peccatum ex se, fiat peccatum ex scrupulo conscientie: quicquid enim contra conscientiam est, peccatum est. Nec potest hic talis gratiam percipere, qui de mortali ubi mortale non est, format sibi scrupulum conscientie. Non enim auctor gratie Deus habitare vult in tali conscientia inquieta & turbida, quippe cum de eo scriptum sit: In pace factus est locus eius. Gerson magnus scrupulosa conscientie consolator tract. de sol. ecl. 43 & repetit Gabriel. lectione 26. canonis. Noli esse nimium scrupulosus circa tuam orationis numerum, pondus & mensuram, committe totum illud Deo, qui tribus digitis potentie, sapientie & clementie, appendit molem terræ. Qui numerat

merat

merat multitudinem stellarum, qui numerum nouit arenæ maris, &c. Diabolus quoque nonnunquam homini scrupulos immittit (vt scribit Gerson parte 3. de diuersis tētionibus diaboli) innumeros: reddens illius conscientiam miro modo dubiam atque arctam ne quid boni audeat efficere vt etiā crebrius delinquat. Scit enim cum peccare qui id agit, quod pro certo scientia malum esse iudicat: quanquam res in se mali haberet nihil. Facit etiam istud hostis ob aliū deterio-rem finem: vt, scilicet talis qui deliquit in desperationem delabatur iudicans se reprobū, à Deoque damnatum, quando tanta facilitate peccat, nec vilo pacto adimplere valet mandata illius, &c. Aliās multa de scrupulis scribit Gerson.

SCURRILITAS est iocularitas ex defectu rationis non valentis cohibere gestus exte-riores, secundum beatum Thom. secunda secunda quæst. 148. arti. 6. Et ponitur scurrilitas à Gerson in cōpendio Theologiae de septē vitijs capitalibus, de peccato gulæ pro filia gulæ, quæ est quædā vana iocularitas querens homines ad risum & complacentiam, remouere, ex defectu discretionis seu debitæ prouisionis proueniēs. Et differt scurrilitas à stultiloquio: quia scurrilitas refertur ad lasciuia affectionis. Stultiloquium verò ad indiscretionem rationis: & propriè accepta est filia luxuriæ. De hac Paulus ad Ephes. 5. Non nominetur in vobis turpitudine, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet, id est, nullius est vtilitatis ex Alexan. secunda secunda. Et secundum beatum Thom. 2. 2. quæst. quarta, articulo quinto, scurrilitas pertinet ad verba ratione inhonestatis. Multiloquium verò superfluitatis.

SCURRA is dicitur, qui magis quàm oportet risum mouet, & onerosus est. Nam risum secutus, magis cogitat quemadmodum mouere illū queat, quàm quemadmodum honestè loquatur: nec quemquā offendat secundum Aristot. 4. Ethic. & videtur discurre à sequendo, quod domos diuitum sequatur: & est qui risum ab audientibus captat non salua dignitate per sonæ. Et à scurra dicitur scurrile, quod est ridiculum cum turpitudine, &c. Et

scurrilitas turpis & procax dicacitas: & scurriliter, procaciter.

SECRETVM, occultum, separatum, vel quod paucis communicatur. Vnde locus secretus ab alijs separatus. Et secreta madata & secretas literas, quæ vel nulli vel paucis communicantur. Et à secretis, cui secreta committuntur. Et secreta cordiū, hoc est occulta & abscondita, quæ cognoscere scriptura tanquam proprium Deo attribuit. Sicut est illud Paral. 6. Tu solus nosti corda filiorum hominum: nec concurrat coagendo cum diabolo, & forè cum Angelis bonis & beatis (vt scribit Gabr. distin. 9. quæstio. 2. libr. 2.) ad scrutandum corda hominum: ne totius salutis inimicus dolosis artibus, secreta tentatione animum humanum inuaderet, & à salutis consecutione impediret. Vide latiùs Gabr. vbi supra, & lectione 3. r. canonis, & paulò post latiùs.

SECRETVM est duplex, scilicet speculatiuum: & illud est complexum. Aliud est incomplexum. Secretum speculatiuum est quælibet veritas profundissima & altissima, quæ non potest cognosci naturaliter ab intellectu viatoris, sed solum per reuelationem, sicut Theologica veritas est secretum, vel propositiones Theologicales non cognoscibiles lumine naturali intellectus, sed solum cognoscibiles per reuelationem, vt sunt, Deus est trinus & vnus, Filius in diuinis generatur à Patre. De istis dicitur, beatus Paulus cui reuelata sunt secreta cœlestia, sunt etiam arcana verba, quæ audiuit Paulus in tertio cœlo. Aliud est secretum in complexum agibile & practicum: & nihil aliud est quàm quodlibet occultum, quod non potest probari in iudicio siue in foro publico per testimonium duorum vel trium. Et illud est duplex: quoddam est opus exterius, quod est tantum priuatum vel occultum. Aliud est opus interius, quales sunt cogitationes & voluntates conscientie nostræ. Brulefer q. 2. prologi, & di. 8. quæst. 12. lib. 3. post sanctum Bonauentura. **SECRETA** sunt duplicia, quædam non possunt celari sine peccato, vt si mihi diceretur sub secreto, quod aliquis veller interficere socium suum, vel comburere domum. Alia possunt celari sine peccato, vt omnia

omnia secreta, quæ non vergunt in detri-
mentum alicuius. Et ut dicit Robertus
Holxot. Secreta quæ non possunt celari
sine peccato commissâ fidei alicuius, nō
debent reuelari, etiam ad præceptum ali-
cuius Prælati: sed celare secretum & vita-
re fraudē est de lege naturæ. Nullus quo-
que Prælati quantumcunque magnus,
etiam summus Pontifex potest aliquid
præcipere contra ius naturæ. Nam mi-
nor lex non potest in maiorem: sed lex
naturæ maior est lege cuiuscunque per-
sonæ. Hinc Scotus di. 21. quæst. 2. libro 4.
ait: Ad omne secretum seruandum tene-
tur quis de lege naturæ. Probat ibi la-
tius. Assentit Gerson in regulis moral.
qui dicit: Secretum commissum fidei alte-
rius celare, est de iure naturali: hoc enim
rationabiliter quilibet sibi vellet fieri, &
aliter socialis conuiuius deperiret. Multo
amplius sigillum confessionis secretum
esse debet, & de nullo casu signo aut ver-
bo referandum: & in tripartito de præce-
ptis decalogi idem vult. Lege, inquit, di-
uina & naturali secretum teneri debet,
quod in secreto acceptum est, nisi alia
via fuerit sibi detectum. Item secreta, ut
dicit Brulefer, quæ non possunt celari si-
ne peccato, debent reuelari Prælati præ-
cipienti. Sed si habuerō quid sub sigillo
confessionis, nullo modo debet dici etiā
pro morte perferenda. Quæ itaque ha-
bentur sub sigillo confessionis, nullo mo-
do debent reuelari, nec verbo, nec iure,
nec signo, nec aliquo alio modo. Reue-
lans præterea secreta suæ fidei commissâ,
peccat mortaliter: & incurrit crimen pro-
ditionis, loquendo de secreto, quod po-
test celari licet. Item nullus Prælati po-
test habere præceptum super secreta con-
scientiæ, vel super actibus nostris secretis
exterioribus omnino occultis, quæ non
possunt probari per testimonium: ideo
non debent Prælati indignari si ipsis in
his non obeditur. Et sicut Deus dedit vo-
luntati creaturæ rationali dominium si-
ue arbitrium, cui nulla potentia præsidet
nisi diuina: sic eius cognitione dedit con-
scientiæ, secretum, cuius secreta & profun-
da non penetrat nisi diuina sapientia. Et
ideo nulla creatura, nec Angelica, nec hu-
mana potest conscientiæ humanæ nosce-

re secreta, nisi per signa & coniecturas,
vel nisi nouerit de reuelatione aut homi-
nis denuntiatione siue detectione: hoc in-
telligitur de secretis conscientiæ alterius
à sua, quia bene possum cognoscere co-
gitationes meas euidenter. Hoc patet per
illud 3. Regum 8. Tu nosti corda filiorū
hominum. Et Ierem. 17. Esto Dominus
scrutans corda & renes, id est affectiones.
Et 1. Corinth. 2. Nemo scit quæ sunt ho-
minis, nisi spiritus hominis qui est in il-
lo. Sed quoniam pauca sunt ita secreta,
quin prodeant in opera exteriora vel ap-
pareant in exteriori apparentia faciei vel
signa cordis, quod diuersis modis mo-
uetur secundum diuersitatem affectio-
num. Hinc est quod multæ cogitationes
& affectiones nostræ deprehendi possunt
à malignis spiritibus, nisi arceantur vir-
tute Dei. Ista autem cognitio qua dæmo-
nes cognoscunt secreta conscientiæ no-
stræ, est cognitio coniecturæ præcisæ &
non rectæ scientiæ. Et si de exterioribus
& visibilibus accusari possumus à diabo-
lo de secretis, & occultis non, neutra ta-
men impunita relinquuntur: quia non
deerit accusator. Et diabolus in die iudi-
cij non erit testis, sed sola conscientia: ta-
men accusabit nos de exterioribus. Bru-
lefer. Et secundum eundem Bruleferum
differunt sigillum confessionis & sigillū
secreti distin. 21. quæst. 4. lib. 4. & concor-
dat cum alijs. Aliquid enim datur sub si-
gillo confessionis, quando, scilicet peccata
confitentur in confessione sacramenta-
li: & hoc nō debet reuelari, ut dictum est.
Aliquid autem datur sub sigillo secreti,
quando, scilicet aliquis dicit alteri sub fi-
de quod non reuelabit illud, tunc aliqua
data sub isto sigillo præiudicabilia non
debent recipi, & possunt reuelari absque
peccato: ut si aliquis diceret alteri. Ego
occidam fratrem meum, vel ego combu-
ram talem ciuitatem, tunc in tali casu
posset illud reuelare: & sic futura quæ sūt
præiudicabilia data sub sigillo secreti,
possunt reuelari. Præterita verò nullo
modo debent reuelari. Brulefer. Vnde re-
gula est: Ad omne secretum celandum te-
netur quilibet homo de iure, ut supra di-
ctum est. Et Gerson parte 2. sermo. facto
in cœna Domini, ait: De secreto confes-
sionis

honis hoc tenendum est. Primò quod in nullo casu reuelanda est etiam in hæresi, nec Papa potest dispensare, nec de cōsensu confessi, nisi dicat extra confessionem. Item nec ad interrogationem cuiuscunque iudicis per quodcunque iuramentū, nisi homo sciuerit: aut per testimonia, quia dicere tunc potest, & ideo debet. Et si sola peccata sunt propriè de sigillo confessionis tamen penitentia data, & interrogationes rationabiles hinc inde & personarum nominatae sunt celandæ. Inquirentes autem & reuelantes grauer peccant, & essent puniendi, præsertim ubi ex curiositate non ex charitate discreta procedit inquisitio. Item de personis confessis expedit magis tacere quàm aliquid dicere, vel laudando vel vituperando in generali vel speciali. Gerson.

SECVLVM nihil aliud est quàm periodus cuiuslibet rei: pro quo aliquando ponitur æuum vel æuiternum, secundum B. Tho. prima par. q. 10. art. 2. Seculum propriè tempus & ætatem significat longā, quam æuum dicimus: per sincopen seculū dicimus quandoq; pro hominibus in seculo existētibz. Vnde Gerson par. tertia, in epistola quadam de cōuersione & perseuerantia in bono proposito ait: Qui cum seculo conuersamur, secularia negocia quomodo cauebimus? Et post alia: Ecce tempus breue, mors incerta, omnia caduca in mundo & vana. Multi iam in sepulchris foetent, qui diu se viuere existimabant. Recesserunt à memoria hominum, qui in ore versabantur omnium. Collit mundus præsentis, absentes nescit, deserit morientes. Beatius ergo contemnere, inquit Gerson, fallacem, & sequi veritatem, quæ nobis pariter concedat vitam æternam.

SECVNDVM. Hæc dictio secundum, vt vult Magister distin. 10. lib. 3. & post eum sanctus Bonauentura quaestione prima, eadem distin. lib. 3. multiplicem facit intelligentiā. Potest enim importare habitudinem causæ, siue in diuisione vel unitatem concomitantia. Si dicitur habitudinem causæ: sic absque dubio falsa est illa locutio, Christus secundum quod homo est Deus, pro eo quod conditio apposita nullo modo est causa predicationis: nec ratio

secundum quam, nec per quam tale prædicatum insit illi subiecto. Si autem dicat indiuisiōem concomitantia, sicut potest habere veritatem, tunc enim dicere quod Christus sit Deus secundum quod homo, non est aliud quàm dicere quod esse Deum competit personæ Christi existenti in humana natura: ita quod diuinitas & humanitas concomitantur inseparabiliter circa eandem personam. Hæc autem modus accipiendi hanc dictiōem secundum, non est ita communis & proprius sicut præcedens, licet inueniatur quandoque. Et esto quod illa sit concedenda: Iste homo est Deus, secundum gratiā vniōis: ex hoc tamē non habetur quod sit Deus secundū quod homo, quia gratia vniōis non conuenit illi homini secundum quod homo simpliciter, sed secundum quod homo vnitus, siue secundum assumptionem ipsius à verbo. Si verò obijciebatur: Dimittebat peccata secundum quod homo, vt dicitur Matth. 9. Vt autem sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata. Si propriè loquimur de dimissione peccati, falsum est, nisi accipitur hæc dictio secundum, prout importat cōcomitantia: nec tamen potest ex illa auctoritate inferri. Filius hominis habet potestatem dimittendi peccata. Hanc enim potestatem & si in se haberet in forma hominis, non tamen habebat secundum hominis formam, & in quantum homo, sed in quantum habebat formam Dei. Si verò dimissio peccatorum attribueretur alicui quātum ad meritum, tunc posset concedi quod conueniret Christo secundum quod homo: sed ex hoc non sequitur quod sit Deus in quantum homo, quia hoc non est Dei proprium. Hæc Bonauentura ubi supra Et quaest. 2. quod hæc admittitur: Christus secundum quod Deus est persona: hæc respicitur, Christus secundum quod homo est persona. Vide latius. Secundum igitur habet multiplicem rationem. Aliquando enim exprimit (vt dicit Magister distin. 10. lib. 3.) conditionem vel proprietatem diuinæ naturæ vel humanæ. Aliquando unitatem personæ, aliquando notat habitum, aliquando causam. Cuius distinctionis rationē diligenter lecton animad.

animaduertat, atque in sinu memoriae recondat, ne eius confundantur sensus cum Christo sermo occurrerit. Hæc Magister. Vnde & Dominus Cardinalis Cameracen. quæst. vnica, libr. 3. magis propriè dicitur de Christo, iste homo est immortalis, absque hoc quod addatur, secundum diuinitatem, quoniam iste homo est propriè persona diuina, quam dicitur, Deus est mortalis, imò oportet in ista addere vel subintelligere, secundum humanitatem, quia persona diuina est assumens: ideo iste homo est persona diuina immortalis, sed ipse non est natura humana, nec natura mortalis. Ista verò, Deus fuit passus, etiam sine addito: licet semper sit intelligendum secundum humanitatem, non est falsa simpliciter ratione communicationis idiomatum. Sic etiam homo Christus fuit passus, etiam non necessariè sit addere secundum humanitatem: tamen talis additio est in aliquibus exprimenda non ad necessitatem veritatis, sed ad exclusionem causæ errorum, vt hic: Filius Dei est creatura: debet addi, secundum humanitatem, ne videatur concordare hæresi Arrianæ, & ita in alijs prædicatis, quæ si sine addito dicerentur de Christo, posset suspicari ne ab eo excluderetur diuinitas. Similiter de alijs, de quibus posset suspicari ne attribueretur diuinæ personæ sem se, debet addi, secundum humanitatem, vt hic, Filius Dei est compositus: nam neque persona, neque natura diuina est composita: nec Christus est compositus ex duabus naturis, scilicet diuina & humana, siue ex tribus rebus, corpore, scilicet & anima, & diuinitate: sed tamen ex duabus secundum humanitatem, scilicet corpore & anima essentialiter: & ex infinitis partibus quantitatis integraliter: & sic non cõceditur quod humanitas sit pars Christi. Nam sicut homo non est compositus ex albedine & substantia: sic nec Christus est compositus ex humanitate & persona diuina. Hæc Aliacensis.

SECURITAS est perfecta quies animi à timore, secundum Thom. secunda secundæ, quæst. 129. art. 7. Et securitas opponitur timori priuatiuè tantum: audacia verò contrariè, secundum eundem prima

secundæ, quæst. 45. art. 7. Et securitas non est idem quod fortitudo, sed est conditio eius & magnanimitatis: si sit quando & in quibus debet secundum eundem, secunda secundæ, quæst. 129. art. 7. Et securus dicitur quasi sine cura, quasi seorsum à cura: Hinc aliquando pro contemptore accipitur. Virgil. SECVRS AMORVM. & securè aduerbium: & securitas, tranquillitas & quies, &c. Et securitas, vt scribit Dominus Cardinalis Cameracen. quæst. 12. articu. 3. libr. 1. est iudicium firmum sine formidine de aliqua veritate. Et omnis beatus est securus de facto, & istud est fide tenendum. Et securitas quam habet sancti, ponitur in voluntate, secundum Scotum dist. 49. quæst. 6. libro quarto, sicut aliquod oppositum timoris, & ea præcedit certitudo in intellectu bono confutando, vel bono collato continuato. Tale certitudinem habent beati, non quia vident beatitudinem ex se esse perpetuam, nec tantum etiam per rationem naturalem, quia nulli creaturæ potest esse notum per rationem naturalem illud, quod contingenter dependet à voluntate diuinæ: huiusmodi est cõtinuatio beatitudinis iam collatæ. Ex quo patet, quod tantummodo est illa certitudo in intellectu beati ex reuelatione sibi facta à Deo. An autem sic fiat certitudo de damnatis de sua damnatione continuanda, non est æquè certum: Non autem securitas de essentia beatitudinis, quia securitas præsupponit certitudinem de continuatione beatitudinis. Vide latius Scotum vbi supra.

SEDES quandoque accipitur pro Deo siue Christo, qui requiescit in summa pace, quæ exuperat omnem sensum. Vnde Magister in fine quarti dicit. Hæc de pedibus sedentis super solum excelsum. Et sedes Ecclesiæ hic per gratiam, & in futuro per gloriam, dicitur sedes Dauid (vt scribit Iacobus de Valent. super illud Psal. 131. Et filii eorum vsque in seculum sedebunt super sedem tuam) eò quod fuit promissa ipsi Dauid in filio eius Messia. Et ideo dicitur Lucæ primo, Dabit illi Dominus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum. Et sic etiam tota Ecclesia militans & triumphans, dicitur domus & regnum Iacob, eò quod

quod de ista Ecclesia ipsi est facta promissio in filiis secundum promissionem. Vide latius Valentia, ubi supra.

SEDERE tripliciter sumitur in sacra scriptura. Vno modo dicit positionem siue situm in loco: & sic conuenit soli animali, ut scribit Iacob. de Valen. Psal. 109. Secundo modo idem est quod à labore quiescere. Tertio idem est quod residere siue possidere, ut cum dicimus, quod Rex residet siue sedet in regno, id est quod possidet ipsum, & potitur & dominatur. Secundo & tertio modo Christus sedet à dextris patris in die ascensionis siue resurrectionis, scilicet quod quieuit ab omni labore passionis, & amplius non passus est, nec mortuus, nec mors illi ultra dominabitur. Secundo, quia residet & potitur potioribus bonis patris, & possidet illa potiora bona. De quo vide latius in dictione **DEXTERA**, & Iaco. de Valentia super illud Psalm. ubi supra. Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, &c.

SEDITIO est speciale peccatum, scilicet mutua impugnatio inter partes multitudinis, vel preparatio ad pugnam. Rixa vero est vnus ad vnum, vel paucorum ad paucos. Sed bellum est inter diuersas multitudines. Et vtrunque est pugna in actu, non preparatio ex beato Thom. 2. 2. qu. 142. artic. 1. Et seditio est semper de se peccatum mortale: ut idem dicit artic. 2. ubi supra. Et est grauius rixa, & principaliter est in procurantibus: secundo in sequentibus, non autem in defendentibus bonum commune. Et dicitur seditio à seorsum sedendo: vel ut Ciceroni placet, à seorsum cūdo. Est & seditio quum populo secum discordante res ad manum vocatur, qualis ciuitatis status. Virgilius lib. quarto Aeneid. describit, cum dicit:

*Ac veluti magno in populo cum sepe coorta est.
Seditio, seuitq; animis ignobile vulgus,
Iamq; faces & saxa volant, Furor arma ministrat.*

Factio vero est diuisio ciuium in diuersa studia. Vnde factuosi qui primates ciuitates discordantes sectantur. Cicero: Inter bonos amicitia, inter malos factio est, & seditio in exercitu, etiam dicitur in classe in campo, & ubicunque est multitudo hominum. Hinc seditiosus qui seditiosem

amat. Seditiosus qui seditiosem facit. Vnde scribitur dist. 47. Seditiosarios statuiamus nunquam ordinandos clericos.

SEGNITIES est timor futuræ operationis secundum Ioannem Damascenum. Vel secundum beatum Thomam prima secundæ, quæst. 41. artic. 4. Segnities est fuga operationis ex timore. Vnde segnities dicitur, quasi sine igne: & differt à secordia, ut vult Donatus Terent. Nam segnities dicitur ad agendum, secordia autem ad considerandum. Et dicitur quali sine corde. Terent. Enimvero Daue, nihil loci segnities atque secordiae, &c.

SEME (ut scribit sanctus Bonaventura dist. 3. in dubijs literalibus lib. 1.) potest dicere vel nunc temporis vel nunc æternitatis. Et si dicat nunc temporis cum habeat diuersa, nunc denotat intercessionem. Si autem nunc æternitatis, & illud nunc semper est, & est inuariabile, & nunc semel dicit omnimodam inuarietatem perfectionem & unitatem. Vnde August. in de fide ad Petrum, & refert Magister dist. 3. libr. primo, Pater Deus de nullo genitus est Deo. Semel de sua natura sine initio genuit filium Deum sibi æqualem, & eadem qua se naturaliter æternus est diuinitate coeternum. Porro semel locutus est Deus per scripturam sacram (ut scribit Gerson par. tertia, de passionibus animæ considerat. 14.) qui quamuis & idipsum non repetat semper per singulos, ut dicit Iob. Repetit tamen aperiendo sensum ut intelligantur huiusmodi scripturæ. Repetit quoque induendo mentem virtute ex alto. Repetit inclinando, inspirando, alliciendo, illuminando, stabilizando, ut non solum intelligatur, sed impleatur, & ametur.

SEME secundum Guil. Scot. d. 18. li. 2. cum Doctore subtili eadem di. & repetit Pelbart. lib. 2. Rosarij Theol. in dictione **SEME**, est corpus quoddam cuius forma intenditur à natura propter alterum ut ex illo generetur aliquid simile agenti, Vel semen (ut scribit Gabr. di. 18. q. vnic. lib. 2. concordans cum Scot. ead. di.) est corpus imperfectum productum à generante non propter se, sed tanquam via ascendendi ad vltiores formas perfectas. Tñ aduertendum, quod agentium quædam

dam producant effectum immediate sibi sibi similem siue alterius rationis, vt in producente æquiuoco, vt ignis ignē, sol ranam. Alia producant effectum mediante propagatione, vt asinus generans asinum, non immediate producit formā asini, sed de se producit effectum mediū, scilicet semen: mediante quo producit formā asini. Est ergo semen non intētum à natura propter se, sed propter aliud perfectus. Hinc Aug. 3. de Trinit. cap. 8. Omnia quippe rerum quæ corporaliter, visibiliterque nascuntur oculta quedam semina in istis corporeis mundi huius elementis latent. Et semen est superfluum nutrimenti tertie digestionis. Aliter etiā ex nutrimento parentis conuerso in sanguinem menstruum, vt vult Philoso. 2. de Anima de quo Gabr. dist. 20. q. vnica, libr. 2. & corpus prolis materialiter producit à semine. De modo autem producendi in natura in his quæ producant sibi simile mediatē, vel corrumpunt, via de Gabrielem vbi supra distinct. 18. Sed ratio seminalis, vt dicit sanctus Bonauentura, est potentia actiua indita materię, quæ est essentia formæ cum ex ea fiat forma mediatē operatione naturæ, quæ nō producit aliquid ex nihilo dist. 18. qu. 2. lib. 2. quem latius ibi vide. Scotus dicit eādem dist. Ratio seminalis est aliqua forma seminis inquantum semen est: & illud vel est forma substantialis seminis, vel qualitas necessario consequens formam substantialem seminis, sicut forma tritici in tritico, vel qualitas consequens formam substantialem eius, & nec semen (vt idem ait) nec ratio seminis sunt coeua naturæ, quia semen fit ex nutrimento in quo semine est ratio seminalis sicut in subiecto: nec semper est semen in semināte cū fiat de superfluo alimenti. Hæc Scotus. Ratio seminalis secundum Gabr. dist. 18. vbi supra est qualitas aliqua in semine disponens pro introductione formæ perfectioris. Et infra ait, quod nec semē, nec ratio seminalis fuit in costā Adæ respectu formandi corporis Eux. Et hoc patet per Augustin. & Magistrum dist. 18. lib. 2. & post eos probat Gabr. ratione, quia costā Adæ immediatē conuersa est à Deo in corpus mulieris miraculose sine acqui-

sitione formarum mediarum: ergo non fuit ibi semen: nec fuit aliqua qualitas in costā concurrens actiue ad corruptionē costæ, & formationē corporis mulieris: ergo nec ratio seminalis: quia nihil tale medium interuenisse commemorat scriptura, nec ratio aut experientia probat: ergo non est ponendum: nihil enim est ponendum sine ratione & auctoritate. Vide latius Gabr. consonat Scotus vbi supra. Et semen quandoque accipitur pro verbo Dei, quod gratia viuificat & semē crescere facit, quod solus Dominus tribuit. Ita 2. Corinth. 9. Qui parce seminat, parce & metet. Vbiq. semen capitur pro actu liberi arbitrii, vt scribit Gabriel. dist. 4. quæst. vnica, libr. 2. Hoc autem semen (vt ibidē dicit) potentialiter concreuit Angelis: quia dedit liberum arbitrium, per quod poterant se conuētere ad Deum, & sic recipere gratiam Dei: secundum illud Hebr. 1. Si conuerteris, conuertam te. Et illud Iaco. 4. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Habet & Ecclesia semper viuificum semen in se. Vnde Gerson parte prima, de auferibilitate Papæ ab Ecclesia ait: Auferibilis non est spūs Ecclesiæ: Christus ab Ecclesia taliter quin semper habeat in se viuificum semē, quopotest p. successiones generationis, & generationis sese continuare in corpore toto & in membris præsertim officialibus similiter & in filiis: traducitur ad hoc illud Christi Mat. 24. Amē dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant: loquens de generatione iustorum, quæ contrariatur illi de qua dictum est: Amen, amen dico vobis, quod requiritur à generatione hac omnis sanguis, ab Abel iusto, &c. Et nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen (vt inquit Esa. 1. & repetit Apostolus ad Roma. 9.) quasi Sodoma fuissetis, & quasi Gomorra similes essemus. Hoc autem quid aliud debet intelligi, vt dicit Gerson vbi supra, quā vis insita spiritalis, & ars quedam viuifica in vniuersum corpus Ecclesiæ, per quam hierarchicus ordo suus potest vsque in finem subsistere.

SEME ABRAHÆ de quo ita scribit Iacobus de Valentia super illud Psalm. 88. Et ponam in seculum seculi semen eius. Semen

men

men Abrahæ & Israel, & Daud, habet duplicem respectum. Vno modo ad generationem & successionem carnalem. Alio modo ad Christum promissum in illa generatione carnali. Et ideo fuit continuata generatio carnalis ab illis vsq; ad Christum. Et sic Christus in lege promissus natus est ex illis secundum carnem & promissionem. Sed quia non natus est per generationem carnalem, ideo in Christo finit & terminata est generatio carnalis, & mansit sola generatio secundum promissionem. Et quia Christus non amplius genuit filios carnales, sed regenerauit filios spirituales: ideo totus populus Christianus per Christum regeneratus, dicitur semen Abrahæ, & Israel, & Daud, & secundum promissionem & non secundum carnem: quia descendunt à Christo, qui descendit ab illis secundum carnem, & secundum promissionem. Vnde sicut Iacob genuit carnaliter duodecim filios & Patriarchas, à quibus multiplicatus est totus ille populus Israel secundum carnem, ita Christus primò spiritualiter regenerauit per aquam baptismalem duodecim Apostolos, à quibus regeneratus est & multiplicatus totus populus Christianus. Et ideo dicuntur duodecim Patriarchæ, & duodecim Principes Ecclesiæ, quos Christus regenerauit loco duodecim Patriarcharum filiorum Iacob. Ex quibus patet, quod populus Christianus continuatur cum semine ipsius Abrahæ & Iacob. Et sic tota Ecclesia dicitur semē illorum secundum promissionem & spiritum. Et hoc est illud semen de quo dictum est ipsi Abrahæ, Gen. 15. Suspice cœlum, & numera stellas si potes, sic erit semen tuum: & in semine tuo benedicentur omnes Gentes: huic semini: promissit Deus hæreditatem in cœlis. De quo latius vide Valentiam vbi supra.

Senex dicitur quasi semine, quod acta maiore suæ ætatis parte iam morti propinquior sit. Regula ad senes (vt scribit Gerson tract. de modo viuēdi omnium) est: In Ecclesia libenter iaceant, iuuenibus bonum exemplum præbeant, de male dicendo siue malefaciendo ipsos reprehendant. Turpia verba non habeant, nec laudent malicias coram iuuenibus, mu-

lierculas à bono non retrahant, nec iuuenes laudent in superbis suis. Et (vt idem dicit de senibus, de paruulis ad Christum trahendi s.) senes plenos dierum malorum citius frangas quam flectas. Si potest (inquit Ieremias) mutare Æthiops pellem suam, & Pardus varietates suas, & vos poteritis benefacere cum didiceritis malum. Secus est in paruulis quippe, qui apti sunt ad accipienda bonorum studiorum exordia, quando nondum falsas opiniones alius imbibuerunt, quando nondum radicitus herent perniciosæ adinuentiones in eis. Et secundum Philosophos, Poetas, & Theologos. Non parum refert iuuenes sic vel sic assuefieri, Adeo tenetis assuefcere annis multum est, ait Virgilius. De quo latius alia.

Senectus, senectus, senium, senitudo, & senitas, in eodem sensu accipiuntur pro senum ætate. Et est senectus, sexta hominum ætas, dicta à senario numero, vel à senitiendo, quod in ea sensus deficiat: siue à senesco, &c. Senectus est occasus vitæ, secundum Ciceronem in Topicis, & secundum sanctum Thomam, 4. sententiarum, di. 43. art. 3. Senectus est vltima ætas, durans aliquando tantum, quantum omnes aliæ ætates.

Sensus est potentia passiva secundum sanctum Thomam, 1. parte q. 79. art. 3. Et sensus exteriores sunt quinque: secundum quinque modos immutandi ab obiectis: scilicet, visus, auditus, olfactus, gustus, & tactus. Et ideo dicti sunt, quia per eos anima subtilissimè totum corpus agitat vigore sentiendi. Erater Pelbart. lib. 2. Rosar. Theol. Et Isidor. lib. Etymol. 11. Et sicut dicit Innocentius de Sacramentis, Sicut quinque sunt sensus corporales, sic quinque sunt sensus spirituales, quibus cœlestia debemus & diuina sentire: quoniam ad illa facti sumus. Primus est visus intelligentiæ, scilicet per fidem veram. Secundus, auditus obedientiæ, scilicet præceptorum. Tertius, odoratus discretionis, scilicet inter bona & mala, vel vitia. Quartus, gustus delectationis, scilicet in Deo per amorem. Quintus, tactus operationis. De istis dicitur Matth. 23. Domine, quinque talenta tradidisti mihi. Hæc innocentius. Et vt scribit Dominus Cardinal. Cameracensis. q. 1. arti. 2. lib. 4. In fide Christi nunquam

quam neganda est apparentia sensus naturaliter bene dispositi, nisi ubi expressa auctoritas fidei vel efficax ratio assumpta ex his quæ sunt fidei, ad hoc cogit. Sicut negamus quod in Eucharistia sit panis, quavis hoc æquè appareat post prolationē verborū sacramentaliū sicut antè: quia ad hoc negandū cogit expressa auctoritas vel ratio. Quinq; sensus rationi attribuit Gers. par. 2. serm. facto in solēnitatē omniū sanctorū. Nōne, inquit, in ea est visus spiritualis, quo cernitur pulchritudo, decor, & candor lucis illius æternæ, cuius lumē signatū est super nos. Quo visū videre nōne se dicit Apostolus: Nunc per speculū & in ænigmate, tunc autē facie ad faciem? Est auditus spiritualis, quo percipitur summa armonia veritatis. De quo Propheta ait: Audiam quid loquatur in me Dominus. Est præterea gustus ad quem inuabat idem Propheta: Gustare & videre, &c. Est insuper tactus spiritualis, alioquin non dixisset sponsa sponso in Cant. Læua eius sub capite meo, & dextra illius amplexabitur me: & osculetur me osculo oris sui. Denique olfactum esse in ratione probat vox eiusdem sponsæ ad sponsum: Trahe me post te, curremus in odorem ynguentorum tuorum. Vide latius ibi.

SENSVS INTERIORES secundum Arist. sunt tātum quatuor sū quatuor modos operationū, scilicet sensus communis, Imaginatiua, Estimatiua in alijs animalibus siue cogitatiua in homine: & memoratiua, sensitiua, licet sint quinque secundum Auicē. scilicet sensus communis, imaginatiua, phantasia, estimatiua & memoratiua, sensitiua. Et dicuntur vires animæ apprehensiuæ ab intus vel potētia interioris animæ sensibilis: & sunt etiam omnes istæ potētie passiuæ, vt scribit Gerson in Compen. Theol. de natura primorū motuū, quia ab intus suscipiendo apprehendunt, & patiuntur à formis rerum singulariū. Et sunt etiā circa particularia tātum. Et est sensus cōmunis potētia, quæ omniū sensuum particularium obiecta apprehendit. Nam alij sensus similitudines suorū sensatorū ad sensum communem reducunt, quo mediante de singulorum proprietatibus iudicant & discernunt.

quia secundum iudicium sensus communis apprehendimus nos videre quando videmus, & audire quando audimus, & sic de alijs. Virtus imaginatiua est potētia apprehensiuā, in qua imaginationes rerū sensibiliū referuātur. Imaginatio verò formā rei referuat, re etiam ipsa absente. In quo differt à sensu cōmuni, qui indiget præsentia rei exterioris sicut sensus particularis, imaginatio verò non. Ista virtus vocatur thesaurus formarum, quoniam formæ rerum à particularibus sensibus receptæ in ea retinentur & seruantur. Hæc Gerson: qui ampliora & plura de his habere voluerit, ad Philosophum recurat. Et sensus non facit peccatum, sed consensus (vt idem vult Gerson parte tertia, tract. de remedijs contra pusillanimitatem & scrupulositatem.) Nam (vt ipse dicit) aliqui per cordis pusillanimitatem putant se desperare, cum non desperant: sentiunt enim motus desperationis per pusillanimitatem cordis: & hunc sensum putant consensum. Sed quantum cunque sentiant, etiam si quasi operiantur hac tentatione quamdiu ratio contradicit nec consentit: hi tales charitatis non amittunt. Vnde spiritus hominis non vincitur à diabolo nisi consensus voluntatis adueniat: latius scribit Gerson. Dare autem aliquem in reprobum sensum, vt habet Brulefer distin. 7. quæstio, 7. libr. secundo, nihil aliud est quam ipsum puniri pœna excecationis in intellectu suo quantum ad agibilia, sic quod non videt quæ sunt agenda. Vnde Apostolus dicit (tradidit eos Deus in reprobum sensum) Sic & Astrologi, qui de futuris contingētibus iudicare voluerunt, quum dæmones qui clariorem & subtiliorem sensum habent quàm viatores, non possunt: ideo traditi sunt in reprobum à Deo sensum.

SENSVS SCRIPTURÆ est quadruplex, de quo supra in dictione *Scriptura sacra*.

SENSIBILE proprium, est quod non contingit altero sensu sentiri, & circa quod non contingit errare secundum Aristotelem libr. 2. de Anima. Et sensibile dicitur tripliciter: vt scribit Brulefer distin. 15. quæstio. 4. lib. 2. Elicitiuè, & dicitur quod est aptum natum elicere sensationem:

hoc modo tantum animal est sensibile. Secundò representatiuè, quod est aptū natum representare aliquod obiectum sensibile: hoc modo species obiecti dicitur sensibile. Tertio obiectiue, quod potest esse obiectum sensus: licet quod posset extendi ad sensibilia.

SENSUALITAS dicitur à sensu, Latinius forsā diceretur sōmes sensificus: & est vis appetitiua sensitiuè partis, secundum beatum Thomam 1. parte, quæstione 81. articulo primo, & propriè nominat potentiam appetitiuam tantum. Sensibilitas verò comprehendit omnes vires sensitiuas, scilicet apprehensiuas & appetitiuas secundum eundem lib. 2. sen. dist. 24. quæstione 2. artic. 1. Et sensualitas secundum Magistrum dist. 24. libro 2. Est quædam vis animæ inferior ex qua est motus, qui intēditur in corporis sensus atq; appetitus rerum ad corpus pertinentiū: & ideo dicit sanctus Bonauentura distinctione 24. parte secunda, circa textum libro secundo, comprehendit ex sua propria acceptione sensitiuam & motiuam & mutalem. Et secundum Guil. Scotistā & Pelbartum lib. 2. Rosarij Theol. debet intelligi propriè esse appetitus apprehēsiue sensitiuæ: ex quo appetitu sequitur appetitus, id est motus ad res corpori pertinentes vt sit ordo iste in homine. Primò sensualitas, & ista includit tam apprehensiuam sensus quàm appetitiuam. Secundò sensualitas, quæ nominat solū appetitiuam, & differt à portione inferiori rationis: quia licet ambæ terrenis inhient, tamen hoc facit portio inferior mediante ratione, hæc autem solo instinctu. Tertio ordine est liberum arbitrium supra omnem sensualitatem, & sic patet ordo. Et quoniam inferior portio rationis, vt scribit sanctus Bonauentura vbi supra, per peccatum multum trahitur à sensualitate, & homo comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis: ideo inferior portio rationis aliquando in scriptura nomine sensualitatis censetur propter nimiam cōuersionem sui ad sensualia. Sed quare Philosophi nō vtuntur hoc nomine: dicit ibidem quod sensualitas non tantū nominat ipsam potētiā sensualem quātū ad propriā naturā,

sed etiam inquantum respectu rationalis habet quandam rebellionem, quæ ex peccato originali in homine traduci. Et quoniam non perueniunt ad cognitionem originalis peccati, nec lapsus hominis: ideo nō vtuntur hoc nomine sicut sacre scripturæ. Est autem sensualitas improba & cœca, vt dicit Gerson parte tertia, in epistola quadam tantummodo penitentia vix aspiciens, & de sola corporis voluptate curam habens. Sed in Christo (vt idem dicit par. 3. de passionibus animæ) semper obediēbat sensualitati rationi.

SENSUALITAS dupliciter considerari potest. Vno modo in se & simpliciter, vt scribit Gerson part. 2. in compendio Theol. an primi motus sint peccata. Et isto modo sensualitas in furiosis & infantibus sicut & in alijs hominibus esse dicitur, imò isto modo considerando in ea (vt dicit Augustin.) cum brutis communicamus, sic accipiendo in sensualitate nullo modo potest esse peccatum. Alio modo potest sensualitas considerari non ita simpliciter, sed quodammodo respectiue, prout, scilicet est quodammodo ad rationē ordinabilis, & ab ea persuasibilis: & isto modo considerando, quādo cōtingit sensualitatem ad illicitū moueri: & sic quodammodo à regula iustitiæ deordinari: talis eius deordinatio habet rationē peccati, inquantum tamen peccatum dicit, & importat quandam rationem vitij, quandamque deordinatiōem, quæ potest esse via ad opus prohibitum & vituperio dignū, non tamē inquantū peccatū dicit culpā, quia actus virtuosus ea sola ratione dicitur culpa, quæ est à voluntate. Et iuxta hunc duplicem modum considerandi verificatur illud quod à nōnullis dicitur, qd est aliquis actus proprius sensualitatis simpliciter consideratē, qui non est proprius actus sensualitatis inquantum humana. Hæc Gerson, &c.

SENSUALITAS secundū S. Bonauenturam part. 2. art. 2. q. i. di. 24. lib. 2. aliquando accipitur pro vi quæ appetit bonū vt nūc. Et hæc nō solū est in parte sensuali, imò etiam rationali. Et sine motu sensualitatis hoc modo dicte nunquā contingit peccatū esse in inferiori parte rationis: semper enim tūm peccat bonū vt nūc exorat, Quandoq;

Quandoque dicitur sensualitas vis animæ sensualis, quæ intenditur in corporis sensus (vt dictū est) & sine hac contingit esse peccatū in inferiori parte, quantum ad peccata spiritalia: quātum autem ad carnalia, vix aut nunquam. In carnalibus autem corruptio venit ex fœditate carnis, & concupiscentia partis sensualis. & ita in eis peccatum incipit à serpente siue à sensualitate, & peruenit ad mulierē. Tunc autem dicitur esse in sensualitate, quando quis ex apprehensione delectabilis oblectatur & inclinatur ante aduersionem, & perceptionem suæ delectationis: hoc enim ex surreptione est. Vide latius vbi supra, & distinct. 31. quæst. 1. libro 2.

SENSUALITAS & sensibilitas differunt secundum S. Tho. di. 24. li. 2. q. 2. arti. 1. vt & supra tactum est. Nā sensualitas omnes vires sensitiuæ animæ cōprehendit tā apprehēsiuas de foris quā apprehensiuas de intus: hoc est tā sensus exteriores, quā interiores, quā etiā appetitiuas. Sensualitas autē autē magis propriē nominat illā tantū partē per quā animal, & præcipuē homo mouetur in aliquod appetendū vel fugiendū sub ratione cōuenientis, vel discōuenientis. Vis autem apprehēdens huiusmodi rationes cōuenientis vel discōuenientis vñ esse extimatiua vis per quā agnus fugit lupū, & sequitur matrē. Vnde propriē loquēdo (vt refert frater Pelbart. li. 2. Rosa. Theol. in dictione **SENSUALITAS**, §. 3. sensualitas) incipit ex cōfinio extimatiuæ & appetitiuæ sequētis. Motus autē sensualitatis in duo tēdit, videlicet in ea, quæ sū exteriorēs sensus delectabilia sunt, & in ea quæ nociua vel conuenientia corpori secundū solā extimatiōnē cognoscitur. Et sic ex sensualitate dicitur esse appetitus rerū corporalium. Et caro, id est sensualitas in homine cōcupiscit aduersus spiritū. Et loquendo de sensibus interioribus sensualitas principalius est appetitus extimatiuæ potentia, quia illa mouet ad intentiones boni & mali, quæ sunt in imaginatiua & sensu cōmuni. Sed loquēdo de exterioribus sensibus principalior & melior, est appetitus visus: licet ardentior sit tactus, quia magis mouet & accendit appetitū sensualitatis propter naturā corruptam. Frater

Pelbart. cū suo Guilelmo. Inordinatio autē tē sensualitatis (vt scribit Rich. li. 2. d. 24. ar. 4. q. 1. Concordat S. Bonauen.) aliquādo est sine omni culpa, eō quod vitari nō potest, videlicet qñ voluntas nō est causa illius deordinationis, nec committendo, nec omittēdo, nec antecedēter, nec cōcomitāter: vt cū caro calefit ex aliqua indeliberata apprehēsiōne surreptitia, vel sine apprehēsiōne, &c. Secundo aliquando est cū peccato veniali: & hoc tunc cum talis inordinatio insurgit in sensualitate per negligētiā. Tertiō aliquādo est cū peccato mortali, qñ, scilicet est cōtra actū prohibitū, & insurgēs ex voluntatis cōsensu de liberato: vel quando acceptatur & retinetur, sicut in cogitatione morosa. Et in morosa delectatione, nō tā consideratur mora tēporis, sed potius mora cōsensu, quia mora tēporis quantū est de se nō facit, vt quod prius erat veniale, fiat mortale, quia circumstātia nō mutat genus peccati vel speciē, sed mora tēporis est quādam circumstātia: ergo nō grauat veniale, sed mora temporis occasionaliter solum facit, vt veniale fiat mortale, videlicet inquam inducit cōsensum verum vel interpretatiuum. Tunc autem inducit cōsensum verum, quando ex huiusmodi mora diutina delectationis crescit libido, adeo, vt homo velit omnino in vitiorum delectatione persistere: licet non intendat opere perire. Tunc verō inducit cōsensum interpretatiuum, quando homo aduertens periculum delectationis retentē negligit eam compescere per rationem vel voluntatem: hoc enim non est absque contemptu salutis propriæ, eō quod seipsum discrimini peccati mortalis exponit: sicut si homo percipiat serpentem venenoso morsu ludentem in sinum suū subintrare, & si nolle lædi illius morsu simpliciter tamen periculo se exponit non repellendo, ergo talis in morosa delectatione retentā sola mortaliter peccat, periculo se exponendo. Qui autem amat periculum, peribit in illo. Eccles. 13. Sicut avis volitans circa laqueum. Item quia nullus potest delatari deliberata in eo quod Deus abominatur. Sed vt scribitur Prouerborum 15. Abominatio Domini cogitationes male

LII 2 ergo.

ergo. Et hanc moram potius determinat conscientia recta & compunctio, quam lectio vel scientia. Sed quando quis dubitat an venialiter vel mortaliter in talibus peccauerit, tunc secundum Bonauenturam consulendum est, eligere partem securiorem, ita quod poeniteat & confiteatur, quasi de mortali, alias periculo se exponit in dubio, &c. Vigilanter itaque cauenda est secundum eundem morosa delectatio. De quo videatur latius Pelbart. in dictione *SENSUALITAS*. §. 12.

SENTENTIA in genere secundum Philosophos, Grammaticos (vt scribit Gerson parte 2. dialogo de potestate ligandi & soluendi) dicitur esse determinata acceptio alterius partis contradictionis. Ita habet sanctus Thomas 3. senten. distinct. 23. qu. 3. art. 2. & deriuatur a sentio, quia sententias ita sentit, nec pertinet nisi ad vtentes ratione. Differt autem a consilio, vt idem refert Gerson vbi supra, sicut conclusio ab inquisitione 3. Ethic. secundum Philosophum. Vnde consilium est questio vel inquisitio resolutoria super medijs aptis ad consecutionem finis intenti. Sententia vero determinata acceptio alterius partis, quae in disceptatione vel consilio versabatur. Et hoc aliquando facit homo solus secum super proprijs agilibus. Inde est illud apud Iob: Sententiam labia mea puram loquentur. Et apud Comicum stat sententia. Vnde nominatur liber sententiarum. Attamen & saepius & rei nostrae vicinius, sententia dicitur conclusio praefiliata per plures in iudicando: & conuenit synonyme cum iudicio quod fertur post consilium: iuxta verbum Christi ponentis gradus inter penas irae debitas. Qui irascitur fratri suo (inquit) reus erit consilio: qui autem dixerit fratri suo, racha, reus erit iudicio: qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennae ignis. Est itaque secundum glossas minus graue, quod poena vertatur adhuc in consilio, quam dum determinatio subiaceret iudicio. Deinde omnium grauissimum, quod iudicij fiat executio. Et est sententia sic accepta, decretum vel dictamen, vel iudicium superioris, per quod vult legitime subditum suum per poenam ligari, vel a poena liberari pro-

pter Deum. De tali sententia & iudicio iubet Dominus in Exodo. Nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiae, vt a vero deuies. Et in Ecclesi. Quia non profertur cito contra malos sententia: filij hominum absque villo timore perpetrata mala. Et in Euangelio Ioan. Nolite iudicare secundum faciem, sed iustum iudicium iudicate. Sententia secundum Goffredum est iudicialis diffinitio, quae controuersijs finem imponit pronuntiatione copetentis iudicis, condemnationem vel absolutionem continens. Secundum S. Thome, Sententia est applicatio iuris ad particulare factum secundum S. Thome, 1. 2. q. 96. art. 1. Et sententia est non de singularibus, sed de vniuersalibus enunciatio: nec de omnibus vniuersalibus, sed de quibuscunque operationes sunt quae ad agendum eligenda vel fugienda sunt. fm Arist. li. 2. Rhetor. Et sententia est duplex, vt habet Magister Ioan. Gers. vbi supra. Quaedam ligans vel obligans. Alia soluens vel absoluens. Debet autem ferri sententia legitime, id est, conformiter ad legem praesertim diuinam: & quod in obscuris aut dubijs prauium sit consilium. Et vt per oculos Deus semper habeatur tamquam finis omnis finis, &c. Gerson. Et sententia hominis non tollit ius diuinum, vt dicit Petrus de Palude in quarto, distinctio 35. quaestio. 2.

SENTENTIA dicitur iniusta vel ex animo, vel est causa, vel ex ordine (vt scribit sanctus Bonau. dist. 18. libr. 4. circa literam.) Ex animo, vt cum fertur non zelo iustitiae, sed vindictae: vel ex liuore odij vel precio: aut fauore aduersariorum, vt dicit Richard. eadem distinctione articulo tercio, quaestio. quinta, Ex causa, vt cum non est meritum sufficiens vel certum, propter quod debeat excommunicari iste cui infligitur. Ex ordine, vt cum praemittitur ordo iuris, sed non seruatur. Vide & in dictione *EXCOMMUNICATIO*, quid sit sententia iusta, & quid sit sententia nulla.

SENTIRE dicitur proprie sensu percipere, quod ad corpus duntaxat pertinet: vnde quinque sensus corporis sunt appellati: de quibus supra, interdum sentire ponitur pro intelligere, nonnunquam iudicare. Hinc sententia deriuatur. Et sentire secundum sanctum Bonauent. di. 8. art. 3. quaestio. 2.

quæst. 2. lib. 2. potest accipi communiter, proprie, & magis proprie. Communiter sentire idem est quod rem vt præsentem cognoscere, secundum quem modum accipit August. ad Paulinam in li. de videndo Deo. Secundo modo sentire idem est quod rem vt hic & nunc cognoscere: & sic accipit Boet. cum dicit, quod sensus est particularium & intellectus vniuersalium. Tertio modo sentire idem est quod speciem existentem in materia præter materiam mediante organo corporis suscipere. Et sic accipit Philosoph. 2. de Anima, cum dicit: Sensus est susceptiuus specierum in materia præter materiam. Primis duobus modis non differt sensus ab intellectu re, sed ratione tantum: & hoc modo bene ponitur in Angelo. Angelus enim per suam potentiam intellectuam cognoscit rem vt præsentem, & vt hic & nunc dirigendo aspectum super ipsam. Tertio vero modo differt potentia sensitua ab intellectu uere & ratione. & illo tertio modo sensus est potentia alligata corpori: & hoc modo spiritui Angelico non conuenit. Hæc sanctus Bonauentura.

SEPULTURA est locus concavus in loco Ecclesiastico vel cœmeterio factus, in quo corpus catholici conuiescit. Vel sepulchrum est locus concavus in quo ossa defunctorum conduntur. Et locus sepulture debet fieri apud Ecclesiam consecratam. Et sepultura inuenta est, ne horror & fœtor sit viuus, & ad fidem resurrectionis futuræ, & vt orecur pro defunctis: ex sancto Thom. 4. senten. dist. 15. quæst. 2. arti. 3. Et sepultus non dicitur, quasi sine pulsu vt quidam volunt, sed à sepeliendo. Sepelio vero à sepeliendo: quia cadauer terra vel lapide, vel alio genere materiæ circumsepitur. Et sepultura modò ipsum sepulchrum significat, modò actum sepeliendi. Quandoque accipitur pro officio quod impenditur sepeliendis. Et talis nō potest vendi à clericis. Vel dicitur terra deputata sepulture. Dicitur & ius sepulture quod competit Ecclesiæ ad sepeliendum aliquos in cœmeterio suo: & prouenit ex Pontificis auctoritate & assignatione: & cōpetit generaliter Ecclesijs Parochialibus. Videri de hoc potest Michael Lochmair, in suo Parochiali cura.

torum titu. 7. de sepulturis & remedijs. Prodest autem sepultura mortuis (vt scribit Richardus distin. 45. articu. 6. quæst. 1. libro quarto.) in charitate decedentibus, aliquid purgabile secum deferentibus: non per se, sed per accidens, inquantum, scilicet inspicientes sepulturam, memoriam retinent defunctorum, vt pro eis orent. Sed ultra hoc prodest sepultura in loco sacro: inquantum sepeliens mortuū alicuius sancti patrocinio committit: cuius precibus credendum est adiuuari. Et quia cæteris paribus ex diuina ordinatione triumphans Ecclesia specialiter orat pro illis qui in loco sacro sunt sepulti. Et quia illi qui loco illi deseruiunt, tenentur cæteris paribus pro illis frequentius & specialius orare. Et (vt idem refert) luminaria etiam, panni, & alij sumptus qui sunt in sepulturis, mortuis prodesse possunt per accidens, inquantum per talia homines excitantur ad compatiendū: & per consequens ad orandum pro eis, & inquantum pauperes fructum capiūt, & Ecclesia propter Deum honoratur. Et sic Tob. 12. Sepultura inter cæteras elemosynas computatur. Sepultura quoque corporis prodest viuus sepeliendis, & alijs, quia tale opus fidem resurrectionis astringit. Vide latius Richardum qu. 2. vbi supra. Et vt scribit frater Osualdus lib. 4. Rosar. Theolog. Sepultura est possessio siue terra vbi aliquis sepeliendus est. Vnde si talis possessio seu terra, seu quodlibet aliud vas pro sepeliendo sit per Episcopum, vel eius auctoritate ad sepulturam deputatum: sic est locus religiosus, siue aliquis sit sepultus siue non: quia vendi non potest, vt habetur 13. quæst. 2. quæst. 3. vbi supra.) compos suæ mentis liberè potest ubicunque voluerit in loco magis religioso eligere sepulturam. Et locum magis religiosum voco illum, in quo frequētius & honestius, & deuotius pro viuus & mortuis celebratur: & talia sunt loca in quibus sunt conuentus religiosorum fratrum, extra de sepul. Cui subscribit Gerson par. 2. de sollicitudine Ecclesiæ sic. particula 23. cum dicit: Sollicitudo pia conferētis temporalia, potest cum bono corde nedum in suffragijs conditiones

apponere: sed cum hoc loco certa & honorabilia suæ sepelitionis eligere, cū appensione insigniorum seu titulorum cōscriptione iuxta sui status qualitatem. Sic de pompa funeralium diceretur hoc & sanctissimi patres curauisse inueniuntur. Nam piæ recogitata, cedūt omnia ad honorem magnificū Dei & Ecclesiæ, tam militantis quā triumphantis: & ad fidem, spem quoque resurrectionis astringunt, & incredulorum confutationem proficiunt. Hæc Gerson. Ecclesia autem prohibet sepulturam quibusdam. Primò, excommunicatis. Secundò, manifestis vsurarijs. Tertio, qui in torneamento moriuntur. Quarto, raptoribus, qui pertinaciter cū possint in vita non satisfaciunt, & in morte non possunt, extra de raptorib. cap. 2. Quinto, blasphematoribus Dei & sanctorum, extra de maledicis, cap. 2. Sexto, qui non cōmunicant semel in anno, nec cōfiteantur, extra de pœni. & re. cap. Omnis, nisi signa cōtritionis ostendat. Septimò, qui moritur in peccato mortali notoriè. 13. q. 2. cum graui. Octauò nominatim interdicti, & hoc sub excommunicationis pœna. Nonò, illi cui est interdictus ingressus ecclesiæ, extra de sen. excō. Is qui. lib. 6. Decimò, illi qui Sacerdotem tutorem filijs suis instituit. 88. distin. Neque. Vndecimo, Iudæis vel Paganis, de consecratione dist. 1. cap. Ecclesiam. Duodecimo, corporibus exenteratis vel diuisis: qui si de facto sepeliuntur, debent exhumari si discerni possint, aliàs non. Similiter Paganus vel puer qui extrahitur de ventre matris mortuus, non sunt in sacro loco sepeliendi. Si verò mortua matre puer viueret, deberet scindi mater & puer baptizari: & sic in sacro loco sepeliri. Hæc frater Osual. colligit li. 4. rosa. Theo. In cœmiterio itaq; Christianorum non nisi Christianus baptizatus sepeliri debet: non tamen omnis, vt dictum est. De quo lege re. potes latius Guil. Episcop. in rationali diuin. lib. 1. de cœmiterio, in fine.

SERAPHIN interpretatur incendium: & hoc est per charitatem, vt scribit sanctus Bonauen. distinct. 6. q. 1. lib. 2. Et nomen Seraphin (vt idem dicit di. 9. circa textum,) quandoque legitur in scriptura per n.

& tunc est pluralis numeri, & neutri ge-

neris, & significat centum Angelorum illius ordinis. Quandoq; scribitur per m, & tunc est pluralis numeri masc generis: & signat Angelum istius ordinis. Et Seraphin (vt habet Magistr. dist. 9. 2. senten.) non solum in charitate, sed etiam in scientia præminent. Et est supremus Angelorum ordo seu chorus Seraphin, qui totus ardens siue incensens, secundū Dionysium interpretatur, cap. 7. Ecclesiasticæ hierarchiæ. De quo videatur Dominus Præpositus Gabriel lect. 18 canonis. Est quidem in Angelis ardor iste, amor, scilicet Seraphicus, quod est superferendus & holocaustæ purgatiuus, vt scribit Magister Ioannes Gerson parte tertia, super Cantico canticorum sinpsalmate. 1. proprietate. 4. est in singulis etiam beatis, quibus est vna vox lætantiū, & vnus ardor cordium: propterea dicuntur lapides igni. Præcipue tamen & in excellentia Seraphicus ordo possidet hunc ardorem: propterea nec ipse à scientia sicut Cherubin, nec Cherubin ab ardore nominatur: quamuis absque vlla dubitatione & Seraphin cognoscat, & Cherubin ardeat, sic & voluntas cognoscit per intellectum, & ardet per voluntatem intellectus. Hæc Magister Ioannes Gerson Cancellarius Parisien. &c.

SERENITAS, quies acris, secundum sanctum Thomam super libro Methæo. 5. A quo sereno, id est tranquillo. Transferatur & ad animum: unde mentis serenitas, dicitur tranquillitas.

SERMO idem est quod loquela. Dicitur autem à conferendis simul compositis & cōtextis verbis. Hinc sermocinor, id est loquor: & sermocinatio, colloquutio. Ad hoc autem nobis datus est sermo, vt dicit Petrus de Palude distin. 1. quæst. 4. libr. 4. vt præsto fiant muræ voluntatis iudicia, Et vt dicit Augustinus, Liberis verbis vtuntur Philosophi, & in rebus ad intelligendum difficillimis offensionem piarū aurium non pertimescunt. Nobis autem Theologis, vt dicit Gerson parte. 1. sermo pro viagio Regis Romanorum, ad certā regulam loqui fas est. Illud denique vulgatum fundamentum in Aristot. quod sermones accipiendi sunt secundum materiam subiectam, unde moralis sententia sumitur.

sumitur. De quo latius legito Gersonem. Et ibidem sermones damnantur, qui nō solū textibus sacris, sed & glossis & vsui Ecclesiæ contrariantur. Idem de passionibus animæ sermones passionales assūmi possunt, vt inducantur homines ad virtutem, veritate tamen & discretione semper obseruata. Laudat Aristo. in Rhet. illa iudicia apud quæ prohibentur dici sermones passionales, & vbi veritas nuda proponi iubetur. Recte id quidem (ait Gerson) si nulla ex parte iudex quereret aliundē diueri à tramite recto iustitiæ: quemadmodum si nullos vnquam fieri contingeret paralogismos, ars de sophisticis & elencis frustra esset. Sed cū persuasiones passionales quotidie fieri cernimus, aduersus veritatem tā per nos ipsos in quibus habitant huiusmodi passionibus ex corruptela peccati, quā per alios quis prohibuerit. Sicut arguit Augustinus 4. de doctrina Christiana. Quis, inquam, prohibuerit eloquentiam seu persuasionem rhetoricam induci licere pro defensione veritatis, & pro sua in cordibus humanis plantatione, vt libenter & obedienter audiat veritas aduersus palliatam & fucaram falsitatem. Hæc Magister Ioannes Gerson, &c.

SERMO VERVS. Vide in dictione VERITAS. & ibidem, quid sermo falsus.

SERMO TROPICVS. Vide infra in dictione TROPVS.

SERMO THEOLOGICVS (vt scribit sanctus Bonaventura distin. 11. arti. 2. q. 1. libr. 3.) debet esse catholicus & vsitatus ab intellectu non dissonus, & rei de qua loquimur consonus: quare iste sermo non admittitur à doctoribus Theologiæ cōmuniter. Christus siue filius Dei, est creatura, nisi determinetur. Cū sancti dicunt Christum esse creaturam, hoc dicunt secundum humanam naturam: & verè loquimur, non tamen oportet sermonem illum trahi ad communem vsu, ne videatur consentire errori Arrii, qui dixit filium Dei esse creaturā. Et sermo Theologicus potest dici sed diuinus, vel de Deo, qui satis venustatis habet etiam vbi vilibus verborum panniculis operitur: quemadmodum veritatem dum de terra orta est, non auro vel sericis, sed pan-

niculis Virgo mater inuoluit, vt dicitur Gerson parte secunda, sermo de oratione factus in concilio Constantiensi, &c. Sit sermo (secundū eundem) agilis, expeditus, bonis associatus, patiens, benignus, liber & non seruiliter alligatus: amabilis, modestus, humilis, subditus, hæc enim est gratia in Christo Iesu, &c.

SE RVVS dicitur quod in bello serui non necabantur, sed viui seruabantur: & capitur modò pro famulo. Seruorum regulam ponit Gerson tract. de modo viuendi omnium. Serui (inquit post Paulum Apostolum) obedire dominis carnalibus nō ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis timētes Deum, scientes quod à Domino accipietis retributionem hereditatis. 1. Pet. 2. Serui subditi estote in omni timore dominis vestris, nō tantū bonis. Item secundum eundem dicuntur serui qui carent clara propagatione, vel deficiunt in industria: nec habent amicorum promotiones, aut quos Domini & Principes nō lunt honorare vel ditare, vel nobilitare: tales dicuntur (inquit Gerson tracta. de nobilitate) serui naturales, agrestes vel obscuro vel rustici. Determinat Philosophus 1. Polit. illos homines naturaliter esse seruos & ignobiles, qui deficiunt in ratione & corpore robur habent: quemadmodum nobilitas consistit in clara & illuminata ratione, licet corpus sit debile: de quo dicitur *consilio pollet, cui vim natura negauit*. Dicuntur & serui, qui vitij avaritiæ, luxuriæ, superbiæ, nummis, &c. seruiunt. Hinc Cicero in Paradxis dicit: Omnes leues, omnes perfidos, omnes denique improbos, licet sint Reges, seruos, &c. Vnde Ambrosius libr. de uita beata: Seruit quicunq: vel nutu frangitur, vel delectatione irretitur, vel cupiditatibus ducitur, vel indignatione exasperatur, vel mœrore deiicitur: seruilis. n. est omnis passio. & Ioan. 8. Qui enim facit peccatum, seruus est peccati. Et Augustinus li. 4. de Ciuit. Bonus etiam si seruiat: liber est: malus autem & si regnat seruus est: nec est vnus hominis, sed quod grauius est tot dominorum, quot vitiorum. Et Hieronymus in epistola ad Simplicianū: Est sapienti seruire libertas: qui autem

L 11 4 seruit

ferale cupiditatibus, seruus est. Et secundum Aristot. 1. Polit. Dupliciter dicitur seruus. Vno modo secundum naturam. Alio modo secundum legem positam, &c.

SERVITVS est multiplex (vt scribit Gabriel distin. 15. q. 5. arti. 1. libr. 4.) Est enim seruitus Dei, de qua dicitur 1. Corinth. 7. Qui liber vocatus est, seruus est Christi. Precio enim empti estis (quod precio Petrus ostendit) precioso sanguine immaculati. 1. Petri 1. Hæc seruitus summa in genuitas est, vt ait Agates Quintiano. Huic seruitio diuino non repugnat obsequium hominis, siue seruitus corporalis, sed seruitus spiritualis, quæ est seruitus peccati, vt scribit sanctus Bonauent. dist. 36. lib. 4. circa tex. Hæc seruitus summa est libertas cum sit Deo, cui seruire, regnare est. Gloss. Rom. 1. Cuius agi frænis summa libertas est. Boetius de cõsol. Cuius seruitute gloriabatur theologizans Agathes. Summa, inquit, ingenuitas ista est in qua Christi seruitus comprobatur. De qua videatur & Magister Ioannes Gerson parte 2. in recommendatione licentiandorum, in Decretis facta Parisijs. Alia est seruitus peccati. De qua Ioan. 8. Qui facit peccatum, seruus est peccati. Et Rom. 6. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, & de vtraq; dicitur ibidem: Serui estis ei cui obedistis siue peccati ad mortem, siue obediõnis ad iustitiam. Et seruitus peccati est pessima. Tertia est seruitus qua homo seruit homini. De qua Apostolus ad Ephes. 6. Serui obedite dominis vestris carnalibus cum tremore & timore in simplicitate cordis vestri, sicut Christus: non ad oculum seruientes. Et describitur sic: Seruitus est institutio iuris Gentium, qua quis domino alieno contra naturam subijcitur. Et dicitur: Instituta iure Gentium: non quod ius Gentium eam inuenit, sed quia eam approbavit. Et hæc seruitus mors ciuilis esse dicitur, vt inquit Petrus de Palude in 4. dist. 29. Et de seruitute videre potes & fratrem Pelbartum li. 2. Rosa. Theol. & Guil. Scoti. distinct. 36. libro quarto, Et S. Bonauen. dist. 44. q. penult. lib. quarto, Et contrahitur hæc vltima seruitus quadupliciter. Primò ex necessitate: vt cum quis nascitur de serua nisi cõsuetudo vel

statutum habeat aliud, sicut est hodie quod natus ex ancilla non est seruus, si pater est liber. Secundò fit seruus aliquis iure Gentium, dum capitur in bello iusto auctoritate Principis indidit. Tertiò ex despecto, vt cum libertus est manumissus propter ingratitudinem, reducitur ad seruitutem. Vel cum alio modo à lege pro peccato imponitur: vt raptor puellæ fit seruus eius. Sic deferens prohibita Saracenis, fit seruus capientium eum. Quarto ex propria voluntate: vt cum maior viginti annis sciens se liberum, consentit venditori vt se vendat, & participat de precio. Quinta est seruitus, quæ sequitur culturam terræ, quæ largo vocabulo & improprie dicitur seruitus. Et huic seruituti subiecti dicuntur ascripticij vel originarij, vt sunt homines ita ascripti terris colendis, quod non possunt à cultura recedere sine dominorum voluntate: nec possunt vendi sine gleba, nec gleba sine illis. Et dicuntur ascripticij, quia ascripti sunt siue deputati ad culturam. Et dicuntur originarij, quia à sua origine tales sunt. Hi quandoque coloni dicuntur, hi à legitimis actibus non repelluntur, nisi quod ad ordines non admittuntur, hæc Gabr. dist. 15. artic. 1. libr. 4. De seruis & seruitute plura habentur in summis, quæ hic pertranseuntur: & quomodo differunt famulus vel seruus, & vernaculus. Vide in dictione FAMVLVS.

SÆUITIA quod & cum diphthongo scribitur, idem est quod crudelitas. De qua in dictione CRVDELITAS dicitur. Hæc & sæuitudo dicitur. Hinc & sæuè, crudeliter. Et sæuus quandoque dicitur magnus, quandoque crudelis, nonnunquam iratus. Et sæuius, irascor vel crudelitate exerceo. De quo apud Gramaticos & Poetas videatur. Senum sine diphthongo, pinguedo est cornigerorum, duntaxat quæ in vna parte dentata sunt, & quæ in pedibus talos habent. Biscula verò quæque scissos pedes in digitos habent, & carent cornibus, non seuum, sed adipem habent, qui concretus, & quum refrigit facile frangitur, &c.

SEVERITAS est virtus inflexibilis circa inflectionem penarum, quando recta ratio requirit, secundum sanctum Thom. 2. 2.

qu. 157. art. 2. Seuerus aliquando significat grauem & censuram, & dicitur quasi semper verus, nec vlla gratia aut illecebris mutabilis. Aliquando significat asperum, truem interdum seuum implacabilem, nonnunquam tristem, sollicitum. A quo seueritas, grauitas, constantia, asperitas, tristitia. De quo apud Grammaticos videatur.

SEXVS (vt scribit Brulef. di. 16. q. 5. li. 2.) est differentia accidentalis, qua mas differt à femina, & e contra.

SI cōiunctio, solet capi tripliciter, vt scribit Pelbartus & Guil. Scotus. Vno modo pro quia, ita accipit Cato: SI DEVS EST ANIMVS NOBIS VT CARMINA DICVNT. Et 3. Reg. 16. Si Deus est Deus, sequimini eum: & si scriptura sacra est vera, peribit omnis malus: ibi capitur si pro quia, id est quia sic est, &c. Secundo accipitur pro non. Psal. Ipsi vero non cognouerunt vias meas, quibus iuravi in ira mea, si introibunt in requiem meam, id est nō introibunt. Et illud: Si est malum in ciuitate quod Dominus non fecerit. Tertio modo accipitur vt notat conditionem: & hinc dicitur propositio hypothetica conditionalis. Sicut illud Ioann. 14. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, &c.

SI CVT quandoque est nota similitudinis, & non æqualitatis, vt est ibi: Fulgebunt iusti sicut Sol. quia (vt scribit Rich. di. 49. art. 4. quæst. 6. lib. 4.) Lux corporum glorificationum aliorum à corpore Christi, erit quædam similitudo seu imitatio lucis Solaris, &c. Et vt scribit Occam 18. conclusionem sui Centilogij. Et post eū Gabr. in primo dist. 30. quæst. 4. & quæst. vnica, dist. 6. lib. 4. Sicut, non dicit semper omnimodam similitudinē, vt est illud Athanasij. Sicut anima rationalis, &c. Est autē in hoc similitudo, quia sicut anima & caro verè sunt in homine & realiter, & ita natura diuina & humana verè & realiter sunt in Christo: & sicut vnita sunt inter se in homine. Anima quoque tanquam actus & forma perficit materiam & constituunt humanā naturam: ita & in Christo. Item sicut anima & caro in homine dant toti denominationem hoīs: ita anima & caro dant eādem denominationē

verbo, ita quod verbū propter animam & carnē in quibus subsistit verus est homo. Potest etiam habere & hunc intellectum: sicut aia rationalis & caro sunt verè vnita in hoīe: ita Deus, id est suppositum diuinum habēs in se verè & realiter humanam naturam, animam, s. & carnē. Propter quā dicitur: homo vnus est Christus. In hoc autem est dissimilitudo, quia anima & caro coniuncta, & hoc in alijs à Christo sunt persona, hoc est cōpositū ex eis, humana, scilicet natura est persona, non sic in verbo. Item anima & caro sūt partes hominis quem denominant: non sic in verbo. Non, n. sunt partes verbi, quā ab eis denominatur homo. Occā & Gabr. vbi supra.

SIGNVM quātum est in se, importat aliqd manifestum quo ad nos, quo manuducimur in cognitionem alicuius occulti, secundum S. Thom. 4. senten. di. 1. q. 1. ar. 1. Signū propriè est quædam parua significatio indicans totius rei qualitatem: sic dicimus pudoris signum. Est etiam signū opus sculptrile, & ad alicuius animalis effigiem formatum. Vnde & signa & tabulas pro celatis operibus atque depictis dicimus. Hinc duodecim signa cœlestia, quæ in zodiaco sunt, quia notæ quorūdam animalium sunt: vt aries, taurus, gemini, cancer, leo, virgo, libra, scorpio, pisces, &c.

SIGNA bona & mala hominum in statu salutis & damnationis existentium ponit Gerson par. 4. tract. de signis bonis & malis. Vnum signum malum, est velle per se ipsum semetipsum cognoscere, spernendo aliorum consiliū, quasi melius cognoscat se & sua quā alius quicumque. Alterum signum simile huic, est negligere regulas Euangelicæ legis, aut etiam rectæ rationis. Alterum, est multiplicare nimis consilia, dum non quiescit homo in hoc, vel in illo cōsilio. Alterum, dum homo diligit laudantes se, & fingit inculpātes se, seu redarguentes. Alterum simile signum, est querere se super omnibus re moribus dictis de eo aut præsumptis, excusare laudes suas, præferendo, & alios deiiciendo, quasi sit hoc in vtilitatē Reipublicæ non in suam superbiā. Alterū est velut oppositū priori, negligere penitus famam.

nam suam, sic viuendo quasi cunctorum verba vel iudicia despiciat, quod utique procedit ex falsa libertate, vel inconsulta patientia, dum non facit homo quod in se est pro conseruatione sanæ suæ. Alterum est præponere iudicium suum nouum priscis sanctorum patrum institutis, quasi non habuerint notitiam vel experientiam talem qualem ipse habet. Et hoc signum maximè fallit in moralibus seu agilibus, in quibus sancti patres diligentissimè laborarunt, quorum sententiæ magis imitandæ sunt, etiã ubi non apparet manifesta ratio. Signum malum, seruor inquietus & qui malè cuncta ministrat impetus, & quia vitium præceps, virtus tarda & matura Signum malum, scrupulositas nimia & conturbata, hæc prouenit ex negligentia nolente quærere, vel ex superbia nolente accipere sapientiorum consilia, nec conscientiam suam captiuitate ut eisdem cõformetur. Signum malum, virobique presumptio, & desperatio de diuino auxilio, presumptio renuit cooperari Deo, desperatio autem non expectat cooperationem Dei secum. Medium iter, est sic operari ut totum gratiæ diuinæ tribuatur, & sic de gratia confidere quod nõ deferatur operatio faciẽdo quod in se est. Signum malum, gloriatio in infirmitatibus & defectibus, præsertim culpabilibus, quasi De⁹ mittat eos ne magnitudo virtutum extollat mentem, & ob hoc velit superbire vnde humiliari debuerat, ob hoc præterea negligenter agere ad tollendum defectus huiusmodi, nec super his debite pœnitere. Signum malum, offerre Deo opera sua vel gratias quasi dignum aliquid habeant ex persona operantis, & non potius sint sceditates quasi pannus menstruatus, aut sicut panniculi leproforum, qui per continuam saniem defluentem sordidantur. Signum malum, quære nimis consolationes spirituales, & de earum carentia murmurare vel impatienti esse, hoc est, de prouidentia diuina minus humiliter sentire. Signum malum, post peccatum sic irasci sibi, sic indignari quasi fuerit in potestate sua stare, propterea non statim resurgere ad auxilium ex alto, sed in se ipso misere cõtabescere.

Signum malum, desidia post peccatum sic sibi blandiri, sic negligere, quasi sit humanum peccare, nec hoc magnipendere præsertim quia patet statim medicina per contritionem vel confessionem, hoc enim peccare in spe cum taliter abstinere debeamus à peccato, quasi nunquam pateret remissio, ut in morte. Signum malum, peccatum ideo fugere quia postea confitendum, & magis dolere super hoc quàm super offensa Dei, præponitur itaque honor proprius honori diuino. Signum malum, desperatio de aliorum saluatione, quasi nihil vtiliter fiat eis, vel prædicando, vel monendo, hoc enim redundat in iniuriam medici omnipotentissimi, sapientissimi & optimi. Signum malum, collatari vel ridere super aliorum defectibus. Non enim hoc fieret sic ab eo, qui se iudicaret similiter & magis deliquisse. Signum malum, indignatio ad peccatores, quibus debetur compassio. Oritur nimirum hæc indignatio à reputatione iustitiæ propriæ, quasi nunquam eum perpetrare similia contingeret, ad idem spectat correctio cum exprobratione, vel execratione & contumelia. Signum malum, velle carere tentationibus: vtpotè, velle sic in mente & corpore quietari, velut innocens Adam. Signum malum, iudicare se esse in gratia cum certitudine, nisi per reuelationem claram habeatur, cum sufficiat pro statu præsentis probabilis coniectura. Nescit quippe homo an amore vel odio dignus sit. Nescit homo an opera sua acceptantur coram Deo. Signum malum, fludere contemplationi vel ad curiositatem sciendi quid est, vel ad solam voluptatem, & non principaliter ad humilitatem. & ad Dei dilectionem sincerius exercendam: Signum malum, iactantia de stabilitate in hoc vel in illo bono proposito quæ dicere facit: Mallè mori, mallem omnia mala pati, quàm hoc malum facere, vel ab illo malo resiliere. Nollem habere totum mundum, & hoc bonum amittere. Signum malum, gloriatio de conseruatione exterioris hominis ab occupationibus peccatorum carnalium, si derelinquitur interior homo in conculcationem vitiorum spiritualium. Signum malum, affectio carnalis ad aliquid,

quid, dum tractandum est sincerum Dei negotium, quemadmodum scilicet in cōfessione habenda libentius auditur pulcher, quam turpis, iuuenis quam senex, mulier quam homo, peccatum carnale quam spirituale, &c. Signum malum, prædicare, vel quicquam aliud laudabiliter facere, dum arridet fauor & plausus, & dum cupiditas lucri mouet, non veritas. Signum malum, si quis mauult rem aliquam per se fieri minus bene, quā melius per alterum, nisi ratio altera cōcurrat proprii meriti, vel exercitationis virtuosæ. Signum vniuersaliter malum, est quod contradicit signo Christi. Hæc signa latius declarat Magister Ioan. Gers. vbi supra.

SIGNA PRAEDESTINATIONIS. Vide in dictione, PRAEDESTINATIO.

SIGNVM significare gratiā. Vide in dictione, SACRAMENTVM: Similiter quid sit signum efficax.

SIGNA inexistētis gratiæ. Vide in dictione, COGNITIO.

SIGNIFICARE est aliquid intellectu repræsentare, sit hoc per voces, sit per colores vel species colorum, sit per obiecta quorūlibet sensuum: sit per ænigmata figurarum in scripturis sanctis, sit per reuelationes mysteriorū, vt scribit Gers. trac. 2. super Magnificat.

SIGNIFICATIO est excogitationis forma: per signa, per verba demonstratio, & sit potissimè per locutionem, quæ est vocalis prolatio, cum intentione significandi vel profereadi, quare non est irrationalium.

SYMBOLVM est omnium credendorum ad salutem spectantium compendiosa collectio, vt scribit Gers. in compendio Theologiae tractat. 1. de articulis fidei. Quoniam (vt ait Cassianus libr. 6.) quicquid per vniuersorum diuinorum voluminū corpus immensa diffunditur copia, totū in symbolo colligitur breuitate perfecta. Dicitur autem symbolum à syn, quod est con, & bole quod est sententia, quasi collectio sententiarum. Vnde symbolum est pluriū sententia simul constituta, vt ait Sanctus Bonauentura. Vel (vt alij volunt) dicitur à syn quod est con, & bolū quod est frustum, quasi frustorum,

id est, capitulorum, vel particularum fidei collectio: à syn quod est con, & bolos particula vel morsellus, quasi particularum collectio, vt dicit Gab. distinct. 15. quæst. vnica, art. 1. libr. 3. Hinc symbolum Apostolum dicitur, quod quilibet corū particulam aliquam, quasi bolum suum apposuit. Et licet omnia credenda in scriptura canonica continentur, tamē quia latissima est, Apostoli, per quos fides modo annunciata est priusquam in omnem terram diuisi sunt, quasdam principales veritates à fidelibus credendas, ad quas reliqua faciliè reduci possunt simul coadunant, vt sic à fidelibus facilius & caperentur, & memoriæ commēdarentur. Hæc autem collectio symbolum Apostolorum nominatur. Cuius symboli partes siue articuli distinguuntur dupliciter, secundum Doctorem communiter, scilicet, Vel secundum credita, vel secundum auctores ipsum coordinantes. De hoc diffuse poteris videre Gabr. vbi sup. Et Sanctum Bonauenturam distinct. 25. quæst. 1. libr. 3. & quid vnusquisque Apostolorum addiderit. Et symbolum Apostolorum dicitur maius (vt idem dicit Sanctus Bonauentura) non quantum ad continentiam verborum: sed quantum ad continentiam articulorum, & quantum ad auctoritatem componentium. Maioris enim auctoritatis est quam alia duo, scilicet: Nicæni, & Athanasij, quæ addita sunt ad maiorem fidei explanationem, & hæresum confutationem, vt latius videre potes apud Sanct. Bonauenturam & Gabr. vbi supra.

SYMBOLVM ATHANASII præcipui doctoris ordinatum est contra errorem Arii, vnde maximè exprimit diuinæ essentiae vnitatem & personarum distinctionem. Quandoque Christus est æqualis patri secundum diuinitatem, & minor secundum humanitatem, in quo errauit Arius.

SYMBOLVM NICOENVM ordinatum est ad confutandum multarum hæresum errores, scilicet Manichæi, qui posuit duo principia. Vnum bonorum & spiritualium. Aliud malorum & corporalium. Vnde contra eum dicitur expresse. Credo in vnum Deum, sequitur: factore cœli & terræ

Petræ vñ. om. & in. & c. Item contra erro-
rem Arrij additur, & in vnum Dominū
nostrū Iesum Christum filiū Dei vnige.
vsque, per quem omnia facta sunt. Item
contra errorem Euticetis & Nestorij, qui
dixerunt Spiritum sanctum seruū Patris
& Filij, additur, & in Spiritum sanctū Do-
minum & viuificantem, qui ex patre, fi-
lioque procedit, & c. Et propter errorem
Græcorum dicentium Spiritum sanctum
à solo patre procedere, additur. Qui ex
patre, filioque procedit Item contra quo-
rundam errorem qui dicebant Prophe-
tas sicut fanaticos siue surrepticios locu-
tos fuisse, additur. Qui locutus est per
Prophetas. Non tangit autem hic, hoc
symbolum de descensu ad inferos: quia
nulli vel pauci circa hunc articulum erra-
uerunt. Legitur autem quotidie symbo-
lum Apostolorum in Primis, & comple-
tis secretis, quia conditum est fide nondū
publicata, sed publicanda. Sed alia duo
apertè leguntur certis diebus: Nicænum
in Missa, & Athanasij in Primis, quia cō-
posita fuerunt fide iam publicata. Et hæc
Bonauent. & post eum Dominus Præpo-
situs Gabriel distinction. 15. quæst. vnica,
ar. 1. lib. 4.

SIMILITUDO est relatio æquiparantiæ, nō
tamen semper denominat vtrumque ex-
tremorum, sed tantum quando forma
est æqualiter, & eadem ratione in vtroque
extremorum, ex S. Thom. prima par. q. 4.
art. 3. Et quomodo differat similitudo ab
imagine, vide in dictione: **IMAGO**. Et ali-
quid potest esse similitudo alterius duobus
modis. Vno modo in essendo, & in
perfectiōe quidditatiua. Alio modo in
repræsentando, & in ratione repræsentati-
ui, vt scribit Petrus de Aliaco di. 2. q. 3.
art. 1. lib. 1. Primo modo maior est simili-
tudo inter quamcunque creaturam & al-
iam quā inter creaturam & Deum,
immo secundum aliquos, inter Deum &
creaturam est infinita dissimilitudo, isto
modo est tamen similitudo, & maior in-
ter aliquam creaturam & Deum, quā
inter omnem creaturam & aliam, licet
non sit ita de omnibus generaliter. Vnde
est triplex similitudo. Prima est maior
colligantia creaturæ ad Deum, quia, scili-
cet creatura est effectus, & causa relucet

aliquo modo in effectu, ratione cuius qd
ex notitia creaturæ dicitur in cognitio-
nem Dei magis quam ex notitia huius
creaturæ in notitiam alterius cuius non
est effectus, nec habet talem colligantiam
ad aliam. Alia similitudo est ex hoc, quia
omnis creatura ex quo omnem suā per-
fectionem recepit à Deo, est medium co-
gnoscendi perfectionem Dei, & sic perfe-
ctior creatura, perfectior Dei similitudo
existit, sicut de naturali perfectione pa-
tet in homine, qui dicitur imago Dei, &
de mortali perfectione, puta in homine
iusto, in quo plura relucet de Deo. Ter-
tia similitudo est per prædicationē, quia,
scilicet multa prædicata perfectionalia
prædicantur de Deo & creaturis, & plu-
ra de Deo & vna creatura quā alia.
Omnis autē similitudo quam habemus
de Deo, in infinitū differt ab entitate &
perfectiōe Dei, & ideo omnis cognitio
quā habemus de Deo, in infinitū differt
in ratione cognitionis ab entitate Dei, &
in ratione cognoscibilitatis: ita quod enti-
tas diuina in infinitum magis est cogno-
scibilis, quā hæc cognitio sit cognitio.
Hæc Aliacen. vbi supra.

SIMILITUDO duobus modis attenditur,
vt scribit Sanctus Bonauent. lib. 4. di. 1.
circa textum. Vno modo secundum vnius
rationis proprietatem, siue naturæ parti-
cipationem. Alio modo secundum vnius
formæ comparisonem. Prima dicitur
similitudo proportionis. Secunda dicitur
similitudo proportionalitatis, & sacra-
mentum gerit similitudinem gratiæ secū-
do modo, non primo modo, pro eo quod
sicut aqua abluit carnem, ita gratia mun-
dat animam: & sicut oleū lenit exterius,
ita gratia interius.

SIMILITUDO Dei est duplex (vt scribit S.
Bonauent. di. 5. quæst. 2. lib. 2.) scilicet,
Æquiparantiæ siue æqualitatis, & imita-
tionis. Similitudo imitationis potest ap-
peti ordinatè, & inordinatè. Ordinatè vt
appetatur similitudo in his quæ nostræ
sunt aptitudinis, & diuinæ acceptionis:
cuiusmodi sunt perfectiōes & decores
virtutum. Inordinatè verò, vt homo ap-
petat id quod non decet, vel quod Deo
nō placet, vt si appetat hominibus præ-
esse, vel se de aduersarijs vindicare. Simi-
litudo

litudō equalitatis nullo modo pōt appeti ordinatē, sed aliquo modo est appetibilis, aliquo modo nō. Nam omnimoda similitudo non est appetibilis, quia non pōt cadere in cognitionem sue intellectum, & ideo nec in appetitu, & si q. s. fingat non appetit equalitatem, sed suam fictionē. Alio modo est similitudo equalitatis in aliqua conditione, vt in Domino præsidentia, scientia, & sic credo (ingr. Bonauen.) quod pōt est appeti. Et vt idē ait: diabolus quodammodo petijt similitudinem imitationis, quodammodo equalitatis: Ipse enim appetijt alijs præselle, sua tamen auctoritate, & hoc fuit imitationis, & obtinuisse hoc aliquando si scitisset, quod aut propria auctoritate, ita quod sine meritis & sine datore, ita qd nulli subesset, hoc est solus Dei, & hoc est equiparantiæ. Et ita patet quid appetijt, & patent multe auctoritates sanctorum, quia Grego. dicit quod appetijt esse sui iuris, ita quod nulli subesset. Bernardus dicit quod appetijt equalitatem potentiae. Ansel. quod appetijt præselle sine meritis, & omnes verum dicunt, & diuerse auctoritates circumloquuntur, hoc est, quod præselle omnibus propria auctoritate. Et quod dicit quod Lucifer appetijt omnimodam equalitatem Dei, hoc debet intelligi (vt vult Sco.) appetitu desideratio, quod idem est cum appetitu simplicis complacentiæ. Non potuit autem appetere ipsam equalitatem appetitu Dei electiuo, qui est (secundum Scot.) appetitus efficax. Ex quo patet quod doctores idem dicunt, tamē alijs verbis. Mens præterea comparata ad Deum sicut ad donum sanctificationis, sortitur nomen similitudinis Dei, quia (vt scribit Gerson tract. 7. super Magnificat.) per hunc modum particeps eius esse pōt, & hoc plus aut minus fm exuberantiam gratiæ gratumfacientiis, cum tribus Theologicis virtutibus in via: aut tribus dotib⁹, aut actibus in gloria.

SIMONIA quam muneralem ambitū vocat Paulus Corref. lib. 4. d. 5. & 6. suarum sententiarum, est studiosa cupiditas vel voluntas vendendi vel emendi spiritualia, vel spiritualibus annexa, pro, vel per temporalia, vt dicit Gloss. 2. q. 1. in principio. De

ea videatur Dñs Præpos. Gabr. di. 13. q. 2. art. 3. lib. 4. & lect. 28. canonis. Diffinitur autem per actum interiorem, scilicet voluntatis, vt cum dicitur, studiosa voluntas. Secundò per actum exteriorem, cum additur, vendendi vel emendi. Tertiò per obiectum, cum adiungitur, aliquid spirituale vel annexum spirituali. Et sicut habitus virtutum & vitiorum cognoscuntur per actus, ita diffiniuntur per suos actus. Est igitur (vt dicit Gabr. di. 13. li. 4. vbi sup.) simonia vitium voluntatis, non intellectus & species auaritię, licet etiam possit concurrere vitium intellectus, sicut frequenter errorem in voluntate præcedit, comitatur vel sequitur error in intellectu, nō tamen ita semper fieri oportet. Potest enim voluntas per suam libertatem declinare à recto iudicio rationis. Et dicitur simonia à Simone, qui voluit ab Apostolis emere spirituales potestates, vt eam ulterius posset uendere, & gratiam emere Spiritus sancti, quē uidit uisibiliter dari in sacramento confirmationis per manuum impositionem Apostolorum, ut habetur Act. 8. Et recitat Paulus 1. Cor. 13. d. 2. lib. 4. Et ideo non solum habuit voluntatem emendi, sed uendendi. Ad quem dixit Petrus. Pecunia tecum sit in perditionem, quia existimasti donum Dei pecunia possideri. A quo dicuntur simoniaci, nō solum qui spiritualia emunt, sed etiam qui ea uendunt. Et secundum hoc, patet quod simonia quāuis dicatur à Simone, tamen bene diffinitur per uoluntatem emendi uel uendendi ipsum spirituale. Si quis tamen uellet solos ementes spirituale simoniacos appellare, ille posset uendentes nominare giezitas, à Giezi famulo Helisæi, qui pro sanitate ad preces Helisei collata ipsi Naamam Syro, accepit munera, ut patet 4. Reg. 5. De quo uideatur & Sanct. Tho. secunda secundæ, quæst. 100. Et Richard. dist. 25. ar. 2. quæst. 2. li. 4. Et Tho. Argent. distinct. 25. lib. 4. Voluntas autem emendi & uendendi potest dupliciter accipi. Vno modo præcise sine omni exteriori expressione. Alio modo prout est aliquo modo exterius expressa: puta, quia ita sollicita est circa hoc ipsa uoluntas, quod uerbo, nutu, uel signo exterius insinuat.

Primo

Primo modo non inducit simoniam in foro Ecclesie, quamvis habens talem voluntatem sit verè simoniacus corā Deo, seu in foro Ecclesie, vt scribit Thomas Argent. dist. 25. libr. 4. Secundo, volūtas facit hominem simoniacum non solum coram Deo, sed etiam in foro Ecclesie. Et quia isto secundo modo videtur poni voluntas in diffinitione simoniæ: quia voluntas & studiosa dicitur, quādo eius studium vel sollicitudo apparet exterius verbo vel signo. Et studiosa voluntas (dicit Richardus) dicitur voluntas ad effectum deducta: quia quamvis simonia mētalit sit peccatum, tamen non obligat ad renunciationem vel restitutionem rei acquisitæ, extra de simonia. Mandato nostro. Item si preces vel obsequium tale fuerit, quod inducit simoniam, tunc huiusmodi preces vel obsequium æquipollet precio, & ideo in talibus precibus & obsequiis quamvis non sint emptio vel venditio formaliter, tamen sunt equipolenter. Vide latius Argentinensem. Sed de alijs dicitur, vt si vas consecratum, vel ius patronatus venditur, tunc respectus (vt dicit Durand.) non debet haberi ad consecrationem, sic, scilicet quod vendēs daret carius ratione consecrationis, vel ratione connexionis ad spirituale quoddam: si enim fieret, simoniacum esset. Et si venditur calix ad vsum consecrationis, vtputa ad vsum alterius Ecclesie, non debet frangi. Sed si venditur, & nō ad vsum consecrationis, debet frangi antequam vendatur, vt sic consecratio tollatur. Nō enim licet calicem consecratum tractari ab homine non consecrato, & in venditione nullus respectus habeatur ad consecrationem, sed solum ad materiam, & ad opus artificis. Nam si propter consecrationem carius venderetur, tunc committeretur simonia. Item si quis haberet villam vel pagum in quo esset sacellum consecratum, ad quod haberet ius patronatus, non debet isto respectu villam carius vendere, si enim faceret, simoniam incurreret. De missa verò dicendum, qđ si ille qđ simpliciter & præcise emeret vel venderet missam, peccaret, & simoniam committeret, nihilominus tamen dicenti missam, pro laboribus suis potest dari

pecunia, vel alia res temporalis sine peccato: quia nemo tenetur proprijs stipendijs militare. Hinc dicit Apostolus 1. Corinthiorum 9. Seminanti spiritualia debetur temporalia. Thom. Argent. Ridiculū tamen est dicere (vt inquit Paludensis dist. 25. quaest. 5. libr. 4.) quod ministri possint laborem suum vendere, vbi opus suum quisquam licet vendere non potest. Si quid ergo præcipit minister Ecclesie, sicut dispensans sacramenta, nō recipit id vt precium operis, vel laboris, sed vt sustentationem ministri. Et ita dicendum est de officijs cōsequentibus ad sacramenta suscepta. De hoc latius Paludensis. Ita etiam de anniuersario est dicendum: sicut de præbendis, quod est in sustentationem vitæ, & recipiendo ipsum obligatur ad faciendum, sicut canonicus ad horas canonicas: beneficium, n. datur propter officium. Et vt idem vult Paludens. Oratio non est facienda pro pecunia, sed pro Deo, & propter bonum affectum. Si verò ex pacto pro dicendo Psalterio detur pecunia, est expressa simonia. Item pro prædicatione non licet pecuniam recipere, sed licet prædicanti victum recipere. 1. Corinthiorum 9. Non autem in pecunie collatione finē prædicationis constitutur. Sed quid de claustralibus, & maxime de monialibus Alemaniar, quæ recipiunt res temporales ab his, quas recipiunt ad collegium earum, cum tamen status religionis sit spiritualis. Dicit San. Thom. de Aquino lib. 4. sent. dist. 25. quod quando possessiones alicuius loci religiosi nō sufficiunt ad sustentandum plures personas quam eas, scilicet quas actu habet, tunc potest exigi ab illa quæ in illo loco desiderat seruire Deo, nō quasi precium religionis, sed vt habeat monasteriū vnde ei possit provideri, & sic non committitur simonia. Si autem sine grauamine Ecclesie potest recipi, tunc simoniacum est aliquid pro receptione exigere, &c. Itē nec sepultura debet vendi, vt Palud. scribit, & supra patet de sepultura. Item paruula munuscula quæ non corrupta intentione accipiuntur, ad simoniam nō pertinent. Quod est contra illos qui dicunt, quod visitator nec stilum recipere potest. Dicitur præterea in diffinitione simoniæ,

simoniae, spirituale. Vnde spiritualia dicuntur dupliciter. Vno modo quia ordinantur & referuntur ad spirituale animam: puta, ad animam rationalem, sicut sunt scientia, consilium, & similia, & in venditione talium non committitur simonia, quamuis aliàs quandoque in talibus venditionibus grauitur peccetur. Alio modo quia ordinantur ad spiritualem gratiam. Et hoc dupliciter. Quia vel talia sunt spiritualia per essentiam, sicut sunt dona gratiae, & circa hoc non potest committi simonia, quia nec de iure nec de facto vendi possunt. Vel sunt spiritualia causaliter, sicut sunt sacramenta quae aliquo modo sunt causa spiritualis gratiae, quae recipienti sacramenta conferunt in eorum collatione. Et circa hæc potest committi simonia, quia licet non de iure, tamen de facto vendi possunt. In venditione talium sacramentorum committitur simonia, cuius triplicem rationem ponit Richard. quia contra rationem gratiae est ipsam vendi vel emi, vel quia sacramenta quae sunt causa dispositiua effectus non potest appreciari, & quia homines non sunt Domini sacramentorum sed ministri. De quo latius videto Richard. distinct. 25. art. 3. quæst. 1. libr. 4. & qu. 2. Et Sanctus Bonauent. eadem di. quæst. 3. Palud. eadem dist. & Gabr. lect. 28. canon. Vel spirituale dicitur tripliciter, scilicet. Essentialiter, vt gratia, virtutes. Causaliter, vt sacramenta quae causant gratiam suo modo. Et effectiue vel actualiter, vt prædicare, corrigere, visitare, orare & huiusmodi, qui sunt actus spirituales. Rich. & Gabr. Annexum spirituali etiam dicitur dupliciter secundum Sanctum Thomam in 4. Vno modo, quia dependens à spirituali, vt habere Ecclesiastica beneficia, quia non competit nisi habenti officium clericale. Alio modo, quia ordinatur ad spiritualia, vt ius patronatus, ius decimale, vasa sacra, & similia. Sub precio autem comprehenditur omne munus temporale quod pecunia estimari potest. Et ponit Sanctus Gregorius triplex genus muneris quo simonia committitur, scilicet munus à manu, à lingua, ab obsequio, quae sunt pecunia, preces, famulatus. Dum ergo pro illis spiritualia conferuntur, vt horum

intuitu simonia committitur. Potest autem esse quadruplex intuitus ad commodum temporale in datione & administratione spiritualium, vt notat Dom. Cardinal. Cameracen. & Gerson in fine tract. de simonia. & post hos Gabr. lect. 28. canon. Primus intuitus potest referri ad commodum temporale tanquam ad precium rei spiritualis, quasi sit adæquatio valoris vnius rei ad alteram, sicut est in emptione & venditione in ciuilibus. Secundo potest fieri intuitus ad commodum temporale tanquam ad motiuium principale dandi vel ministrandi spirituali, vel tanquam ad finem vltimum, in quo consistit intuitus spiritualia conferentis vel recipientis. Tertiò potest fieri intuitus ad commodum temporale tanquam ad motiuium minus principale, vel tanquam ad finem subordinatum sub vltimo fine. Quarto modo potest fieri intuitus ad commodum temporale tanquam ad rem debitam iure diuino pro sustentatione illius qui spiritualia subministrat, iuxta doctrinam Christi & Apostoli. Dignus est operarius mercede sua. 1. Timot. 5. & Luc. 10. Primus & secundus intuitus sunt verè simoniaci ac iure & humano. Si autem feratur intuitus tertio & quarto modis, sic potest esse licita, meritoria, & à simonia penitus aliena, hoc attento quod feruetur illud Apostoli. 1. Thes. 5. Ab omni specie mala abstinete vos, vt non exerceantur spiritualia, nisi prius dentur temporalia, aut si turpiter exigantur cum scandalo, & auaritiæ nota. In quibus vtrique casibus suspecti possunt haberi de simoniaca prauitate. Ad hoc bene loquitur Prosper in de vita contemplatiua. Sacerdos cui dispensationis cura commissa est, non solum sine cupiditate, sed etiam cum laude pietatis accipit à populo dispensanda, & fideliter dispensat accepta, vt vnde pauperibus subministrat, inde & ipse tanquam pauper uoluntarius uiuat. Et sequitur. Quid est aliud de Euangelio uiuere, nisi laborantem inde ubi laborat necessaria uitæ recipere &c. De simonia latius legere potes apud Gersonem, Gabriellem & alios supra allegatos. Sed si quis obijceret de matrimonio, &c. Dicendum quod pactio in contractu matrimonij

monij

monij nō debet fieri pro sacramento matrimonij, nec pro benedictione contrahē-
tium: quia cum illa sunt spiritualia si pre-
cise pro illis exiguntur res temporales,
tunc committeret simonia, sed quia con-
trahētes indigēt rebus temporalib. ideo
pōt fieri talis pactio in matrimonio. Pos-
sumus insuper de simonia loqui duplici-
ter. Vnō modo fm se, vt nō includit herē-
sim propriē dictā, & tūc nō est maximū
peccatorū, sic nō est species cupiditatis seu
auaritiæ. Alio modo pōt accipi simonia
vt includit herēsim propriē dictā, & tūc
dicitur q̄ ratione suæ radici (fm Rich.)
quæ est in affectu, est maximum omnium
peccatorū. Vide de hoc latius Gab. di. 14.
q. 2. ar. 3. dub. 2. lib. 4. & lect. 28. can. Et si-
monia (vt scribit Petrus Palu. in 4. di. 25.
quæst. 5.) est crimen Ecclesiasticum: pro-
pter tria quibus distinguitur à ciuili vel
seculari. Primò, penes materiam vel obie-
ctum: quia in Deum commissum est Ec-
clesiasticum, vt herēsis, in proximum au-
tem ciuile, vt homicidium. Secundò, pe-
nes cognitionem: quia eius cognitio ad
iudicem Ecclesiasticum pertinet. Tertiò,
penes pœnam. C. de Episcop. & cleric.
autem Cleri. in gloss. Vnde de omni de-
bitō personali pro quo potest agi ad pœ-
nam Ecclesiasticam, quia non soluens
debitum, monitione præmissa potest ex-
communicari, vel posse agi coram Iudice
Ecclesiastico. Dicitur autem simonia
herēsis propter similitudinem actus, vel
quantum ad aliquos discipulos Simo-
nis, qui vnā cum magistro credebant do-
num Dei pecunia possideri. Hæc Palu-
denfis.

SIMONIACVS à simonia dicitur, & est qui
vitio simoniæ laborat, & talis de iure est
excommunicatus, vt vult Gerson tractat.
de simonia, ad septimam rationem, confi-
derat. 4. Is quoque siue sit talis propter
ordinis susceptionem simoniacè suscep-
ti, siue propter beneficij Ecclesiastici con-
secutionem, irregularis est, quia tales iu-
ra decernunt sine dispensatione promo-
ueri ad ordines nō posse. Quod credo
(inquit Richar. dist. 25 art. 2. q. 3. quarti.)
si talis simonia commissā fuit ipso scien-
te, quia si ipso ignorante, ignorantia in-
uincibili fuit data pecunia, vel ordinare-

tur, vel beneficium Ecclesiasticum conse-
queretur, quamuis statim postquam hu-
ius rei notitiam habuerit, teneatur renū-
ciare beneficio sic assecuto, & desistere ab
administratione ordinis sic suscepti, quo
usque cum eo fuerit dispensatum, irregu-
laritatem nō incurrit pro beneficij talis
assecutione, quamuis secundum quod eā
incurrit pro tali ordinis susceptione,
inquantum in illo non debet ministrare
sine dispensatione, non tamen est irregu-
laris simpliciter, quia absque omni dispē-
satione in ordinibus antē legitimè su-
sceptis ministrare potest, eo ipso quod di-
spensatum est cum eo ordine quem sic
suscepit, potest absque alia dispensatione
ad vltiores ordines promoueri. Et (vt
idem ait) grauior est Simonia in ordine
quā in consecutione beneficij Ecclesia-
stici. Vide latius Richar. Non autem om-
nis simonia irregularitatem generat, vt
habet Paluden. Vt si quis vendat aquam
benedictam vel panem benedictum, vide
eum & de pœna simoniæ quæst. 5. di. 25.
libr. 4. & de dispensatione. Nec prætereun-
dum est quod scribit Greg. quod Ecclesia-
stici deseruientibus vtilitatibus Ecclesia-
stica dignum est remuneratione gaude-
re, & ergo si in talibus respectus ad mu-
nera siue à manu, siue à lingua, siue ab
obsequio erit simonia. Corollarium, nul-
lū obsequium qualecunq; honestū po-
tēst prætermitti pro modum cōditionis,
vel pacti in spiritualium collatione. Item
beneficiorum collatores, vel patroni in
collatione, vel præsentatione obsequia
personalia, vel officia secularia, vel pre-
ces & vniuersaliter quæ non dignificant
personam principalitatem attendentes,
quæ ad personæ idoneitatem sunt cum
his qui ob talem respectū recipiunt cer-
tissimè simoniaci, & nisi pœnituerint fi-
naliter cruciādi. Et presbyter (vt idem di-
cit & habetur. 1. q. 1. cap. presbyter) si per
pecuniam Ecclesiam obtinuerit, non so-
lum Ecclesia priuetur, sed etiā sacerdotij
honore spoliatur, vide aliās. Itē serui ser-
uorum Dei gladio spirituali. puta exco-
municationis vel alio Christi pauperes
ferientes ob spem tēporalis lucri, vel po-
tētes ob timoris, vel cuiuscūq; huiusmo-
di fauoris causam corrigere negligētes,
vel

vel iuste vel iniuste percussos absoluere renuentes, nisi habita pecunia, sunt indubi in malitia simoniaca, &c. Itē Richar. dicit, licet praelato dicere alicui, ego tibi prouidebo de beneficio competenti, si mala opera declinando & bona opera faciendo, te beneficio Ecclesiastico reddideris dignum: talis enim cōditio est ad honorem, & reuerentiam Dei. Vnde per supradictam promissionem praelatus nō tā obligat suscepiendum beneficium quā inducit ad faciendum illud, quod tenetur facere per legem diuinam, &c. Pauca de simonia sufficiant, de ea non parum multa scribit Antoninus part. 2. tit. i. c. 4. & 5. Paluden. Richar. S. Bonauen. Gab. & alij, & Gerson. Et de poenis simoniacorū vide Antoninū ubi sup, §. 25. summā, & alios quæ singula & multa tractantur apud summistas.

SIMPLEX vel simplicitas, notat Guil. Scor. dist. 8. lib. 1. sentent. dicitur quasi sine pli ca, eō quod caret partibus. Et differunt ista tria vnitas, identitas, simplicitas. Nā vnitas opponitur diuisioni. Identitas distinctioni. Sed simplicitas compositioni. Capitur & simplex aliquando pro vero & sincero, sicut e contra duplex pro fallaci. Pro illiteratis acceperit Gers. trac. de simplicatione cordis notula. 16. cū ait: Simples sine literis rapiunt cœlum, ubi literati & conquisitores huius seculi, ubi persecutores maiestatis, aut inanes remanent, aut opprimuntur à gloria, qui quandoque minus errant quā literati. Vnde idem dicit de directione cordis, puenit inde fortassis, quod multi rurales, & idiotæ sæpè citius operantur suā salutem sine offendiculis erroris, & absq; deuiatione præceptorum diuinorum & ecclesiasticorum, propter firmam deuotā, & humilem spem, quam in diuino habēt auxilio repositam, quā clerici & literati, & alij quotidianis exercitati lectionibus & sermonum auditionibus, qui plerumque facilius errore & deuiō periclitantur. Gerson.

SIMPLICITER simplex dicitur per carentiam cuiuslibet compositionis intrinsecæ, vt angelus. Gab. di. 8. q. 2. li. j. Item anima intellectiua dicitur simplex, & accidētia dicuntur simplicitate intēsiue & extēsiue

indiuisibilia. Dicitur etiam simplex per carentiam omnis compositionis & componibilitatis intrinsecæ & extrinsecæ, &c. & sic nulla creatura est simplex, sed solus Deus. De quo multa vide Gab. dist. 8. q. 7. lib. 1. Et Dūm Card. Camer. q. 5. li. 1. sententiarū, quomodo Deus sit simplex, &c. Vel simpliciter simplex (vt norat Bru leser dist. 8. par. 2. quæst. 1. lib. 1.) est illud quod non est resolubile in aliqua ipsius positiua seu constitutiua, sed vltima resolutio stat ad ipsum vt est cōceptus entis secundum doctorem subtilem. Et est duplex simpliciter, scilicet, Physicum & Metaphysicum. Ens simpliciter simplex Physicum est illud, quod non est resolubile in partes essentielles ipsius constitutiuas, sed vltima resolutio stat ad ipsum vt materia prima secundum Philosophum est simpliciter simplex, & vocatur Ille, id est nudata ab omni forma. Sic eodem modo vltima forma adueniēs alicui est simpliciter simplex, & sic anima mea intellectiua est simpliciter simplex, non enim componitur ex re, & re, sed sic est forma quod nihil habet de materia, sic etiam materia prima sic est materia, quod nihil habet de forma. Ens verō simpliciter simplex Metaphysicum est illud, quod non includit aliquos conceptus priores quidditatiuos ex quibus componitur, vel in quo resoluitur, vt est cōceptus vltimæ differentię. Et est duplex. Quidam enim est cōceptus simpliciter simplex quidditatiuus, vt est cōceptus entis. Alius est cōceptus simpliciter simplex qualitatiuus, vt est cōceptus vltimæ differentię. Vltimæ enim differentię sic habent conceptus qualitatiuos, vt sit aliquid de quo dicantur in quid, nec quod de ipsis prædicetur nisi denominatiuē. Summē simplex est illud, quod non est compositū, nec aliquid est componibile sibi, nec ipsum est cōponibile alicui. Defectu primæ particulæ nulla substantia corporea est summē simplex. Defectu secundæ particulæ nullus angelus est summē simplex, quia aliquid est componibile secum, compositione accidētis: vt pote, intellectio, uoluntio. Defectu tertiæ particulæ, vltimū accidēs nō est summē simplex, quia vltimū accidēs nō pōt recipere aliud accidēs, aliqñ

M m m non

non esset vltimum, & nisi ipsum esset cōponibile cum altero non esset accidēs. Et quamuis in creaturis inueniatur aliquid simpliciter simplex, non tñ inueniatur aliquid summē simplex. Omne n. creatū, vel est compositum in se vel componibile cum altero, vel aliud cum ipso, sicut cum angelo componitur sua intellectio & volitio. Solus autem Deus est summē simplex, quia simplicitas est quēdam perfectio secundum Theologos. Omnis autem entitas importans perfectionem remouenda est à Deo, & quantō res est simplicior, tantō est nobilior, quamuis in rebus corruptibilibus hoc sit falsum. Vnde totus homo melior est & nobilior q̄ sola anima, intelligitur in rebus incorruptibilibus, vt in Deo & in angelis. Item simplex dicitur omne incomplexum, quod potest intelligi terminās primam operationem intellectus qui est simplicium, vel incomplexorum apprehensio, siue componatur ex rebus vel conceptibus quidditatiuis siue non. Et illo modo homo est simplex. Item triplex est actus intellectus. Primus est simplicium apprehensio. Secundus est compositio & diuisio. Tertius est discursio. Hæc Brulefer vbi supra.

SIMPLICITAS à simplex. A quo summa simplicitas quæ soli Deo est propria, vt dicunt S. Bona. di. 8. q. 2. lib. 1. concordat Alex. de Ales. 1. parte & Tho. & Rich. Nā summa simplicitas est, quod nullam compositionem habet partium, nec depēdētiā, nec multiplicationem formarum siue actionum, nec alteri est componibile, nec aliquid sibi cōponi potest, & hæc essentialiter summa simplicitas soli Deo conuenit, & hoc ratione primitatis & ratione perfectissimæ bonitatis & ratione infinitatis, vt latius declarant ipsi. Est & simplicitas virtus ad quam pertinet directè præseruare se à deceptione secundum B. Thom. 2. 2. q. 111. art. 3. Et simplicitas duplex est. Quædam enim est contraria discretioni, quæ reprobatur, quædam cōtraria dolositati, quæ bona est, de qua in Euangelio. Estote simplices sicut columbæ, vnde Gregor. lib. 1. moral. tractans illud 1. Estote prudentes, vtraque bene in admonitione cōuertit, vt simplicitatem

columbæ astutia serpentis instrueret, & rursus serpentis astutiam columbæ simplicitas temperaret. Et Hieronym. super Osee: Prudentia absque simplicitate malitia est, & simplicitas absque ratione stultitia nominatur. Nec vlla virtus (inquit Bernardus in sermo. 25.) magis necessaria est omnibus nobis in conuersionis initio, quā simplicitas humilis, & grauitas verecunda. Et Beda. Simplicitas sine rectitudine dissoluta est & stulta. Rectitudo autem sine simplicitate austera nimium existit & dura, verū vtraque virtus coniuncta perfectum reddit hominem.

SIMPHONIA dicitur musicum instrumentum, quale sibi vendicauerūt specialiter ipsi cæci (ut scribit Gerson part. 3. trac. 1. de canticorum originali ratione.) Hæc sonum reddit dum vna manu resoluitur rota paruula thure linata, & per alteram applicatur ei cū certis clauibus chordula nenierorum, prout in ciithara vbi pro diuersitate tractuum rotæ, varietas armoniæ dulcis amœnaq; resultat. Huic simphonix quid aptius comparandum reputabimus quā nostrum cor assidue se mouens, ac perinde fantasias agitans, quæ si ceditur à motione, nunquā quiescit moto corde. Cor verò si cessat à motu, mori animas continuo necesse est. latius Gerson. Dicitur & simphonia apud Latinos pe. cor. consonantia & musicus concentus.

SIMVLARE est ostendere quod non est. Vnde qñ quis (vt ait Scot.) simulat per aliquā facta sibi inesse bona, quæ nō insūt, vt p̄ genuflexiones aut orationes, vel suspiria simulat sibi inesse deuotionē quā nō habet, & hoc pertinet ad hypocrisim. Vnde Augu. Simulata (ait) æquitas duplex est iniquitas. Sic ficta & vota pauperas, non est paupertas spiritus, nō paupertas virtus, non amica bonis moribus frugalitas, sed duplex iniquitas, vt inq̄t Gers. de sollicitudine Ecclesiasti. quia & verè cupiditas est & simulatio. Et est frequenter morale nisi ioco fieret. Aut pōt simulare mala non inesse. Et hoc dupliciter, aut per signa opposita exhibita, vt si luxuriosus audiens verbum aliquod carnale & lasciuum expuat, simulando se castū, & si

& similiter hoc pertinet ad hypocrisim. Aut non ostendēdo sed occultādo signa, quæ communiter sequi solent mala in-existentia, & hæc simulatio nō est mala, imo est laudabilis eo modo, quo in malo aliquod potest dici laudabile. Nam vituperabile est malo intus latenti, addere malum signum exterius. Est & vituperabile prædicare proprium peccatum. Sic enim de quibusdam dicitur quod peccatum suum quasi Sodoma prædicauerūt. Vide de hoc latiùs Scotum & Gabrielem di. 38. q. vnic. ar. 3. lib. 3. & differt simulo à dissimulo. Simulamur enim ea esse quæ non sunt. Dissimulamur ea non esse quæ sunt, &c.

SYMLATIO est propriè mendacium in signis factorum exteriorum, ideo semper est peccatum. Sed largè sumitur pro fictione secundum Beatum Thom. secūda secundæ q. 111. ar. 1. Contingit autem fieri simulationem amicitie vel obsequij tripliciter in statu & professione, in gestu, & operatione, in affectu seu locutione. Hanc triplicem benevolentie simulatio-nem si quærimus, in Iuda reperimus erga Iesum (vt scribit Gers. par. 2. ser. in cœna Domini ad Ecclesiasticos, qui incipit: Tradidit Iesum Iudas Simonis Iscario-tis) sicut his tribus modis in genere finxit se Iudas sibi beneuolus, scilicet in statu, vt quia Apostolus eius fuit in gestu, vt quia osculum ei dedit. in affectu, vt quia cum Rabbi nominauit, &c. Distinguit Sanctus Bonauent. Simulationem quandam cautelæ, quandam doctrinæ, quandam deceptionis. De quo vide in di-
ctione **MENDACIUM**.

SINDAGIUM, vide in dictione **PRAE-SYN-STATIO**.

SYNAGOGA, coadunatio, congregatio, cō-tractio, ex *σύν* simul, & *ἄγωγν* ductio, & *π* re & loco capitur: & habet penultimam longam. Vnde synagoga Iudæorū, quæ repudiata est & prius electa: demeruit ita prius fieri, dicente Propheta ad Deum: Quoniam qui elongant se à te peribūt, perdidisti omnes qui fornicantur abs te. Elongata est, perijt, fornicata est, dispersa est, & repudiata: & Ecclesia Gentium gratis electa sub typo Vasthi superbæ & He-ster gratiosæ, vt dicit Gerson parte 3. su-

per Cantica canticorum, simp. salr. 9. Vnde Iacobus de Valentia Psalm. 106. Synagoga quæ erat fructifera & irrigua, facta est sterilis & arida: & populus Gentilis, qui erat sterilis & aridus, sine lege, factus est irriguus & fructifer: & fructus synago-gæ translatus est in populum Gentilem, &c. Ita nemo fidelis benedicit hodie synagogam, vt idem dicit Psalm. 128. nec fœno sacramentorum eius cū sit arida & maledicta, quia in ea quæ nascuntur, non crescunt in nomine Domini, ideo non crescunt nec virent. Ista sententia & maledictio data synagogæ, datur omnibus Iudæis proteruis, & omnibus infidelibus persequentibus Ecclesiam, & hæreticis, tam in corpore quàm in ani-ma. Non eorum ceruices & perfidia est concisa, & prostrata, & idolatria delata, & omnes ad fidem sunt conuersi. Et synagoga Iudæorum multiplici poena fuit plena & punita post mortem Christi, quia dispersi per mundum, & dediti seruituti, cū vidit Christum resurrexisse, & Eccle-siam prosperari, ideo confusa manens in mendacio. Item ab omni honore deic-ta cū perdidit sacerdotium, & hostiā, et sacrificium. Et quod ceremonialia et legalia perdiderunt virtutem, facta-que est infructuosa: quia cum Christo fuerunt mortua et sepulta legalia. Fuit insuper maledicta à Deo, quia post publicationem legalia fuerunt mortifera, etiam ab omnibus nationibus maledic-ta, et data in opprobrium propter mor-tem Christi, quia vt sic reputati sunt ini-mici Dei. Id quod latiùs deducit Valent. vbi supra.

SYNESIS Græca dictio est *σύνσις*. et est virtus bene iudicatiua de agibilibus secū-dum legem communem. Gnōmi verò se-cundum altiora principia, scilicet iuris naturalis, ideo est altior secundum Bea-tum Thomam secūda secundæ qu. 48. cap. finali.

SYNTERESES Græca dictio est *σύντηρησις* attentio, et conseruatio, et pars animæ, quæ semper aduersatur vitijs, et perpetra-ta mala continuò arguit, quam Latini Theologi corrupto vocabulo syndere-sim vocant, cū synteresis penult, pro-duct. dicendum sit. Huius autem erroris

M m m 2 causa

causa fuit quod Græci literam *t* si *v* præ-
cesserit in *d* quantum ad pronuntiatio-
nem pertinet, mutant, vt scribit Ioannes
Caltronus in vocabulario Græco, & Do-
minicus Nauus. Etdicitur synteresis à
συτήρεα, conseruo, quod semper cupiat
sefe à peccato seruare immaculata. Et
synteresis non nominat rationem supe-
riorem, nec inferiorem, sed aliquid com-
muniter se habens ad vtrâq; secundum
Beatum Thomam in quæstione de veri-
tate, quæstione 16. articulo 1. & actus syn-
teresis est remurmurare malo, & inclina-
re ad bonum secundum eundem Thom.
ibidem. Et synteresis Græcè interpreta-
tur secundum aliquos scintilla conscientie.
Vnde Glossa super Ezech. vocat eam
scintillam conscientie, quæ non extin-
guatur etiam in peccatore, vt patet in
Caini: & vt dicit Thomas distinction. 39.
quæstione 1. articulo 3. vocatur scintilla,
quia sicut in igne videmus, quod scintil-
la est pars ignis magis eleuata, sic pars
anime suprema dicitur scintilla, qua cum
spiritibus Angelicis conuenimus. Synte-
resis ergo intelligit altior suprema por-
tione rationis, vt scribit Pelbartus lib. 2.
Rosarij Theologiæ. Et synteresis secun-
dum Thomam part. 1. quæstione 79. est
habitus primorum principiorum practi-
corum in nobis naturaliter indutus. Con-
scientia verò est actus quo scientia appli-
catur ad agenda. Vide Sanctum Bonau.
distinct. 39. quæst. 4. lib. 2. & Gabrielem
eadem distinct. quæst. vnica, lib. 2. & Sco-
tum. Synteresi quoque attribuitur insti-
gare ad bonum, & remurmurare malo.
De quo videatur Gabr. & Bonauentura
distinct. vltim. articulo 2. quæst. 2. lib. 4. & 2.
vbi supra. Et synteresis est quoddam na-
turaliter inclinans ad bonum & remur-
murans malo inextinguibili, & sic non
potest esse actus rationis vel voluntatis,
quia nullus talis semper est in homine,
cum in principio creationis anima sit tã
quam tabula rasa, &c. 3. de anima. Nec est
habitus aliquis acquisitus eadẽ ratione,
sed erit vel habitus innatus inseparabilis
ab anima si ponitur, vel ipsamet poten-
tia ad bonum necessariũ & naturaliter
inclinata.

Synteresis potest sic describi: Est poten-

tia nata assentire naturaliter principio
practico euidenti ex terminis dictanti, id
est significanti in vniuersali aliquid ope-
randum, appetendum vel fugiendum. Di-
citur potentia, & p hoc excluditur actus
& habitus acquisitus. Dicitur, nata assen-
tire, quia non oportet, quod actu assen-
tiat: quia etiam potetia dicitur synteresis
actu nullum principium apprehen-
dit. Dicitur naturaliter, id est statim ap-
prehensis terminis, quia non requirit p-
parationem vel discursum ad hoc qd assen-
tiat, sed ex conditione suæ naturæ statim
apprehensis terminis, non pōt non assen-
tire de principio practico, quia non dicit
synteresis respectu principij speculatiui,
qd sequitur dictati, &c. Declarat hoc qd
dicitur principium practicum. Dicitur,
euidenti ex terminis, quia respectu prin-
cipij euidētis per experientiam nō dicit
synteresis, eò q tale principium apprehē-
sum potest ignorari. Additur in vniuersa-
li, ad excludendum conscientiam, quæ est
cōclusionis practice in particulari dictā-
tis. Gabr. dist. 39. lib. 2. Et synteresis quan-
doque vocatur apex mentis, quandoque
scintilla rationis, quandoque naturalis
instinctus in bonum (vt dicit Gers. par. 3.
sermon. de natiuitate virginis Mariæ)
Hanc synteresim, nec ipsi violatores &
constupratores animarum demones,
corrumperere possunt, etiam in infer-
no, quum ad bonum stimulet, & ad
malum remurmuret. Hinc nascitur acer-
bissimus ille vermis, qui non morie-
tur. Hinc rixa discerpens & dissipans
(supra quam cogitari potest) animam
felicem, dum synteresis impellit ad dile-
ctionem Dei, sed reproba voluntas to-
to odiorum conatu resilit in aduersum.
Hæc Gerson. Et secundum eundem de-
scribitur synteresis parte secunda, de my-
stica Theologia speculatiua, dicens: Syn-
teresis est vis anime appetitiua, suscipiens
immediatè à Deo naturalem quandam
inclinationem ad bonum, per quam tra-
hitur insequi motionem boni ex apprehen-
sione simplicis intelligentiæ præsen-
tati. Quemadmodum namque se habet
intelligentia respectu veri primi & certi:
ita synteresis respectu boni finalis sine
mixtione malitiæ simpliciter presentati.

Vide

Vide latius eum ibi. Porro synteresis (vt idem ait tractatu 7. super Cantico Mariae) est naturale iudicatorium vel inclinatio, sicut alij loquuntur. Sed hoc iudicatorium generaliter attenditur ad verum malum, & inclinatio ad bonum: & similiter in vniuersali, &c. Synteresis secundum eundem in compendio Theologiae, est vis motiua seu potentia naturalis animae rationalis, quae semper nata est figi in superioribus naturaliter mouens & stimulans ad bonum, & abhorrens malum: & in istis nunquam est errans, nec secundum synteresim est peccare. Et dicunt aliqui synteresim esse conscientiam vel conscientiae iudicium. Et dicitur etiam vis imperatiua, quia semper de se imperat & inclinat ad bonum. Alias de synteresi latius scribit Gerson. Et synteresis quae est scintilla conscientiae, non est actus vel habitus in voluntate. Item synteresis, quae est scintilla rationis, pertinet ad partem intellectiuiam rationis. Et est synteresis potentia intellectiua, realiter principiis practicis ex terminis euidentibus nata as sentire naturaliter. Haec omnia copiose tractantur & declarantur à Gab. di. 39. quaest. vnica, libro secundo. Et haec potentia intellectiua est naturale lumen & naturalis scintilla, quae extingui non potest, quia non potest non assentire principiis ex terminis euidentibus. Ipse quoque intellectus est in omni anima rationali verius, est ipsa anima rationalis. Et vt Sanctus Bonauentura dicit quaest. 5. distinctione trigesima nona, libr. 3. quantum ad actum potest impediri, sed extingui non potest: quia cum dicit quid naturale, non potest omnino auferri. Potest autem (vt idem dicit) ad tempus impediri, siue propter tenebram obsecationis, siue propter lasciuia delectationis, siue propter duriciam obstinationis. Propter tenebram obsecationis impeditur, ne malo remurmuret, pro eo, p malum creditur esse bonum. Sicut in haereticis, qui morientes pro impietate erroris, credunt se mori pro pietate fidei: & ideo remorsum non sentiunt, sed magis propter gaudium fictum & vanum, propter lasciuia delectationis. Aliquando, n. in peccatis carnalibus ita absorbetur homo, vt

remorsus non habeat locum: quia carnales homines tanto impetu delectationis feruntur, vt ratio non habeat locum propter duriciam obstinationis. Etiam impeditur synteresis ne ad bonum stimulet, sicut in damnatis: quia adeo sunt in malo obstinati, vt nunquam possint ad bonum inclinari. Et ita synteresis quantum ad instigationem ad bonum sempiternum habet impedimentum: & propterea quantum ad illum actum potest dici extincta: non tamen extincta simpliciter, quia habet alium usum: scilicet remurmurationem. Nam secundum illum usum, secundum quem synteresis habet pungere, & remurmurare contra malum, maxime vigeat in damnatis, & hoc prout remurmuratio contra malum tenet rationem poenae, non prout tenet rationem iustitiae, quia illa remurmuratio erit ad commendandum diuinam iustitiam, non ad eliciendum fructuosam penitentiam. Haec Bona. Vnde synteresis remurmurabit in damnatis contra culpam, in relatione tamen ad poenam. Et sic patet, quod synteresis quantum ad actum impediri potest, nunquam tamen extingui potest vniuersaliter quantum ad actum omnem, & quantum ad omne tempus. Vide & Gabrielem clarius distinct. 39. quaest. vnica, libro secundo. Et synteresis & conscientia pertinent ad rationem, sicut contemnere & peccare ad voluntatem. Similiter & obstinatio.

SYNONYMA nomina dicuntur, quae sub diuersis vocibus idem significant, vt ensis, mucro, gladius, eadem dicitur polyonyma. Et secundum Logicos synonyma vno modo dicuntur, quia significant idem conuertibiliter & eodem modo, ita quod nihil significatur vel connotatur p vnum, quin eodem modo significetur vel connotetur per reliquum. Illo modo Deus, deitas sunt synonyma, similiter homo & humanitas, animal, animalitas. Alio modo dicuntur synonyma, quae significant idem & eodem modo, vt supra: & praeter hoc omnes tam imponentes quam vtetes intelligunt, quod simpliciter idem & eodem modo significant. Et hoc modo Deus & deitas, homo & humanitas non sunt synonyma. Nam impositores imposuerunt

Deus ad significandum simpliciter idem quod est Deus, homo idem quod est homo, & deitas ad significandum id quo Deus est formaliter Deus, humanitas, id quo homo formaliter est homo, sit ipsemet homo: & ita an illa sit vera vel falsa: Deus est deitas, homo est humanitas. Gabr. di. 2. q. 3. libr. 1.

SINISTER contrarium est dexter. Aliquando significat aduersum, noxiū. Virgilius lib. 1. Georgic. *Arboribusq; satisq; potus pecorumq; sinister.* Sinistrum autem quantum ad Auguria pertinet, significat prosperum, quod nos agere aliquid sinat. Et sinistra manus laua à sino, is, quod gerere nos dextra manu, quæ aptior est sinat. Et sinistrorsum aduerbium, significat versus sinistra partem, & sinistre. Vnde sinistre intrare dicitur, qui sine iusto titulo se intrudit ad beneficium aliquod, capiendū beneficium largē, ut extēdit se ad omnes prælaturas, dignitates, personatus, præbendas, officia, & beneficia, curata, & simplicia. Gabriel dist. nē. 13. quæst. 8. art. 2. libr. 4. ubi probat, quod omnes ad Ecclesiastica beneficia sinistre intrantes tenentur de necessitate salutis beneficium resignare ac fructus receptos Ecclesiæ restituere, nisi eis misericorditer succurratur legitima dispensatione. Nam quicumque non intrat per ostium, sed aliunde, fur est & latro. Ioan. 10. Vide latius Gabriel, ubi supra.

SINUS dicitur illa pars quæ est intra pectora, brachiorumq; complexū. Hinc sinus vestium appellatur, quales erant tunicæ Romanorum: & laxitas illa super cincturā. Et per translationē sinus vocatur hirta curua ad similitudinē sinus, & quasi brachijs mare amplectentia, à quo curuitas ipsa sinuatio dicitur. Aliqñ sinus dicitur concauitas oculorum, scilicet palpebræ, ubi lachrymarū cōceptacula sunt propter quādam similitudinē. Aliqñ capitur pro quacūq; re fluēte ob laxitatem atq; capacitatem. Vnde & retia sinus vocantur. Aliqñ ponitur pro velo, qđ vetis flantibus curuatur & sinum facit. Sed de

hoc Grāmatici. Sed sinus in sacra scriptura locus est, in quo Abraham cū sanctis patribus vsq; ad Christi aduentū perstuit. Et dicitur sinus Abrahamæ requies in qua Abraham fuit: & hoc attribuitur Abraham, ut scribit S. Bona. di. 1. li. 4. circa text. propter perfectionis fidei exemplum, quasi primum. Vel sinus Abrahamæ dicitur requies Dei Patris, qui dicitur Abraham: quia summus pater est omnium maximē fidelium, vel sinus Abrahamæ est locus quietus Purgatorium, ut scribit Rich. di. vlti. libr. 4. circa text. de quo vide in dictione **LIMBUS PATRVM** supra. Et Glos. Luc. 16. dicit: Sinus Abrahamæ est requies beatorum pauperum, sed illa est regnum celorum, & hæc est visio Dei: & sic est locus gloriæ & Paradisus, ad quem locum nunc optamus, & oramus mortuorum animas peruenire, cum canitur: Et perducas eas in sinum Abrahamæ, &c.

SYNTHOMA potest accipi pro sequela vel infirmitate. Vnde Sanctus Bonaventura dist. 25. lib. 3. ait: Habitus donorum ordinantur ad sanandum synthomata, sed in patria nulla erit infirmitas: ergo nulla erit donorum necessitas nec utilitas: & paulo sup. Et contra hoc est numerus peccatorum capitalium, & numerus septē synthomatum, siue sequelarum, quæ ponit Greg. in Moral.

SYON est mons terræ promissionis fructifer, & interpretatur specula, ad denotandum quod in ea debebat Christus apparere & videri in cruce, & in prædicatione super quæ debebat descendere ros, & gratia donorum spiritus sancti discipulos, & totam Ecclesiam in monte Syon in die Pentecostes congregatam: qui quidē ros facit Ecclesiam fructiferam fecunditate sacramentorum: ita scribit Iacob, de Valen. Psal. 131. & ibidem de monte Hermon. Et Gers. part. 3. in expositione super 5. Psal. penitentiali. Syon, inquit, speculatio interpretatur, per quam militans Ecclesia vel fidelis anima intelligitur, quæ nunc Deum per speculum & ænigmatē speculari nititur, &c.

SOBRIETAS Græcè *σωποσύνη* dicitur. Et sobrietas propriè est circa potum inebriatium. Largè verò circa omnem materiā secundum B. Thom. 2. 2. quæst. 144. Et sobrietatis

brietatis nomine etiam temperantia significatur. Et sobrius est, qui in cibo & potu temperans est, quasi sine ebrietate. **SOCIETAS** (vt scribit Gabr. di. 15. q. 11. art. 3. dub. 10. lib. 4.) est fraternitas quædam & conuentio plurium contracta ob commodiorem usum & vberiore quaestum, vt dum plures conueniunt ad simul mercandum, componentes simul pecuniâ & labores, & industriam ad commune lucrum. Et quomodo illa societas potest contrahi, & qñ sit licita, vide ibidem. In re autem turpi & flagitiosa societas contrahi non potest: & ideo ad committendum vsurâ, societas contrahi non potest, & similib. Seruanda quoque est æquitas in omnibus, dâno, scilicet & lucro: de quo latius Gabriel vbi supr.

SOCIETAS secundum B. Tho. est adunatio hominum ad aliquid perficiendum. Illud multiplicatur fm illud ex B. Tho. opusc. cōtra religionis impugnatores. Philosophus duas ponit primò societates. Ponit iconomicam & politicâ. Politica verò multiplex est. Vna ciuitatis perfectæ. Altera patriæ magnæ seu prouinciæ. Deinde policias bonas distinguit in regnum Aristocraciam, & Timocraciam. Policiam verò sacerdotum, quæ dudum druydes in Gallia vocabatur: determinat partem esse policiæ cuiuslibet perfectæ, sicut & milites & populi: de hoc meminit Gers. tract. 11. super can. Mar.

SOCIETAS proprie dicitur qui in re seria & laboriosa alicuius pars est. Vnde socij populi Romani dicebantur, ita cum his fœdere coniuncti, vt pacis & belli participes essent. Dicitur autem socius, vel qd fecerit & diuidat laborem alterius: vel qd eum in re laboriosa sequatur. Et differunt socius, comes, & sodalis, quod comes est qui cum alio simul it, & rāquam ducem sequitur. Sodalis in rebus leuioribus, & fere in conuiuijs. Dicunturque sodales, quasi simul edales, sicut comites, quasi simul euntes. Vel sodales dicuntur, quasi simul in mensa sedent, vel quod inter se suadeant quod commodum est. Apostolus 2. Corinthiorum 13. Sicut

socij passionum estis, sic eritis & consolationis. **SOCIETAS** (vt scribit Gabr. di. 15. q. 11. art. 3. dub. 10. lib. 4.) est fraternitas quædam & conuentio plurium contracta ob commodiorem usum & vberiore quaestum, vt dum plures conueniunt ad simul mercandum, componentes simul pecuniâ & labores, & industriam ad commune lucrum. Et quomodo illa societas potest contrahi, & qñ sit licita, vide ibidem. In re autem turpi & flagitiosa societas contrahi non potest: & ideo ad committendum vsurâ, societas contrahi non potest, & similib. Seruanda quoque est æquitas in omnibus, dâno, scilicet & lucro: de quo latius Gabriel vbi supr.

SOCIETAS secundum B. Tho. est adunatio hominum ad aliquid perficiendum. Illud multiplicatur fm illud ex B. Tho. opusc. cōtra religionis impugnatores. Philosophus duas ponit primò societates. Ponit iconomicam & politicâ. Politica verò multiplex est. Vna ciuitatis perfectæ. Altera patriæ magnæ seu prouinciæ. Deinde policias bonas distinguit in regnum Aristocraciam, & Timocraciam. Policiam verò sacerdotum, quæ dudum druydes in Gallia vocabatur: determinat partem esse policiæ cuiuslibet perfectæ, sicut & milites & populi: de hoc meminit Gers. tract. 11. super can. Mar.

SODOMIA est turpitudine in masculum facta, vt habetur 32 quaest. 2. cap. Vfus. & secundum B. Tho. 2. 2. Sodoma, id est coitus masculorum, est species luxuriæ contra naturam: & Sodoma muta interpretatur, & ideo quia mutos sine consilio ne consuevit precipitare in stagnum sulphuris ardentis, cuius fumus tormentorum ascendit in secula (inquit Gerson parte prima, sermone facto Constantiæ in die Sancti Antonij.) Vitium hoc cæteris longè peius & flagitiosius. In Sodomitâ inuehitur Lactantius Firmianus libro sexto, ca. vigesimo tertio, diuini instituti. Non potest (inquit) hæc res pro magnitudine sceleris enarrari. Nihil amplius istos appellare possum quàm impios & parricidas, quibus non sufficit sexus à Deo datus, nisi & suum sexum prophanè ac petulanter illudant, & cetera. Alias

multa de Sodomie vitio & vitiosis & pessimis illis hominib. dicitur, & in triumpho Veneris pauca annotauimus lib. 5.

SOLATIUM (vt scribit Gerson par. 3. tra. 3. de canticis & solatio thomo 3. est mulieris passio confurgens ex perceptione conjunctionis obiecti conuenientis cum subiecto conuenienti. Vel sic: Solatium est perceptio conuenientis coniuncti, Solatiū sumitur ample, vt se extendit ad omnem potentiam cognitiuam sensualem, scilicet rationalem & intellectualem, vt dicimus Deum & Angelos, & animalia delectari vel solaciari. Solatiū appropriatè sumptum, est gaudium non qualecunque, sed inter anxietates, molestias & dolores, proueniens apud hominem secum manentem, vt in fletu sit solatium. Vnde illud:

Solantur miseri sua fata senis.

Hinc Spiritus sanctus dicitur consolator, & virgo Maria, consolatrix miserorū dante Deo, confert. Et solatium quodlibet oritur ex amore: ideo qualis est amoris, talis est solatii bonitas & finis. Vnde sicut duas amicitias duo amores constituunt, sic & duo solatia. Solatium terrenum, animale & diabolicum instar Epicureorum, operatur amor sui vsque ad contemptum Dei. Solatium verò quale desursum, est pium, pudicum, pacificum, suauisibile & misericordia plenum, causat amor Dei vsque ad contemptum sui. Et solatium in homine multipliciter reperitur iuxta multiplicem in ipso potetiam cognitiuam, atque subiectiuam, quemadmodum notauit Christus, exprimens animam, spiritum, carnem, dum ait: Tristis est anima mea vsque ad mortem: spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Solatium infirmæ carnis est delectatio sensus exterioris, cuius subiectū est caro aut neruus sensibilis, mediante spiritu corporali & subtili, vnde confurgit facilitas, aut difficultas solatii, iuxta complexionis corporalis qualitatem accidentalem vel innatam. Solatium animæ tristis, quandoque est gaudium imaginatiuæ vel cogitatiuæ virtutis organo corporeo intrus videntis. Solatium animæ tristis, quandoque est gaudium rationis, organo corporeo non videntis in actibus

suis. Solatium prompti spiritus, est gaudium mentis, quæ superior est portio rationis, sic præcedens est inferior. Et solatium quodlibet in homine reperitur dicitur aliquando solatium cordis, aliquando solatium animæ, aliquando solatium spiritus, aliquando solatium carnis, iuxta diuersos a Doctoribus modos vtēdi prædictis nominibus. Et solatium in quibusdam rebus est quadrifariè, vt in homine. In quibusdam bifariè, vt in brutis. In quibusdam nullo modo, sicut in rebus sine anima. Solatium intrinsece liberum vel laudabile, non inuenitur præterquam in videntibus iudicio rationis. Est & solatium deceptorium, quod tot modis oriri potest, quot modis potentia apprehensiuæ possunt in apparentijs & iudicijs suis falli. Et solatium a deceptione multum auerititur per habitus virtuales, tam intellectuales quàm morales, quàm insusos supernaturales: imò & per naturales. & frequentes solatium inficitur & deprauatur per affectum vitiosum qualemcunque. Hinc dictum est: Excœcauit eos malitia eorum: & omnis malus ignorans: & quot capita, id est affectiones, tot sententiæ. Solatium autem quærendum est principaliter propter Deum: vt humiliter timeatur, feruentius diligatur, & alacrius honoretur. Sic aiebat Propheta, loquens optabundus Deo: Lætetur cor meum vt timeat nomen tuum. Potest tamen homo solatiū quærere propter se, non tamen principaliter, sed sub Deo: sicut inclinauit Psalmista cor suum ad faciendas Dei iustificationes in æternum, propter retributionem. Hæc & multa alia scribit de solatio Christianissimus Doctor & Cancellarius Parisiensis Gerson vbi supra. Pauca sufficiant ex multis.

SOLENNIS est quod omnibus annis præstari debet, à solus, & annus, hoc est anniuersarium: quare solennes ceremonias dicimus, quæ sunt anniuersario sacrificio religiose. Item sacra solennia, quæ certis & statutis temporibus fiunt. Nec viris aptè iungitur dicentes: Solennis vir doctor, quod aliàs arguimus: à quo solennitas.

SOLERTIA est subtilitas quædam in non per

perspecto tempore medij, secundum Aristotelem. Vel est habitus ex repentino inueniens, quod conuenit, secundum beatum Thomam 3. sententiarum, distinct. 33. quæstione tertia, articulo primo. Et secundum eundem super postilla lectione 4. Solertia est quædam subtilis & facilis, & prompta coniecturatio medij propter quod aliquid euenit, & hoc quando non habet magnum tempus ad perspicendum & deliberandum. Solers est qui in omni tempore prudens, quasi totus ex arte. Et dicitur ingeniosus & artificiosus, qui in omnibus rebus prudens est. Unde solertia, quorum contraria sunt iners, quasi sine arte, & inertia.

SOLICITUDO dicitur cura mentis, & inquietudo, quæ mentibus inhæret: & est ægritudo animi cum cogitatione, secundum Ciceronem libro Tusculi, quæstion. Vel sollicitudo secundum beatum Thomam secundam secundam, quæ. 55. arti. 6. est rationabile studium adhibuit ad aliquid consequendum quod maius est, ubi est timor: minus est ubi est securitas. Et venit à sollicito verbo, quod dicitur à solo & cito, quasi solo cito, hoc est loco dimoueo.

SOLICITUDO temporalium futurorum est irrationabile studium, quo quærentur futura tanquam fines, & ultra necessitatem præsentis vitæ. De qua Christus Matth. 6. Nolite solliciti esse in crastinum. Sollicitudo autem temporalium tripliciter dicitur illicita, ut scribit sanctus Thomas secunda secundæ, quæstione 55. articulo sexto, Primò quum temporalia quærimus tanquam finem. Secundo, quum in eis procuramus adeo superfluum adhibetur studium, ut homo retrahatur à spiritualibus, quibus principaliter inferuire debet. Tertiò, quum faciendo quis quod debet, timet ne sibi necessaria deficiant. De quo Christus Matth. 6. & Lucæ 12. Nolite solliciti esse, dicentes, quid manducabimus, aut quid bibemus. Non autem omnis sollicitudo prohibetur, sed immoderata. Nam quod moderata sollicitudo concedatur, innuit Dominus, cum docuit nos orare, dicendo: Panem nostrum quotidianum, &c. Non ergo prohibetur moderata & oportuna curatio, & cogitatio de crastino: sicut aliqui

errantes docuerunt, sed immoderata. Et autem sollicitudo immoderata tripliciter (ut scribit Gabriel lectione 70. canonis) quia vel est superflua, anxiosa, finalis causa querendi. Superflua est quæ animum impedit à spiritualibus querendis, sicut quæ est in multa futura tempora, quasi semper victuri essemus, & locum manentem hic haberemus, & non magis futuram inquirere deberemus. Sollicitudo anxiosa est, quæ diffidentiam habet de largitate diuinæ prouisionis: hæc est in avaris diuitibus, qui semper timent deficere: ideo non cessant cum cordis anxietate & parati tueri, & superfluas prouisiones facere, ac diuitias diuitijs cumulare in præiudicium pauperum, & crebrò in propriæ salutis detrimentum, quasi Deo non esset cura de suis.

SOLICITUDO principalis quæ est rei alicuius, ut causæ finalis: hæc est quæ habetur de aliquo tanquam principaliter intento: propter quod alia intenduntur, & ipsum tanquam finis intenditur. In quo adeptus is qui intendit, quietatur: nec id in aliud magis concupiscendum ordinatur, quàm habet de cibo & temporalibus homines voluptuosi, & pecudum vitam eligentes, ut dicit Philosophus 1. Ethic. cap. 3. similes Sardanapalo Assyriorum Regi, qui vitam egit in voluptatibus. De hac triplici sollicitudine amouere & deterere volens Dominus oratione, qua nos docuit petere panem quotidianum, sollicitudinem, inquam, immoderatam increpans. De quo latius legitur Gabrielem ubi supra.

SOLICITUDO quædam est Dei, quædam mundi: una spiritualis, altera temporalis, utraque bona, alioquin culpata fuisset vxoratorum cum sua sollicitudine conditio. Prima tamen melior atque diuinior, adeo ut vocatio dici possit, ut scribit Gers. parte secunda, de sollicitudine Ecclesiasticorum. De qua Apostolus 1. Corinth. 7. Volo vos, inquit, sine sollicitudine esse. Etiam alibi ad Philippen. 4. Nihil solliciti sitis. Et per Psalm. Dominus: Vacate, inquit, & videre quoniam ego sum Deus, &c.

SOLITUDO secundum beatum Thomam secundam secundam quæstione 188. arti. 8. non est de essentia perfectionis, sed est instrumentum congruum contemplationi, non

non

non autem actioni. Triplex autem finis sollicitudinis esset debet (vt scribit Gerson tractu 11. super Canticum gloriosæ Virginis.) Vnus peccandi vitatio. Alius peccatorum punitio. Tertius ad Deum approximatō. Et est triplex solitudo, scilicet deserti, vt in eremicis. Solitudo claustri vel cœnobiorum, quæ habetur per regulas ipsorum, quæ conueniunt omnes essentialiter in triplici voto obedientiæ, paupertatis continentiæ. Et solitudo deserti in eremicis, patet, iuxta narrationes & vitas Patrum, qui præterea sunt, & qui nunc ad hanc solitudinem idonea tradiderunt. Tertia solitudo est tecti seu templi: in hac non ita cognitionem inuenimus traditam: participat autem cum vtraque priori solitudine, differens tamen ab vtraque, nulla lege viuendi sub voto astringitur imitans in hoc voluntarios eremitas: nihilominus locum villarum vel ciuitatum non relinquunt dispares in hoc eremitis. Vide de hoc latius Gersonem vbi supra. Et quibusdam (vt idem idem dicit de monte contemplationis cap. 18.) ex gratia Dei speciali collatum fuit, vt in iuuentute sua solitudini & solitariæ habitationi se ipsos traderent, quemadmodum sanctus Benedictus legitur fecisse. Ipse tamen in regula sua per se illud non consulit, sicut etiam alij eremitæ & doctores persuadentes ne quis illud audeat attentare & aggredi, quia gratia vna singularis alicui donata, non est omnino trahenda ad consequentiam, seu non omnibus imitanda. Et qui quandoque oppositum ausi sint facere, scilicet quærere solitudinem & ociositatem sine præcedente labore & præuia bona instructione ac consuetudine conuersationis inter societatem miserabiliter sunt defraudati. Ratio, volare enim nisi sunt antequam essent alati: & congregij bellum cum inimico immanissimo priusquam alios minores debellassent aduersarios, scilicet mundum & carnem. Hæc Gerson, & capit. 23. idem Gerson de monte contemplationis duplicem ponit solitudinem, scilicet interiorem & exteriorem, cum ait: Secundum statum

scat, & in silentio. Verum tamen est quod principale secretum & silentium haberi debet ad intra in anima magis quam ad extra, hoc est quod anima excludat à se & habitatione sua omnem curam humanam, mundanam, omnemque cogitationem vanam vel nocuam, & quæcunque eam impedire possunt ad illud perueniendum quo tendit. Accidit enim quod aliquis sæpe corpore solus sit ab hominibus segregatus, nihilominus tamen per phantasias cogitationes & melancholias patitur, & suffert grauissimam, onerosamque societatem in semetipso, &c. Istarum solitudinum duarum absentia inter se multum differt. Anima enim deuota contemplatiua, non est sola, quia existit in societate optima, vtili & delectabili, scilicet cum Deo & sanctis eius, per sancta desideria, deuotas, sanctasque cogitationes. Alia autem vitur societate valde dānosa, vel saltem ei nihil proficua, anima, scilicet ita inutiliter mente vagabunda. Hæc Gerson vbi supra, qui & multa alia de solitudine & vita solitaria scribit: quæ bonis est vbiq; malis nusquam. Vnde idem tractatu 1. super Magnificat. Ego verò neque solitariam vitam, neque societatem appellabo, utpote quæ vita non est, sed mors horrida, monstrum horredum, peccator ingens est, qui secum dissidet, qui conuenit nulli, qui dissipatur & soluitur curis & sceleribus, facinoribus & flagitijs, incessanter, sine modo, sine ordine, sine potestate & mensura: vt subsistens se odit in se, in se seuit, malus omnibus, pessimus sibi, & eò infelicius quod deterioribus peccatis fuerit obnoxius à primo peccatore usque ad vltimum. Et vita solitaria sic describitur à Gerson vbi supra. Vita solitaria est vita intellectualis nature seu rationalis, quæ agitur segregatim à multis & propter Deum. De qua plura legito apud eundem, & qui sunt idonei huius vitæ. Et vita solitaria (vt inquit Franciscus Petrarca) proculdubio non modò tranquillior, sed altior est atque securior. Et plura de vita solitaria idem scribit, & alij.

SOLITUM, armarium ex vno ligno factum, in quo Reges ob corporis sui tutelam sedebant: dictum quasi solidum, quoniam ex prædura materia roboris fiebat: vel dicitur

dicitur quasi solum, quod in his soli sedent: vel quasi sedium à sedendo, abusiue tamen quandoque ponitur pro sella regali. Et solum pro sacra scriptura ponitur, ut scribit sanctus Bonauentura in fine quarti libri super hæc verba Magistri. Hæc de pedibus sedentis super solum excelsum, propter sui eminentiam. Vel etiã anima sancta quæ dicitur sedes sapietiae. Aut certè virgo Maria, in quam descendit ad habitandum Dominus. Vel etiam natura assumpta, in qua posuit tabernaculum suum. Bonauentura.

SOLVS, vt notat sanctus Bonauentura dist. 21. quaest. 1. lib. 2. Et Gabr. eadem dist. q. 1. libro primo, quandoque capitur cathegorematicè, prout valet tantum sicut solitarius, sic solus Sortes currit, id est Sortes, qui est solitarius currit: & solitarius est cum quo in eodem loco non est alius eiusdem speciei. Et sic conceditur Sortes solus comedit, si solitarius sine confortio, scilicet comedit: licet etiã multi alij comedant. Alio modo capitur sine thegorematicè, & dupliciter. Vno modo præcisiue, vt denotat prædicatum conuenire subiecto, etiam remoto ab omni alio, quo modo conceditur illa: Solus Sortes potest currere. Et negatur solus fortis potest trahere hanc nauem demonstrando eam quam non potest sine aliorum iuuu mine trahere. Hoc modo conceditur, quod solus Deus potest producere ignem. Alio modo capitur exclusiue. Et sic vel determinat præcise alterum extremum propositionis, subiectum, scilicet vel prædicatum. Et sic facit propositionem de excluso subiecto vel prædicato: isto modo accipiendo illam, Solus Sortes currit, valet, aliquid quod est tantum Sortes, hoc est quod est Sortes & nihil aliud ab homine: vel & nihil quod non est homo: de quo latius vide tales propositiones apud Logicos. Quandoque solus positum à parte prædicati secundum vocem ex usu loquentium, capitur secundum intellectum ac si poneretur à parte subiecti, & determinaret totam propositionem, secundum quem modum Aug. 6. de Trinitate dicit: Non dicimus Patrem esse solum Deum, intelliges idem: per istam, Pater est solus Deus, quod per illam, Solus Pater est

Deus. Et sequitur: Esse autem solum dicimus Patrem & Filium & Spiritum sanctum. Et cum dicitur: Tantum tres sunt personæ, exponitur sic: Tres sunt personæ & non plures, quàm tres sunt personæ. Gabr. qui longior est ibi, sed hæc ad Dialecticam rationem pertinent. Quando autem solus capitur cathegorematicè, vt dicit solitudinem non potest verè addi alicui termino in diuinis constituendo affirmatiuam propositionem, quia sic capiendo prius siue excludit confortium trium personarum, quæ tamen à se sunt impræcisibiles & inseparabiles, cum qualibet sit in singula per circuminceptionem. Sic omnes illæ sunt negandæ, Solus Pater est Deus, solus Pater est Pater, solus Pater creat, valent enim Pater qui est solitarius, est Pater, Deus creat, quæ omnes sunt falsæ. Cum secundum Hilariū 3. de Trinit. In diuinis nec diuersitas sit nec solitudo. Sed capiendo solus, vt dicit præcisionem non potest addi termino personalis: licet forrè termino essentiali, quia quantum ad terminos personales importaret remotionem siue separationem diuinarum personarum, quæ est impossibilis. Vnde secundum hunc sensum illa, Solus pater creat, valeret. Pater separatus ab omnibus alijs (filio, scilicet & Spiritu sancto) creat, sed quo ad terminos essentielles significaret separationem Dei ab his quæ non sunt Deus, quæ est possibilis. Vnde illa videtur concedenda, Solus Deus potest producere ignem, quia tantum valet, Deus separatus ab omnibus, quæ non sunt Deus, potest producere ignem. Sed capiendo solus exclusiue, vt determinat extremum, vt videlicet reddit propositionem de excluso extremo, potest indifferenter addi tam essentialibus, quàm personalibus, & sic nihil refert addere vel deponere, quia valet suæ præiacenti. Vnde sic concedenda sunt illæ, Tantum Pater est Deus, tantum Pater creat, Pater est solus Deus, solus Filius est persona diuina, solus Deus est Spiritus sanctus, & sic de alijs. Sic capit Aug. 6. de Trinit. Solus Pater est tantus, quantus est Pater & Filius & Spiritus sanctus. Capiendo vero solus, vt facit propositionem exclusiuam, potest addi termino

mino

mino essentiali, sed non notionali respectu essentialis prædicationis: quia hæc est vera: Tantum Deus est Pater, patet per exponentes. Secunda pater, quia sic illa erit falsa: Tantum Pater est Deus, quia secunda exponens est falsa, scilicet nulla res, quæ non est Pater, est Deus, quæ falsa est: tamen Filius sit res quæ non est Pater, & tamen est Deus, similiter Spiritus sanctus. Illa tamen vera est, Tantum pater generat, tantum Filius gignitur. Capiendo itaque solus exclusiue hæc propositio, Solus Pater est Deus, est falsa, & de virtute sermonis neganda. Pater per exponentes, quia secunda est falsa, scilicet illa, Nulla res quæ non est Pater, est Deus, quia Filius est res quæ non est Pater, & tamen est Deus, & non debet exponi per aliud, si & nihil aliud à Patre est Deus: quia tunc illæ essent veræ, Solus Pater spirat, solus Pater creat, quæ non conceduntur. Ex his patet quomodo illa, Solus Pater est Deus, multipliciter potest distingui, & secundum hoc concedi vel negari. Gabriel ubi supra.

SOMNUS est ligamentum omnium sensuum, secundum Aristot. lib. de somno & vigilia. Et est in potentia sentiendi propter excessum vigilandi. Et somnus est passio naturalis, & conuentus caloris intrinsecus: vel naturalis reciprocatio facta ex enaporatione vaporum à nutrimento in grossata à frigidityte cerebri propter salutem animalis tuendam. Et secundum Aui-cennam somnus est quies animalium virtutum, cum intensione naturalium. Vel est priuatio dispositionis animæ imperantis sensibus & virtutibus exterioribus in qua anima conuertitur ab exterioribus ad interiora. De quo latius videatur apud Philosophos. Est & somnus spiritualis in peccatis, de quo Gerson part. 1. de distinctione verarum visionum à falsis, cum ait: O quotiens sibi videtur homo sapiens, sibi iustus, sibi humilis. Et sibi dicit, quia diues es in virtute, & nescit quod miser est & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus, præualeat in vanitate sua, & in multitudine spiritualium diuitiarum suarum gloriatur. Dicit in excessu suo non mouebor in æternum. Sed pro certo alto somno pressus fallitur, quia

omnia hæc aspiciunt non in luminosa veritatis vigilia, sed sub simulacro somniculose vanitatis experitur hanc fraudem. Tunc primum homo dum Deo proprio excitatur à somno peccati, & nihil inuenit diuitiarum somniatarum in manibus suis: sit hoc dum regreditur ad luminosum & præfulgidum diem humilitatis, & sibi vigilat, qui vanitati dormiebat. Videt tunc errorem suum, & illum secum diuque tractans, quod ipse patiebatur, qui ne desipiat obstupescit. Nam & vere superbum, & arrogantem, & timistum, aut aliter vitiosum se fuisse deprehendit, quanquam aliter prius existimabat, &cæt. Hæc Gerson, qui rem latius prosequitur.

SOMNIVM est phantasma in somno factum, id est apparitio phantastica somno facta, secundum Aristotelem libro de somno & vigilia. Et diffinitur sic à Chrysippo: Somnium est vis cernens, & explanans, quæ à Dijs, hominibusque significantur in somnijs. De hoc videri potest Cicero libro secundo de diuinatione, Gregor. 8. Moral. sup. illud Iob 7. Terrebis me per somnia, inquit: Quum somnia contingant aut ventris repletionem, aut inanitionem, aut illusionem, aut cogitationem, aut reuelationem, cogitationes sanctiores, celestiores, virtuosiores, sequuntur somnia blandiora & delectabiliora. Reprehendit autem scriptura eos, qui confidentiam habent in somnijs, ut scribit sanctus Bonauentura distinctione 7. parte 2. articulo 1. quæst. 3. libro secundo, Vnde Ecclesiast. 34. Sicut parturientis cor tuum phantasias patitur, nisi ab altissimo fuerit missa visitatio. Ideo intelligendum, quod quinquæ de causis fiunt somnia (ut idem scribit Bonauent. ubi supra.) Quædam contingunt ex dispositione corporis. Quædam ex sollicitudine mentis. Quædam ex illusionem diabolicam. Quædam ex reuelatione Angelicam. Quædam ex visitatione diuina. Primæ duo somnia sunt præsagia futurorum, quæ habent causam in nobis, ut somnia quæ contingunt ex causis corporis, sunt signa infirmitatis. Somnia quæ contingunt ex sollicitudine mentis, sunt signa eorum ad quæ facienda vel desideranda nostra inclinatur affectio. Aliorum vero

verò non sunt signa de se, imò sit ad alia applicetur, potius præbent occasionem errandi quàm præsciendi. Somnia quæ sunt diabolica illusionem, nullius sunt roboris, sicut nec diuinationes Aruspici. Somnia verò quæ sunt ab Angelis bonis aut a Deo, sunt in nobis signa, & sunt vera. Et ita ex hoc non habetur, quod præcognitio futurorum contingentium aliter habeatur, quàm à Deo, nisi per aliquam coniecturam. Hæc Bonauentura ubi supra. Quare (vt idem ait distin. 25. quaestione sexta, libro secundo,) in somnijs non est præuisio futurorum, nisi visitatio emittatur ab altissimo: sicut dicitur Ecclesiast. 14. Magis autem Dominus visitat in somnis, quàm in vigilia, in reuelando futura, vt idem ait, Tum propter hoc, quod anima in vigilia est dispersa ad exteriora sensibilia comprehendenda. Tum quia etiam Dominus, qui posuit tenebras latibulū suum ad suipius occultationē, magis vult in somnis, quàm in vigilia reuelationes emittere. Tum quia etiam magis in somnis agitur homo, quàm agat: & in reuelatione diuina plus se habet homo per modum sciipietis quàm agentis. Tum quia etiam in somnis mediū tenet homo inter mortuam & viuētem: & ita quodammodo à vita huiusmodi recedit. De qua Dominus exodi 23. dicit. Non videbit me homo, & viuet, &c. Et cautelam ponit secundum aliquem Ioannes Gerson parte prima de probatione spirituum, sic ut & ponit cautelam de visionibus, de quibus suspensum iudicium habendum esse vult. Vnde dicit: Si monitiones aliquæ bonæ fieri videantur in somnijs, vel ex persona defunctorum, vel aliunde recipiantur, eis non quasi somnia penitus abijciendo, neque eis ex aduerso velut authenticis vel diuinis adhærendo, recogitentur potius tanquam remunerationes aliquæ ad faciendum bona, vel mala declinandum, iuxta somniorum qualitatem, &c.

SOPHISTA, (vt scribit Brulefer distinctione 21. quaestione prima, libro primo,) vno modo idem est quod sapiens Logicus, σοφός enim Græcè sapiens est Latine. Alio modo capitur in malum pro

aliquo querente vanam gloriam per falsa argumenta, de quo aliàs dicitur. Et Satanam dicit Sophistam Gerson tractatu 8. super Cantico Virginis, cuius hoc totum studium est fallere: non querit sapiens esse, sed videri. Vnde vt decipiat garrulus est, multa petit. Celat proprium suum, & inuelligat alienum, Sophisticus per omnia, &c. Quid sit Sophisticus & ars sophistica, video apud Dialecticos amplius.

SORS (vt scribit Brulefer distinctione 18. quaestione prima, libro secundo) est quædā dulcedo immissa maximè à Deo ipsi animæ per quam totaliter abstrahitur ab actibus exteriorum sensuum, hic erat in Adam, & non somnus: quandoque tamen sumitur pro somno. **SORS** capitur multis modis (vt notat Brulefer distinctione 15. quaestione quarta, libro quarto.) Primo modo pro euentu, vel pro aliqua fortuna, Psalm. 21. Et super vestem meam miserunt sortem. Secundo modo capitur pro sortilegio. Tercio modo pro diuinatione. Quarto modo capitur pro parte vel porzione alicuius hereditatis. Quinto modo capitur pro capitali. Potest etiam capitale capi pro tota summa pecuniæ, etiam pro capitali pœna, etiam pro capitali sententia pœnæ. Vnde opera satisfactoria facta extra charitatem, & in peccato mortali, adueniente gratia non reuiuiscunt, quantum ad collationem gloriæ, scilicet ad vitam æternam, sed reuiuiscunt & viuificantur quantum ad remissionem pœnæ, & debent in sortem computari: quia principalis effectus pœnitentiæ, est satisfacere pro peccato, & euitare pœnam inflictam pro peccato: & capitur ibi sors metaphoricè pro capitali pœna, vt si detur in pœnitentiam alicui ieiunium quatuor dierum, totum illud ieiunium vocatur sors, & quælibet dies vocatur pars sortis, &c. Sors propriè dicitur secundum beatum Thomam secunda secundæ, quaestione nonagesima quinta articulo octauo, quum aliquid sit, vt eius euentu considerato, aliquid occultum innotescat. Capitur etiam sors pro fatali necessitate. Vnde Augustinus in Psalm. quid sit sors his verbis ostendit: Sors est

est

est res in dubitatione humana, diuinam indicans voluntatem. Nam & sortes miscrunt Apostoli, electi sunt duo iudicio humano, & electus de duobus iudicio diuino. Vnde scribitur: Cecidit fors super Matthiam. Ponitur ergo fors pro gratia qua saluamur, quia in sortem non est electio, sed voluntas Dei. Nam ibi dicitur, iste facit, iste non facit, merita considerantur: & ubi merita considerantur, electio est, non fors. Quoniam autem Deus nulla merita nostra inuenit, sorte voluntatis suae nos saluos fecit, quia voluit, non quia digni fuimus: haec est fors. Vnde in Actib. Apost. Quia existimasti donum Dei S pecunia comparari, non est tibi pars neque fors in fide hac, id est gratia non pertinens ad istam gratiam, quam gratis omnes accepimus. Et sortes ex permissione Dei partes hereditatis vocantur, quae populo sunt distributae. Vnde tribus Leui praecepta est non habere sortem inter fratres suos, quod ex eorum decimis sustentaretur, hinc fors patrimonium dicitur. Vnde cōsortes & consortia, qui aliquod patrimonium simul habent. Dicitur & fors summa seu caput, & prima pecunia quae confertur in societatem, ut inde lucrum fiat, ut dictum est. Dicitur & iudicium. Item successio, sicut in Hymno: Ut cum dies abscesserit, noſtemque fors reduxe, mundi per abſtinen. ipsi canamus gloriam.

SORTILEGVS penult. corrept. qui per sortes futura praenunciat, & qui per sortem aliquid eligit. Hinc Sortilegium. Et Sortilegium significat sortem facio, vel sorte consequor vel recipio. Et secundum Isido. li. 8. Etym. & habetur 26. q. 1. Sortilegi. Sortilegi sunt, qui sub nomine fidei religionis per quasdam quas sanctorum seu Apostolorum vocant sortes diuinationis scientia profitentur, aut quarumcunque scripturarum inspectione futura promittunt. Vnde sortilegium est per sortes diuinationis, &c. Et sortilegia eo sunt execrabiliora quo plures sanctae observationes introriscuntur, & plura bona miscuntur quae sunt sancta & honesta: ut ieiunare, castum esse, dicere Pater noster, & Evangelium: quoniam vnde deberet honorari Deus, honoratur diabolus, ut dicit Ger

son in Trilogio Astrologiae theologizatae. Et ut dicit Augustinus. huiusmodi observationes, ut sunt curiosae inspectiones vel observationes constellationum, &c. tanto magis suspectas & fugiendas esse, quanto sapius videntur suum sortiri effectum. Sortilegia reprehendit Gerson parte quarta, sermo. de natiuitate Domini, Similiter Sortilegos arguit parte quarta, sermone ad Regem Franciae nomine vniuersitatis, consideratione 3. qui inuocant auxilium inimici, quasi Deus sit minus potens, aut sapiens, aut adiuuare valens quam inimicus, &c.

P E C I E S capitur multis modis, ut notat Brulefer distinctio. 10. quaest. 3. libro 4. Primo modo capitur pro exteriori compositione, secundum quam quis dicitur pulcher, & ornatus. Psalm. Specie tua & pulchritudine tua, &c. Secundo modo pro forma dante esse speciei uocum formale: & isto modo distinguitur contra materiam. Tertio modo pro quacunque similitudine representatiua alicuius rei, quae est ratio cognitiua illius rei vel capitur pro cognitione vel notitia. Vnde Aristot. 3. de Anima. Lapis non est in anima, sed species eius, id est cognitio eius. Non enim lapis est in anima intelligentis, sed eius cognitio, quae existente, semper est intellectus in actu intelligendi lapidem: & harum cognitionum locus est in anima. Quarto modo capitur pro materie rerum: sic dicitur: In horto meo est species talis herbae. Quinto pro aeterna beatitudine, quae est visio Dei, ut dicitur in Collecta Epiphaniae, usque ad contemplantam speciem tuam celsitudinis perducamur. Sexto capitur species, ut est vnum de quinque vniuersalibus. Septimo est accidens partium orationis, ita accipiunt Grammatici. Octauo accipitur pro imagine figurata, vel artificiali facta ad similitudinem alterius. Nono capitur pro quocunque signo visibili, & sensibili distincte representatiua alicuius rei visibilis, & hoc ex institutione diuina: sic accipitur cum dicitur: Corpus Christi est sub speciebus, & in Sacramento altaris species sunt albedo, rotunditas illa, impressio imaginis alicuius figure, & sapor panis & vini. Brulefer. Accipitur & species pro essentia diuina,

diuina, vt habet Magister distinctio. vlti. libro quarto, cum ait: An quia non Deū videbunt per speciem: hic accipitur species pro essentia diuina, vt exponit Richardus.

SPECIES secundum Dominum Petrū Alia cen. Cardin. Camerae, post Greg. de Arim. dist. 7. libro secundo, quadrupliciter accipitur. Primo cōmunissimē pro omni forma ad notitiam habendam concurrēte, & sic quandoque ipsa forma obiecti, quod cognoscitur, dicitur species. Secundo modo cōmunius non cōmunissimē pro omni forma, quæ est aliquo modo ratio cognoscendi aliam rem: sic ars, & habitus cognitiui possunt dici species. Tercio modo cōmuniter pro omni forma, quæ est similitudo, & imago rei cognitæ, per quam res illa cognoscitur: & hoc modo etiam actualis cognitio dicitur species. Quarto modo accipitur specialiter, & propriē pro omni forma, quæ est similitudo & imago rei cognitæ manens naturaliter in anima, etiam postquam anima desinit actualiter cognoscere, apta nata ducere animam in notitiā rei, cuius ipsa est imago vel similitudo. Primo ac tertio & quarto modis accipit August. 10. de Trinit. cap. 10. vbi ait: Cum incipimus à specie corporis & peruenimus vsque ad speciem, quæ sit in contriuitu cogitantis. Quarto, species reperitur quasi gradatim natæ, quæ si altera ab altera à specie quippe corporis quod cernitur exoritur, ea quæ sit in sensu cernētis, & ab hac ea quæ sit in memoria, & ab ea quæ sit in acie cogitantis. Secundo modo accepit speciem Philosoph. 7. Meta. vbi ait: Medicinalis autem & edificatoria est species sanitatis & domus. Et secundum Occam species accipitur pro illo, quod est præuium actui intelligendi, mouens ipsum ad actum cognoscendi, quod potest manere ante intellectiōē, & post etiam se absente, & per consequens dicitur ab habitu, quia habitus intellectus sequitur actum intelligēdi, sed species præcedit tam actum quā habitum, & sicut dictum est de specie intelligibili ita potest dici de specie sensibili, quod accipitur pro aliquo præuiō alieni sentiēdi mouens ad actum sentiēdi. Breuiter, vt di-

cit Gabriel distinctio tertia, quæst. 2. libro secundo, per speciem intelligitur aliud quod præuium cognitiui mouens potentiam ad cognoscendū, quod non est obiectum potentiae, nec habitus à cognitione derelictus, siue sit in medio, potentia vel organo, plura Gabri. ibi, qui & opiniones ponit de speciebus. Vna quæ ponit eas, alia negat. Videatur & Scotus quæst. 7. distinct. 3. libro primo, Vnde satis cōmunis est opinio, quæ ponit species sensibiles, similiter, & intelligibiles, sensibiles in medio inter obiectum, & organū sensus in ipso sensu etiā in intellectu nō quidem eiusdem rationis, sed diuersæ rationis inter se, & obiecto. Primas duas vocant sensibiles. Tercias intelligibiles. Gab. qui & plura ibi dicit de speciebus illis secundum vnā opinionem, & species intelligibiles secundum Rich. libr. 4. articulo primo, quæst. 2. conseruantur in intellectu, & per eas intelligit anima separata, plura ibidem. Alia est opinio quæ negat tales species, tam in medio quā in sensu, quā in intellectu. Cuius opinio est Occam, quoniam non apparet necessitas ponendi tales species quem imitatur Gabr. vbi supra. Et post alia dicit, Omnia quæ doctores sancti nomine phantasma, idolum, simulacrum tam quo ad sensum, quā quo ad intellectum dicunt, sunt res singulares cognitæ, & non aliqua species vel habitus in potentia vel organo, frustra igitur ponitur species distincta ab obiecto, & habitu tam in medio quā in potentia siue organo. Vide Occam latius quæst. 17. secundi & quæst. 18. Ad habendam quoque cognitionem intuitiuam, quæ est prima cognitio intellectus, non oportet ponere speciem intelligibilem, aut aliquid præter intellectū, & rem cognitā itante semper cōmuni influentia causarum superiorum, sed per intellectum et obiectum in se præsens, hoc est sufficienter approximatum potest fieri cognitio intuitiua alijs circūscriptis. Frustra igitur ponuntur alia, quum frustra sit per plura, quod potest fieri per pauciora. Fusus de hoc scribit Gab. Species autem seu forma rei secundum Philosophum et Gersonem part. 3. de passionibus animæ considera. 20. Vel
cuius

eius phantasma seu imago habent vim alterandi proportionabiliter, vel agendi, si cut habet res cuius imago, quemadmodum species ignis habet vim calefaciendi, species niuis in frigidandi, non tamen in æquali gradu ad rem ipsam. Et secundum eundem spiritus animalis delatius est formarum seu speciarum, sicut aer recipit species colorum, vel aliorum sensibilibus. Et hæc species coloris licet non sint sensibiles in aere, faciunt tamen sensibiles impressiones in corporibus dispositis, sicut species coloris causant imaginationem in speculo. Sic imaginatio turpis figuræ, recipitur in spiritibus, & defertur & facit in semine deciso tempore talis imaginationis notabilem effectum turpitudinis: sicut imaginatio Ethiopis assimilationem inducit ad Ethiopem, &c. Plura ibi Gerson de imaginatione.

SPECULUM est in quod aspicimus, ac speciem, hoc est effigiem nostram contemplamur, quod datū nobis à natura fuit, non ut pilos è supercilijs aut barbam vel leremus, ut faciē coloribus inficeremus, sed ut nosmetipsos nossemus, & formosi deuitaremus infamiam, & deformes remediū sciremus esse virtutibus quicquid corpori deesset. Quapropter Socrates hortari adolescentes solebat, ut sese frequenter in speculo intuerentur. Nam si formosi estis, elaborandum est, ut digni ea specie sitis. Sin autem deformes, ut eā deformitatem virtute ac bonis artibus tegatis. Et à speculum dicitur speculatio, non autem à specula, & reducitur ad meditationem, quia est visio causæ per effectum secundum beatum Tho. secunda secundæ quæ. 1. 80. art. 3. ponit Gers. triplex speculum tractat. 10. super cantico Marix, cui coniungit triplicem claritatem. Vnum speculū est cum claritate sua quā indidit, natura & industria poliuir, quale fuit apud Philosophos, quo ad intelligibilia per inuestigationē naturalem, quamuis mixte fuerint multæ nebulæ, imò tenebræ errorum, non tamen oportet dicere cum aliquibus quod nihil speculari fuerunt veritatis etiam de Deo intelligētis, sciebant saltem quod Deus non erat lapis aut brutum. Rursus alterum speculum dicit supernaturalem irradiationem

super intellectum humanum cum lympidiore & sinceriore claritate, quam possit natura sola vel industria propinare. Denique tertium dicit speculū cum sua claritate quod intimè latet, quod ab exterioribus nequit assumi totaliter, sed omnis hæc claritas filix Regis abintus est introrsus valde, ad quam non admittitur alienus. Bibe de aquis tuis prior iubet sapiens, cor quod nouit amaritudinem animæ suæ, in gaudio eius non miscbitur alienus. Non enim habet gaudium intrinsecus ortum ab amaritudine cordis in contritione quæ non similiter afficitur in dolore quæ vertitur in gaudium. Hæc Gerson. Cor quoque nostrum (ut idem ait parte 2. in recōmendatione licētiandorum, in decretis facta Parisijs) speculum est veritatis, & hoc per comparisonem ad varios modos diuersos, quibus specula materialia distorquentur, ne reddant veras imagines. Refert autē dicere videre Deū in speculo, & videre Deum per speculum, ut notat Brulef. di. 3. r. q. 4. li. 3. Per speculum enim dicitur videre Deum, qui ascendit à cognitione creaturæ, ad cognitionē creatoris. In speculo autē videt qui Deū in ipsa creatura clarè intuetur. Prima visio nō erit in gloria, quia non erit ibi necessaria scala. Secunda verò erit, quia Deus videbitur apertè in omnibus creaturis (ut dicit August.) vlti. de ciuitate Dei. Et illa visio quæ est per speculum spectat ad ipsam fidem. Vnde Apostolus. Videmus per speculum in ænigmate, &c. Illa quæ est in speculo creaturæ, spectat ad cognitionem vespertinam, quæ bene poterit saluari in prima.

SPHAERA quamuis aliqui per aspirationē scribant. Est autem Græca dictio, & est prima figura corporea, cōtinens tantū vnā superficiem. Circulus verò est primā figurā plana, habent tantū vnā lineam secundum beatum Tho. super 2. de celo. Vel sphaera, Latine globus, & est id quod ex omni exteriori parte rotundum apparet, vel Græcè σφαῖρα dicta, ut Eusebio, præpar. quasi sphaera, hoc est corpus cōthe reū. Globus vero corpus solidum vndiq; rotundum, quia à Græcis sphaera dicitur. Est & sphaera diuinæ actiuitatis quæ est immensitas & æternitas sua, cuius circumferentia

ferentia nullatenus extra se est, vt scribit Gers. tracta. 10. super cantico Mariæ. Vnde eternitas quasi extra terminos entitas vel vnitas. Possumus & sphaeram intellectualem imaginari in Deo & in creaturis. De quo legitur eundem tractatu. 9. super Magnificat.

SPERARE est existimare, credere & confidere. Et sperare de aliquo est dupliciter (vt scribit S. Bonau. di. 1. in dubijs literalibus lib. 1.) aut sicut de adiutore, aut sicut de saluatore. Prima spes potest esse in homine. Vnde de beata virgine canitur. Vita dulcedo & spes nostra. Et Ionas. 1. Accessit ad eum gubernator. Gloss. Naturale est homini magis de alijs, quam de se in periculo cōsidere. Secunda spes non potest esse in homine. Vnde Magister distinct. 1. lib. 1. In homine ipse ponenda non est, quia maledictus est qui hoc facit. Vel est sperare finale premium, & hoc debet esse in Deo, vel temporale beneficium, & hoc potest esse in homine. Primum si ponitur in homine, meretur maledictionē, secūda verō nō, (ita scribit Bonau.) Potest autē aliquis quadrupliciter exire in actū sperandi (vt idem scribit S. Bonau. di. 26. q. 4. lib. 3.) Aut enim sperat habendo merita in proposito, & in radice, & in effectu, sicut homo iustus qui Deo diu seruiuit, aut sperat habendo merita in proposito & in radice, sed non in effectu, sicut ille qui ante bonum vsum virtutum postquam suscepit gratiam, expectat eternā beatitudinem. Aut sperat habendo merita in proposito, tamen non in radice nec in effectu, sicut ille qui peccator est qui proponit multa bona facere & per illa saluari. Aut sperat non habendo merita, nec in effectu, nec in radice, nec in proposito, sicut ille qui faciendo mala, & in mala proponens perseverare, per solam Dei misericordiam credit se assecuturū gloriam, neglecta diuina iustitia. Primus est actus spei formatae & iam exercitatae. Secundus actus est spei formatae & post infusae. Tertius actus est spei informis. Et quartus est ipsius præsumptionis. Itē sperare quandoq; largē est probabiliter credere (vt scribit idem sanctus Bonauentura, distinctione 26. libro tertio,) sic accipitur vt cum quis videt aliquem bonae

indolis, dicit quod sperat ipsum esse futurum bonum hominem, & sic accipitur largē & improprie pro credere probabiliter, sic pertinet ad virtutem cognitiuam. Alio modo sperare idem est, quod confidere, & ex illa confidentiam cum quadam securitate tendere ad habendum illud quod speratur; sic pertinet ad virtutem affectiuam. In domino autē sperare debet anima à principio vitæ vsque ad mortem, vt scribit Gerson parte tertia, in expositione super Psalmum sextū penitentialem, scilicet. De profundis. Nam qui vsque ad mortem perseuerauerit, saluus erit, non solum speret vnus solus, sed totus fidelis populus, quoniā non vni soli, sed multis dictum est. Sperate in Domino omnis congregatio, populi, effundite corā illo corda vestra, &c. **S**pes multipliciter accipitur. Quandoque sumitur pro passione appetitus sensitui, scilicet desiderio sensibilis apprehēsi per phantasiam, vt conuenientis & absens. Quomodo numerat spem Philosophus inter passionis secūda, Eth. & Boetius 1. de consolatione metro. 7. ponit quatuor animæ passiones gaudium, dolorem, spem & timorem, sic nec est virtus moralis, nec Theologica. Secundo modo capitur vt pertinet ad appetitum intellectiuum, & sic aliquando accipitur pro actu qui est sperare bonum absens, vt cum dicimus: Habeo spem assequendi hoc vel illud bonum, id est spero assequi. Alio modo & magis proprie accipitur pro habitu infuso, vel adquisito ad actum sperandi inclinantem. Et vtroque modo accipitur dupliciter; Vno modo largē pro habitu, vel actu sperandi bonū quodcunque apprehensum, vt absens, siue æternum siue temporale, quomodo aliquis dicitur sperare diuitias, corporis sanitatem, aut aliud bonum, sic dicit Apostolus. Debet in spe qui arat arare, & qui triturat in spe, fructus percipiendi. 1. Cor. 9. Et secundum Magistrū beati dicuntur sperare corporum resurrectionē. Alio modo strictē, vt solum respicit bonum æternum apprehensum, vt possibile & futurum. Et ita diffinit Magister, & est Haymonis, vt dicit sanctus Bonauentura. Spes est certa expectatio future beatitudinis.

N n

rudinis, veniens ex Dei gratia & præcedē-
tibus meritis, sic accipitur pro habitu. Ac-
cipitur quandoque pro obiecto, id est re
sperata vel expectata. Sic accipit Aposto-
lus ad Tit. 2. expectantes beatam spem, id
est beatitudinē speratam. Hæc refert Ga-
briel di. 26. quæst. vnica, arti. 1. lib. 3. Nul-
lus autem rectē sperat æternam beatitu-
dinem (vt inquit Brulefer dist. 26. quæst.
1. lib. 3.) nisi qui Deo seruiuit, vel propo-
nit Deo seruire. Accipitur & spes impro-
priè pro expectatione dilationis iudicij.
Vnde dicitur de Behemoth Iob 11. Ecce
spes eius frustrabitur, id est expectatio di-
lationis iudicij, in quo acrius quàm mo-
do puniendus est. Accipitur & pro expe-
ctatione dilationis iudicij diutius consti-
tuendi super peccatores, quorum vtroq;
frustrabitur diabolus in die iudicij, quā
vellet iudicabitur, ita dicit sanctus Bona-
uentu. in fine circa textum distinctio. 26.
libro 3. Et vt idem dicit, Spes est nomen
affectionis, & ideo virtutis. Et sic diffini-
tur à Philos. Spes est suspicio futuri bo-
ni, secundum autem quod est nomen vir-
tutis & nominat habitum diffinitur per
suum actum. Et virtus spei (vt idem dicit
quæst. 4. vbi supra) potest esse informis.
Potest enim aliquis sperare vitam æter-
nam sine gratia gratumfaciēte, sicut ma-
nifestè apparet. Et sicut dicitur quod fi-
des potest esse informis, sic etiam & spes.
Est autem & spes virtus formata, & non
tantum est virtus gratuita (vt ait S. Bona.
q. 1. vbi supra) imò etiam virtutum gra-
tuitarum sustentamentum & anchora,
virtus gratuita, quia facit animam expe-
ctare ea quæ sunt super omnem æstima-
tionem humanam, & ea quæ promissit lar-
gitas diuina. Vide ibi cum latius. Facit
omnino confidere & inniti summæ & im-
mense largitati, sicut fides facit assenti-
re primæ veritati, & charitas facit adhæ-
rere summæ bonitati, &c. Sunt autem
duo actus spei principales, Primus est cō-
fidere in Domino. Alius est expectare, vt
dicit Brulefer distinctione 26. quæst. 2. li. 3.
Spes diffinitur sic secundum August. Spes
est certa expectatio futuræ beatitudinis
proueniens ex gratia & meritis præcedē-
tibus. Quam sic exponit Gerson part. 2.
& septem virtutibus, & virtute spei. Spes

est certa, quod dicit propter hæsitatiōē,
nam spes vsquequaque absque fluctua-
tione hæsitatiōis est. Expectatio, pro di-
cit ad differentiam comprehensionis quæ
erit in Patria vbi nihil expectabitur, sed
omnia præsentialiter habebuntur. Futu-
ræ beatitudinis, quod dicit ad differentiā
timoris seruilis qui est expectatio futu-
ræ miseræ. Expectatio dico (inquit Gers.
proueniens ex gratia, id est benignitate
Dei considerata. Et hoc dicitur ad differē-
tiam desperationis, quæ seueritatem tan-
tūm Dei considerat. Dicitur ex meritis
præcedentibus, & hoc dicitur ad differen-
tiam præsumptionis, quæ ex Dei beni-
gnitate tantūm considerata, & non cum
hoc ex meritis beatitudinem adipisci cre-
dit. Aliter communiter à magistris diffi-
nitur. Spes est audacia mentis de largi-
tate Dei concepta, habendi vitam æter-
nam per bona merita, secundum Chri-
sost. libello de compunctione, & vt cum
refert Gerson parte 4. sermone de sancto
Nico. Spes est salutis ancora, vitæ nostræ
fundamentum, dux itineris quo itur ad
cælum, in qua salus nostra consistit, &
quæ de terris animas velut quibusdam
catenis cælitus à Deo dependentibus in-
nexas euehit ad summa. Spes (secundum
Iacob. de Valentia. super illud Psal. 118.
In quo mihi spem dedisti) est habitus,
quo animus siue voluntas subleuatur à
terrenis, ad constituendum finem suum
in summo bono amato, & sic spes habet
quatuor effectus. Nā primò subleuat vo-
luntatem à terrenis mundana contem-
nendo. Secundò facit eam constituere fi-
nem suum, in summo bono amato. Ter-
tiò facit ipsam operari propter illū finē,
& nō propter alium, nec propter aliud.
Quartò exhibet ei patientiā in mora &
tarditate, si illico & in hac vita differtur
possessio & acquisitio finis, qui est Deus
& vera beatitudo. Ex quo sequitur quod
latior & maioris ambitus est fides quàm
charitas, & charitas quàm spes: nam plu-
ra credimus quàm diligimus. Nam cre-
dimus bona & mala in lege memorata,
scilicet Deum esse summum bonū omni-
potentem, creatorem celi & terræ, & dia-
bolum cecidisse in æternum puniendū.
& infideles & legis transgressores impo-
nitentes

aitentes in æternum cruciandos, tamen ex charitate non diligimus, nisi Deum & proximum, non tamen ponimus & spem finem nostrum nisi in solo Deo, & vera beatitudine, hæc Christop. Episcop. Et secundum eundem actus spei non est propriè expectare, sed sperare quod idem est quod ultimatum finem in Deo constituere. De quo latius videatur Valent. Spes sic diffinitur à Gabriele di. 26. q. vni. ar. 1. li. 3. Spes est habitus inclinans voluntatem ad desiderandum efficaciter bonum infinitum, à se ipso bono liberaliter sibi conferendum propter merita ab ipso bono infinito acceptata. Aut est desiderium ad aliud bonum, ad hoc bonum infinitum consequens vel ordinatum. Habitus ponitur pro genere, & includit tam habitum acquisitum quam infusum. Est enim duplex spes, infusa & acquisita. Sola enim spes infusa non sufficit sine acquisita, aut eius actus ad inclinandum ad actum spei. Dicitur, inclinans voluntatem ad desiderandum: ubi tangitur actus proprius ad quem spes inclinat, qui est desiderium alicuius boni sibi commodi & futuri Vnde patet quod actus spei est actus amoris amicitie secundum affectionem iustitie, & desiderare est quod dā amare, quia est quod dam velle bonum, & omne tale velle est amare. Dicitur, bonum infinitum, ubi tangitur obiectum primum & principale. Nā sicut fides tendit in Deū credendo ei sicut primæ veritati, & charitas inhæret Deo tanquā summæ bonitati, ut spes tendit in Deū desiderio ei fiducialiter adherendo, tanquā infinitæ largitati. Siquidem infinita largitas est, quæ dat donū infinitū, principale ergo obiectū spei est Deus à sperante tanquam commodum suum summum possidendus. Dicitur efficaciter ad excludendum desiderium desperantium & præsumptuum. Nam desiderium efficax duo includit, scilicet apprehensionem obiecti, ut possibilis haberi et acceptationem mediorum ordinatorū ipsa volendo et imperando, per quæ potest obiectū acquiri, quod deficit desperantibus qui non credunt Dei habitationē, ut obiectū beatifici eis esse possibile, et licet vellent beatitudinē, nō tamē efficaciter desiderat nec apprehendūt ut possibi-

le sibi. Quare desperanti persuadendum est, ut credat, non ut diligat. De quo latius videatur Scotus. Deficit secundum præsumptibus, licet desiderent summū bonum ut suum commodum, non tamē inquirunt nec volunt media opera, scilicet meritoria per quæ consequuntur. Nō ergo desiderant adipisci per merita, sed sine meritis, et sic nō efficaciter. De quo Magist. dicit. Sine gratia et meritis sperare non est spes, sed vana præsumptio est. Et hoc innuit Magister in sua diffinitione. Spes est (inquit) certa expectatio, id est efficax desiderium. Efficax enim desiderium certa est expectatio, quia infallibiliter sequitur beatitudo desiderii efficax, permanens in finem. Hæc est enim certitudo spei, quod merita in finem vite continuata infallibiliter consequuntur beatitudo, per quā fruiuiū possidetur Deus est autem efficax desiderium (ut scribit Occam li. 3. q. 8.) quo aliquis, statim ostenso sibi per fidem quod fruiuiū Dei per quam Deus habetur, est sibi conferenda propter merita, statim elicit actū meritorium si potest. Corcorat Dominus Cardinal. q. vnic. 3. sentiarū. Dicitur, ab ipso bono liberaliter propter merita conferendum, ubi innuitur modus habitio nis simul et assecutionis boni infiniti. Nō enim potest bonum infinitum haberi à creatura nisi per liberalem dationē, quā liberaliter bonum infinitum communicat se suæ creaturæ secundū modum sue capacitatis. Non est autē creatura capax beatifici boni infiniti nisi per claram visionem et perfectam fruitionē, has verbō habere non potest creatura à se. Videtur enim Deus quando vult, et ostēdit se cui vult, nec potest frui Deo creatura perfectè nisi clarè viso. Modus autē consequendi bonum infinitum est per opera meritoria ab ipso bono infinito ad hoc acceptata. Dicitur, aut ad aliud bonū ad hoc consequens vel ordinatum, ubi tanguntur obiecta minus principalia et secundaria spei. Spes enim non est tantum respectu Dei à nobis habendi, sed etiam respectu omnium per quæ à nobis habetur scilicet respectu visionis et fruitionis quæ sūt beatitudo formalis: et respectu gaudij consequentis. Similiter respectu omnium ad

Deum beatificè possidendum ordinatum: vt respectu gratiæ & meritorum, & ceterorum Dei donorum. Omnia enim hæc speramus à Domino, sicut & peccatorum remissionem, carnis resurrectionem, & vitæ perennis æternitatē. Et sic dicit Magister, Spes est certa expectatio, &c. Latius vide de hoc Gabr. Obiectum autē spei adæquatum est bonum infinitum, liberaliter se comunicās creaturæ propter merita, & bonum finitum ad communicationem huiusmodi ordinatum, vt concomitans, aut consequens vel præcedens. Concomitans vt visio & fruitio, per quas formaliter habetur bonum infinitum. Consequens, vt gaudium, perpetuitas, satietas, &c. ad beatitudinem formalem consequentia. Præcedens, vt gratia, dona, & merita. Hæc Gabriel. Et vt idem dicit, obiectum adæquatum spei est hoc complexum summum bonum rationalis creaturæ, aut virtus, meritū, vel opus ratio ad hoc consequendum ordinatum, quod quidem complexum cōprehendit omnia speranda, scilicet beatitudinē formalem, scilicet visionem & fruitionem eius, scilicet quæ sunt operationes, gratiā quæ est virtus, ac virtutū actus, quæ sunt merita. Et si qua sunt alia ad beatitudinis consecutionem necessaria. Hæc ille. Vna autem est spes omnium sperandorum, vt idem vult di. 26. q. vnica, artic. 3. dubio 4. Amans quoque Deum (vt idem dicit) vt bonum suum non debet in se quiescere tāquam in fine, sed hoc vltius per actum charitatis referre in Deum tāquam in finem vltimum & summum. Nō enim debet amare Deum sperans finaliter, quia bonum suum, sed ideo, vt bonū & beatitudo sua, vt per hoc Deū amplius glorificet & laudet, & Dei bonitas amplius in sua beatificatione declaretur. Hæc Gabriel. Et spes (vt vult sanctus Bonau. q. vlti. dist. 26. libr. 3.) est in potentia affectiua, est enim in potentia irascibili quæ est pars potentiæ affectiue. Potentiæ enim irascibilis non tantum est detestari mala culpæ & perpeti mala pænæ, sed etiā aggredi terribilia, & erigi ad magna & ardua, & præterea non tantum ponimus in ipsa iram & patiētiā, sed etiā fortitudinem & spem, Fortitudinem in

quam, inquantū negociatur circa ea quæ sunt ad finem, spem autem secūdū quod se erigit ad excellentiam ipsius finis. Bonauent. Spes secundum Augu. de ciuitate Dei, est qua quis ad id quod credit se peruenturum præsumit, Spes secundum beatum Thom. 3. sentētiarum distin. 26. quæ. 1. arti. 1. est extensio appetitus in appetibile. Vel spes est appetitus excellētis boni cum fiducia obtinendi, & secundū eūdem spei subiectum est voluntas, obiectum est bonum arduum futurum, & possibile, prima secundæ, q. 40. arti. 1. Est autem (vt vult Magister lib. 3. senten.) spes tantum bonarum rerum, & earum quæ ad eum spectant, qui earum spem gerere videtur, quia propriē spem habemus de bonis nostris, non de alienis. Vnde ad hoc quod sit propriē spes tria concurrere debent, vt scribit Gers. parte 2. de septē virtutibus, scilicet quod sit respectu boni, & proprii, & futuri. Vnde si aliquando legatur spes dici malorū, sicut apud Poetam. *Hunc ego si potui tuum sperare laborem.* Vel etiam bonorum & communium, sicut speramus salutem bonorum qui sunt in via vel etiam boni præsentis, intelligo in talibus spem non propriē accipi, sed largo modo. Ex quo habetur (vt dicit Magister) & habet S. Bonau. dist. 26. lib. 3. circa textum, & concordat Gerson vbi supra, quod nec Christus nec animæ beatæ, nec angeli propriē loquendo habent spem, quia spes est expectatio præmij substantialis, omnes autem hi prædicti substantiale præmium habent, & ideo carent spe propriē dicta. Alia est ratio vt dicit sanctus Bonau. quia spes habet annexam fidem, fides autem est cognitio ænigmatica. Potest tamen largē accipiendo spem pro quacunque expectatione videlicet stolæ secundæ & alicuius gaudij accidentalitatis poni in Christo & angelis & animabus beatissimis. De patribus verō in limbo & animabus in purgatorio dicitur quod spem habuerunt & habent aliquantulum extenso nomine, vt dicit Gers. vbi supra, &c. Astipulatur Paulus Cortesius libro 3. distin. 7. cum ait. Illud etiam intelligendum est, spem in primis felicitatem, quæ in Deo cernendo versatur tantumquam laternam intueri: cum autem spei hypo-

hypotesis ut res quæ esse possit, obijcienda sit quæ fide continetur, necesse est ut fides tanquam Dux & Antesignana antegrediat. Itaque negamus felices in aliquo spei genere versari, quandoquidem felicitas sit præsens, & spes futura complectatur. Sed his qui viuunt, & his qui in expiatore orco plebuntur, haud quidem spes felicitatis consequendæ admittitur. At verò reorum damnatorumque genus cum felicitatem ut res, quæ esse possit, nullo modo percipiat haud sanè in aliquo spei genere versatur, propterea quod ærumnarum eorum interfit scire spem nullâ ex ærumnis exeundi residere.

SPES EST DVPLEX accipiendo spem generaliter respectu cuiuslibet boni absentis temporalis, vel æterni, siue accipiat pro passione quæ est actus sperandi in appetitu sensitivo vel intellectivo, siue pro habitu ad illam inclinante. Quædam enim respectu boni absentis ex se vel primariè appetitui conuenientis. Quædam respectu boni secundario conuenientis, scilicet vindicandi vel repellendi offendens. Ita scribit Gabriel dist. 26. q. vnica, arti. 3. sub. 1. li. 3. quo sequitur quod aliqua est spes in concupiscibili, & aliqua in irascibili, ut ibidem probat Gabr. Sed accipiendo propriissimè spem pro virtute Theologica, spes in concupiscibili & nō irascibili est ponenda, ut latius probat Gabriel ubi supra. Et tantū de spe pauca dicta sufficiant. Legant studiosi plura & alia de spe quæ gratia breuitatis omitto. Vide & Gersonem parte 3. de consol. Theologiæ libro secūdo, de multiplici falsa spe multorum qui dicunt: Vtere mundo dū ætas florida est, conuerti poteris cum voles, tanquam videlicet de proprijs viribus nō Dei dono fiat conuersio, sed ipsi se decipiunt & seducunt & fallunt. Multa ibi de his, & alias plura de spe, &c.

SPIRARE secundum sanctum Bonauen. di. 10. parte 2. quæst. 3. lib. 1. quem imitatur Brulefer eadem di. q. vlt. dicitur dupliciter. Vno modo spirare idem est quod spiritum producere, sic non conuenit toti trinitati. Alio modo spirare est idem quod inspirare, & illa conuenit toti trinitati, quia inspirare dicit effectum spiritus qui est à tota trinitate. Dicitur. n. inspirare

quod in spiritu nostro spiritaliter immititur, siue affectio, siue cognitio. Et aliquid dicitur inspirari tunc à tota trinitate (ut inquit Brulefer ubi supra) quando aliquid causatur in anima nostra, ut intellectio vel amor.

SPIRANS neutri generis ex vsu loquentiū vno modo accipitur ut non supponat nisi pro persona, sic non est concedenda illa, Pater & Filius sunt vnus spirans: quia Pater & Filius non sunt vna persona spirans. Si verò de virtute sermonis supponit pro omni illo quod spirat, siue sit persona formaliter, siue non sit persona formaliter, cuiusmodi est hoc constitutum ex essentia & spiratione actiua, circumscribendo tam paternitatem quàm filiationem, sic est simpliciter concedenda illa Pater & Filius sunt vnus spirans. Sed de negatiuis dicitur quod licet de virtute sermonis ille essent concedendæ, Pater & filius sunt duo spiratores, duo spirantes, quia duæ psonæ quæ spirant, & ita negatiuæ essent falsæ, tamen propter hæreticos & propter vitare occasionē decipiendi simplices, quia conceditur quod pater & filius sunt vnum principium: negantur illæ, sunt duo principia spiritus sancti, neque duo spiratores: quia in alijs ita commune est quod vbi de aliquibus, conceditur vnitas, negatur pluralitas, & conuerso. Et de hoc vide Gabr. dist. 12. qu. 1. li. 1. & Petrum de Aliaco q. 8. art. 2. lib. 1. quæmuis Thomas in scripto primo di. 11. dicit quod duo sint spiratores, & non vnus spirator. Doctor tamē subtilis d. 2. & post eum Guil. imitator eius & cæteri dicunt, quod nullatenus dicuntur duo spiratores, licet dicantur duo spirantes. Et si aliquando ait Scotus inueniuntur à doctoribus quod pater & filius sunt duo spiratores, debent exponi eorum auctoritates & sanè intelligi. Multæ enim auctoritates sanctorum, quæ non sunt veræ de virtute sermonis, exponendæ sunt secundum Magistrum di. 12. Pelbartus assentit cum ait. Illi qui dicunt esse concedendū quod Pater & Filius sunt duo spiratores: ut Alexander. & Thomas, salua semper reuerentia talium & tantorum doctorum nō satis inspexerunt in vi terminorum. Nam Pater & Filius eadem spiratione spirant.

Spiritum sanctum tanquam vnum principium: ergo non sunt duo spiratores. Ideo dicitur conclusiue (vt inquit Gabr. vbi supr.) cum Ecclesiæ determinatione quod Pater & Filius vnum principium Spiritus sancti & non duo principia: & spirant vna spiratione, non duabus spirationibus. Et habet fides quicquid sit de modo loquendi quod pater & filius verè spirant vnica spiratione, non duabus spirationibus: & tamen non sunt vna persona, sed possunt dici notionaliter vnum principium spirandi, &c.

SPIRATIONE vt notat Guilhel. Scoti imitator in primo distin. 12. prout reperitur in diuinis accipitur tripliciter. Vno modo actiue, & dicitur vis spiratiua siue spiratio actiua: vel spirans aut spirator vel spirare, sicut conuenit Patri & filio. Et ista spiratio actiua secundum Franc. Maro, dicitur nexus patris & filij, quia in ea pater & filius conueniunt, non autem spiritus sanctus. Vnde Augu. serm. de trinit. ca. 3. vocat eam communionem patris & filij, & non multiplicatur in eis, quia vnica spiratione spirat pater & filius. Secundo in diuinis intelligitur spiratio passiue & est notio constitutiua spiritus sancti, qui constituitur diuina essentia & ista spiratione passiuæ, & est correlatiuum spirationis actiue. Denominatur & spiritus sanctus illa spiratio quæ est persona constituta ex essentia diuina & spiratione passiuæ. Tercio in diuinis intelligitur spiratio vt est commune quoddam vniuocum spirationi actiue & passiuæ, vt cum dicitur, Deus est spiritus, &c.

SPIRITVS dicitur sextupliciter, scilicet, aer, ventus, corpora beatorum, animæ beatorum, virtus imaginatiua, mēs, & Deus secundum beatum Thomam part. 1. qu. 4. art. 3. & 1. senten. di. 10. qu. 4. Et hoc nomen spiritus (vt scribit sanctus Bonauent. di. 10. part. 2. qu. 3. lib. 1.) reperitur in corporibus, in substantijs rationalibus, & in Deo: licet in Deo sit propriissimè, quia propriissimè in eo est spiritualitas & spiratio, tamen ratio cognoscendi & dicendi tãquam à posteriori, incipit à substantia corporali. In substantia autè corporali, spiritus dicitur dupliciter, aut à spiritualitate contra corpulentiam: & sic

dicitur absolutè. Et vocatur spiritus corpus subtile: sicut accipitur in libro de differentia spiritus & animæ. Aut à spiratione, & sic dicitur spiritus status: sicut accipit Chrysost. Ioan. 3. Spiritus vbi vult spirat &c. Et in Psalm. Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum quæ faciunt verbum eius. Secundum hunc modum duplicem accipitur in substantia spirituali siue rationali, aut à spiritualitate contra corporeitatem. Et sic substantia rationalis vel eius potentia interior dicitur spiritus, Eccle. 3. Quis nouit si spiritus filiorum, &c. Aut à spiratione & sic affectus vel amor dicitur spiritus. Et ratio huius est, quia actus spirationis in corpore est actus internus, actus continuus, actus viuificus: & habet originem à calore, quia ergo egressus amoris vt amor venit ab intrinseco, & amor est actus viuificus, qui amor est vita, & iterum amor est actus continuus, quia continuè debet reddi amor, & tunc est perfectus quando homo sic amat. Rursus est calor spiritualis, ideo solus amor dicitur spiritualiter spirari. Et sic accipitur. 1. ad Thessa. 5. Vt integer spiritus, &c. Secundum hunc duplicem modum accipitur in diuinis. Nam secundum quod dicitur, à spiritualitate, sic conuenit toti trinitati, nam tota trinitas caret corporeitate & materialitate, & sic est nomē absolutum Ioan. 3. Spiritus est Deus, & sic accipitur essentialiter. Secundum autè quod dicitur, à spiratione, sic conuenit soli personæ quæ procedit vt amor ratione iam dicta. Spirare. n. in spiritualibus solius est amoris, & quandoque amor potest spirare rectè & ordinatè, & sic est purus, vel indirectè & immunde, & sic est libidinosus. Ideo persona illa quæ est amor, non tantum dicitur spiritus, sed spiritus sanctus, non sic filius dicitur sanctus, quia generatio est motus naturalis circa quæ non attenditur sanctitas vel puritas, sicut attenditur circa amorem voluntatis. Hæc Bonauent. Et sic secundum Bruleferum, spiritus accipitur personaliter, & dicitur à spirari passiuè. Et hoc modo solum dicitur de tertia persona in diuinis, & vocatur rectè spiritus, quia spiratur vt amor. Capitur & spiritus notionaliter, vt idè dicit Brulef. di. 10. primi. Hoc modo

modo spiritus sanctus dicitur à spirando actiue, hoc modo conuenit patri & filio, & necessario illis duobus, & ideo non est personale propriè, licet notionale sic. SPIRITVS est duplex (vt ex iam dictis haberi potest) scilicet, increatus & creatus. Increatus est ipse Deus, capitur essentialiter, & conuenit tribus personis notionaliter, patri & filio personaliter conuenit tertie personæ, scilicet spiritui sancto. Spiritus creatus est creatura, & est duplex, scilicet corporeus & incorporeus, vt notat Brulefer di. 10. li. 1. q. vlti. Corporeus est duplex. Nā spiritus quidam dicitur à spiritualitate, vt distinguitur contra corpulentiam. Alio modo spiritus corporeus dicitur à spirando, id est flando. I. falm. Ignis, grando, nix, spiritus procellarū, id est est vētus seu flatus. Vnde aer quē attraho & respiro, potest dici spiritus vel halitus meus. Spiritus incorporeus vno modo dicitur à spiritualitate, & sic capitur pro substantia spirituali. Et est duplex. Quidam, scilicet facit speciem completā & dicitur completus, vt spiritus angelicus. Quidam non facit speciem completā & dicitur incōpletus, vt anima. Alio modo dicitur à spirādo, hoc modo omnis amor productus à voluntate siue humana siue diuina, vocatur spiritus per similitudinem, vel ly spiritus à spirādo vel à spiratione aeris. Brulefer vbi supra.

SPIRITVS & anima differunt, vt notat Brulefer dist. 1. q. 8. li. 2. Nam spiritus est aliquod corpus subtile non habens magnā corpulentiam. Hæc diffinitio est communis spiritibus vitalibus, naturalibus & animalibus. Hoc modo nō est anima sed corpus. Spiritus vitalis habet principiū in corde. Naturalis in epate. Animalis in cerebro. Spiritus vitalis est quoddam corpus subtile necessario disponens ad vitam. Vnde in corpore animato sunt quædam corpora parua, & subtilia, sine quibus anima nō potest viuificare corpus. Et primo oriūtur in corde, & nō sunt contingui, licet sint contingui cordi, sed mittuntur ad cerebrū & per alia mēbra & semper sunt in motu. Spiritus naturalis sunt corpora subtilia disponētia ad corporis cōplexiones æquales. Spiritus animales sūt corpora subtilia disponētia corpus, vt

animetur à forma, id est anima rationali. Isti spiritus dicuntur nexus et vincula, quia per ipsos anima innectitur, et vinculatur ad corpus. Hæc Brulefer. De quo videatur latius Gers. carmine super Magnificat, vbi ponit differētiā inter mētē, et spiritū. Et tract. 3. super Magnificat ait Gers. Spiritum accipi pro mente superiori. Animā verò pro toto illo quod ei subditum est. Et Paulus exprimēdo tres animæ vires frequenter simul loquitur de spiritu et anima, de corpore non quidem mortuo: sed animato quod est sensualitas. Sic Christus insinuat. Tristis est inquit anima mea vsque ad mortē. Et statim post. Spiritus quidē promptus est. Nec mirum: quia beatus, caro autem infirma, quæ relicta passionibus tota erit. Hinc Apostolus loquēs de diuisione spiritus et animæ addidit cōpages et medullas: et cor, forte sensualitatē indicare volēs. Et (vt idem dicit Gers.) caro aliquādo sumitur pro anima et corpore et spiritu: vt ibi, Verbum caro factū est. Anima similiter pro homine: vt ibi, omnes animæ descenderunt in Ægyptum. Spiritus verò pro tota anima rationali, vt de Christo, emisit spiritum. SPIRITVS est quidam spiritus Domini, spiritus carnis, spiritus dæmonis, et spiritus mundi, qui quidem vltimi sunt tres immūdi spiritus: vt dicit Gers. par. 2. serm. de sancto spiritu, quos Apoca. Ioannes vidit egredientes de ore bestię in modum ranarum, quæ garrulæ, sordidæ turgideq; sunt, etc. Sunt autem spiritus boni et spiritus mali. Vnde dicit Ioann. Probare spiritus si ex Deo sunt. 1. Ioan. 4. Angelus enim Sathanæ transfigurat se in angelū lucis, et non cuilibet datum est probare an spiritus ex Deo sint, sed aliquibus per spiritum sanctum, qui vnus existens diuisiones gratiarū distribuit singulis prout vult, ad ædificationem corporis Christi, quod est Ecclesia, cui nunquam defuit in necessarijs. De probatione autem spirituum scribit permulta Gerson par. prima tract. de probatione spirituum.

SPIRITVM assumere corpus, vt colligitur ex dictis doctorū. Alex. Sco. Tho. et aliorum est spiritū coassistere corpori diffinitiuē, vt motorē intrinsecū mobili tāquā instrumentū ad sui vel Dei representationē. Et

N n n 4 dicitur

dicatur coassistere corpori in hoc enim dicitur spiritus assumere, id est ad se assumere corpus, quia coniungitur ei per indistantiam localem non solum per operationem. Et additur, diffinitivè ad excludendum Deum, qui licet apparuerit patribus in figuris corporalibus Abrahæ in tribus viris: Moyse in igne, populo in nube, &c. Illa tamen corpora non assumpsit Deus. Alioquin cum omnibus intuitivè presens, & omnia operetur in omnibus, omnia corpora assumeret & maximè in omnibus in quibus se manifestavit creaturæ rationali, & ita assumeret corpus prædicatoris verbû Dei prædicatis, nec dicitur assumpsisse colubæ speciem in qua apparuit spiritui sancti, nec stellæ Magis apparerè, nec igneis linguas, nec ignem in rubo aut in monte Synai, sed omnes illæ apparitiones factæ sunt per angelos huiusmodi corpora figuralia assumètes, & in Persona Dei loquètes. Vnde Aug. 2. & 3. de trinit. penè per totum materiâ illâ disputas ostendit ea. I. 1. tertij. Omnes illas apparitiones in quibus manifestè scriptura Deum apparuisse, & locutum fuisse patribus & populo dicit angelorum (in persona Dei loquentium) ministerio factas. Vide de hoc latius Gabr. di. 8. q. 1. li. 2. & propter hoc additur diffinitivè quod angeli huiusmodi corporalibus figuris coexistèrunt diffinitivè, non autem Deus, quâ particulam Scot. addit. Et dicitur ulterius in descriptione, ut motorè intrinsecum mobili ad designandum quod assumptio illa non est per informationem sicut anima assumit, nec per hypostaticam unionem sicut verbû assumpsit humanam naturam, sed duntaxat per motionem & usum corporis ad operationem, sicut artifex utitur instrumento. Additur ad sui vel Dei representationem, id est significationem, hoc verum est de angelis bonis tantum, quia mali sæpè assument corpora non propter Dei representationem, quia non propter solum motum spiritus dicitur assumere corpus, alioquin intelligentia motrix orbis assumeret orbem. Et sicut Alex. dicit si moveret magnam turrim, illam assumeret, quod non conceditur, & in hoc etiam tangitur causa finalis. Nam secundum S. Bonaventuram angeli non indigent solatio corporis propter se, sed ut nobis congruentius con-

descendant indigent solatio, id est adiutorio. Indigent inquam ad aliquas operationes exercendas & ad seipsos manifestandos & ad nosmetipsos lætificandas siue confirmandos, loquitur de bonis angelis. Et ideo assument corpora sicut instrumenta vel organa ad operandum sicut signa ad manifestandum, sicut cooperimenta vel habitacula ad conuersandum. Vnde corpus assumptum iungitur illi sicut instrumentum motori, sicut signum significatori, sicut habitaculum habitatori. Hæc S. Bonavent. Possunt autem tam boni quam mali angeli assumere corpora in quibus apparent homini. Assument autem corpus prout congruit operationi & significationi. De quo latius legitur Gabr. distin. 8. quæst. 1. lib. 2. Potest autem apparitio boni angeli ab apparitione mali discerni sic, ut scribit Brulef. di. 8. qu. 2. lib. 2. Nam boni in principio terret, sed in fine consolatum relinquunt hominem. Mali autem demulcent in principio, in fine relinquunt summam tristitiam & amaritudinem usque ad desperationem. Et hoc faciunt boni angeli ad utilitatem hominum. Mali autem nunquam apparent, nisi propter malum hominis: ut dicit Brulef. de quo aliam dicitur. Et quamvis spiritus creatus potest illabi corpori, non tamen alteri spiritui: quia (ut scribit Gers. part. 3. de remedijs contra pusillanimitatem) sicut in corporalibus impossibile est fieri penetratio nem dimensionum iuxta Philosophos, sic & in spiritualibus impossibile est fieri illapsus spirituum iuxta Theologos. Et hoc est quod dicit August. in fide ad Petrum, ubi inquit, Singulis spiritibus inest terminus, quo à se invicem distinguuntur, & unus in alio non est. Ex quo sequitur quod diabolus non potest intrare partem animæ superiorem, siue ipsius animæ essentiam, quia anima est spiritus indivisibilis, & per consequens non potest immediatè in ipsam operari, cum omnis operatio fieri habeat per contactum, &c.

SPIRITVS SANCTVS ut est tertia persona in diuinis a patre & filio procedens non magis est charitas, amor vel dilectio patris & filij quam pater sit charitas, amor vel dilectio filij & spiritui sancti. Et hoc loquendo de virtute sermonis, & propriè patet,

patet, quia vnicus & penitus indistinctus est amor essentialis, mutuos, iocundus, & infinitus, quo mutuo se diligunt pater & filius & spiritus sanctus. Nec est possibile ponere aliquem amorem quo pater diligat filium aliquo modo distinctum ab amore communi trium personarum secundum Aug. 6. de trinita. Gab. li. i. di. 32. quæst. 2. post Petrum de Aliaco quæst. 8. art. 3. lib. 1. Vnde secundum eundem prædicti termini charitas, amor & dilectio propriè loquendo semper sunt termini essentielles, etsi quandoque à sanctis vel doctoribus capiantur personaliter, hoc non est secundum sermonis proprietatē, sed est secundum quandam appropriationem, sicut appropriatur patri potentia, & filio sapientia, tamē in diuinis nō est aliqua potentia, vel sapientia aliquo modo distincta à communi potentia vel sapientia trium personarum. Hæc Aliacensis, Spiritus quoque sanctus potest dici nexus patris & filij ad istū sensum quā pater & filius producant spiritum sanctū & non aliter, vt Gab. & Aliaco vbi supra dicunt, & se mutuo diligendo producant spiritum sanctum. Et spiritus sanctus datur dupliciter. Vno modo in dono tantum. Alio modo in seipso simul & in dono, non quin possit dari in seipso sine omni dono creato. Sed quia nunquam datur in seipso, qui simul detur donum aliquod creatum. In dono tantum dum gratiam gratis datam, siue gratiam gratū faciētem largitur, puta donum fidei, sciētiæ, prophetiæ, de quibus dicitur 1. Cor. 12. Diuisiones gratiarum sunt, quæ dona nō dantur principaliter ad sanctificandam personam, neque ad eius vtilitatē, sed ad vtilitatem Ecclesiæ, sic & malis datur. Secundo datur in seipso & dono gratiæ gratum facientis, quod est charitas secundum illud Rom. 5. Charitas diffusa est in cordibus vestris per spiritum sanctum, qui datus est vobis. Sicut enim nunquam dat in seipso sine hoc dono, sic hoc charitatis donum nunquam datur sine spiritus sancto. Sic enim principaliter datur ad sanctificandam personam recipiētis. De quo vide apud Gabr. in primo, & libr. 4. distinct. 19. articulo 3. dub. 1. & supra in dictione Dari. & de spiritus sancto multa

alijs scribitur. Et secundum Iac. de Valē, tract. 1. cap. 1. prologi super Psalm. Spiritus sanctus est causa efficiens principalis cuiuslibet partis sacre scripturæ, qui loquebatur per ora Prophetarum & Apostolorum. Quia non à casu nec à voluntate humana allata est nobis sacra scriptura (vt ait Petrus in 2. canon. sua c. 1.) sed spiritus sancto illustrati locuti sunt sancti homines. Vnde & David ostēdit scientiā habere non à seipso, sed à spiritus sancto, quando dixit. Inclino in parabolā aurem meam, aperiam in Psalterio propositionem meam.

SPIRITUALE dicitur tripliciter secundum Rich in 4. distinct. 23. & post eum Gabriel lect. 28. canonis, scilicet essentialiter, vt gratia & virtutes. Causaliter vt sacramēta quæ causant gratiam suo modo. Et effectiue vel actualiter, vt prædicare, corrigere, visitare, orare, & huiusmodi quæ sunt actus spirituales. De quo videatur & in dictione **SIMONIA**. Et homo spiritualis qui opponitur carnali, & spiritualis homo omnia diiudicat, vt inquit Gerson de vnitatē Ecclesiastica. Et secundum eundem spirituales homines non innitētes soli literæ ascendentes de terrenis affectibus, & in liberum atque purum æther lucidissimæ veritatis desideriorumque splendorum sese attollentes, &c. Idem recitans illud Apostoli. Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum ne & tu tenteris, dicit. Spiritualis est, qui spiritualiter omnia diiudicat, qui didicerit ex eis, quæ passus est cōpati, qui quærat non quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi, quem totū repleuit charitas, humilitas & pietas, vt nullum in eo locum vanitas & cupiditas inueniat, cuius conuersatio in celis sit, qui tanquam vnus ex angelis Dei nec benedictione nec maledictione moueatur, exemplo eorum neque ex ministerio occupationis sui inferioris superna deferat, nec sordes contrahat pestiferas. Alioquin quid sibi proderit si vniuersum mundū lucretur, & animæ suæ detrimentū patiat, nō audiēs iubentē misere animæ tuæ placēs Deo, talis denique qui nullis stimuletur aut alliciat formis corporum,

corporum, sed abstractus in sublimi arce
rationis in sola animarū perspicaci qua-
litate versetur. Quamdiu enim ista tibi
decurrunt & repente vel susceptionibus in-
quietaberis vel nimis terreberis vel glo-
ria turgescas, aut cōtractus eris infamia,
carnalis es non spiritualis, nec dum sa-
tis idoneus qui alios instruas in spiritu
lenitatis. Hæc Gerson. Pauci autem & ra-
ro inveniuntur semper sic spirituales (vt
idem vult.) Et spirituale dicitur, quod est
subtile vel leue. Vnde res spiritualis est
leuior elementis. Hinc 1. Corinthio. 15.
dicit Apostolus. Seminatur corpus ani-
male, surgit spirituale. Non est autē hoc
intelligendum (vt scribit Richard. di. 49.
a. t. 4. quæst. 4. in fine.) quod conuer-
tatur in spiritum, sed hoc dictum est ad
notandum subtilitatem. Nam in illa re-
surrectionis gloria (vt inquit Grego.) e-
rit corpus nostrum subtile per effectum
spiritualis potētiae, sed palpabile per vir-
tutem naturæ. Et bona spiritualia gene-
raliter dicuntur bona quæ spectant ad
partem clericorum, & sacerdotum, & sic
prædia & possessiones Ecclesiæ & eius iu-
risdictiones, erunt quædam spiritualia.
De quo legere potes latius Gers. part. 1.
lectio super Marcum, & part. 3. de vita
spirituali animæ, lect. 2. corollar. 3. Et vi-
tia spiritualia dicuntur, quia in corde a-
stitantur, sicut carnalia, quæ in corporis
membris eorum operatio consistit. Sunt
autem octo vitia principalia, scilicet gu-
la, luxuria, vana gloria, superbia, auaria,
inuidia, acedia, ira. Duo ex his carna-
lia, reliqua sex spiritualia. De quibus la-
tē scribit Gerson part. 2. sermon. de ver-
bis Domini. Venite ad me omnes qui la-
boratis &c.

Sponsus quasi promissus: sponsa, quasi
promissa, sed post contractum matrimo-
nium per verba de præsentī, dicuntur
vxoꝝ & maritus, non sponsus, nec spōsa.
Vnde sponsalia sunt promissio futurarū
nuptiarum. Et dicuntur sponsalia (vt scri-
bit Petrus de Palud. dist. 27. quæst. 1. li. 4.)
à sponsando. Nam moris fuit veteribus
stipulari, & spondere sibi vxorem. Inde
sponsi & sponsæ appellatio nata est. Et
differunt sponsalia & matrimonium, quia
matrimonium est de consensu præsentī,

sed spōsalia de futuro: & sic matrimoniū
est solutio sponsalium. Et persona spon-
salia contrahentes debent esse ad minus
septem annorum. Et contrahuntur qua-
tuor modis. Primo, promissione facta p
verba de futuro, sicut cū masculus di-
cit: Accipiam te in meam. & puella dicit:
Accipiam te in meum. Secundo, quando
pecuniæ vel alię res dantur pro arris spō-
salitijs. Est enim arra, id quod in contra-
ctu cuiusunque rei datur, in signum fir-
mitatis eorum quæ ibi promittuntur.
Tertio modo, quādo sponsa subarratur
annulo. Quarto, quando promissio de
futuro matrimonio confirmatur iuramē-
to, vel fidei interpositione. Et istis qua-
tuor modis contractus sponsalium dicitur
absolutus, quia personæ obligantur
ad seruandum quod promiserunt. Quā-
doque est conditionatus, vt si dixerit ma-
sculus. Accipio te in meam si placuerit
patri meo vel tuo: vel si habueris centum
marcas, & tunc stante promissione, & ra-
ta sunt sponsalia. Si autem est conditio
inhonesta, non tamen contra bona ma-
trimonii, vt si dicat vir: Accipiam te in
meam, si factis meis consentias, & hæc cō-
ditio habetur pro non apposta, & tenet
sponsalia ac si facta essent absolute. Si
autem est conditio contra bona matri-
monij, vt si dicat vir: Accipio te in meam
si venena sterilitatis procuraueris, tunc
sponsalia non tenent. Conditio enim cō-
tractum corrumpit, quando est contra
naturam ipsius. Richard. hæc di. 27. art. 3.
quæst. 2. lib. 4. Videatur ad hoc S. Thom.
eadem dist. quæst. 1. art. 2. Et Palud. Adsti-
pularur Paulus Cortesius lib. 4. dist. 6.
suarum sententiæ. Possunt autē dissol-
ui spōsalia in decem casibus, quos Rich.
annumerat quæst. 4. vbi supra. Vnus, quā-
do alter religionem ingreditur. Secun-
dus, quando contrahit cum alia per ver-
ba de præsentī, & in illis duobus casibus
soluuntur sponsalia ipso iure. Tertius
est, quando transfert se ad regionē aliā,
& conuenienti tempore expectatus, & de-
bito modo requisitus, non reuertitur.
Quartus, quando alter incurrit lepram,
vel paralysim, vel aliam enormem lasso-
nem. Quintus, quando alter eorum for-
nicatur. Sextus, si superuenit affinitas,
vel

vel cognatio spiritualis. Septimus, quando alter alterum absoluit, ne forte inde deterius contingat, si talem ducat quam odio habeat. Octauus, quando minor ad legitimam aetatem veniens dissentit. Nouus, si probetur fama de impedimento inter eos, vel scandalum de eorum coniunctione. Decimus, (vt aliqui dicunt) si sponsalibus superueniet simplex continetia votu. Et in his octo casibus non sunt soluenda sponsalia nisi iudicio Ecclesie, quod verum est, si sunt publice contracta, secus si secreto, vt opinatur Richar. cum secreta non subsunt iudicio militantis Ecclesie, nisi quo ad forum poenitentiae. Allegat ad hos casus iura Rich. quem vide, videatur & ad hoc S. Bonauentu. dist. 36. ar. 2. quaest. 3. li. 4. & alia apud iurisperitos.

SPONSALITIA largitas dicitur donatio propter nuptias q̄ fit à viro mulieri constante matrimonio, vel ante solum contemplatione nuptiarum. Et dicitur sponsalia largitas, quæ nisi matrimonium sequatur vel si separatur, vt dos ab uxore, sic illa à marito repetatur, & si pactu apponatur de dote lucranda à marito, si mulier praemoriatur, eo ipso videtur appositum ex parte viri de donatione propter nuptias. Pet. Paluden. di. 42. quaest. 3. libr. 4.

SPORTULAE (vt habet Gabriel distinct. 15. quaest. 6. libr. 4.) sunt munera à lege non diffinita, & allegat Angelum in summa, hoc est, Sportulae vasa sunt in quibus solent deferri munera iudicibus, & qualia quantaq; debeant esse illa munera est lege diffinitum, & cæteris. Dicunt tamen quidam (vt ait Gabriel. quod ordinarius secularis non potest recipere aliquid à partibus eadem ratione qua Ecclesiasticus, quia & ipse propter iustitiam tuendam & ministrandam habet suam provisionem. Potest tamen recipere esculenta, &c.

SPURIUS dicitur, qui nascitur ex adulterio vel incestu, vt dicit Petrus de Palu. di. 41. quaest. 3. libr. 4. Vel dicitur incerto patre natus, quem vulgo Modestinus conceptum appellari scribit, siue is qui eum patrem habet quem habere non licet, & non dicitur is qui Græco vocabulo dici-

tur nothus, hoc est adulterio natus, vt scribit Dominicus Nauus. Nam is Latini vocabulum non habet, ideo vtimur peregrino.

STATUS proprie pertinet ad libertatem vel seruitutem in temporalibus vel spiritualibus, quia significat immobilitatem & obligationem personae hominis secundum Beatum Thomam secunda secundae quaest. 183. art. 1. & dicitur status à stas. Stare autem significat positionem naturalem hominis cum immobilitate secundum eundem ibidem. Et potest dici status conditio. Et vt scribit Scot. q. 3. distinct. 3. articulo. 2. libr. 1. Status non videtur esse nisi stabilis permanentia legibus diuinæ sapientiae firmata, vt stabilitum est à Deo sapientissimo. Stabilitum est autem illis legibus sapientiae quod intellectus noster non intelligat pro statu isto nisi illa, quorum species relucet in phantasmate, & hoc siue propter poenam originalis peccati, siue propter naturalem concordiam potentiarum animae in operando secundum quod videmus, quod potentia superior operatur circa idem, circa quod inferior si utramque habeat operationem perfectam, & de facto est in nobis, quod quodcunque vniuersale est in nobis, eius singulare actu phantasiatur.

STATUS est triplex hominis. Primus naturæ perfectissimæ, qui est in beatitudine (vt scribit Gabr. dist. 1. quaest. 2. libr. 4.) de quo Boetius 3. de consol. quod est status omnium bonorum congregatione perfectus. Secundus est naturæ integræ nondum à perfectione suæ conditionis lapsæ, qui dicitur status innocentie. Hic fuit status hominis in paradiso, in quo statu ipsa anima ex toto & omnino ordinata fuerat ad cogitandum de Deo suo creatore, atque considerare spiritualia sine aliquo impedimento & difficultate, quod ipso modo per tantam poenam, difficultatemque grauata onere suæ corruptionis potest operari, quod est mirabile: qđ noscunt optimè qui ad hoc nituntur (vt scribit Gerson part. 3. de monte contemplationis cap. 30.) Nobilis igitur anima per peccatum redacta est in magnam miseriam. Tertius status est naturæ lapsæ siue

siue corruptæ per peccatum primi hominis. Primus erit hominis status in patria. Secundus fuit in Paradiso, hoc est sub præcepti obedientia. Tertius est hominis de præsentis exilij miseria. Et hic status lapsi hominis diuiditur sub lege naturæ, sub lege scripta Moyse, & sub lege veritatis & gratiæ, quæ est lex Christi, secundum illud Ioannis 1. Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Et in statu vitæ præsentis sceptrum habet misericordia. Sed in statu vitæ futuræ locum habet iustitia (vt dicit Sanctus Bonauentura di. 20. lib. 4. circa textum) propter hoc dicitur: Horrendum est incidere in manus Dei. Est & status salutis in quo si peccator cõfitens ore & corde dicere potest veraciter tres veritates, credat se esse & cõfidat in statu salutis: quas scribit Gers. part. 2. in Tripartito de præceptis decalogi cap. 10. Prima est: Domine sic vel sic contra vestram bonitatem peccaui, quod mihi displicet: ratione & cuius pœnitentiam ago, quia vos offendi, qui totus estis venerandus & colendus, quodque mandatum vestrum transgressus sum. Secunda veritas est: Domine bonum habeo propositum, & desiderium vestro iuuamine mediante mihi in futurum præcauendi ne incidam in peccatum, & occasiones peccatorum iuxta possibilitatem virium euitandi. Tertia veritas est: Domine bonam habeo voluntatem peccatorum meorum confessionem integraliter faciendi pro loco & tempore secundum vestrum & sanctæ matris Ecclesiæ mandatum & præceptum. Has veritates (inquit Gers.) quisquis qualicumque loco & tempore, sinceriter, non fictè aut mendaciter ex corde pronunciauerit, securus existat se in salutis & gratiæ statu consistere, & vitam æternam mereri, quamuis omnia crimina commisisset. Si etiam talis absq; alia confessione continuò decederet in absentia Sacerdotis dormiendo aut alio quouis modo morte subita præuentus, idè finaliter saluaretur acerbissima Purgatorii poena mediante. Quare Gerson consiliu salubriter, vt Christianus quilibet singulis diebus bis aut semel serò & in manè, aut saltem in festiuis diebus re-

deat ad cor suum, conscientiam examinandans an tres præmissas veritates proferre valeat cum cordis sinceritate, sicque intra statum salutis se esse cõfidat. Hæc Gerson.

STARS est adhuc triplex, scilicet incipientium, qui animalis est: proficientium, qui rationalis: perfectorum, qui spiritualis iudicatur secundum Bernardum, ad fratres de monte Dei: de quo plura scribit Gerson part. 2. sermone de omnibus sanctis, qui incipit: Exultate quoniam merces vestra est, &c. & de quo supra videatur in dictione CHARITATIS GRADVS. Et status Prælatorum est perfectior statu aliorum: quia quilibet (vt dicit Gerson part. 4. sermon. de reddendo debito) talis est in statu hierarchico, ad quem secundum Dionysium spectat illuminare, purgare, & perficere. Purgant exemplo bonæ vitæ. Illuminant verbo doctrinæ. Perficiunt Sacramentorum ministratio. ne. Probat idem statum Prælationis esse perfectiorem, vt sic statu religionis. De quo latius videto ibi Gers.

STELLA dicitur à stando, quod stare stellæ videantur. Sunt autem singulares stellæ non admixtæ alijs. Sydera verò siue astia sunt, quæ ad aliquod signum compluriū stellarum composita sunt, vt Aries, Taurus. Capitur & stella pro Angelo. Vnde Apocalyp. 12. dicitur, quod draco magnus, id est Lucifer traxit secum tertiam partem stellarum, id est Angelorum. Nā stellæ cœli dicuntur Apocalyp. 1. Et stellæ (vt scribit Scotus distinct. 14. lib. 2.) habent actionem in hæc inferiora, in elementa, in mixta inanimata, & animata irrationabilia. In elementa habent actionem dupliciter, & quo ad alterationem, & quo ad generationem. Accedite enim Sole & alijs stellis calidis ad zenith alicuius regionis elementa superiora ignis & aer augmentur, & inferiora, scilicet terra & aqua minuuntur & conuertuntur in superiora, & e conuerso recedente Sole, & accedentibus stellis effectiue frigidis, vt Saturnus & Mercurius accidit generatio elementorum aquæ & terræ: plura ibi Scotus. Habent & secundo stellæ actionem super mixta. Nam mixta imperfecta, vt impressiones quædam generantur ab illis.

Nam

Nam materia illarum impressionū, qui est vapor, nō eleuatur ad locū generationis illarum, nisi p. calorem incorporatū, vel virtute alicuius stellæ, &c. Tertiō habent actionem in mixta, perfecta, inanimata, vt sunt metalla, quæ in quibusdam regionibus generantur ex constellatione habentē respectum ad illam regionem & non ad aliam. Nam terra non est actiua huius diuersitatis. Quartō habet actionē super animata alterando, scilicet corpora mixta ad qualitatem conuenientē vel disconuenientē animæ perficienti tale corp⁹, & ita possunt agere ad generationem & corruptionē, & ita similiter in sensitiuis. Nam organa sensuum, quæ sunt corpora mixta, possunt immutari & alterari ad aliquem gradum conuenientem illis: vt nata sunt esse organa sensuum, & etiam ad disconuenientem sensui, & ita posset organum corrumpi & ladi: & per consequens possunt habere aliquam actionem quo ad intellectiōem quodammodo: quāsi deordinatur sensus in actu suo, per consequens deordinatur intellectus: vt puta, in phreneticis & lunaticis, in quibus est imaginatio confusa, & etiam quo ad hoc potest esse causa deordinationis in voluntate. Potest enim appetitum sensitiuum alterare vt magis inclinetur ad hoc quā ad illud: & quia in viatore voluntas rationalis inclinatur ad prosequendum, quod efficaciter appetitur ab appetitu sensitiuo: ideo hoc modo inclinant voluntatem Planetæ, & alia corpora celestia. In nullo tamen necessitatur absolute voluntas propter hoc, sed ex sua libertate potest contraire. Hinc dicit Ptolomeus: Sapiens dominabit astris. Et propter istam pronitatem ad sequendum appetitum sensitiuum contra dicta men rationis, quā causant corpora celestia: accidit frequenter Astrologos scire pronosticare de moribus hominum: puta, quod erunt luxuriosi, vel huiusmodi per constellationes natiuitatis, nō quod ita eueniat necessariō, quod non posset aliter esse de his quæ dependent à voluntate rationali, si homo vellet magis sequi, per voluntatem legem rationis quā sensus: sed cogitationes hominū pronæ sunt ad malum, Gen. 8. & Eccl. 1.

Peruersi difficile corriguntur, & stultorum infinitus est numerus. Scotus hæc, quem & de superioribus latius videre potes. Et paulō post dicit stellas habere & actionem aliquam dispositiua quā. tum ad infirmitates in remittendo qualitates & huiusmodi. Et sic (vt idem ait) est conueniens et necessarium, quod bonus Medicus habeat scientiam Astronomiæ. Possunt enim porrigere aliquo tempore medicinam quæ interficit, et tamen alio tempore liberaret. Hinc Ouidius de Remedio amoris lib. 1.

*Temporibus medicina valet: data tempore
profunt, Et data non apto tempore
vina nocent.*

Et vt refert frater Pelbartus lib. 1. Rosarij Theolog. quum stella vel Planeta dicitur frigidus vel siccus, et huiusmodi, nō est intelligendum formaliter, sed tantum virtualiter, vel effectualiter: quia efficit influendo talem qualitatem in inferioribus. Similiter cum dicitur maleuolus vel beneuolus, et huiusmodi, præsertim referendo ad homines, intelligenda sunt tantummodo dispositiue vel inclinatiue secundum corpus humanum, et nō quo ad liberum arbitrium vel animam, quia astra cum sint propter hominem, et inferiora hominē, nil habet in anima humana efficere, secundum omnes Theologos, nec virtus Astrorum extendenda est ad fata hominum, vel euentuum contingentium aut operum hominum, vel morum quia talia sunt erronea: vt aliās dicitur. Videatur de hoc et supra in dictione ASTRONOMVS.

STIMVLVS propriè dicitur fustis acutæ cuspidis quo rustici boues suppungūt. Per translationem dicitur omne illud à quo vexamur. Hinc stimulum carnis et vitiorum dicimus. Quomodo autē stimulos carnis vincere debeamus: consulito Gersonem par. 2. trac. de pollutione diurna. Est et stimulus amoris. de quo idē Gers. part. 3. de monte contemplationis, cap. 38. quo et flagrabat Beata Cecilia, quæ Euangelium Christi in pectore suo portabat. Passio quoque Domini nostri Iesu Christi dicitur stimulus amoris, quo mouemur

mouemur ad eum amandum in qua omne bonum reperitur, &c.

STIPENDIUM est aes militari dictum à stippe, hoc est nummo pendēda vel premiū, quod militibus datur. A quo stipendiarius miles dicitur: & stipendium quod quisque tenetur soluere Principi aut reipublice. De quo vide in dictione **PRAESTATIO**. Quandoque accipitur pro poena vel premio. Vnde est illud Apostoli ad Rom. 6. Stipendia peccati mors, gratia autem vitae aeterna.

STULTVS, imprudens, improvidus. Vnde stulto semper contingit praeter id quod credit, ut vult Gerson part. 2. de mendicantibus. Prouerb. 1. sapientiam atque dotatē spirituali, parte secunda. Et stulti (ut Arinam despiciunt. Et stultus praecipue Princeps sapientissimum se putat, ut ostendit Gerson par. 4. sermo. de Angelis, qui incipit: Factum est praelium, &c. Vnde stultitia quae est in factis, dictisque per ignorantiam recti ac boni, erratio, secundum Laurentium lib. 2. diuini insti. Et stultitia importat hebetudinem sensus spiritualis: fatuitas autem totalem priuationem eius. Ideo prima opponitur contrarie sapientiae: secunda verò priuationē, ut vult Sanctus Thomas, secunda secundae, qu. 8. artic. 6. Et stultitia dicitur à stupore, quia stultus est, qui propter stuporem non mouetur, secundum Aristotelem lib. 1. Ethic. & Sanctus Thomas. 2. 2. qu. 46. ar. 1. De quo stultiloquium, & significat peruersam sententiam verborum, per quae quis praefert delectationes luxuriae alijs bonis, secundum Sanctum Thom. 2. 2. qu. 153. arti. 5. Et est stultitia peccatorum, quae est quadruplex secundum Magistrum Ioannem Gersonem par. 4. sermo. de Coena Domini, qui incipit: Ad Deum vadit. Prima, quod fasciculos deprimētes, & colligationes iniquitatis sedentis super talentum plumbi graues: sicut onus graue quotidie imponimus cervicibus nostris, circumligantes nos funibus peccatorum, nec ad poenitentiam confugimus, quae ab his tandem sola nos liberat. Secunda stultitia, quod lumen diuinae legis nequaquam quaerimus, aut circumferimus nobiscum, cogitando ubi & quorsum gradiamur. Sed ad obscuras aut parum lucidas humanarum tra-

ditionum nebulas, nos praesertim Ecclesiastici oculos totos animi conuertimus, si non peius conuertimus. Tertia stultitia, quod litigamus in hac via nostra, rixamur, belligeramus, vindictas experimus, cursum nostrum propterea deferretes. Haec stultitia quo ad vim pertinet ad irascibilem, sicut praecedens ad vim rationalem, & sequens ad concupiscibilem. Quarta stultitia, quod cum foedis voluptatum volutabris nos plerumque totos immergimus, nec emergimus per poenitentiam, procrastinantes, & promittentes nobis celerem cursum à terra usque ad caelum, & in ipso momento nocturni temporis in morte, sed potius timere debuimus ne tenebrae nos comprehendant, si non operamur dum dies est. Haec Gerson. Est praeterea stultitia praedicationis, de qua Apostolus dicit, quod quia in Dei sapientia mundus cum non cognouit, placuit Deo per stultitiam praedicationis saluos facere credentes. Est autem haec stultitia praedicationis (ut scribit Gerson par. 3. tract. 9. super Cantico Mariae) quod Deus potest alia facere quam fecerit, aut facit pro liberrimo suae voluntatis arbitrio: hoc enim Christianae religionis fundamentale principium, quo concessio subuertitur & corrumpitur funditus omnium Philosophorum radicale principium. Omnia quaecunque voluit Dominus fecit, ait Christianus. Omnia quaecunque fecit Dominus (dicit Philosophus) necessario fecit, nec aliter alias facere potuit. Gerson & paulo super. ait: Nulla videtur apud sapientes huius seculi maior, nulla absurdior stultitia, nullaque magis infatuat sensus carnis exterius & interius, quam haec sapientia Dei. Collige, inquit idem ad discipulum, per interpretationem sycomori, quae ficus fatua dicitur. Similiter & crede Dionysio dicenti, sapientiam Dei diuinissimam stultam esse. Siquidem & Apostolum audi. Quod stultum est, inquit, Dei, sapientius est hominibus. Et iterum: Qui vult sapiens esse, stultus fiat. Hic titulus scholae huius stultitia est, tradente Lactantio. Audi Apostolum: Praedicamus Iesum Christum, Iudaeis quidem scandalum, Graecis verò stultitia: sed quod stultum est Dei, sapientius est hominibus. Haec Magister Ioan. Gerson.

Vnde

Vnde Apostolus 1. Corinth. 3. Si quis inter vos videtur sapiens, stultus fiat ut sit sapiens. Pro quo (inquit Gerson part. ij. ferm. in Cena Domini, qui incipit: A Deo exiit) dabit nobis hanc stultam sapientiam? Vnde filius hominum, qui sapientes sunt in oculis suis, & coram semetipsis prudentes, quia quanto magis sapientiam quaesierunt, tanto ipsa longius fieri ab eis. Et profecto nisi fiant paruuli, nisi crediderint captiuando omnem intellectum in obsequium fidei, ipsi non intelligunt. Ostium ad sapientiam veram Christus est. Hæc Gerson ubi sup.

STUPRUM proprie virginum est illicita de floratio vel violatio, aut vitatio (vt ait Magister, distinct. xlj. libr. iij.) sub parentum cura existentium, vt (& vult beatus Thom. ij. ij. quæst. cliij. artic. j.) & habetur xxxvj. quæst. j. Lex illa, Stuprum aliquando pro incestu ponitur. Proprie tamen stuprum est coitus lege vetitus, qui duplex est, Vnus cum nupta, quod & adulterium dicitur: aut cum puero, aut cum sanguine coniunctis, siue sacris virginibus. Alter quum vim afferimus cuiuslibet personæ, etiam si ancilla sit. Vnde stuprare in vtrumque sensum accipitur. Et stuprum est proprie species luxuriæ, quæ consistit in actu venereo extra matrimonium, quo defloratur virgo. Aliquando tamen sumitur large pro alijs speciebus luxuriæ. Vnde Ambrosius dicit: Omne stuprum adulteriū est: accipit ibi stuprum pro concubitu viri uxorati cum alia quacunque quam cum vxore sua: de quo latius legere potes apud Antonium ij. parte summe, tit. v. cap. vj. Simpliciter autem & omnibus pensatis grauius est adulterium quam stuprum proprie accipiēdo, vt scribit Richardus dist. xlj. libr. iij. circa textum, quia adulter peccat peccato luxuriæ & iniustitiæ: magis etiam lædit republicam adulterium quam stuprum. Secundum quid tamen est econuerso, quia per stuprum aufert bonum aliquod irrecuparabile, scilicet virginis integritas. Hæc Richardus. Aspiculatur sanctus Bonauentura qui dicit: Deformius vero est virginem deflorare quam defloratam cognoscere. Attamen grauius peccat qui adulteratur, quia magis lædit rempubli-

cam; & magis offendit virum, & magis generat infamiam, sanctus Bonauentura dist. xij. l. iij. circa explanationem textus in fine.

SVBSANNATIO & irrisio conueniunt in fine, sed differunt in modo. Quia prima fit naso rugato. Secunda vero fit ore, id est in verbo, & cachinnis, secundum beatum Thomam ij. ij. q. lxxv. art. j. Et subfannatio venit a subfanno, subfanno a sanna. Sanna enim solutus derisus dicitur a narium sonitu. Persius.

POSTICAE OCCURRIT SANNÆ.

SVBIECTUM significat supponere atque subiugare. Et aliquid subiici est dupliciter. (vt scribit sanctus Bonauentura distinct. xxiiij. art. ij. quæst. j. libr. iij.) scilicet timore & amore. Qui subiicitur cum amore, ambulat in libertate spiritus, sicut filius. Qui ex timore, iste est quodanimodo seruus, & in bonis & iustis non est subiectio per timorem, sed per amorem: & talis subiectio & prælatio, & ordo, in nullo præiudicat libertati.

SVBIECTVM est triplex, scilicet Logicum: & dicitur prædicationis, & est quod de alio prædicatur, vt dicendo: homo est animal, animal est prædicatum, homo subiectum. Aliud est subiectum mutationis, & est subiectum Physicum, vt cum dicitur: materia est subiectum generationis & corruptionis, vel motus localis, uel cum dicitur, substantia est subiectum accidentis. Tertium est subiectum considerationis, sicut subiectum scientiæ, circa quod versatur scientiæ uel artis consideratio. Subiectum autem in aliqua scientia uel doctrina, tripliciter potest accipi, ut scribit sanctus Bonauentura q. i. prologi in libro sententiarum. Vno modo dicitur subiectum in scientia, ad quod omnia reducuntur sicut ad primum radicale. Secundo ad quod omnia reducuntur sicut ad totum integrale. Tertio ad quod omnia reducuntur sicut ad totum uniuersale. Sic in Grammatica litera est subiectum primo modo, & oratio congrua & perfecta secundo modo, & vox literata, articulata, ordinabilis ad significandum aliquid in se vel in alio tertio modo est subiectum. Sic in Geometria punctum est subiectum primo modo, corpus secundum

do modo, & quātitas continua immobili-
lis tertio modo. Sic subiectum in Theo-
logia, & li. sen. ad quod omnia reducun-
tur vt ad principium est ipse Deus. Et in
lib. sent. subiectū ad quod omnia redu-
cuntur, quæ determinantur in lib. sen. vt
ad totū integrum est Christus, pro vñ con-
prehendit diuinam naturam & humanā
siue creatam & increatam: de quibus sūt
primi duo libri, & caput & membra, de
quibus sunt duo sequentes. Et accipit
hic Sanctus Bonauent. totum integrum
large, quod multa complectitur non so-
lum per compositionem, sed etiam per
vñionem & per ordinem. Subiectū quo-
que ad quod omnia reducuntur sicut ad
totum vniuersale, possumus nominare
duplicationem siue disunctionem. Et sic
est res vel signum. Et vocatur hoc signū
Sacramentum. Possumus & vñico voca-
bulo nominare. Et sic est credibile, prout
tamen credibile transit in rationem in-
telligibilis, & hoc per additionem ratio-
nis: & hoc modo propriè loquendo cre-
dibile est subiectum in lib. sentent. Cū
ergo dicitur: Deum esse subiectum, & res,
& signum, & credibile, diuersimodè
hoc est intelligendum, vt vult Sanctus
Bonauentura vbi supra. Vnde vt refert
Pelbar. variæ sunt opiniones de subiecto
Theologiæ, Albertus Magnus dicit reue-
labile esse subiectum Theologiæ vel cre-
dibile, Aegidius libr. 1. dicit, quod Deus
inquantum glorificator & saluator. Hen-
ricus dicit, quod Deus sub ratione entis
infiniti. Scotus dicit, Deus inquantum
Deus. Hugo dicit, quod Christus inquan-
tum Christus est, est subiectum Theolo-
giæ, & sic secundum aliam & aliam ratio-
nem Deus est subiectum Theologiæ. Sen-
tentias varias Theologorum doctissimo
rum de subiecto Theologiæ refert Pau-
lus Cortesius libr. 1. sentent. dist. 1. qui &
subiectum materiam vocat, & consonat
cum prædictis. Et secundum Scotum q. 3.
prolo. totius Theologiæ subiectum in se
& Dei & beatorum, primum subiectum
est essentia diuina, vt hæc cū visio à bea-
tis est, sicut in Metaphysica cognitio en-
tis: & ideo beata visio nō est Theologia,
sed est quasi perfecta incomplexa appre-
hensio subiecti præcedēs naturaliter sciē-

tiam Theolog. Vide latius ibi Scotum, &
paulo post ait: Erunt personæ quali par-
tes subiecti.

SUBIECTVM insuper primum id est adequa-
tum alicuius sciētiæ est illud circa quod
versatur tota sciētia vel consideratio, &
quod cōtinet omnes veritates totius ha-
bitus, vt inquit Pelbart. & c. **SUBSTANTIA** est res habens quidditatem:
cui debentur esse per se, & non in alio,
scilicet subiecta, secundum Beatum Tho-
mam prima parte quæst. 3. art. 5. Et sub-
stantia est quæ per se stat nullis admini-
culis fulta, vel quæ accidenti seu qualita-
ti substat atque subsistit, & quasi illi sub-
iaceat, siue quia illam contineat. Quan-
doque substantia pro facultatibus poni-
tur. Quintilianus: Vt plus substantiæ fi-
lio relinquere. Et in Euangelio: Qui
consumpsit omnem substantiam, viuen-
do luxuriose. Et vñ eadem natura po-
test dici substantia, essentia, & subsistētia,
vt natura fortis inquantum dat forti qd
fit, dicitur essentia. Inquantum dat ei, qd
per se fit, dicitur subsistētia: prout autem
sortes habet quod per illam naturam ac-
cidentibus substat, dicitur substantia: quā-
doque substantia ponitur pro materia, &
quasi essentia, & soliditate ac verius cu-
iuscunque prædicabilis substantia omnis
rationis fuit cohortatio eius ad pacem.
Et nomen substantiæ, vt scribit Sanctus
Bonauentura distinct. 23. quæst. 2. libr. 1.
à duplici proprietate dici potest, videli-
cet à per se stando, vel à subsistendo non
per aliud: si sic propriè est in diuinis &
magis propriè, quàm in creaturis: quia
diuina natura maxime subsistit, quando
à se vel à substando alij vel alijs. Et hoc
tripliciter. Vel vt alij inhaerenti, & sic fal-
se & improprie dicitur in diuinis, quia
proprietates in diuinis non sunt accide-
tes inhaerentes, vel alij distinguenti: & sic
dicitur in diuinis non omnino impro-
prie, nec omnino propriè, quia proprie-
tas illa non inhaeret: & ideo nō facit sub-
sistere substat, quasi sub alio stare, sed
existere, quia ab alio esse. Et hinc est qd
Richard. dicit in lib. de Trinit. quod me-
lius dicitur existentia quàm substantia:
vel quia substat vt perficiente, & sic dicitur
res natura substat respectu essentia,
& ille

& iste modus magis est circa nostrum intelligere quam circa diuinum esse. Et substantia vel substantia, quando accipitur pro essentia non plurificatur, quādo verò pro hypostasi vel persona accipitur plurificatur. Hæc Bon. ubi sup. qui & latius de hoc scribit, & q. 2. dicit, quod in omni substantia cuius est esse & operari necessario intelligimus naturam, & habent naturam. Et naturam dicimus essentiam, vel substantiam habentem naturā, dicimus personam: quō ergo in creatura rationali contingit vnā personam habere plures naturas, scilicet corporealem & spiritualement: & sic à contrario sensu contingit in Deo propter summam simplicitatem vnā naturā haberi à pluribus: quā contingit eā haberi alio & alio modo, & hoc non potest esse ab eodē: quia ergo eadē est naturā tantū habita & nō numerata, ideo tantum dicitur vna substantia & essentia, quia verò plures habentes, ideo plures personæ nulla omnino repugnātia existente, &c.

SUBSTANTIA diuiditur à Philosopho 2. de anima, in materiam, formam & cōpositum ex his. Compositum dicit hoc aliquid, Materiam verò potentiam, formā, speciem vel endelechiam, id est actum: & hoc aliquid secundum Philosophum dicitur compositum substantiale, de quo videatur Gab. di. 12. q. 1. lib. 1. sent. Dicitur & substantia essentia vniuscuiusque. Præter illos autē modos potest aliter distinguere substantia iuxta verba B. Augu. (vt refert S. Bona di. 3. circa tex. li. 2.) Vno modo vt dicatur res permanens & per se stans. Alio modo vt dicatur res permanens, nō tamen per se stans, sed alij inherens. Tertio modo dicatur substantia quælibet essentia actu ens, siue per se stans siue non: & hoc modo substantia se extendit ad omne ens. Et sic accipit August. cum dicit quod nulla substantia est nihil omnino, cum ergo dicitur, quod iniquitas substantia non est. Dicendum quod iniquitas accipitur abstractè pro ipsa deformitate non pro habitu circa quem deformitas consistit.

SUBSTANTIA dicitur dupliciter, scilicet propriè & transumptiue, vt scribit S. Bonau. di. 23. q. 5. li. 3. propriè dicitur quatuor modis,

scilicet substantia materia, substantia forma, substantia cōpositū, substantia quæ est essentia vniuscuiusque, vt & dictum est. Transumptiue dicitur substantia illud quod habet aliquā proprietatem substantiæ dictæ aliquo istorum modorum. Vnde dicitur: Fides est substantia, non accipitur in propria significatione substantiæ, sed transumptiue. Dicitur enim substantia fundamentum fabricæ spiritualis ad similitudinem materiæ, quæ præbet fulcimentum formis & accidentibus, vt latius in Fide supra dictum est.

SUBSTANTIA procedens est triplex, vt notat Brulef. di. 20. q. 2. in fine li. 1. Quædam producit per tempus magnum, vt homo hominem: quædam producit per tēpus imperceptibile, vt Sol splendorem: quædam producit in instanti, vt Deus.

SUBSTANTIA. Aliquid dici secundum substantiam potest dupliciter intelligi secundum Rich. de Sancto Victore. Vno modo dicitur secundum substantiam in diuinis, quod indicat substantiam tanquam naturā cōmunem tribus, quō dicuntur secundum substantiam, quæ in diuinis primò & precise significant substantiam non solum idēticè, vt sunt natura diuina, essentia diuina. Et de illis intelligēda est regula quā ponit Magist. di. 22. li. 1. videlicet quod ea quæ dicuntur secundum substantiam de omnib. personis cōmuniter, & de singulis personis dicuntur singulariter. De his etiam intelligendum est illud cōmune dictum Boetij: Substantia tenet vnitatē, relatio multiplicat trinitatem. Alio modo communiter aliquid dicitur secundum substantiam, quod indicat substantiā, vt suppositum, non tñ referibile ad aliud. Sic capitur, vt scribit di. 25. q. 1. lib. 1. Magist. cum omnia nomina de Deo prædicabilia ad bimembrem reducuntur diuisionē, ita quod quodlibet dicitur: vel secundum substantiā vel relatiue. De quo legatur Gab. di. 25. q. vnic. ar. 3. lib. 1. Et quamuis persona dicitur secundum substantiā secundum modo accipiēdo, dici secundum substantiam, non tñ primo modo, quia indicat suppositum, & nō refertur ad aliud quod ad secundam partem, quia nō indicat primò & formaliter essentiam diuinam, sed primo modo & formaliter hypostasim, &

de essentia prædicatur identicè. Et secundum hoc intelligendum est quod Magist. dicit persona dici secundum substantiā, &c. Quo corollarie sequitur: nomen persona diuina dicitur secundum substantiam, id est nō relatiuè, licet non formaliter significet & primo substantiam siue essentiam, sed suppositum relatiuum: nō enim dicitur alterius persona, sicut pater filij pater. Hæc Gabr. Et cum dicitur: filius est substantia patris, intelligendum est (secundum Scot. Occam & Petrum de Aliaco q. 7. ar. j. li. j.) nō sicut de materia vel quasi de materia, sicut de aliquo qd est sibi substantiale, hoc est de patre qui est filio consubstantialis, & nō est filius de nihilo, nō quia sit de alia materia vel quasi materia præsupposita, sed quia est de patre in quo est substantia filij. Vide latius Camer. Sapientia quoque, lumen, notitia, & similia (vt dicit Magist. di. 27. lib. 1.) secundum substantiam dicuntur, & non respectiue: sunt quoque nomina essentialia: ideoque sicut est vna essetia triū, ita vna sapientia. Trahitur tamen singulum horum quandoque suppositionem personalem, quando ponitur respectu prædicati personalis: vel quando sibi additur aliqua determinatio notionalis, vt sapientia de sapientia, lumen de lumine: vbi sapientia in subiecto accipitur pro filio, & in prædicato ponitur pro patre. Exemplum secundi, vt dicimus: Sapientia ingenita, sapientia genita: sapientia ingenita capitur pro patre: si ingenitum, capitur vt est proprium patri. Si autem caperetur negatiue pro non genito, sapientia ingenita supponit essentialiter pro ipsa natura diuina, quæ non est genita. Sapientia genita capitur pro filio. Dominus Præpositus Gabr. di. 32. q. 1. lib. 1.

SVBSISTERE in natura humana sibi communicata (secundum Scotum) est sustinere eam, & terminare eius dependentiam suppositalem. Refert autem dicere: verbū subsistit simpliciter in natura humana, & verbum subsistit primò in natura humana. Pater, quia primum verum, secundum falsum: non enim subsistit verbum primò existentia humana, sed primò subsistentia diuina: nam ista subsistit ab æter-

no, illa ex tempore. Nec eodem modo subsistit verbum in natura humana, quo homo in albedine, quia homo subsistit in albedine non simpliciter, sed secundū quid, eò quod albedo est ens secundum quid, id est accidens. Verbum verò subsistit in natura humana simpliciter, quia natura humana est simpliciter, id est substantia. Gabriel dist. 6. quæst. 2. lib. 3. Et Christus est nomen personæ in duabus naturis subsistēs, scilicet diuina & humana. In diuina, in qua habet esse primum & æternū. In humana, in qua habet esse secundum temporale, & quasi aduentitium, vt ibidem dicit Gabriel, & aliās di. eum est.

SVBTILE dicitur à virtute penetrandi, secundum quod potest accipi ex verbis Philosophi 2. de generatione. Res autem triplici de causa est penetratiua, scilicet. Aut propter quantitatis prauitatem, maxime secundum latum & profundum. Vel quia habet figuram acutam, aptam ad penetrandum. Vnde & acus quamuis longa, penetratiua est, quia facilius penetrat pannum. Aut propter raritatem seu materiæ paucitatem, & sic aer penetratiuus est. Aut propter actiue virtutis magnitudinem, & sic vinum penetratiuum est multo magis quam simplex aqua quantumcunque tenuis: quapropter aqua cum modico vino bibita, magis refrigerat sanum quam si per se bibatur, quia vinum facit eam ad loca corporis penetrare ad quæ per se penetrare non posset. Tertio modo considerando, subtilitas beatorum attenditur. Per virtutem enim beatitudinis animæ erit in beatis corporibus tanta magnitudo virtutis actiue, quod per eam multo efficacius poterunt penetrare quam ignis vel aer, vel quam dimensio nes et si essent separata, vt scribit Rich. di. 49. ar. 4. q. 4. lib. 4. Vnde Ansel. magni tubinæ suæ virtutis actiue attēdēs, dicit in li. de similitudinib. de quolibet beato, quod in ihm erit fortis, ut et si uelit terrā commouere, possit. Vnde Greg. In illa resurrectionis gloria erit et corpus nostrū subtile per effectum spiritualis potētiae, sed palpabile per uirtutem naturæ. Vide latius de hoc Rich. ubi supr. de quo uide in dictione **SVBTILITAS**.

SVBTI-

SVBTLIATIO, ut scribit S. Bonau. di. 47. part. 2. qu. 2. lib. 4. dicitur dupliciter. Aut per dilatationem & rarefactionem, & tunc corporis subtiliatio occupat locum maiorem. Aut depurationem aut separationem facit puri ab impuro. Et hanc subtiliationem facit ignis, quando res purganda includitur in vase forti, quemadmodum faciunt opifices Alchimiae, qui dicunt quod totum potest ibi subtiliari & depurari, & veniat ad naturam quinti corporis. & tunc fex tendit ad fundum, & subtile supernat. Sic per hunc modum (vt idem ait) erit quod coelum erit vas contentium elementorum: ideo purgabuntur, & fex elementorum ibit in infernum. Bonauentura.

SVBTLITAS est duplex, vt scriptis reliquit Brulefer distinctione 49. libro 4. scilicet spiritualis & corporalis. Subtilitas spiritualis dicitur esse quaedam ingeniositas existens in intellectu, disponens ipsum ad acutè & perfectè aliquid cognoscendum. Sic subtile dicitur acutum vel industrium. Subtilitas corporalis est duplex, scilicet raritatis, & virtutis. Subtilitas raritatis est quaedam qualitas existens subiectiue in corpore raro, ipsum disponens ad faciliter patiendum, vel ad hoc quod faciliter penetraretur: vt aer, & cetera corpora mollia, quae dicuntur rara: quia mollia & de facili sunt penetrabilia. Subtilitas verò virtutis seu actiuitas, est quaedam qualitas existens in corpore, disponens ipsum ad faciliter agendum, seu faciliter penetrandum. Hoc modo corpora gloriosa habebunt dotem penetrabilitatis: & possunt penetrare omne corpus non gloriosum. Stephanus Brulefer.

SVCCEDERE significat ire, ingredi, & in alterius locum venire. Item propriè cedere, euenire. Et succedere secundum Gabrielem distinct. 11. quæst. 1. art. 1. lib. 4. est ad desitionem alicuius de nouo incipere esse, aut in esse suo conseruari: quomodo non inciperet, vel in esse conseruaretur, nisi aliud desineret. Vnde secundum eundem, sine desitione vnus, & successio ne alterius, non est conuersio, &c. A succedere venit successio, & successores. Et duplex potest notari successio Sacerdo-

tum, secundum eundem Gabrielem distinct. 13. artic. 3. dub. 1. quæst. 1. lib. 4. Vna quantum ad ordinem. Alia quantum ad ministrationem. Primo modo omnes Sacerdotes sunt Apostolorum successores. Secundo modo Episcopi quibus conuenit administratio, quantum ad assumendum personas ad diuersos status Ecclesiae. Et hæc distinctio potest sumi ex Gloss. 21. distinct. in nouo, vbi dicitur, quod omnis Episcopus sit par Apostolis, quantum ad ordinem & rationem consecrationis, sicut Apostoli in ordine pares fuerunt. Petrus tamē maior fuit alijs in administratione. Vide latius Gab. vbi etiam dicit, quod Sacerdotes succedunt Apostolis in ordine Sacerdotij, licet non in ordine Episcopatus. Conficere autē Eucharistiam respicit ordinem Sacerdotij, & remittere peccata penitentium. Episcopi verò habent ordinare & confirmare, in quibus non succedunt Sacerdotes: de quo latius Gab.

SVCCESSTVVM dicitur, cuius pars ante partem sit, vel alicui acquiritur, & nulla simul cum alia acquiritur: vt caliditas, cuius vna pars per aliam acquiritur. De quo videto apud Physicos, & Gab. dist. 2. q. 1. lib. 2.

SVFFRAGIVM aliquando idem est quod auxilium: nonnunquam significat illas voces, quæ in comitijs dicebantur, & in tabellis describebantur, quibus vnusquisque voluntatem suam de aliquo Magistratu eligendo declarabat. Theologi verò accipere soleat suffragium, quo animabus in Purgatorio subuenitur: de quo & si valde multa scribunt Theologi, pauca tamen de suffragijs scribere ex alijs volo. De his copiose legere potes Gab. lec. 26. & canon. & lect. 56. & 57. & 58. canonis. De his ita scribit Paulus Cortesius lib. 4. dist. 7. sentent. suarum, cum dicit: Atque hoc loco eadem est inferiarum habendaratio, in quo quidem constituendum est charitatis colligatione, quod sit arctissimum vinculū Senatus, non modò viuos, sed etiam eos, qui à vita migrarint, deuinciri. In primisq; intelligendum malorum etiam parētia opitulari mortuis. Sed doctiorum hominum est adiecta cōtentio. Nam damnatis piacularia suffra-

glia opitulētur. Refert ibi Cortesius aliorum opiniones, quas & recitat Gab. le. 6. canonis. Communis tamen est opinio Doctorum, suffragia viuorum non prodesse damnatis quantum ad poenas peccatorum pro quibus damnati sunt, quoniam modo releuandas, nec quo ad poenā damni, neque quo ad penam sensus. De quo latius legito Gabr. vbi supra. Astipulatur Cortesius vbi supra, cum dicit: Nos autem munitionem ad verum ingrediamur viam, si negauerimus reis inditis antro funebria iusta suffragari: quandoquidem satis perspicuum sit haud Senatū pro reis apud tartarū parentare. Suffragia itaque facta per vnum viuū, pro sunt alteri viuo, propter charitatis vnionem, vt scribit Petrus de Palude dist. 45. qu. 1. lib. 4. sed sic prodest bonum factum alij bono, secundum illud: Sanctorum cōmunio: & particeps ego sum, quia vna est omnium fidelium vniuersalis Ecclesia charitate coniuncta, quæ est societas & amicitia spiritalis. Vnde sicut quādo est contracta societas omnium bonorum inter aliquos, quicquid vnus lucratur, omnibus est cōmune. Sic & spiritaliter, non autem peccatori, qui non est de corpore Christi, sed membrum diaboli: quia non est conuentio vel communio Christi ad Belial. Vnde existens in peccato mortali, etiam non excommunicatus, non est particeps alicuius boni quod sit in Ecclesia per vnionem, cum sit membrum præcisum à corpore, quod non recipit influentiam ab anima, profunt & suffragia ex suffragantis intentione. Vnde illi specialiter prodest, cui intendit, etiam peccatori, quem ita potest intēdere sicut iustum, sed non per modum meriti, secundum illud: Ne forte nō sufficiat nobis & vobis: quia nullus potest alteri mereri primam gratiam, nisi Christus, vt patet in paruulis baptizatis. Sed malis sicut extraneis, nisi merito congrui, vel (vt alij dicunt) merito digni forte per modum impetrationis. Sic quia nisi Stephanus orasset, Paulus saluatus nō fuisset, vt dicit Augustinus. Et sic prodest recipi ad beneficia in speciali alicuius hominis vel multitudinis, siue sic receptus sit peccator: quia tunc fit particeps propter inten-

tionem, quæ non erat propter vnionem: siue sit iustus, quia plus fit quā prius. Suffragium quoque viui prodest mortuo propter charitatis vnionem: & sic omnia bona bonorum profunt mortuis, etiam si fiant pro viuis, sicut Missa de celebratione Missæ. cap. 2. vbi dicitur: De eadem die Missam audiant pro salute viuorum & defunctorum. Item propter intentionem, quia viuunt in memorijs viuorum: & sic omnes Missæ eis profunt in quibus est vnum Memento, pro mortuis. Nō sic autem alia bona, in quibus nō fertur intentio ad defunctos. Profunt & suffragia facta per malos ex opere operato, vt Missa mali tantum, quantum boni: sicut & Baptismus. Sed sic nihil prodest nisi Sacramentum nouæ legis. Vel aliquid Sacramentale, vt aqua benedicta, & exorcismus: non autem oratio, ieiunium, & elemosyna, profunt & ex opere operante vniuersali Ecclesiæ, cuius minister est peccator, qui dicit Vigilijs pro mortuis. Item ex opere operante eius, qui rogat vel mādāt pro se fieri, sicut bonus dominus per malum seruum faciendo elemosynam, meretur & satisficit: quia qui per alium facit, per seipsum facere videtur: sicut Christus per malos ministros benedicit & baptizat: & sic suffragia à defunctis mandata vel petita, per malos exhibita, eis profunt. Profunt præterea suffragia facienti, & quidem ad merendum, si sit in charitate non minus profunt, quā si pro se fierent, secundum illud: Oratio mea in sinu meo conuertetur. Et quandoque plus meretur homo celebrando pro alio, quā pro se: quia maiori seruire charitatis accensus videtur, qui scintillas committit ad alios, & maxime ad inimicos. Nec profunt illis qui fuerint in limbo puerorum, quia non sunt in statu salutis, sicut nec damnatis. Vnde nec passio Christi illis profuit, nec in limbo Patrum proderant ante mortem Christi existētib. Nec profunt qui sunt in cœlo per modum indigentiae, quo ad præmium essenziale: prodest tamen eis ad gaudium accidentale: quia gaudium est in cœlis su per vno peccato, &c. Crescit autē, quia de pluribus, sed non maius. Vnde si certū est aliquem esse in cœlo, infidelitas est orare

orare pro eo: sicut & iniuriam facit martyri, qui pro ipso orat. Damnatis non profunt suffragia, ut & dictum est: & ideo etiam quia in inferno nulla est redemptio. Vnde de quibus est certum, non est orandum, sicut nec pro demonibus. Reputatur autem certum de hæreticis, paganis, & Iudæis, sed de Christianis non potest ita esse certum. Vnde quamvis peccatum sit manifestum & non penitentia, potest orari pro eis in secreto: & debent reddi suffragia siue se occiderint, siue in bello iusto, duello, vel torcamento, mortuus sit, aut cum meretrice. Vnde Aug. Pro omnibus regeneratis debet fieri oratio, sed non publice propter scandalum. Et similiter pro suspensis & iustis damnatis, quia latro in morte poenituit. Sed si inueniatur mortuus subito, qui prius fuit bonæ vitæ, in publico oratio pro eo fieri debet, quia iustus si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit, &c. Pro sunt insuper suffragia omnibus & solis qui sunt in Purgatorio, qui possunt per alios satisfacere, qui non possunt per se ipsos. Sicut patet per multa exempla, ut dicit Petrus de Palude distin. 45. & latius hanc rem prosequitur. Suffragia autem quibus iuauamus defunctorum animas, sunt preces Sacerdotum, id est Missæ, quod inter cætera plus valet ad educendum de carcere. Item precibus sanctorum animæ soluuntur non solum in patria, qui orant pro socijs suis, sed etiam precibus iustorum viatorum, & præcipue oratione Dominica, Pater noster. Item Psalterium, quod est oratio etiam Spiritus sancti, qui postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Vnde nec orationes Anselmi, nec quæcunque aliæ sunt ita deuotæ. De hoc adiumento scribit Gregorius, & habetur 13. quæst. 2. cap. animæ. Animæ defunctorum quatuor modis soluuntur, aut oblationibus Sacerdotum, aut precibus sanctorum, aut charorum eleemosynis, aut ieiunio cognatorum. Curatio verò funeris, cõditio sepulture, pompa exequiarum, magis sunt vi uorum solatia, quam subsidia mortuorum, &c. Vigiliæ quoque profunt mortuorum ab Ecclesia institutæ, sicut plus valet aqua per cam benedicta quam ali-

ter. Soluuntur & eleemosynis charorum quia eleemosyna à morte liberat, & facit inuenire vitam æternam: quia etiã includit orationem & ieiunium, ad quæ tenetur eleemosynam recipiens. Soluuntur insuper animæ defunctorum ieiunijs, & quibuscunque afflictionibus corporalibus: sicut beatus Dominicus catena vnâ disciplinam accipiebat pro illis, qui sunt in Purgatorio. Liberantur etiam animæ defunctorum indulgentijs Prælatorum: sicut enim Prælatus potest dispensare thesaurum Ecclesiæ, sic priuatus bona propria. Sepultura quoque prodest viujs & defunctis, ad astruendum fidem resurrectionis, & etiam ad vitandum fœtorum cadauerum, hoc autem est officium humanitatis & pietatis, quod omni homini est exhibendum. Prodest & ad solatiũ. Mortuo verò prodest inquantum de cera, oleo, oblationibus & sericis, cedit in honorem Dei & vtilitatem pauperum vel ministrorum, ut si de panno serico fiat altaris paramentum, vel Ecclesiæ ornatum, vel in pecunia redactum detur pauperibus. Quod autem equus phaleratus, homo ornatus ad ostentationem & pompam solum offeratur, nec redimatur, nec largiatur, mendacium est & non prodest. Locus quoque sepultura prodest. Vide latius apud Petrum de Palude distin. 45. quæstio. 1. libr. 4. Et (ut idem ait) quæ. 2. Suffragia non tantum profunt illi pro quo non fiunt, quantum illi pro quo specialiter fiunt ex intentione: & magis prodest pro quo fit determinatè quam alijs: sic & viujs non obstante exemplo posito de luce & doctrina, quia talia non operantur ex intentione, sed ex naturæ necessitate. Item suffragium factum pro multis tantum valet, quantum ad gaudium cuiuslibet, quantum si pro quolibet fieret: quia charitas de qua scriptum est: Non querit quæ sua sunt communia proprijs, nõ propria communibus antepone, sed quo ad liberationem non per se, sicut etiam debitum solutum pro multis omnium debitum attenuat: sed nullum ex toto liberat, cū tamen posset pro vno solutum ipsum ex toto liberare. Itē habens speciale suffragium & commune, citius liberatur quam habes tantum commune,

licet gaudium sit commune. Vnde suffragia sicut & aliud opus bonum dicitur valere tripliciter: videlicet, specialissimè, generalissimè, specialiter vel medio modo. De quo legitur Scotum in Quodlibet, & Dominum Præpositum Gabrielem lectione 26. canonis. & aliàs scripsimus. Videatur ad hoc Magister Ioannes Gerson parte secunda, de solitudine Ecclesiasticorum, particula 20. & 21. & 22. Est præterea secundum Paludensem suffragium bonum facilitatis in quantum est eius actus bonus, reddens ipsum commedabilem & acceptum coram Deo, & est bonum eius pro quo fit in quantum pro eo satisfacit. Quantum ad primam bonitatem, plus gaudet de suffragio ille, qui est in maiore charitate, quàm ille pro quo fit: quia cum illo modo suffragium non sit magis bonum vnius defuncti quàm alterius: sed sit bonum solius facientis de eo tanquam de equali bono, plus gaudet ille qui plus habet de charitate. Sed quantum ad secundum valorem, cum ille valor sit boni illius solius pro quo fit, & vnicuique magis est amabile proprium bonum quàm alienum. Ideo quantum ad istam considerationem plus gaudet de suffragio ille pro quo fit existens in minori charitate, quàm ille pro quo non fit, dato quod ille sit in maiori charitate. Et ut idem ait: In die animarum non debet principaliter dici Missa nec pro patre, nec pro matre, sed pro omnibus fidelibus defunctis: sicut quod dandum est pauperibus, non est dandum amicis carnalibus magis quàm alijs: potest tamen quis secundario specialiter intendere suos charos, & pro eis specialiter facere oblationem: sed debent fieri Missæ & officium principaliter pro omnibus. Sed quia diuites plures eleemosynas faciunt, inde est, quod eleemosyna quo ad suffragia plus prodest diuiti, quàm pauperi per accidens: quia plus tenentur orare beneficiati pro benefactoribus suis, quàm pro alijs: aliàs essent ingrati. Et (ut idem Petrus de Palude ait conclusionem quarta,) quando fiunt specialia & multa suffragia pro illo qui non indiget, ut quia iam est in gloria, vel qui minus indiget, quando superest diuidatur indigentibus, ut non pe-

tentium partes, petentibus accrescant. Et conclusione quinta, idem Paludensis dicit, quod tantum vel plus valent ad meritum instituentis, quia magis est ad honorem Dei continuatio talium annuversariorum: & hoc considerans Ecclesia, ea sic instituit. Sed ad celeriores liberationem à Purgatorio, & citius videndum Deum, plus valet accelerata multiplicatio. Nam Missa nondum celebrata ex opere operato, non potest habere tantam efficaciam, quantam iam celebrata. Et fortè non tam diu est mansurus in Purgatorio, quod vltima Missa annuversarii perpetui cantetur, & cum liberet. Neutrum ergo est condemnandum, quia vtrumque bona intentione fieri potest, & annuversarium, ut Deus clarius videatur opus si magis honorificum: & multitudo Missarum simul à diuersis dicendarum, ut Deus citius videatur, & non solum pro amore sui, ne diutius teneatur vel torqueatur. Hæc Paludensis. Si de suffragijs multa scire volueris, legas Dom. Præpositum Gabrielem in canone Missæ, vb. supra, & aliàs.

SUGGERITIO à verbo Suggesto, quod significat subministrare, in cor ponere, seu supporrigere. Aug. lib. 1. ciuit. Dei. Nam cum ei scriba suggestisset, quid de signis Deorum, quæ multa capta fuerant, fieri iuberet. Hieronymus ad Paulinum: Quicquid alijs exercitatio & quotidiana lege meditatio tribuere solet, illis Spiritus sanctus hoc suggererebat. Vnde Suggestio, inspiratio, suasio, immisio, &c. Et suggestio diabolica, quæ nihil aliud est (ut scribit Stephanus Brulefer distinct. 8. quæst. 10. lib. 2.) quàm prauæ cogitationis immisio: loquendo de immisione largè dicta supra in dictione IMMITTERE. Non tamen possunt compellere secundum Sanctum Bonauent. ut oblatum recipiamus: quo facto necessario cogitemus malum, nisi in casu, videlicet cum cogitatio animæ non est circa vtilia occupata, tunc enim euagatur & est ociosa: potest ei diabolus offerre imaginationem turpem & vanam: & ideo volenti malas cogitationes effugere, sollicitè & diligenter caendum est ne contingat aliquando animam à bonis & ab vtilibus cogitationibus

bus reuocar: hoc tamen facile est ei, qui sollicitus est in bonis animum exercere, cui multo facilius est & delectabilius in bonis cogitationibus versari, quam sit in sedis, & turpibus, & carnalibus, & sic de alijs.

S Y M M V M. Summus, a, um, quod est omnium altissimum, ut hic summum locum in vrbē tenuit. Aliquando dicitur extremum. Cicero in Horten. Vixit ad summam se-
nectutem valetudine optima. Aliquando maximum, quo nihil sit maius: sic Deus summus dicitur. Cicero libro 2. Tuscul. Summum quo nihil est superius. Et à Virgilio dictum est: **S Y M M E D E V M**: pro maxime Deorum. Aliquando laudabile, gloriosum. A quo summitas, altitudo, ex quo altior pars montis, summitas dicitur. Summum secundum Scotum di. 13. libr. 3. potest accipi, Vno modo positiue per exceedētia ad omnia alia. Alio modo negatiue, pro non excedi ab aliquo alio. Secundo modo possunt esse multa talia, sicut sunt multa generalissima, quorum quodlibet non habet genus superius. Pri-
mo modo loquendo, dico (inquit Scot.) quod Deus non potuit conferre animæ Christi summam gratiam possibilem, quia potest creare æquale. Potuit enim & potest aliam naturam æqualem isti assumere, & æqualem gratiam sibi dare. Secundo modo dico, quod summam gratiā creabilem potuit dare huic animæ: potuit. n. summa gratia isto modo creari simul vni-
ca creatione, & potuit conferri creaturæ. Id quod latius probat Sco. Et probabile est dicere secundum Magist. quod Deus tantam gratiam ei contulerit, quantā potuit. Potuit autem conferre summā gratiam creabilem. In commendando enim (ut dicit Scotus) Christum, malo excedere, quā deficere à laude sibi debita, si propter ignorantiam oporteat in alterū incidere. Vide latius Scotum ad modū deuotē scribentem.

S Y M M V M in aliquo genere potest dupliciter dici, ut literis mandauit Sanct. Bona. dist. 34. art. 2. q. 1. lib. 2. Vno modo dicitur summū, quo nihil potest esse maius: & hoc modo non contingit aliquid summe malum. Nihil est enim adeo malum, quin possit esse peius, pro eo quod habet

aliquid de bonitate quo posset magis priuari, & ita adhuc peius esset. Et propterea dicit Dionys. quod malum est infinitum. Alio modo dicitur summum, quo nihil est maius secundum actum, sed ipsum excedit inter omnia alia: & sic cōtin-
git reperire summum in malis. Nam Lucifer qui est Rex super oēs filios supbiæ, pessimus est super omnes. Hæc Bonau.
S Y P E R B I A dupliciter accipitur. Vno modo generaliter, secundum quod inuenitur in omni peccato, & sic est contemptus obedientiæ. Siquidem omnis peccans contemnit legislatorem, cuius legem transgreditur: sic omne peccatum est superbia, imò est initium omnis peccati, ut dicit Sanct. Bona. di. 42. lib. 2. Et secundum Gersonem par. 4. lec. 1. serm. Penitemini, superbia in omni vitio reperitur. Grego. dicit superbiam Reginam esse matrem omnium vitiorum. Quod intelligendū est, inquit Gers. par. 2. in compend. Theolo. de septem vitijs. Greg. accepisse prout consideratur secundum quandam redundantiam & generalitatem quam habet in alia peccata, in quantum, scilicet ex ipsa omnia peccata oriri possunt, in quantum, scilicet alia peccata ordinantur ad finem superbiæ, quæ est propria excellentia ad quam potest ordinari quicquid homo indebitè & inordinatè appetit, vel indirectè et per accidens remouendo, prohibens in quantum, scilicet per superbiam homo legē diuinam contemnit, per quam prohibetur à peccando, et transgreditur mandata. Intelligitur tamen (inquit Gers.) quando illa transgressio mandatorum fieret ex contemptu. Nam fieri posset ex ignorantia vel infirmitate, quod ibi non esset superbia. Consonat Iac. de Valent. super illud Psal. 35. Non veniat mihi pes superbiæ, qui dicit superbiam esse pedem et fundamentum omnium peccatorum et vitiorum. Patet, nam peccator per superbiam cōtemnit Deum, et sic incidit in omnia alia peccata, scilicet in auaritiam et rapinam, et vsurā, et simoniam, ut sustineat superbū statū, exinde incidit in inuidiam et odiū fratrum, quia non suffert priorē nec parem. Et sic venit vsque ad cōtemptum Dei et obstinationem, non timens eius iustū iudiciū: et sic cōtemnit et legē, et negat di-

uinam prouidentiam. Sic patet quod superbia est pes & initium peccatorum, &c. peccata sunt minus eius, &c. Et (vt ait Gerf. par. 3. de mystica Theologia) Superbia est radix cuiuslibet improbae affectionis, sicut ex aduerso parturit omnem affectionem piam humilitas. Alio modo accipitur superbia, vt est speciale vitium distinctum ab avaritia, inuidia, & sic de alijs vitijs capitalibus, & à sanctis communiter describitur. Superbia est amor vel appetitus inordinatus propriae excellentiae, id est propriae magnitudinis habitae vel habendae, seu concupitae. Alioquin species eius non bene assignarentur, inter quas sola quarta dicit respectu ad alios. Aliter describitur à B. Aug. qui ait: Superbia est peruersae celsitudinis appetitus, li. 14. de Ciuit. Dei. Vel superbia est amor propriae excellentiae secundum Hugon. lib. 2. de Sacramentis. Et Isidor. li. Etym. Sanctus Thom. dicit: Superbia est inordinatus appetitus excellentiae, cui debetur honor & reuerentia: vel superbia, proprie respicit defectum subiectionis hominis ad Deum, secundum quod aliquis se extollit supra id quod est sibi praefixum secundum diuinam regulam vel mensuram, ex S. Thom. 1. 2. quaest. 84. art. 2. & secunda secunda, quaest. 77. artic. 5. Et Appetitus excellentiae rectus est magnanimitatis, excedens est superbia, deficiens est pusillanimitatis, secundum S. Tho. in q. de malo quaest. 8. arti. 2. Et deriuatur superbia à superbio, quod est effector, extollor. Item superbe aduerbium, hoc est elate, arroganter. Et superbiloquens, quod est superbe loquens. Et superbi loquens, id est elatus & superbus sermo. Et superbi dicuntur secundum Augu. 10. de Ciuit. Dei, placentes sibi. Vnde ex isto amore fundata est ciuitas diaboli. Vnde idem 9. de Ciuit. Dei ait: quod duo amores fecerunt sibi duas ciuitates. Ille proprie est superbus secundum S. Bonau. qui omnia vult facere, omnes alios spernit, & nihil bene facit. Et primum peccatum Luciferi secundum eundem, & omnes doctores, fuit superbia. Sed Scot. dicit quod fuit peccatum luxuriae, capiendo luxuriam largè pro inordinato amore sui ipsius. Vel multis peccatis peccauit Lucifer: imò (vt scri-

bit Brulefer di. 5. q. 1. li. 2.) non est aliqua species peccati imaginabilis quin commiserit Lucifer. Et si dicatur quod in vno solo motu peccauit: intelligendum est per motum primum peccatum. aliter doctores sibi contradicerent saepe. Declarat autem Brulefer singula peccata quae commisit. De quo videatur aliàs ipse Brulefer, & S. Bonau. eadem dist. ar. 2. q. 1. qui & de superbia daemonum latius ibidem scribit, &c. Superbiam (dicit Magist. Ioannes Gerf. par. 4. serm. de domino quaerendo) nihil aliud esse quam scindentem verum & valde impetuosum. Hiere. 5. Eleuauerunt cor suum contra me quasi ventum pestilentem, vt cum homo se laudat & glorificat de aliqua gratia quam Deus illi contulit, quod se more venti iactat. Per superbiam Saul regno suo exclusus est: Roboam fuit fugitiuus, Sennacherib occisus suorum puerorum manibus: Nabuchodonosor depositus: Holofernes de collatus: Amon suspensus, similiter & Absalon, &c. Quando autem superbia sit peccatum mortale aut veniale, videatur Gerf. par. 2. de cognitione peccatorum venialium & mortalium, considera. 3. cum ait: Superbia erga Deum haberi potest per hoc quod putatur haberi gratia quam quis non habet, aut per hoc quod quis putat eam aut vult habere de se ipso, scilicet per suam sapientiam, aut fortitudinem, aut pulchritudinem, aut per hoc quod putat eam bene meruisse erga Deum, quasi Deus teneatur facere, & quod aliter faciendo iniuste faceret. Aut per hoc quod quis putat & vult habere gratiam à Deo quasi pro se solo, & de hoc ipse superbit, sicut peccauit Phariseus qui reddebat gratias Deo de bonis suis, quod beneficium est, sed in hoc ipse deficiebat, quod gaudebat quod alij non habebant illa vt Publicanus. Et hoc signum erat quod putabat clare quod bona sua essent de se, non autem de Deo solummodo, aliàs. n. non se plus glorificasset quam si bona illa fuissent in alio. In tribus vltimis casibus, superbia semper est peccatum mortale si assit deliberatio & plenus consensus. In primo casu est praesumptio, quae potest esse peccatum veniale solum, quando ipsa contingit per ignorantiam, aut ipsum putare

non

non est certum, neque affirmatum. Hæc Gers. Inuenimus aliquando à sanctis nominatam superbiam sanctam, quæ, scilicet nobilitatis suæ conscia, nescit prosti- tui vel calcari, nescit nisi summis iungi. De quo vide Gersonem tract. 7. super Cā- rico virginis, notula prima, & parte 2. sermo. de sancto Bernardo. Idem dicit de anima, quæ omnem inquit cepit amorē alterum à tuo dedignari, cepit, tādere quotidianarum harum formarum, hanc enim tantam de propria dignitate, deco- re & nobilitate, præsumperat fiduciam. Tam superba de amore, facta erat ita (vt vulgo vox est) vt nullum nisi omnipoten- tissimum, sapientissimum & pulcherrimum super omnia amare dignaretur, magna, sed bona superbia. Gerson. Idem tract. 9. super cantico eodem virginis, superbiam sanctam nominat. Et per mul- ta aliàs ipse de superbia scribit.

SYPERBIAE species quas ponit Grego. 23. moral. 6. 7. sunt quatuor. Quatuor enim sunt species quibus omnis arrogantium tumor demonstratur. Prima, cum bonū aut à semetipsis habere æstimant. Secunda, aut si sibi datum de super. pro suis se accepisse meritis putant. Aut cum iactant se habere quod non habent, aut despectis cæteris singulariter appetūt. videri quod habent. Hæc Greg. Verum superbia non est vitium intellectus, sed voluntatis in ordine appetentis, secundum has quatuor species. Ex quo sequitur excæcatio intel- lectus. Possunt igitur verba Gregor. ita intelligi. Prima, appetitus inordinatus quo quis vult bonum suum esse à se, & non ab alio. Secunda, qua vult bonum suum esse ex meritis, & non ex gratia. Tertia, qua vult habere bonum sibi inde- bitum. Quarta, qua vult bonum habere singulariter, quo. s. excellit alios, &c. De quo latius videri potest Gerson parte secunda, in compendio Theologiæ, de septem vitijs capitalibus.

SYPERBIA differt ab inani gloria, quæ dif- ferentiam communiter assignatur, quia licet in vtraque sit immoderatus & inor- dinatus propriæ excellentiæ appetitus, qui, scilicet non est secundum rectam & debitam rationem. In hoc tamen diffe- runt, quia superbia excellentiam propriā

inordinatè appetit. Inanis verò gloria ex- cellentiæ propriæ manifestationem, ita quod superbia propriè consideratur in- quantum ille inordinatus propriæ excel- lentiæ appetitus habetur ad intra, etiam si non ab extra progrediatur. Inanis glo- ria transit ab extra, quia illam excellen- tiam appetit ab extra apparere, & in ore aliorum apparere & manifestari. Ponit & Gregor. aliam differentiam inter eas. De quo consulto Magistrum Ioannem Ger- sonem de septem vitijs, vbi supra. Ponun- tur & ab alijs doctoribus aliæ species su- perbiæ. Hiero. assignat ingratitudinē spe- ciem superbiæ. Aug. dicit quod se excu- sare de peccato commissio ad superbiam pertinet. Etiam præsumptio qua quis te- dit ad assequendum aliquid quod est su- pra se, ad superbiam pertinere videtur. Bernar. etiam ponit 12. gradus superbiæ, qui sunt curiositas, mentis leuitas, inepta lætitia, iactantia, singularitas, arrogātia, præsumptio, defensio peccatorum, stimu- lata confessio, rebellio, libertas, peccandi consuetudo. Sed qui debite considerat (inquit Gers. vbi supra.) omnes huiusmo- di species seu gradus ad quatuor species per Gregor. (vt tactū est) assignatas redu- ci possunt, & sub eis comprehenduntur. De quo legito latius Gersonem. Et de si- gnis superbiæ apud eundem parte prima, sermo. de circuncisione Domini, & de pro- batione spirituum, vbi & ponit duplicem superbiam, quam nominat Bernardus subtile malum. Nam est quædā superbia in intellectu, dum non vult subijci alieno iudicio, sed innititur proprio. Quædā in voluntate, dum renuit obedire, & hæc ci- tius deprehenditur, ideoque facilius cor- rigitur quam prima. Videantur & alij de superbia. Et Gers. in suis operibus & tractatibus in multis locis de ea scribit, breuitatis gratia multa relinquo alijs.

SYPERIORES sunt præfecti vel prælati, qui alios moderantur & gubernant, & contē- prus seu despectus superiorū: & per hoc nō obedire est speciale peccatū superbiæ. Et est semper mortale, vt scribit Gers. part. 2. de cognitione peccatorū venialium & mortalium: quādo ex certa sciētia fit trā- gressio mādatorū suorū superiorū princi- paliter, & solūmodo pro eo qd ipsi hoc præ-

præ-

præceperunt: quia ibi propriè est contem-
ptus, aut quando non reputantur. Nec
fit vis de præceptis eorum ac si ipsi hoc
non præcepissent, & per hoc non obedi-
tur, quando tamen transgressio fit man-
datorum à superioribus datorum pro ali-
qua fragilitate, aut pro alia causa, nō est
nominandum peccatum per contemptum.
Et ut idem dicit Gers. non tenemur obe-
dire superioribus nostris, nisi in casibus
in quibus ipsi sunt nobis superiores, &
in quibus Dei ordinatione aut nostra vo-
luntate nos ei summimus, & hoc intel-
ligitur de Episcopis, Abbatibus & Domi-
nis temporalibus, de Patre & Matre. Si
autem contemptus accedit (qualis di-
ctus est) non erit excusatio mortalis pec-
cati, ut vult Magist. Ioan. Gerson, &c.

SVPEREROGATIO, vide in dictione, **OPVS
SVPEREROGATIONIS**.

SVPERLATIVVS capitur dupliciter, secun-
dum duplicem expositionem. Affirmati-
uam, & negatiuam, ut summus affirmati-
uè, id est omni alio maior. Vel negatiuè,
id est quo nullus est maior. Primo modo
non potest nisi vni conuenire. Secundo
modo possunt esse plura summa. Gab. di.
13. quæst. vnica, art. 1. lib. 3. Et secundum
eundem gratia in anima Christi perdu-
cta non est affirmatiuè summa: quia nō
maior gratia in alia assumptibili anima
creabili. De quo latius legito Gabrielem
an creabilis sit summa gratia negatiuè.

SVPERMUNDANVS, vnde supermundana
ratio ut exponit Hugo, id est spiritualis
ratio.

SVPERSTITIO est vitium religioni opposi-
tum, secundum excessum, ut scribit sanct.
Tho. 2. 2. qu. 82. arti. 1. Et est vitium con-
trarium religioni, nō quia plus exhibeat
in cultum diuinum quàm vera religio,
sed quia exhibet cultum diuinum, vel cui
non debet, vel eo modo quo non debet.
Superstitio secundum Gerson parte tertia,
de directione cordis, considerat. 16. nihil
aliud est quàm vana religio. Dicitur autè
vana, quia caret ratione & effectu. Repre-
henduntur autem à Gersone variæ homi-
num superstitiones, ut quod gallus pro
pueris, gallina pro puellis sanct. Christo-
phoro, vel Ioanni Bapti. quod ad S. Hu-
bertum pro morfu canis rabidi fiant. In-

nuentur particulares obseruantia: quæ
nullam videantur habere rationem insti-
tutionis, & ita talis ritus transit in super-
stitionem. Similiter est de hoc quod S.
Antonius plus habeat virtutis in curado
sacrum (ut aiunt) ignem, quàm alij san-
cti. Rursus idem est quod in hac Ecclesia
dedicata beatissimæ virgini ipsius virtus
sit potentior quàm in alia, ad faciendum
miracula, & succurrendum inuocantibus
se, & hoc præsertim ratione talis vel ta-
lis imaginis suæ, vel ratione solitæ pe-
grinationis illic continuatæ, & sic de si-
milibus absque numero. Hæc Gers. qui &
multa alia scribit contra supersticiosos.
Superstitio secundum B. Bonauent. di. 13.
circa text. lib. 4. est sententia contra fidem
ratione adinventionis. Et dicitur super-
stitio, quasi superflua institutio, & ratio-
ne adhesionis hæresis, & ratione defen-
sionis secta, loquendo per appropriata.
Vel hæresis, quia contra veritatem. Secta,
quia contra communitatem. Superstitio,
quia contra utilitatem quasi superflua in-
stitutio. Vel hæresis ab eligendo, secta à
persequendo, superstitio à superstando.
Vnde hæresis, dicit præsumptuosam &
deliberatam falsi adinventionem, secta
superaddit imitationem, superstitio diutur-
nitatis inueterationem, sicut senes super-
stitines delirant, sic & hæretici. Ideo dici-
tur superstitio, quia vetustati & supersti-
ti concordat, prius autem superflua dici-
tur quasi à superstando. Nam sicut in fi-
de intellectus captiuatur, sic in supersti-
tione errore inflatur & eleuatur, hæc san-
ctus Bonauentura.

SVPERSTITIOSA autem phantasiatio pro-
uenit ex varijs seductionibus seu corrup-
tela multiplici virtutis phantasticæ in
hominibus. Vnde Gerson dicit quod ta-
lis obseruatio confingitur, vel tenetur,
vel exercetur ex sola hominum phanta-
satione & melancholica imaginatione.
Fit & per diabolicas illusiones ad damna-
tionem animarum, & fidei Christianæ sub-
uersionis, & sanctorum infamationem, vel
ex gentiliū paganorum & aliorum in-
fidelium derelicta in principio conuersio-
nis ad fidem Christi superstitione: vel ex
Poetarum confictione, vel ex magicorum
maligna traditione. Vel ex fomitis origi-
nalis

malis corruptione, sicut in vi concupiscibili, ita in rationali, vel ex phantasia vel imaginatione virtutis debilitatione, vt scribit Gerson parte prima, contra superstitionem, qui putant quando in exitu domus obuium habuerat vnum cattum vel leporem, vel quod in egressu hospitij offenderat pedem, vel quod mane camiliam auersam induerat. Item alius, ego sic somniaueram, cruciabat coruus super rectum, aut bubo cum stridore superuolauerat, vel gallus prater horam vocem dederat. Dicit alius, Ecce mala dies erat, & infortuna vel agra, Logum esset prosequi singula vel omnia quibus falluntur, & fallunt homines inducentes pro se experientiam quasi certam, & fundant constitutiones inanes & falsas. Hæc Gerson, & multa alia, &c.

SUPPOSITVM secundum sancti. Tho. 3. sent. di. 6. quæ. 1. articu. 1. est nomen secundæ intentionis significans habitudinem particularis ad naturam communem in qua tum in ea subsistit. Suppositum (vt scribit Gab. di. 23. quæ. 1. libro primo, Et concordat Dominus Cardinalis Cameracensis quæ. vnica, libro tertio.) Est ens completum non constituens aliquod ens vnū, nec natum inherere alteri, nec ab alio sustentatum. Et ens completum dicitur ens quod non est natum esse pars componens alterius. Vnde natura humana in Christo est ens completum, quia non est pars componens personam Christi. Non enim est persona verbi composita ex natura assumpta, licet eam sustentet. Per primum scilicet ens completum, excluditur entitas partialis, siue actualiter componat siue non, quia nihil quod potest esse pars, est ens completum, sed tantum ens partiale. Et ita includitur anima etiam separata, & omnis forma substantialis, & materia per secundam particulam non constituens, &c. Excluditur diuina essentia, & quælibet relatio diuina, quia quamuis sit ens completum, tamen constituit personam. Et non constituens dicit actum, id est actum non constituens, quoniam si diceret aptitudinem, nulla natura assumptibilis esset suppositum: quia quælibet natura est constituere vnum suppositum cum

assumente, & ita nullum suppositum creatum esset suppositum: quia quodlibet est assumptibile, vt nunc supponitur per tertiam particulam, excluditur quodlibet accidens, siue actu inherere, siue sit separatum à subiecto, vt accidens in sacramento altaris, quia omne accidens natum est inherere, per quartam particulam excluditur natura assumpta à verbo, non assumptibilis. De hoc in tertio lib. latius habetur, hæc Gabr. Et (vt idem dicit di. 1. quæ. 1. lib. 3.) Id quod suppositum dicit generaliter in substantia, hoc persona significat specialiter in intellectuali natura.

SUPPOSITVM, persona, & indiuiduum differunt, vt scribit Brulefer distin. 1. quæ. 1. libro 3. quia suppositum in plus se habet quam persona, quia omne indiuiduum de genere substantiæ est suppositum. Vnde persona est suppositum, sed non e contra: & omne suppositum est indiuiduum, sed non e contra: quia indiuidua accidentium non sunt supposita, tamē bene sunt indiuidua. Suppositum itaque est superius ad personam, vt & vult Dominus præpositus Gabr. dist. 23. quæ. vnica, articu. 1. lib. 1. Vnde quod est indiuiduum in omni natura, hoc est suppositum in natura per se subsistente substantiali, & persona in natura intellectuali. Indiuiduum verò est res singularis, siue totalis, siue per se subsistens, siue alteri innitens. Hæc Gabr.

SUPPOSITARE totaliter secundum Occam 4. quodlib. q. 12. dupliciter accipitur. Vno modo quia præcise supponat, sic illud non suppositat præcise, quo circumscripro nihilominus natura suppositatur. Alio modo vt est idem suppositare totaliter & sufficienter. Sic filius sufficienter suppositat, & tamen circumscripro filio, pater potest suppositare naturam, Gabr. di. 1. quæ. 1. arti. 3. li. 3. dub. 3. vbi etiam dicit verum, quod in casu natura humana sic à tribus assumpta non vniretur vna vnione tribus, sed cuilibet personæ speciali vnione, & ita essentialiter ibi tres incarnationes, licet vna caro tantum, id est vna humanitas tantum assumpta, vt vult Petrus de Candia. Sufficit autem vna incarnatione pro omni hominum criminum expiatione. Et quid sit suppositari, vide in dictione, **VNI** infra.

SUPPO

SUPPOSITIO est acceptio termini in propositione pro suo significato ultimo, de quo multa videto apud dialecticos. Et hanc descriptionem ponit & Gerf. tract. 7. super Cantico Mariae. Nunc vero de suppositione terminorum in diuinis nobis agendum est, secundum Cameracensem quaest. 5. quem imitatur Gabr. di. 12. q. 1. articu. 3. dub. 4. lib. 1. de qua & in logica scripsimus. Vnde suppositio termini in diuinis est duplex. Quaedam est suppositio mediata, alia immediata. Vnde ille terminus supponit mediatè pro patre in diuinis, qui supponit pro patre in diuinis, & tamen non conuertitur cum isto termino pater conuersione regulata, per hoc signum, omnis res quæ est. Et sic iste terminus pater, supponit pro essentia non immediate. Et similiter iste terminus essentia pro patre, quia licet pater sit essentia & econtrà, non tamen sequitur, quæcunque res quæ est pater est essentia, ergo quæcunque res quæ est essentia est pater, vt patet. Sed ille terminus supponit immediate pro patre in diuinis, siue pro persona quæ producit & non producit, qui conuertitur conuersione regulata per hoc signum, omnis res quæ est. Nullus autem alius terminus supponit immediate pro patre, & sic de filio suo modo & spiritu sancto, & de essentia dicendum est. Ex istis inferri possunt regulæ aliquæ secundum eundem Camera. & sequitur eū Gabr. vbi supra, bene notandæ. Prima regula. Nullus terminus personalis supponit immediata pro essentia in diuinis, sicut sunt isti termini, pater, filius, & spiritus sanctus, vt clarè patet. Secunda regula. Nullus terminus essentialis supponit immediate pro persona in diuinis, sicut isti, Deitas, essentia, &c. Tertia. Omnis terminus essentialis supponit mediatè, vel immediate pro qualibet re in diuinis. Patet, quia iste terminus essentia, vel Deitas supponit pro essentia immediate, & pro qualibet persona mediatè. Quarta regula. Nullus terminus personalis supponit pro qualibet re in diuinis. Patet, quoniam iste terminus pater, non supponit pro filio, nec econtrà, nec spiritus sanctus pro patre, nec econtrà, & tamen iste terminus pater, bene supponit mediatè pro re quæ

est filius, scilicet pro essentia. Quinta. Licet quilibet terminus personalis non collectius immediate supponat pro persona, & mediatè pro essentia, tamen nullus talis supponit pro pluribus rebus in diuinis copulatiue, nec etiam disiunctiue. Patet, quoniam ista copulatiua est falsa, pater est pater, & pater est filius. Similiter ista de copulato extremo est falsa, pater est pater, & filius. Et sic pater non supponit collectiue pro pluribus rebus, nec coniunctim nec diuisim. Sexta regula. Quod licet iste terminus trinitas, supponat immediate pro omnibus personis diuinis collectiue, tamen pro nulla earum per se sumpta supponit nec mediatè, nec immediate. Prima pars patet, quoniam hæc est vera, quæcunque res quæ est trinitas, est pater & filius & spiritus sanctus. Et econtrà, quæcunque res quæ est pater & filius & spiritus sanctus est trinitas, igitur. Secunda patet, quoniam nec trinitas est pater, nec econtrà. Ex qua sequitur septima regula quod est aliquis terminus, scilicet trinitas, qui supponit pro aliqua re in diuinis, licet mediatè, tamen pro nulla persona supponit mediatè vel immediate. Prima pars patet, quia hæc est vera, trinitas est essentia, ergo supponit pro essentia. Patet per definitionem suppositionis. Secunda pars patet, quoniam hæc non est vera. Trinitas est persona, nec econtrà. Hæc Aliacensis & Gabr. vbi supra. Octaua regula (vt dicit Camerac.) est quod nulla res in diuinis est duæ res, quin illa sit tres res, &c. De suppositione vero abstractorum vide Gabr. di. 14. quæ. 1. lib. 1. & in prologo quaest. 3. Et secundum aliquos, abstracta connotatiuorum non supponunt pro vna re, sed pro omnibus simul quæ significant. Sic creatio non supponit pro aliquo vno, sed simul pro Deo & creatura de nouo producta. Secundum alios supponunt pro eisdem pro quibus concreta & cætera connotant, & sic creatio esset Deus creans, & actio actiue agens, passio passiue patiens, connotaret tamen creatio actiue creaturam productam. Creatio vero passiue supponit pro creatura connotando creatorem, Gabriel.

SYSPENSIO vt est pena canonica & sexta (vt scribit Scotus di. 25. quæ. 1. lib. 4.) est prohibe

prohibitio ab aliquo aliàs conueniente, & hoc ad tempus. In hoc distinguitur ista pœna specialiter contra alias. Hæc autem est multiplex, quia quædam est suspensio ab officio, quædam à beneficio, quædam ab ingressu Ecclesiæ, & quandoque incurritur ipso iure, vt habetur extra de sentent. & re iudi. cum æterni. & extra de sentent. excom. cum medicinalis. Et etiam suscipiendo ordines ab episcopo qui renunciat loco & dignitati tali: quia qui executionem non habet, executionem non cōfert, & ita si ordinem confert suscipiens, tamen executionem non habet, ideo est suspensus. De hoc 1. quæ. 7. Dalbertum, & extra de ordi. ab episcopo qui renunciat. 1. in glo. Similiter de ordinato sciens simoniacè. Frequenter autem infligitur à iudice, nunc illa, nunc ista. Tollitur autem per relaxationem talis suspensionis facta ab eo qui eam tulit, vel à superiore eius, hæc Scotus. Suspensio (vt scribit Petrus de Palud. di. 18. qu. 7. arti. 3. li. 4.) est qua aliquis prohibetur vt iure suo, non autem qua prohibetur vt iure prohibentis, quia illud est magis inhibitiō vel reuocatio. Vnde si officialis prohibeat celebrare vel cōfessionē audire quæ ipse facit iure suo, non ex cōmissione officialis, est suspensio propriè dicta: propter quod si hoc faciat officialis sine scriptis, vel sine monitione, suspensionē incurrit, desent. ex sacro. c. 5. Cum medicinalis li. 6. Sed si Episcopus qui dedit suā potestatem fratribus vel secularibus suspedit eos ab audiendā cōfessionū nomine suo, non est suspensio, sed mandati reuocatio. Hęc & latius Paluden. Vel suspensio est quædam Ecclesiastica censura, qua interdictur aliquod exercitium, vel officium cōpetens certæ personæ Ecclesiasticæ. Aliquādo à iure, aliquādo à iudice prolata.

Suspensio. Et sunt suspensi (vt scribit Gabr. du. 4. di. 13. quæst. 1. lib. 4.) quo ad se ex sententia Dei, & quo ad alios ex sententia Ecclesiæ. Omnes hæretici interdicti, scismatici, excommunicati, ab officijs suspensi, irregulares, depositi siue degradati, siue tales sint manifesti, siue occulti. Omnes enim tales sunt per sententiam Ecclesiæ executione sui ordinis priuati, 32. di. præter hæc. s. verū, & s. porro. Simi-

liter fornicatores notorij suspensi sunt. Secus si sint occulti, vt 32. dist. Nullus. Licet enim fornicatio non sit grauior cæteris criminibus, quia tamen ad eam homines sunt proniores propter petulantiam carnis, ideo Ecclesia prohibuit specialiter ne quis audiat missam notorij concubinarij. In omnibus alijs criminibus expectanda est sententia Ecclesiæ, etiā si sint notoria, quia sententia suspensionis nodū est cōtra alia crimina lata, ideo quamdiu cæteri criminosi ab Ecclesia tolerantur, eorum missæ non sunt fugiendæ vsque ad Ecclesiæ sententiam contra eos fulminatam, quia licet ceteri criminosi quo ad se sint suspensi sicut quilibet in peccato mortali innodatus iudicio Dei, non tamen sunt suspensi quo ad alios iudicio Ecclesiæ. Priores vero, iudicio Ecclesiæ sunt suspensi à quibus missæ audiendæ nō sunt, nec sacramenta recipienda. Non quin sacramenta eorū sint vera quātum ad eorum essentiam. Sed quia dum huiusmodi sacerdotes à populo se contemptos viderint, rubore verecūdiæ facilius ad penitentiam prouocentur, vt 32. dist. præter hoc, in fine. Et in dictis vitandis adduntur duo, scilicet extra casum necessitatis, & quo ad fornicarios additur, notorij. Nam in necessitate baptismus ab omnibus prædictis dari & recipi potest, siue hereticis, siue degradatis. Sed sacramentum Eucharistiæ in mortis articulo recipi potest à simoniacis & notorio fornicario. In quo casu simoniacus potest tangere Eucharistiā, porrigendo eam morituro, sed non potest licitè celebrare, vt in allegato ca. præter hæc in textu & in glo. Et fornicatores notorij, non autē manifesti, nec publici nō notorij, multo minus occulti sunt i suis officijs vitandi. Vnde in c. vestra, dicit Papa. Sine dubitatione itaq; teneatis quod à Clericis, & Præbyteris quamquam fornicarijs, quamdiu tolerantur, nec habent operis euidentiam, licitè diuina mysteria audiantur & alia recipiuntur Ecclesiastica Sacramenta, quia non sunt suspensi quo ad alios. Vide latius Gabr. vbi supra. Episcopus quoque (vt scribit Petrus de Palud. di. 18. q. 7. libr. 4.) si sine licentia alterius Episcopi vel superioris clericum alterius diocesis scienter,

vel

vel ignorantia affectata ordinat, per annum à collatione ordinum est suspensus, extra de tempo. ordi. c. 2. lib. 6. Item Episcopus qui in terris suis alienigenas vsuarios publicos habitare permittit, nec infra tres menses expellit vel domum tradit eis ad fagnandum, suspensus est simpliciter, de vsuris c. 1. lib. 6. Item si ordinaret infantem vel illiteratum. Item canonici qui eligunt ad Episcopatum vel Archiepiscopatum scienter indignum vel arbitrat ab eis electus; qui hoc faciunt per triduum sunt suspensi ab omnibus beneficijs quæ obtinent in illa Ecclesia, de elect. Cū in cunctis compromissarius li. 6. Dicitur autem, indignus, quia habet defectū ætatis vitæ & scientiæ, vel est illegitimus, vel aliàs irregularis. Et ut idem ait Paluden. vbi supra. Suspensus ab ingressu Ecclesiæ nō debet intrare Ecclesiam plus quā excommunicatus, sed beneficia potest percipere. Si autem esset suspensus ab officio, & per consequens à beneficio quod est propter officium, & si ingerit se diuinis, est irregularis. Vide latius Paluden. de suspensis vbi supra.

Suspensus quandoq; dicitur quo ad seipsum tantum, vt notat Gloss. in ca. vestra. de coha. clerico. & mulie. & non quo ad alios, vt quilibet in mortali constitutus, quandoque quo ad se, & quo ad alios, vt qui pro mortali suspenditur iudicio Ecclesiæ. Quandoque quo ad alios, & non quo ad se, vt cū ciuitas est interdicta propter delictum ciuium, vel secularis potestatis, tunc clerici non sunt suspensi quo ad se, quia in alio loco possunt celebrare non interdicto. Plura apud Gabr. dist. 13. quæst. 1. articu. 3. dub. 4. Et de fornicatore notorio (de quo paulò antè) vide opinionones adducentem an sit vitandus, quæ breuitatis gratia omitto.

Suspicio secundum Cicero. est acceptio vnus partis cū formidine alterius. Vel suspitio est opinio mali ex leuibus signis, secundum sanctum Thomam secunda secundæ quæst. 40. articu. 4. Et suspitio est triplex: vt habet Gloss. 32. quæst. 1. dixit Dominus. Et Richar. quæstio. 3. articu. 3. distin. 9. libro quarto, scilicet, Temeraria, probabilis, violenta. Suspicio temeraria dicitur, quando ex irrationabili causa cō-

furgit, cuiusmodi est illa quæ conficta est rumoribus maledicorū hominum & detractorum. Et hæc suspitio deponēda est: nec propter eam Eucharistia subtrahenda &c. Suspicio probabilis est, quæ ex signis probabilibus, id est, verisimilibus oritur, nec propter talem suspensionem subtrahi deberet perenti Eucharistia: nulum enim ante veram iustamque probationem iudicare, aut damnare debemus. Violenta suspitio, est quæ ex signis propriè certis & infallibilibus oritur: vt si quis videt interfectum, & alium socium secum stantem & gladium cruentum de sua vagina eductum, remittere in vaginā. Est & suspitio violenta, vt si inueniatur suspectus cum suspecta, nudis cum nuda, solus cum sola in eodem lecto, loco & tempore suspectis. Et contra tales suspectos iudicandum est, sicut iudicaretur de facto Habr. dist. 9. quæstio. 2. dub. 2. lib. 4. Et Richar. vbi supra, sic publicè suspecto de crimine non debet sacerdos dare Eucharistiam, sicut de publicè criminoso non debet, vt dicit Richardus.

Sustentare naturam potest accipi effectiue vel terminatiue siue formaliter, secundum Scotum quæst. 4. Et Occam quæst. 1. li. 3. Primo modo tota trinitas sustentat naturam humanam in Christo, id est facit eam sustentatam. Secundo modo solum verbum sustentat vnionem naturæ creatæ ad ipsum. Vide latius de hoc Gabrielem distin. 1. quæstione secunda, articulo 3. dub. 5. libro tertio, sentent.

Susurrō, Susurrōnes sunt genus hominum maledicorum & linguaciū, qui non aptè loquuntur, sed voce demissa in aures hominum obstreperunt potius quā loquantur. Et susurratio est oblocutio mala de proximo facta occultè ad diuidendam amicitiam aliquorum. Differunt autem susurro, detractor, contumeliator, derisor, & conuiuator, quia susurro intēdit discordiam seminare. Detractor bona minuire vel negare. Contumeliator quod est contra honorem alicuius deducere in notitiam eius & aliorum per signa vel verba. Derisor malum vel defectum alicuius personæ vt erubescat in ludum vel risum ponere. Conuiuator dicit importantia defectum culpæ & penæ, sicuti contumeliator

emeliator solum culpæ. Quare si quis dicat alicui iniuriose eum esse cæcum aut claudum, quum sit, conuicium dicit, sed non contumeliam. Si autem iniuriose dicat eum furem, non solum conuicium, sed & contumeliam dicit, sæpe tamen unum pro alio ponitur, & susurro & susurrus & susurrare verba sunt fictitia.

SVM cuiusque dicitur quod ei secundum proportionis æqualitatem debetur, ex beato Thom. secunda secundæ quæst. 58. arti. 11. Et quandoque accipitur pro proprio. Vnde. 1. Corinth. 13. Caritas non querit quæ sua sunt, id est propria. Proprium autem querere vide in dictione PROPRIUM &c.

Delitera T.

ABVLA quandoque significat asserem vel partem navis, vel integræ vel fractæ. Et prima tabula post naufragium peccatorum est baptismus, pœnitentia verò secunda, & verecunda secundum beatum Thomam parte 3. quæ. 84. articulo sexto, de quo suo loco dictum est. Et quid tabula aliàs significet vide apud alios, Theologi potissimum in hoc opusculo esse volumus vel Theologiæ studio si vel imitatores.

TABERNACVLVM non est diminutivum, sicut nec cenaculum. Est autem tabernaculum tectum castrense quod veluti taderna quædam sit. Et (vt Hieron. inquit) semper mutatur tabernaculum, & huc illucque transfertur. August. Tabernaculum bellis est. Vnde & contubernalis milites dicti sunt tanquam simul habentes tabernaculas. Est enim propriè pugnantium & quodammodo militantium & aduersus hostem pugnantium. Domus est, vbi semper manemus. Est & tabernaculum templum Domini, & hoc est duplex. Vnum materiale, templum, scilicet lapidebus lignisque extructum ad cultum Dei in orationibus & hymnis in Psal. & voce exultationis & salutis. De quo in Psalm. 17. Vox exultationis & salutis in tabernaculis iustorum. Et Numeri 9. Die qua erectum est tabernaculum operuit illud na-

bes. Aliud spirituale, quod est cor humanum, ad Dominum factorem suum conuersum. De quo potest accipi illud Apo. 21. Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit in illis. Et 2. Corinth. 5. Qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus grauati, eo quod nolumus exponi. De hoc videatur Gabriel sermo. 1. de dedicatione. Dicitur & beatissima virgo Maria tabernaculum Dei, eo quod Christus in eo corporaliter habitauit. De quo Gerson tractatu 8. super cantico eiusdem virginis gloriosissimæ, & aliàs sæpe in sacris literis.

TABERNA accipitur pro omni edificio, quod est vile ad habitandum, ex eo quod taberna tabulis claudatur siue cooperiebatur. Et taberna dicitur vbi opera ipsa, cæteræque merces vendicantur. Officina vbi opera fiunt. Et tabernarum quædam lanaria, quædam vinaria, quædam olearia & huiusmodi à quo tabernarius vel tabernator, quod Gerson parte prima, tractat. de modo viuendi accipit pro hospite vel caupone, cum ponit regulam eorum di. Regula tabernatorum est ne permittant ludere ad taxillas in taberna sua, neque in tabula sua, Deum blasphemare non permittant, nec meretrices recipiant de nocte. Plenam mensuram dent omnibus, vinum cum aqua ad vendendum non misceant nec atiqua pocula, vel fercula aliquo modo ad vendendum defraudent. Regula verò ad hospites, vt idem dicit, est quod malos in hospitio suo non permittant, vel scienter recipiant, nec hospitibus suis furentur aueniam, vel scœnum. Nec sustineant quod hospites scienter fornicentur in hospitio suo: iustam, bonam, rationabilem computationem cum hospitibus suis faciant. Hæc Gerson.

TACITVRNITAS est qua mentes circumspectantes quid deceat, & quid non, silent cogitabundæ, nec putant proferendum, antequam naturæ cuncta examissim disputarint, nec ex ore magis quam ex pectore erumpat oratio. Huius oppositum est dicacitas. Vnde dicaces, locutulei, blaterones, linguaces, bambaliones, & futiles à veteribus sunt nominati. Et vt dicit beatus Thomas secunda secundæ, quæst. 73. arti. 1. Taciturnitas in dicendis, & locutio

in